

Riksdagens protokoll

1997/98:12

Onsdagen den 8 oktober

Protokoll
1997/98:12

Kl. 9.00 – 18.02

19.00 – 20.59

---

1 § Partiledardebatt

Partiledardebatt

Anf. 1 CARL BILDT (m):

Fru talman! Ledamöter av kammaren, statsministern, representanter för regeringen och andra! Det var ett bra tag sedan jag hade möjlighet att stå i denna talarstol. Andra uppdrag har som bekant under några år fört mig bort från Sverige och till problem i Europa som har varit och fortfarande är av en helt annan dignitet än det vi har att hantera i våra diskussioner i denna kammare. Men det var alltid självklart för mig – inte alltid för dem på pressläktaren, läste jag i tidningarna – att jag skulle återvända hit.

Uppgiften att bygga fred och försoning i Bosnien, Balkan och sydöstra Europa är på intet sätt avslutad. Att bygga fred och reparera det som krig har förstört är en uppgift som kräver långt mer av tid, långt mer av tålmod än vad jag tror att de flesta av oss inser och än vad jag också själv en gång insåg. Jag lämnade stafettpippen till min efterträdare, och jag vet att framgången för fredssträvandena där ytterst kommer att vara en funktion av framgången för arbetet att bygga en starkare freds-, en starkare samarbets- och en starkare säkerhetsordning i Europa i dess helhet. I det arbetet måste enligt min mening Sverige vara berett att spela en aktiv, en pådrivande och jag vill säga en passionerad roll. Ingenting är viktigare för freden för alla människor i framtidens Europa än att vi kan bygga ett långt starkare, långt bredare och långt bättre europeiskt samarbete än det vi har i dag.

Här i Sverige, i denna riksdag, handlar mycket av vår diskussion, har jag noterat, om det som var, och det är långt ifrån oviktigt. Men jag har ändå slagits av hur litet det egentligen handlar om det som skall komma i framtiden, om olika förutsättningar och möjligheter och vad vi tillsammans kan göra för att Sverige skall bli bättre och få ge en bättre framtid för alla och envar i det land som är vårt.

I dag är det 841 dagar kvar till dess att vi går över från året 1999 till året 2000, en stark symbol för en ny tid. Det är verkligen en ny tid med till stor del nya förutsättningar, nya möjligheter och nya utmaningar. Inte så att allt är förändrat men i alla fall tillräckligt för att det måste dominera diskussionen om vägar framåt för vårt land i en värld som öppnas upp för frihet, för demokrati, för den fria handeln och de fria ekonomierna, som omvandlas genom den snabba vetenskapliga och teknologiska utvecklingen, informationstekniken, bioteknologins alla nya möjligheter att ge

*Fel! Okänt
växelargument.*

så många fler människor ett värdigt liv under år som kommer. Och samtidigt har vi problemen: de etniska och kulturella konflikternas brutalitet – det kan vi ibland se mitt inne i vårt eget samhälle – riskerna för nya delningslinjer mellan nationer och mellan individer, globala utmaningar för vår miljö, inte minst genom riskerna för vår atmosfär och vårt klimat.

Diskussionen om politikens ansvar och roll håller på att förändras. Alltför länge dominerades debatten, tyckte jag, av dem som sade att ju mer av politik ett samhälle styrs av, desto bättre. Därefter kom den naturliga motkraften i dem som hävdade att ju mindre av politik, desto bättre förutsättningar. Jag tror att bägge hade fel. Det totalt kollektiverade samhället kvävde människan, kvävde friheten och orsakade utsägliga tragedier i vår del av världen i detta århundrade. Men ett samhälle utan politiskt ansvarstagande klarar inte av att skapa förutsättningarna för den förnyelse som nu är så viktig när vi går in i en ny tid. Kanske är vi på väg mot en ny balanspunkt i den debatten. Det tror jag, och det påverkar också vår debatt och våra uppgifter.

Vi måste försöka blicka in i den nya tid som kommer och ge politiken den inriktning som skapar så bra förutsättningar som möjligt för individer, familjer, företag, för alla, stabilitet och förutsättningar för att de själva skall kunna forma sin framtid. Det finns mycket att göra. Mycket har blivit bättre i Sverige under 1990-talet. Annat har inte blivit det. När jag reser runt i Sverige möter jag alltför många som inte tycker att det finns någon riktig framtidsvision, någon riktig framtidsvilja, några riktiga möjligheter. Det har vi gemensamt en skyldighet att försöka ändra på.

Det avgörande samhällsproblem som vi alla måste försöka att angripa är den låga sysselsättningen. Nästan var tredje svensk i arbetsför ålder har inte ett riktigt jobb, en fast anknytning till arbetsmarknaden. Även de mesta optimistiska prognoser – vi hoppas alla att de slår in – ger en sysselsättning vid slutet av 1990-talet som är väsentligt lägre än vid 1990-talets början. Arbetslösheten kommer under denna mandatperiods sista år enligt regeringens finansplan inte att vara en enda liten tiondels procent lägre än vad den var det första året av denna mandatperiod. Det var inte så någon av oss ville ha det.

Nu går konjunkturen upp. Det är bra. Vi får hoppas att den blir stark. Men det är inget skäl att lägga ned politiken därför att ingen konjunkturuppgång allena kommer att vara tillräcklig för ge oss de ca 500 000, en halv miljon, nya riktiga jobb runt om i vårt land som vi behöver för att vi skall kunna säga att arbetslösheten icke längre är ett samhällsproblem. Det är dit vi måste sikta. Det kan finnas delmål på vägen, det är alls inte fel, men vi måste hela tiden ha blicken fäst på det vi faktiskt vill nå. Det är avgörande för vår framtida välfärd att vi når dit därför att välfärd kommer ur arbete. Får vi inte arbete åt alla kommer vi i längden heller aldrig att kunna ge välfärd åt alla. Om allt färre människor skall försörja alltfler människor kommer det hela förr eller senare att brista, och det vill vi inte vara med om.

Det är inte enkelt att nå dit. Det kan ta tid. Jag har talat om mitten på kommande decennium. Nu vet ingen av oss hur den internationella ekonomin i detalj kommer att utvecklas, men ett är säkert: Ju länge vi dröjer med att ge politiken en tydlig inriktning mot detta mål, desto längre dröjer det också innan vi faktiskt kommer fram.

Vi kommer aldrig att kunna skapa förutsättningarna för nya riktiga jobb och tryggare välfärd om vi inte skapar bättre förutsättningar för företagande och företagsamhet.

Vill vi ha – och det tror jag att vi alla vill – en välfärd i Eurotopp, så måste vi ha en sysselsättning i Eurotopp, och då måste vi ha ett företagandeklimat i Eurotopp. Det är enkelt sagt, men det är inte alltid så enkelt gjort.

Alltfler säger nu att sänkta skatter är en förutsättning för nya jobb. Och detta att sänkta skatter förbättrar förutsättningarna för nya jobb, har jag noterat, förenar nu så gott som varje nationell, internationell, oberoende bedömare av svensk ekonomi med på ett eller annat sätt huvuddelen av partierna här i riksdagen. Det finns ju förvisso olika uppfattningar om både storleksordning och utformning, och konstigt vore det väl annars. Men det finns ändå en nästan remarkabel enighet om denna nödvändiga inriktning av förnyelsen för att ge de nya jobben som skall säkra framtidens välfärd.

Jag har ju föreslagit – och statsministern och jag har haft en liten brevväxling till Ulf Dahlstens fromma, antar jag – att vi skulle kunna titta på möjligheterna att gå tillbaka till det vi alla vad gäller inkomstskatten lovade i början på 1990-talet, att de allra flesta bara skulle behöva betala 30 % av sin inkomst i skatt, att ingen skulle behöva betala mer än hälften av en inkomstökning i skatt. Då, när de löftena utställdes och förklarades vara giltiga för nästan ett århundrade, var det ingen som inte ansåg att det var fullt förenligt med offentliga åtaganden av all den kvalitet och all den omfattning som man från olika utgångspunkter i denna riksdag ansåg vara en självklarhet. Jag tror fortfarande att det vore en styrka för Sverige om detta skulle vara möjligt, därför att det skulle ge ett klart besked till medborgare och till företag om vad som gäller i dag och, ännu viktigare, vad som gäller i morgon.

Jag har märkt att många har reagerat mot vad man uppfattar som rätt eller fel om en politik som har varit ganska mycket hit och dit och upp och ned och som därmed kommit att, vilket säkert inte varit viljan men ofta effekten, skapa otrygghet och osäkerhet vad gäller framtidens förutsättningar hos många familjer likväl som hos företag. Det behövs också sänkta skatter och förbättrade förutsättningar för företag och kapitalbildning. Att inte göra det är i grunden orättvist mot dem som då kanske berövas möjligheten till ett nytt jobb i framtiden. Företagandeklimatet är avgörande. Det handlar om stabiliteten i de långsiktiga förutsättningarna, det handlar om skatten och det handlar om en förnyad och flexibel arbetsrätt i en mer dynamisk ekonomi.

Det går heller aldrig att bortse från den alldeles grundläggande betydelsen av de europeiska sammanhangen. Vårt medlemskap i den europeiska unionen och de möjligheter och krav som detta innebär är av mycket stor betydelse. Här måste vi, tycker jag, snart skaffa oss en strategi som är mer detaljerad och mer tydlig för hur vi skall gå vidare under de kommande åren, därför att utan en sådan blir ju vår strategi för nya riktiga jobb och därmed tryggheten av välfärden haltande och ofullständig, och det vill i grunden ingen.

Det är vår uppfattning, som bekant, att Sverige skulle vara berett att redan från början ta steget in i det europeiska valutasamarbetet fullt ut. Det är för mig ingen tvekan om att det vore bra, och jag och vi kommer

att fortsätta att hävda den ståndpunkten så länge det är möjligt. Jag känner ju till regeringens ståndpunkt och jag känner till majoritetsförhållandena i denna kammare. Jag vet att regeringen nu, av skäl som den har redovisat, inte vill utnyttja den möjlighet som Sverige har. Jag noterar också att regeringen inte har stängt några dörrar för framtiden, och det är i och för sig mycket bra.

Jag tror att utvecklingen här kommer att gå snabbare fram – det handlar inte minst om ekonomin – än vad många i dag tror. Därför tror jag att det är viktigt att vi får en nationell strategi för hur denna viktiga framtidsfråga för våra möjligheter till nya jobb och våra möjligheter också till inflytande i största allmänhet i Europa skall hanteras. Vi kan inte bara vänta. Därför skulle jag vilja att vi prövade möjligheten att efter den nationella debatt och de ställningstaganden från olika håll som är nödvändiga underställa svenska folket frågan om vårt fulla deltagande i den europeiska valutaunionen för prövning i samband med att vi går till val till Europaparlamentet i juni 1999. Det öppnar för en bred debatt i denna viktiga framtidsfråga. Det skapar förutsättningarna för Sverige att gå in i det nya seklet fullt ut som en medlem i hela det europeiska samarbetet. Det skapar förutsättningar för att Sverige, när vi blir ordförande i det europeiska samarbetet, fullt ut kan ha inflytande på varje del av hur detta samarbete utvecklas. Det skapar också klart bättre förutsättningar för vår ekonomi, för företagande, för möjligheter till nya jobb och tryggad välfärd. Faktiskt är få frågor viktigare än denna när vi nu skall diskutera framtidens förutsättningar för jobb, för välfärd, för trygghet och för stabilitet för alla och envar i detta land.

(Applåder)

Anf. 2 OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag vill börja med att rikta en välkomsthälsning till Carl Bildt, som är hemma igen efter att ha haft att hantera ett viktigt internationellt uppdrag. Vi har alla, tror jag, med spänning följt det arbetet. Det är också självklart att det inte var avslutat när Carl Bildt lämnade Bosnien, men vi hoppas att det skall drivas vidare i samma anda.

Jobbet här hemma var inte heller avslutat, om man säger så. För att återknyta till den senaste partiledardebatten, eller i varje fall den särskilda debatten som ägde rum när Carl Bildt lämnade kammaren för Bosnien, skall jag citera direkt ur protokollet vad Carl Bildt sade då: "Vi har sett räntan gå i taket, och vi har sett kronan gå i botten under de senaste veckorna på ett sätt som gör att det finns anledning att tala om en katastrof-kurs för den svenska ekonomin." Det var den 5 april 1995.

Det har hänt en del sedan dess. Sverige står nu inför nya möjligheter. För första gången på 30 år kan vi se en konjunkturuppgång utan att den har föregåtts av devalveringar eller expansion, för den delen, i den offentliga sektorn. Det är uppenbart vad handlingskraftiga majoriteter betyder för ett lands förmåga att skapa förutsättningar för hållbar tillväxt och utveckling.

Sverige står nu inför möjligheten att skapa nya jobb utan att låna, att genomföra det ekologiska lyftet och utveckla företagandet, att fullfölja det stora kunskapslyftet i hela landet, att låta människor känna ökad trygghet i vård, omsorg och på ålderns höst, att utveckla hela Sverige

samt att ge handlingsfrihet att starkt stå utanför EMU, den europeiska valutaunionen.

Politik är ju inte bara prat eller program. Det är också ansvar och handling, och handling ljuger inte. Vi har som parti ställt upp under hela 90-talet. Vi har genomfört mycket, och vi har därför en viss trovärdighet när vi säger att vi kan genomföra mer. Sverige har sanerat sina offentliga finanser. Vi har nått målet, men det återstår självklart mycket mer att göra. Nu öppnar sig de offensiva möjligheterna.

För det första: Insatserna skall nu maximalt inriktas på att skapa nya jobb. Vi vet alla att detta inte är något som vi som politiker kan kommentera fram. Vi kan skapa förutsättningar i den privata sektorn. Vi kan ge bidrag till kommunerna, och det gör vi. Vi kan naturligtvis själva som arbetsgivare bestämma över den statliga sektorn.

Jag sade att Sverige kan stå starkt utanför EMU. Vi ser nämligen betydande risker med EMU-projektet. EMU försvårar kraftigt östutvidgningen av EU, och därmed hotas fredsprojektet EU. Med kontroll över den ekonomiska politiken ökar Sveriges möjligheter att stå utanför EMU utan marknadsbesträffning – det som många experter för inte så länge sedan varnade för. Genom en politik för sunda finanser skapas den handlingsfrihet som vi eftersträvar för Sverige att ej bli EMU-medlem. För att minska sårbarheten måste vi reducera statskulden.

Det är klart att jag inte har någon anledning att annat än välkomna Carl Bildts uttalande om att svenska folket bör vara med i den här beslutsprocessen. En folkomröstning är, som vi ser det, nödvändig i just den frågan, eftersom den egentligen är större än frågan om EU-medlemskapet.

Det finns emellertid en del som vill springa ifrån notan. Det är denna generation som åsamkat landet både statskuld och miljöskuld. Vi har att ta ansvaret för detta – inte skjuta över problemen på kommande generationer. Dagens ungdomar har rätt att kräva detta av oss. Detta borde för övrigt vara god icke-socialistisk politik.

Vi har nu en omfattande skattedebatt. Det är nästan så att man befärad att folk springer omkull varandra i iveren att hålla skattesänkingsanföranden från denna och andra talarstolar. Och självklart: Vi har nu skapat grunden för att skatterna skall kunna sänkas – men med förnuft. Grunden är sunda statsfinansier. Sänkta skatter skall främja nya jobb, genom sänkta arbetsgivaravgifter riktade till mindre och medelstora företag, skattelättnader för fåmansbolagen och på sikt avskaffad förmögenhetsskatt, som håller tillbaka kapitalflykt från Sverige.

Problemet i Sverige är inte att de som tjänar 50 000 kr i månaden har det knapert, utan problemet är att alltför många med lägre inkomster inte kan leva på sin lön utan sliter på marginalen eller tvingas till det sociala. Därför skall låg- och medelinkomsttagare få sänkt skatt, klart och tydligt, genom höjt grundavdrag, inte osäkert i en dimhöljad framtid med en teknik som aviserar att man inte riktigt vet vad effekterna kommer att bli. Dessutom anser vi att fastighetsskatten skall sänkas och orimligheterna i fastighetstaxeringen – som är den verkliga boven i boskattedramat – undanröjas snarast.

För det andra skall det ekologiska lyftet få Sverige att växa. Konsumtion som skadar miljön måste successivt minskas. För att bygga kretsloppssamhället krävs åtgärder för att minska miljöskulden och utveckla

Prot. 1997/98:12
8 oktober

---

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Fel! Okänt
växelargument.*

producentansvaret. Också där handlar det om att ta ansvar. Skatter växlas – upp för den som förorenar miljön och ned för den som arbetar. Omställningen av energisystemet skall fullföljas demokratiskt. Varför gick vi annars ut och frågade det svenska folket 1980?

Vi ligger bland de lägsta i energipriser i Europa, och så kommer det att fortsätta att vara. Energibeskattningen skall ge goda förutsättningar för den svenska industrins internationella konkurrenskraft. Beskattningen skall ge drivkraft för företag och hushåll att ställa om till förnybara energislag, som inte skall beskattas alls.

För det tredje måste Sverige investera för det framtida kunskapssamhället. Vi har varit pådrivande för den expansion av högskoleutbildningen som nu sker över hela landet. Nu föreslår vi att en ny gymnasieexamen införs, för att underlätta för den internationaliserade arbetsmarknaden, för att ta igen tidigare misslyckanden och för att öka flexibiliteten i gymnasieskolan.

Men det är viktigt att i utbildningssamhällets byggande gå vidare från den grund man har, inte ständigt återkomma med smärre eller större förändringar som skapar oro i skolan. Lärare, elever och föräldrar skall tillsammans med kommunerna sköta skolan – inte staten. Ansvar och finansiering skall dessutom ligga på samma ställe. Det är en gammal god och sund regel. Inte blev det heller bättre trygghet i Sverige när polisen förstatlignades. Det är därför som vi är motståndare till ett sådant förslag.

För det fjärde: Centerpartiet vill ge den lokala nivån nyckeln till skapandet av framtidens samhälle. Då ökar människors inflytande och personliga ansvar. Resurserna utnyttjas effektivt, därför att man har överblick. Man vet vad man talar om, och man vet vad man gör. Därför tillskjuts nu i flera omgångar pengar till kommuner och landsting, för satsningar på skolan, vården och omsorgen. Vi föreslår ett nytt familjepolitiskt stöd, med större valfrihet. Det behövs vidare en reform för ökad grundtrygghet, omfattande familjestödet, ett nytt studiestöd samt en ny arbetslivs- och ohälsorelaterad försäkring. Detta finns i våra partimotioner, väckta under de gångna veckorna med sikte på den kommande valperioden.

Det krävs vidare ett större politiskt ansvar för att vända den negativa befolkningsutvecklingen i stora delar av vårt land. Vi väntar naturligtvis på en regionalpolitisk proposition så småningom från regeringen. Det är smart att inte tvinga folk att flytta. Det river upp nätverk och skapar otrygghet. Det skapar ofta överhettning, inte minst i den här regionen. Det såg vi 1989, och vi kommer alla ihåg följderna så småningom. Valfrihet bör råda även på det här området.

Decentralisering av statlig verksamhet måste öka i stället för att statliga myndigheter och verk ständigt sparar i periferin, i ytterkanterna. En nationell strategi för decentralisering av centrala offentliga funktioner bör läggas fast. I det nya samhället borde det väl också vara självklart med enhetstaxa för ISDN-anslutning eller motsvarande. Alla skall ju ha samma tillgång till IT-samhällets tillväxt.

Avgörande för Sveriges ekonomiska slagkraft är, förutom fast kurs i den ekonomiska politiken, en lönebildning som inte överskrider samhällsekonominens ramar. Ansvar vilar på arbetsmarknadens parter, men Centerpartiet förordar dessutom förändrade spelregler för att motverka konflikter.

Fru talman! Sverige står inför nya möjligheter, sade jag inledningsvis. Varför?

Jo, halvårsskiftet 1994 bedömdes det statliga lånebehovet till 230 miljarder kronor. Det antydde i varje fall att fyrklöverregeringens arbete med att sanera Sveriges ekonomi inte var klart. Vi lånade till var tredje akassekrona, var tredje vårdnadsbidragskrona, var tredje krona till försvaret och var tredje krona till handikappreformen. Det givetvis en i längden ohållbar situation.

Jag talade i valrörelsen 1994 om behovet av nationell samling för att reda ut Sveriges ekonomiska problem. Det var få i andra partier som lyssnade den gången, men behovet fanns där och blev än tydligare efter den s.k. vänstersvängen hösten/vintern 1994–1995. Sverige behövde samling, samarbete och stabilitet för att komma ur krisen. Vi ställde upp – när det blåste snålt.

Därför är det med ödmjukhet som Centerpartiet nu kan konstatera att Sveriges ekonomi utvecklats mer positivt än någon bedömare kunnat hoppas, de senaste två och ett halvt åren. Därför står Sverige inför nya möjligheter.

Räntorna har halverats – det betyder mångmiljardbelopp i vinst för det näringsliv som vi enligt vissa partiledare lämnat i sticket – för att inte tala om människors bolån.

Räntegapet gentemot Tyskland har minskat dramatiskt, trots EMU-förespråkarnas profetior om motsatsen. Statsskulden har stabiliserats som andel av bruttonationalprodukten långt tidigare än vid då trodde, och den skall nu betas av. Det statliga lånebehovet har eliminerats, och arbetslösheten börjar sjunka.

Det finns slängar i politiken som man ibland kanske inte behöver bry sig om. Men till den som känner igen sig säger jag att vi inte har borstat Göran Persson på ryggen eller suttit i hans knä, även om det kanske skulle finnas utrymme. Om det hade hjälpt Sveriges ekonomi så hade jag varit beredd att göra det också. Men det har inte behövts och än mindre krävts.

Låt oss gå två och ett halvt år tillbaka i tiden till den 5 april 1995. Jag läste upp ett inledande citat, men det fanns fler. Det paket som vi sydde ihop natten till den 5 april och levererade i den särskilda debatt som Moderaterna hade krävt kommenterades bl.a. av Carl Bildt som sade: ”Det är en lösning som med all sannolikhet är svagare än vad Sverige behöver.” Observera att han sade med all sannolikhet. Sedan åkte Carl Bildt till Bosnien.

Lars Leijonborg sade: ”Jag är skeptisk.”

Johan Lönnroth sade: ”Det behövs i dag inte fler sparpaket.” Det var fenomenalt i sig.

Nu skall jag inte använda min debattid till citat och återblick. Men jag vill understryka vad jag själv sade denna morgon den 5 april 1995:

”Låt mig deklarerera för Centerpartiets räkning att vi tänker stå fast och hålla ut tills vi är uppe ur det här marknadsdiket.”

Nu är vi där. Vi höll ut. Nu ser vi de positiva resultaten och de nya möjligheterna.

(Applåder)

Anf. 3 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Jag söker alla tillfällen att instämma med Olof Johansson. Därför vill jag instämma med hans inledande ord till Carl Bildt. Det finns anledning att hälsa Carl Bildt välkommen och tacka för hans insatser i Bosnien. Jag tackar också för att Olof Johansson citerade mitt yttrande från april 1995, då jag sade: "Jag är skeptisk." Jag tycker att det var mycket välvägt. Det som sedan har skett har givit mig rätt.

Socialdemokraterna har inför valet nästa år valt en valuppläggning som bygger på att beskriva Sveriges läge i mycket ljusa färger. När Göran Persson om en stund kommer upp i talarstolen kommer vi på nytt att få detta bekräftat.

Historiskt sett är detta inte en självklar valuppläggning. Göran Perssons företrädare som socialdemokratiska ledare har visat stor skicklighet att så att säga gå i opposition när det har dragit ihop sig till val. Valrörelserna har under efterkrigstiden från Socialdemokraternas sida ofta använts för att begära mandat för någon reform som skulle åtgärda ett stort samhällsproblem. Men den här gången är det förnöjsamheten, för att inte säga skrytsamheten, som upphöjts till valstrategi. Genom att hävda att alla problem som har funnits varit de borgerligas fel och att alla problem nu är lösta tack vare socialdemokratiska insatser skall förtroendet upprättas och förlorad terräng återtas.

Jag tror att detta av två skäl är farligt. För det första riskerar det som behöver göras att inte bli gjort. Hur skall några förändringar under det närmaste året kunna motiveras när allt är så bra? För det andra skapar det en växande klyfta mellan människorna och politikerna, eftersom människor inte alls känner igen sig i det lyckorike som skildras.

Visst är Sverige nu inne i en konjunkturuppgång. Men många års erfarenheter från svenska konjunkturcykler säger att den blir svagare och kortare än den skulle kunna bli om svensk ekonomi hade varit i anorlunda och bättre skick. Nästa konjunkturedgång, som naturligtvis kommer – det är barnsligt när Socialdemokraterna låter som om vi nu har gått in i en evig högkonjunktur – blir djupare och längre än den skulle ha behövt bli, därför att vi, eller rättare sagt de som har makten, låter bli att ta itu med våra problem. Jag syftar på företagsklimatet som kan bli mycket bättre. Jag syftar på skattetrycket. Det måste pressas ned. Carl Bildts anslutning till skattereformen är välkommen om den förenas med en ansvarsfull finansiering. Jag syftar på lönebildningen, som måste fås att fungera bättre. Jag syftar på flera regleringar på arbetsmarknaden. Om fler skulle kunna få jobb finns det väl all anledning att ompröva sådana regleringar. Jag syftar på de arbetsmarknader som omöjliggjorts i Sverige på grund av höga s.k. skatteklivar, t.ex. skattade och försäkrade hushållstjänster. De nya jobbsektorerna måste öppnas.

Men när det gäller dessa frågor och nya jobb händer ingenting. När budgetpropositionen lades fram ställdes från vänster till höger samma fråga: Var är åtgärderna för de nya jobben? Bilden har faktiskt varit densamma under hela mandatperioden. Regeringen är handlingsförlamad när det gäller att formulera en politik som stimulerar till nya jobb. Det sägs i tidningen att det nu finns en majoritet i denna kammare för att stimulera till nya jobb genom lägre skatter på något sätt. Men regeringen blockerar alla åtgärder.

Jag skulle gärna vilja be Göran Person kommentera ett av våra många förslag. Vad är det för fel på tanken att sänka arbetsgivaravgifterna? Är det inte rätt uppenbart att den snabbaste åtgärden att snabbt få fram nya jobb är att göra det billigare att anställa?

Det som nu gäller för Socialdemokraterna tycks i stället vara kreativ bokföring och allt intensivare propaganda. För ändamålet har också en partiman vid namn Bosse Ringholm engagerats. Han har gjorts till generaldirektör i AMS. I stället för att skicka ut AMS-statistiken på vanligt sätt skriver han debattartiklar.

Budskapet i går var att 70 000 färre är arbetslösa nu än förra året. Men senare när siffrorna hade kunnat analyseras kom det fram i Aktuellt i TV att bara 12 000 av dessa 70 000 har fått riktiga jobb. Resten var resultat av det s.k. kunskapslyftet, förtidspensioneringar och andra grepp av det slaget.

TCO-ekonomerna skrev i sin senaste rapport något om att AMS genom sitt sätt att presentera statistik drar löje över verket, och generaldirektörens artikel är ett nytt exempel.

Det finns inslag i den arbetsmarknadspolitik som nu förs som bygger på en obehaglig människosyn. Människor över en viss ålder skall känna att de inte längre behövs. Andra skall känna att de är utbytbara. Människor förnekas den självklara rätten att försörja sig själva och bidra till vårt gemensamma välförhållande så länge de vill och kan. Den brutala verkligheten slår igenom i brutala ord – föremål för åtgärd, ett värdigt slut. Det senaste ordet i AMS-vokabulären är avaktualiserad. Människor som man inte kan avregistrera men inte längre tänker befatta sig med säger man att man avaktualiserar. Hur känns det för en människa att bli avaktualiserad?

Följande fakta är hämtade ur finansplanen: Arbetslösheten blir i år den högsta i Sveriges moderna historia. Den genomsnittliga arbetslösheten under perioden 1994–1998 kommer att ligga klart över motsvarande siffra för perioden 1991–1994.

Inte ens, som Carl Bildt var inne på, efter tre års högkonjunktur år 2000 når regeringen i sina prognoser upp till den sysselsättning som rådde i landet under de borgerliga åren. Jag tror att människor kommer ihåg att ni 1994 kom till makten framför allt på löftet att minska arbetslösheten, men ni har höjt den. Hos fler än en av de avaktualiserade har säkert tanken dykt upp att möjligheten finns i Sverige att avkunna just den domen över den regering som administrerar massarbetslösheten. I september 1998 kan vi alltså stämpla på akten för regeringen Persson: Avaktualiserad.

Som folkpartister alltid har gjort intresserar också vi oss mycket för skolan och vården. Här är klyftan bråddjup mellan Göran Perssons rosenslösa skildring och den verklighet som möter de berörda. Kristecknen i den svenska skolan är många. Det gäller inte minst det av Göran Persson reformerade gymnasiet. I en tid då vi verkligen skulle ha behövt en framgångsrik gymnasieskola, som förenar det bästa i läroverkstraditionen med ambitionen att nå alla, är det helt andra rapporter som kommer fram. Uppemot hälften av eleverna på vissa program har betyget Icke godkänt i svenska, engelska och matematik. Det individuella programmet, som Göran Persson gång på gång då han var skolminister sade bara skulle vara en lösning som togs till i absoluta undantagsfall, är nu det tredje största programmet i landet.

Också grundskolan har problem. Var femte elev som lämnar den visar sig i test i praktiken inte kunna läsa eller skriva sammanhängande meningar. Färre än hälften av dem kan skriva en uppsats med något så när flytande språk.

Den skräck som socialdemokraterna ofta visat för ordentliga utvärderingar i skolan har lett till att skolan alldeles för länge fått förfalla. Till sammans med oförmågan att säkra välfärdens ekonomiska bas har detta skapat mycket stora problem i skolan.

Självfallet känner skolans folk stor frustration när man tar del av sådant som en facklig organisation, Lärarnas riksförbund, i dag annonserar om. Av det vackra talet om extrapengar till kommunerna kommer mycket litet – i 99 kommuner ingenting, såvitt jag förstår – att hamna i skolan. Jag vill inte säga att bristen på resurser är skolans enda eller ens största problem. Men jag vill nämna det, därför att jag ofta möter människor i skolor som säger: På kvällen såg jag Göran Persson sitta i TV och säga att skolan skulle få mera pengar, men när jag kom till jobbet dagen därpå kom det besked om att ytterligare två speciallärare är uppsagda.

Sådan är verkligheten, och det är det som skapar uppgivenhet.

Elever, lärare och föräldrar måste få känna att politiker tar deras problem på allvar. Vi har lagt fram konkreta förslag: Sluta säga upp speciallärare så att de svagaste eleverna kan få den hjälp som de behöver! Satsa på att göra läraryrket attraktivare! Gör om gymnasiereformen så att elevernas egen intresseinriktning får mycket större chans att slå igenom! Satsa på bra läromedel och datorer!

Jag besöker ofta vårdhem och sjukhus. Också där möter jag, tyvärr, mycket entydiga signaler: Personalen är utbränd. Allt mindre tid ägnas åt varje patient, och misstron mot politiker växer hos både personal och patienter. Vårdköerna växer också. 13 000 personer har nu väntat längre än tre månader, och köerna fortsätter att växa. Av en sammanställning som kom häromdagen framgår t.ex. att kötiden för en prostataoperation vid Sahlgrenska Sjukhuset i Göteborg är 84 veckor – alltså mer än ett och ett halvt år, nästan två år. För att få åderbräck opererat i Kungälv får man vänta i 143 veckor, alltså mer än två år.

Var har vi hamnat när vi som tror oss vara ett civiliserat samhälle inte kan ge våra sjuka och gamla en värdig vård? Fortfarande sägs personal upp. Häromdagen var jag på akutmottagningen på Södersjukhuset. Där hade 27 personer fått gå i veckan, trots ständigt växande behov.

Ett socialdemokratiskt vallöfte var att uppsägningar i kommuner och landsting skulle upphöra, men sedan valet har 74 000 personer fått sluta i offentlig sektor, de allra flesta av dem i vården.

Vi har konkreta förslag även på vårdområdet. Göran Persson får gärna kommentera dem också. Vad är det för fel på tanken att införa vårdgarantin och göra den ännu bättre än tidigare? Vad är det för fel i att aktivera pengar från sjukförsäkringen som nu används till passiva sjukskrivningar för att "operera bort" operationsköer?

Naturligtvis inser jag realismen i det som Carl Bildt sade om EMU. Vi har hela tiden sagt att svenska folket måste få ta ställning till EMU-frågan i ett val eller i en folkomröstning. Vi har inte kunnat förstå vad det är för fel på just 1998 års val i det sammanhanget. I det som Carl Bildt sade ligger att han ger upp ambitionen att vara med i EMU från början. Ändå är jag beredd att instämma i det han sade, att det är lämpligt att

ställa in sig på en folkomröstning om EMU 1999. Även om Folkpartiet och Moderaterna tillsammans skulle få 51 % av rösterna i valet nästa år är det självfallet problem med att fatta ett beslut om anslutning, om de övriga 49 procenten kan hävda att frågan inte stod på dagordningen.

Sverige skall vara ordförande i EU år 2001. I god tid dessförinnan bör naturligtvis vår relation till EMU vara utklarad. Därför skulle det skingra mycken oklarhet om det uttalades att Sverige siktar på en folkomröstning relativt tidigt under mandatperioden, t.ex. så att vi kan inträda i valutaunionen vid millenniumskiftet.

Fru talman! Det är precis tre år sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde. Om ett år har det varit val. Det är dags att göra ett kort bokslut över regeringen Persson. För mig lyder det kort och gott så här: Jobben färre. Vårdköerna längre. Skolan i kris.

Betyget kan bara bli ett: Icke godkänt.
(Applåder)

Anf. 4 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! Jag träffar ganska ofta arbetslösa unga människor som säger att de inte tänker rösta i nästa val. De tror inte på politiken. Om den här debatten kan få några av dem att ändra sig har den gjort nytta, oavsett hur den i övrigt går.

Vi i Vänstern har två grundidéer om hur fler skall komma i jobb: Flytta pengar från dem som lägger dem på hög till dem som använder pengarna till att köpa och investera i något nyttigt! Flytta arbetstid från dem som jobbar overtid och heltid till dem som jobbar deltid och till dem som är arbetslösa! Alla människor och allas arbete behövs. Det är det viktigaste för oss.

Vi är kritiska till mycket av socialdemokraternas politik, men vi är eniga på en mycket viktig punkt. Det gäller s-kongressens beslut att fler i arbete är viktigare än överskott i budgeten. Visst är vi eniga om det, Göran Persson.

Vi kan prata om framtiden, Carl Bildt. Varför är ni så rädda för att tala om de stora framtidsfrågorna? Varför är ni så rädda för omställningen av energisystemet? Varför är ni så rädda för den stora framtidsreformen, omfördelningen av arbetstiderna? Varför är ni så rädda för de möjligheter som den nya informationstekniken ger?

Carl Bildt har tidigare från talarstolen talat om Karl Marx och produktivkrafterna. Inser inte Carl Bildt vilka möjligheter dessa ger för oss att ställa om till ett kretsloppssamhälle, att ge alla arbete? Ni bromsar och säger nej.

Det är bra att arbetslösheten har börjat minska, och det är bra att skola, vård och omsorg får mera pengar. Men det räcker inte. Enligt regeringens egna bedömningar kommer faktiskt färre att arbeta i kommuner och landsting år 2000 jämfört med förra året, om ingenting görs. Det betyder bl.a. att det är stor risk att arbetslösheten för kvinnor kommer att öka. Det måste fram mera pengar till vård, skola och omsorg.

Sverige är ett rikt land. De privata förmögenheterna är större än någonsin i historien och antalet miljonärer har fördubblats. Men alla är inte rika. Under 90-talet har de som har haft lägst inkomster tappat nära en tredjedel av sina inkomster. Allt fler har inte råd att hämta ut sin medicin på apoteket. Många har inte råd att gå till tandläkaren, och det är många

som inte klarar hyran. Vi förstår inte den eviga debatten om att sänka eller höja skatter i största allmänhet. Det vi borde diskutera är en rejäl omfördelning av skattebördan. Vi lägger fram sådana förslag. Det är bra också för den effektiva efterfrågan att ta från de rika och ge till dem som har litet. Jag brukar inte vilja använda mig av min utbildning i ekonomi, men jag undrar om Carl Bildt har förstått detta med effektiv efterfrågan – köpkraft – eftersom han lägger fram sådana förslag som han gör.

Carl Bildt vill sänka skatterna med väldiga belopp och ge mer pengar till försvaret. Lars Leijonborg säger många kloka saker om skolan, och jag kan instämma i det mesta som han sade. Han vill också införa pappamånad, och vi är överens också om det. Vi kommer snart att få höra Alf Svensson vilja ge mera pengar till vården och idrotten. Det är litet grand som en familj där pappa vill ha mera pengar för sig själv och sönerna vill ha högre veckopeng. Får de bilda regering är mitt tips att de kommer att tillfredsställa varandra alla tre. Resultatet blir mindre pengar till hushållskassan, och hushållen kommer att leva på krita. Det blir kaos i finanserna, högre räntor och större arbetslöshet.

Olof Johansson sade nyss att sunda finanser är god icke-socialistisk politik. Medierna utmålar ofta dem som vill ha en stark offentlig budget som högerinriktade. Detta måste väl ändå vara en mycket grov missuppfattning, Olof Johansson. Det är alltid under högerns ledning som de offentliga finanserna raseras. Sunda offentliga finanser är vänsterpolitik. Har inte Olof Johansson förstått det vid det här laget?

Nu skall skatten sänkas för alla som tjänar mycket, med ca 5 000 kr om året för oss som deltar i den här debatten. Varför är då inte Carl Bildt nöjd? Han angriper egenavgifterna därför att de slår hårdast mot dem som har lägst inkomster, och vi är överens på den punkten. Men såvitt jag har förstått har inte Carl Bildt släppt tanken att det skall införas mer än 9 % egenavgifter i det nya pensionssystemet.

Moderaterna talar vackert om barnfamiljerna, men det handlar om egna barn och andras ungar. Barnfamiljer i rika områden, där moderaterna samlar mer än halva väljaropinionen, får en rejäl skattesänkning och de får mera till sina privata skolor. Men barn i stadsdelar som Rinkeby i Stockholm, Bergsjön i Göteborg och Rosengård i Malmö får lägre barnbidrag och mindre pengar till skolorna. Blir det högerpolitik igen, blir motsättningarna i samhället ännu starkare.

Högern säger att man både kan sänka skatterna och rädda välfärden. Men den moderate gruppledaren i Göteborg Johnny Magnusson uttalade sig ironiskt i en tidningsintervju i somras om den egna rikspolitiken. Jag citerar: ”Det låter så vackert.”

En del trodde att vi skulle få se en ny Carl Bildt, och det låter litet nytt, det är riktigt. Men jag kan inte se att han har lyckats ändra på Tobissonns eller Hökmarks högerlinje. Man kan inte leva hur länge som helst i blåa luftslott, Carl Bildt.

Det är viktigt, Carl Bildt, att bygga fred, och jag respekterar det arbete som han och andra har utfört i Bosnien. Men fred kräver i längden minskade klyftor, inte bara på hemmaplan utan också i världen. Vänstern är för internationell solidaritet. Vår kritik mot EU är internationalistisk. Men vi kan inte tycka att det är solidariskt att minska hjälpen till de allra fattigaste och samtidigt öka stödet till de stora jordägarna i Europa.

Vi vill inte att Sverige skall vara med i en framväxande superstat. Vi vill ha en folkomröstning om det nya EU-fördraget. Men vi arbetar ändå i det system som Sverige är med i. Min partivän Marianne Eriksson har i EU-parlamentet fått igenom det mesta av det som hon ville åstadkomma i sin rapport om våld mot kvinnor.

Det var ett bra besked, Carl Bildt, om EMU och folkomröstning. Jag vill fråga er alla fem partier som nu har kommit överens om att ändra grundlagen och riksbankens ställning så att högerpolitiken i stora delar inskrivs i den svenska lagstiftningen: Varför kan ni inte vänta med den ändringen tills folket har fällt sitt utslag i den folkomröstning som vi nu alla tycks vara överens om?

Det finns förståsigpåare som sagt att debatten i dag och valet om ett år blir en envig mellan Bildt och Persson. Om de får rätt kan jag förstå de unga människor som är tveksamma till att rösta. Det får inte bli som i alltfler länder. I USA går man inte längre med i politiska partier. Valrörelsen handlar om att två TV-ansikten bekämpar varandra med väldiga reklamapparater bakom sig som är stödda av olika delar av storfinansen. I sak är skillnaden i politiken liten. Båda satsar på den röststarka övre medelklassen. Mer än halva befolkningen struntar i att rösta.

Men demokratin i Sverige är inte och får inte bli som i USA. När Industriförbundets Bo Berggren säger att regeringen inte får samarbeta med vänstern visar han upp just den maktens arrogans som hotar den svenska folkrörelsedemokratin. Det vore välgörande om mina meddebattörer kunde ta avstånd från den sortens försök att styra svensk politik. Hade vänstersvängen, som Olof Johansson uttryckte det, inte hänt hösten 1994 hade statsfinanserna fortfarande varit i kaos och räntorna hade varit höga.

Jag sade 1995 att det inte behövdes fler sparpaket. Det är riktigt, Olof Johansson. Men ni har ju bekräftat det här i dag. Den uppgörelse som ni har gjort inför årets budgetförslag innebär just att ni i princip tar tillbaka de sparpaket som ni då lade fram. Jag tycker att också jag har fått bekräftat det som jag då sade.

Vi måste bryta storfinansens makt, vidga demokratin i samhället och på arbetsplatserna. Då kan vi styra bort från klassamhällets våld och omoral. Människor är inte födda rädda, inte födda med en kniv i handen. Människor tar ansvar om de har makt över sina egna liv och om de behandlas jämlikt.

Det kräver inte bara att det blir slut på småfifflet med kontokort och mutmiddagar i politiken, utan också att de som redan har mycket slutar upp med att ge varandra fallskärmar och gratisoptioner.

Vår idé om ett nytt samhälle bygger på solidariteten – på tanken att alla behövs. I den moderna produktionen är värdet av det som finns i den arbetande och tänkande människans huvud allt större. Det fysiska kapitalet blir allt mindre värt. Mer makt för dem som arbetar och tänker och mindre makt för lata kapitalister skapar engagemang och stärker demokratin. Om människan får makt över sitt eget liv tar hon ansvar. Vi är beredda att ta vår del av det ansvaret.

(Applåder)

Anf. 5 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! I måndags var det den internationella barndagen. Det borde stämma till eftertanke av två skäl, dels barnens situation i världen, dels barnens situation i Sverige.

Det är alltid barnen som drabbas först och hårdast. I ett land som Nordkorea är det barnen som drabbas hårdast av svälten. När ett land drabbas av krig är det barnen som drabbas först och hårdast. När ett land som Sverige skall sanera sin ekonomi gör man besparingar som drabbar barnen.

Låt oss slå fast en sak: Varje barn som dör och varje barn som far illa är ett konkret bevis på att det politiska ledarskapet i världen har misslyckats. Det har misslyckats med sin viktigaste uppgift att föra en politik som ställer barnen i centrum.

När herrarna här i kammaren har beskrivit dagsläget handlar det mycket om konjunkturer, företagsklimat och skatter. Men, Carl Bildt, framtiden tillhör barnen. De kräver en trygg barndom och en god miljö. Carl Bildt, jag tvivlar på att barnen inte kommer att drabbas om moderaterna genomför en skattesänkning med 36 miljarder. Det blir de svaga som får ta den smällen.

Fru talman! Statsministern sade i regeringsförklaringen vid riksmötets öppnande att regeringen nu skall satsa ordentligt på att få människor att känna sig delaktiga i samhället, inte minst barnen.

Utanförskap är ett stort hot mot det svenska samhället i dag. I regeringsförklaringen talas det dock om att allas kraft skall tas till vara. Så blev det inte. Över en halv miljon människor står utanför arbetsmarknaden – en halv miljon som vill vara med. Men regeringen lägger inte ens fram ett förslag om arbetstidsförkortning, som skulle kunna leda till att fler människor fick plats på arbetsmarknaden.

Miljöpartiet menar att en arbetstidsförkortning behövs. Det skulle öka livskvaliteten i samhället. Det skulle komma barnen – som tillhör framtiden – till godo. Vi behöver ge dem trygghet.

På samma sätt som det skall finnas miljöredovisningar i budgeten, anser Miljöpartiet att det borde införas en redovisning av hur barnen påverkas av de politiska besluten.

De besparingar som gjorts för att få ordning på ekonomin har slagit mycket hårt mot barnen. Larmrapporter kommer från skolan om för stora klasser, från barnomsorgen om för många barn och för litet personal och från äldreomsorgen om gamla som man inte hinner hjälpa. Det är inte längre ett socialt hållbart samhälle. Allt fler känner utanförskap. Allt fler känner hopplösheten.

Det är inte pengarna som saknas, Göran Persson, utan det är initiativen om hur pengarna skall fördelas. Det är inte brist på pengar, utan det är fördelningen som är bristfällig.

Jag måste fråga statsministern: Vilket hot är det som gör att regeringen ser det som nödvändigt att nu köpa JAS-plan för över 30 miljarder, varav 8 miljarder skall betalas ut redan nästa år? Ni har ju bara råd att ge 4 miljarder till kommunerna, som blöder, där barnen far illa och därifrån vi får ständiga larmrapporter. Ni lägger 8 miljarder på JAS-plan. Vilka hot ser statsministern i dagens samhälle?

Vi menar att de sociala hoten är de stora hoten i dag, inte de militära hoten. Vi menar att det är det socialt trygga samhället vi måste bygga i dag, så att vi minskar utanförskapet. Vi behöver inte militär upprustning.

Vi står inför ett nytt sekel som kräver nya lösningar. Miljöpartiets mål är ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle. Våra medel är en solidarisk fördelningspolitik och en grundtrygghet för alla med utrymme för frihet och kreativitet.

Trots Göran Perssons positiva ord i regeringsförklaringen om att Sverige klarar krisen, vill åtminstone jag höja ett varningens finger. I budgetsaneringens spår följer konsekvenser av den nedskärning som gjorts och kommer att göras för att minska budgetunderskottet. Tvärt emot vad som sägs i FN:s barnkonvention drabbas barnen först och hårdast. Barnen har fått betala det högsta priset för budgetsaneringen.

Fru talman! En sanering som kommit på skam, till barnens nackdel, är allergisaneringen. Det har vi sett i budgeten. När Miljöpartiet samarbetade med regeringen i början av mandatperioden var en av våra stora framgångar att vi lyckades få regeringen att ge nästan 2 miljarder kronor till allergisanering av skolor och daghem. Trots att många barn fortfarande har dåliga arbetsmiljöer blev det ingen fortsättning på den satsningen när Centern gick över och började samarbeta med regeringen.

Jag är litet förvånad över att Olof Johansson för en stund sedan här talade om konsumentkrav och inte tänkte på barnen och allergisaneringen. I dag, när vi vet att ungefär hälften av barnen drabbas av allergi av något slag, borde det vara en självklarhet att sanera deras arbetsmiljöer så att de åtminstone inte ökade riskerna ytterligare.

Efter Görans Perssons tal om ett ekologiskt samhälle var det säkert många som hoppades på förändringar. Nu kommer de stora förhoppningarna på skam. Miljöskulden fortsätter att öka och vältras över på våra barn och barnbarn.

Vi i Miljöpartiet vill satsa på en politik som bygger på ett samhälle i social och ekologisk balans. Därför tar vi pengar från vägbyggen och från det militära och satsar dem i stället på barnen, skolan, vården och miljön. Vi menar att de här satsningarna leder till en rättvisare fördelning och ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle.

Vi tycker också att höjningen av barnbidraget bör komma dem till del som verkligen behöver den. Därför föreslår vi att barnbidraget höjs till 1 100 kr per barn och i stället beskattas. Det skulle ge en rättvis fördelning, och det skulle ge mest till de svaga.

Miljöpartiet vill också dela på jobben genom att nu genomföra 35 timmars arbetsvecka. Det skulle ge fler möjlighet att få komma i arbete. Inom Miljöpartiet vill vi också skatteväxla – vi vill ha sänkt skatt på arbete och höjd skatt på energi och råvaror. I och med detta kan man skapa det trygga, miljövänliga och långsiktigt hållbara samhället.

Fru talman! Den kanske helt avgörande framtidsfrågan för barnen är hur vi i den vuxna generationen förvaltar och tar hand om deras sociala och ekologiska miljö. När det gäller miljön har Göran Persson trots sina vackra ord föreslagit – ja, vad då? Mindre pengar till Naturvårdsverket, mindre pengar till miljösanering, mindre pengar till kalkning av sjöar m.m. Fortfarande bedriver alltså regeringen en politik som ökar samhällets miljöskuld och flyttar över den till kommande generationer.

Ett aktuellt exempel på miljökris, som jag hoppas har fått oss alla att känna den förtvivlan man känner när miljön riskerar att förstöras helt, är den vi nu kan se i tunnelbygget vid Hallandsåsen. Tonvis med kemikalier pumpas ut, och det finns inga miljökonsekvensbeskrivningar. Katastrofen är ett faktum. Hur kan det vara möjligt, Göran Persson, att vi i Sverige inte har ett bättre miljöskydd och en bättre miljölagstiftning än så här?

Medan de stora miljökatastroferna ger stora rubriker når katastroferna för de små människorna sällan ut i debatten. En fritidspedagog berättade häromdagen för mig om en autistisk pojke. Han hade tidigare fått gå i grannkommunens särskolefritis. Men kommunen skulle spara, och i stället tvingades han nu att integreras på ett vanligt fritis. Han skulle få assistenthjälp, men det är bara det att assistenten oftast tvingas vikariera i skolan på grund av lärarbrist. Pojken mår dåligt, och hans utveckling har hämmats. Återigen är det de svaga i samhället som drabbas. I detta fall gäller det ett barn – en annan gång kan det vara en sjuk eller en äldre människa.

Barnen utgör vårt framtida kapital. Jag talade inledningsvis om den internationella barndagen. Jag påstår nu att vi kanske skall se den som en symbol för bristerna i världens politiska ledarskap – Sverige inkluderat. För visst är det något sjukt när vi har *en* internationell barndag *en* gång om året i stället för en politik som utgår från barnens behov varje dag året om. Beror detta kanske på att – som någon har uttryckt det – 101 barn inte skriver till DN Debatt och hotar med att flytta ut ur Sverige om de inte får igenom sina krav?

Bästa kolleger! Är det inte på tiden att vi samlas kring frågan om hur vi skall göra Sverige förtjänt av sina barn? Det vore en rimlig början på en social och ekologisk omställning.
(Applåder)

Anf. 6 ALF SVENSSON (kd):

Fru talman! Om jag förstått saken rätt så har Sverige nu att se fram mot en ca 11 månaders match mellan Göran Persson och Carl Bildt. Det kanske skall bli intressant att följa den, vem vet? Jag är ju helt på det klara med att en del av oss, till vilka jag själv räknar mig, går något slags förmatcher här innan huvudbataljen snart börjar.

I boxningssammanhang talar man ofta om att fightern har en stark höger eller en stark vänster. Som om det gjorde så förfärligt stor skillnad för den som drabbas!

När Carl Bildt skall låta sin höger tala så gäller: Sänkta skatter. När Göran Persson skall låta sin vänster tala så gäller: Höjda bidrag.

Det är klart att statsministern från sin ringhörna också kommer att ”jabba”, tror jag det heter, i sin välkända dramaturgiska stil. Han kommer att retoriskt fråga hur kristdemokrater och folkpartister skall kunna regera ihop med moderater, som skall sänka skatter och rasera välfärd. Det skall också bli intressant att se var Göran Persson i dag placerar Centerpartiet.

Fru talman! På den tiden då vi i vår familj uppbar barnbidrag, så fick vi för tre barn 1 500 kr per månad. Det var ett mycket välkommet bidrag! Två saker kan man emellertid med bestämdhet påstå:

För det första: Det fanns de som bättre hade behövt detta bidrag än vad vi gjorde. Jodå, jag vet mycket väl att barnbidraget skall utjämna den ekonomiska situationen mellan vuxna med barn och vuxna utan barn.

Men mitt påstående att barnbidraget är mer angeläget ekonomiskt sett för vissa än för andra kan ju omöjligt bestridas. Under krisår är det förstås mer rimligt att påpeka detta. Det är också, tycker vi kristdemokrater, mer angeläget att stötta dem som verkligen behöver barnbidrag än dem som klarar sig utan.

För det andra: För min fru och mig hade det varit helt egalt, alltså helt ointressant, om vi fått de där 1 500 kronorna i form av bidrag eller genom skattesänkning.

Det kan nog inte vara helt fel, som det numera brukar uttryckas, att erinra om detta innan matchen drar i gång här om några minuter.

Visst vet jag att man per omgående kan invända att alla inte betalar skatt och sålunda inte skulle kunna nås av en skattesänkning. Men, fru talman, det tycker jag är ett ganska dåligt argument i skattelandet Sverige, där vi brukar mäktat med de märkligaste administrativa och byråkratiska förvecklingar. Har man inte så hög lön att det räcker till sänkt skatt blir ju mellanskillnaden, precis som i dag, ett kontant bidrag. Svårare än så är det inte.

Vad jag vill ha sagt – och jag skulle kunna ta många fler exempel än just barnbidraget – är förstås detta: Man skall nog inte omåttligt överdriva skillnaderna mellan att bli träffad av en höger eller av en vänster.

I söndags samspråkade jag med en förtvivlad mormor. Hennes barnbarn, en flicka på 15 år, var intagen på sjukhus. Flickan vägrade äta, hon vägrade gå i skolan och, för att använda mormoderns ord: Hon vill inte leva. Det var ett telefonsamtal som till 90 %, eller kanske mer, handlade om att lyssna. Föräldrarna hade skilts. Flickan ville helst bo hos pappan, men tyckte så synd om mamman att hon bodde hos henne. Pappan hade börjat dricka alkohol, och nu var dotterdottern inlagd.

Fru talman! Jag fick det här samtalet samtidigt som jag satt vid datorn och plitade på det här talet. Det blev för mig som jag är övertygad om att det hade blivit för precis alla andra av er i den situationen; tankarna fladdrade i väg via egna barn och relationer. Den förtvivalade mormorsrösten jagade funderingarna långt bort från både vänster och höger och budgettabeller, långt bort från både bidrag och skattesänkningar.

Jag berättar inte detta för att moralisera. Jag vet att det finns nödvändiga skilsmässor. Jag vet att flickan kanske hade mått ännu sämre psykiskt och fysiskt om föräldrarna inte hade skilts. Jag vill bara ha sagt att det finns värden som inte regleras vare sig med bidrag eller med skatter. Det hjälper inte en människa om hon vinner hela världen men förlorar sig själv.

Tänk på hur många som passiviseras och hur många människor som berörs i en sådan här situation, mamman, pappan, flickan, mormodern, skolpersonal och vårdpersonal! Hur mycken förtvivlan finns inte här, och bakom denna förtvivlan döljer sig hisnande utgifter.

Kan det vara så att vårt samhälle skenar för fort, att vi kanske inte hinner med, att vi tror att något slags marxistisk eller nyliberal idé är det som kan ordna upp allt och att allt kan ordnas via krontal upp eller skatteprocent ned? Så är det faktiskt inte.

Därmed inte sagt att vi för en hundradels sekund skall bortse från penningens oerhörda betydelse. Men om vi tror att båda skenorna på livets spår är krasst materialistiska, är risken stor för urspårning. Innerst

inne vet vi ju allihop att det immateriella spelar en omätbart stor roll för varje individs välfärd.

Man frågar sig om vi politiker kan göra något i en sådan situation som den jag nyss nämnde med den förtvivlade 15-åriga flickan. Kanske vore det klokare att fundera över om vi gjort vad vi kunnat för att hon inte skulle hamna i den.

Svenskarna skiljer sig mest i Europa. Över hälften av alla äktenskap slutar med att parterna går åt var sitt håll, berättade tidningarna för en vecka sedan.

15-åringen som inte ville gå i skolan hade ingen hemma när hon skulle ge sig i väg på morgnarna. Då var mamman redan på jobbet. Hon började klockan sex, fick jag veta.

Gör vi – observera att jag inte kastar detta på något parti, utan jag säger vi – verkligen vad vi kan med våra lagförslag, våra bidragsnormer och våra skattetabeller för att stärka den trohet som affärslivet, arbetsmarknaden, skatteväsendet, skolan och hemmen, och därmed hela samhället, generellt sett aldrig klarar sig utan? Gör vi verkligen vad vi kan för att skaffa fram den tid till gemenskap mellan barn och föräldrar som är en god förutsättning, om vi verkligen vill ha välfärd?

För tre år sedan ägde den fasansfulla Estoniakatastrofen rum. I tre år har vi allihop intresserat oss för detta, och vi har matats med ständiga nyheter om bogvisir och gångjärnssvetsar. Och fattas bara annat! Men handen på hjärtat, har vi inte haft en benägenhet att fly undan människornas vända och ångest? Har vi inte brytt oss för litet om de existentiella ropen från tusentals svenskar under de gångna tre åren?

Om ett par veckor har jag förmånen att tala på SPES, en organisation som arbetar för att förebygga självmord. Varje år tar bortemot 2 000 svenskar sina liv. 20 000 gör allvarliga försök. 200 000 går och bär på allvarliga planer att göra så.

Ca 600 människor omkommer i trafiken varje år. Vi har ett trafiksäkerhetsverk, och vi har en ständigt pågående debatt om trafiksäkerheten. Och visst skall vi ha det, men jämför vårt engagemang för bil- och motorcykelolyckor med vårt engagemang för de många fler som upplever livet hopplöst och omöjligt att leva. Det är enklare att tala om hastigheters effekter på trafiksäkerheten än om möjligheter att pressa tillbaka vårt lands vanligaste dödsorsak i åldern 15–44 år.

Fru talman! Bakom varje skattedebatt som jag och andra är indragna i, bakom varje bidragsnivå som jag och andra pläderar för, finns människan, den bräckliga människan. Och jag tycker att hon hittills fått för litet utrymme i våra debatter.

Fru talman! Låt mig presentera några av Kristdemokraternas önskemål som de framgår i våra helt nyligen inlämnade motioner. Vi kristdemokrater har förstas motionerat om vårdgarantin, om att den bör utökas och om hur orimligt det är att människor får vänta i operationsköer. Under hela det kommande året skall vi i hundratals och åter hundratals sammanhang tala om vården och kräva mer resurser till vården. Vi skall tala om just vårdgarantin. Men det måste väl också vara nödvändigt att tala om en värdighetsgaranti!

Det är statistiskt och konkret enkelt att tala om att ingen skall behöva vänta på en operation mer än tre månader. Det borde vara självklart. Men hur skall det gå med de senildementa då, de tiotusentals och åter tiotusen-

tals senildementa som inte blir föremål för diagnos? De hörs inte och de röstar kanske inte 1998, men de har ett okränkbart värde. Hur skall det gå med de tiotusentals och åter tiotusentals åldringar som i dag är undernärda och inte får i sig tillräckligt med vätska och som under resten av sin levnad inte kommer i kontakt med någon enda geriatriker, någon enda som bäst förstår sig på åldrandets problem och sjukdomsbilder? Var finns värdigheten? Den frågan måste vi ställa oss.

Skulle det månne inte vara så att om vi brydde oss mer om den oglamourösa vården och aktiverade oss mer för att uppfylla ett större mått av värdighet, skulle trivseln generellt öka ute i samhället och klimatet skulle bli varmare och mjukare? Jag tror att insikten om att vi förr eller senare är mycket beroende av varandra skulle öka.

Fru talman! Arbetslösheten är vårt största samhällsproblem – det är vi alla överens om – dels därför att den drabbar oss psykiskt, dels därför att den håller på att äta upp de resurser som är nödvändiga för att upprätthålla välfärdssamhället. Det är i själva verket på sikt ingen utgift att vidta åtgärder så att näringslivet får luft under vingarna. Det är ekonomiskt oförsvarligt att låta bli. Det krävs sänkta arbetsgivaravgifter. Det fordras moderniserad arbetsrättslagstiftning, och tjänstesektorn måste öppnas. När regeringsledamöter ropar pigsamhälle och blockerar varje förslag för att öppna tjänstesektorn och få fram nya jobb låser man i själva verket många vid att förbli arbetslöshetens pigor och drängar.

Jag tror att folk i allmänhet vill göra rätt för sig. Den viljan måste stötas och uppmuntras. Det sker knappast om låg- och medelinkomsttagare skall lägga så stor del av sina inkomster i skatt att de ständigt måste jaga bidrag. Vi förespråkar en skattesänkning genom att egenavgifterna sänks med två procentenheter. Det gynnar just hushåll med låga inkomster, och det gynnar kommunerna.

Fastighetskatten måste också sänkas. Folk kan ju inte såga brädor ur huset och leverera till Skatteverket som likvid för fastighetsskatten. Att inte regeringen skäms för att jaga människor från gård och grund. Fastighetsskatten måste sänkas tillbaka till 1,5-procentsnivån!

Fru talman! Det existerar en i det närmaste ohämmad kreativitet när det gäller att skaffa fram idéer för att få arbetstillfällen. Vi har AMU, ALU, OTA, API, och tidigare hade vi RAS och GAS. Vi talar om Kalmarmodell, om generationsväxling, om starta-eget-bidrag, om jobbsökaraktiviteter och om individuellt anställningsstöd. Ja, jag har säkert glömt åtskilligt i uppräknningen. Det finns som sagt inga gränser för uppfinningsrikedomen.

Alla konstruktioner, om än aldrig så knepiga, omhuldas och sjösätts, bara det inte handlar om att själv ge vård och omsorg om de egna i den yngsta generationen.

Ursäkta, herr statsminister, men detta är ju i det närmaste huvudlöst! Vi vet, varenda en av oss, att det är en absolut ofrånkomlig arbetsuppgift att ge småbarn vård och omsorg, och den arbetsuppgiften värderas enbart om någon annan än föräldrarna står för den. Ge upp era förmyndarfasoner på detta område! Släpp loss valfriheten! Föräldrar vet vad de vill, och de har rätt, självklart rätt, att få sitt val av barnomsorg respekterat.

Fru talman! Pensionärerna har, som vi alla vet, ingen förhandlingsrätt. Genom ett enkelt beslut har vi berövat pensionärerna vad de rättmätigt förväntat sig i pension. Därför är det viktigt att nu återställa värdesäk-

*Fel! Okänt
växelargument.*

ringen av pensionerna, och dessutom återgå till den beräkningsgrund som gällde före krisuppgörelsen. De ekonomiskt sämst ställda pensionärerna måste därutöver få förbättringar när det gäller själva pensionsbeloppet men också beträffande hyresbidragen, och för alla äldre måste medicin-kostnaderna sänkas.

Fru talman! Jag vill också erinra om hur det ser ut i dagens skola. 20 000 elever lämnar varje år skolan utan att kunna läsa, skriva och räkna på ett tillfredsställande sätt. För några dagar sedan läste jag i en av morgontidningarna att hälften av niorna i Rinkeby underkänns i svenska.

Det är utmärkt att vi i Sverige satsar på högskoleutbildning. Men om massor av barn slås ut redan i grundskolan så kan vi vara säkra på att få framtida spänningar i samhället. Då skapas orsaker till en arbetslöshet som vi svårligen kommer att kunna rå på. Och då kan vi orda så högt vi vill om högskolesatsningar, det kommer inte att beröra de många som slås ut redan i grundskolan.

Det måste till en grundskole- och gymnasierenässans i Sverige. Det handlar om resurser i kronor och ören, men om ofantligt mycket mer!

Fru talman! Under den senaste veckan har det rått en viss uppståndelse runt tunnelbygget under Hallandsåsen. Och fattas bara annat! Man frågar sig hur det kan vara möjligt att Banverket och Skanska lever kvar i en så uråldrig föreställning att det går att kleta tätningssmassa ut i naturen utan att veta vad denna massa innehåller. I ett och samma TV-program fick vi veta att denna massa bryts ned av naturen. Jo visst, ja. Men att den är cancerogen talades det tyst om. Vi får aldrig kalla det utveckling att ta död på våra livsbetingelser. Det är ju vanvett. Vi får aldrig orda om ekonomisk tillväxt när den sker på bekostnad av hälsa och livsmiljöer.

Det är förvånande att läsa regeringens finansplan och budgetkapitel om man samtidigt erinrar sig allt statsministertal om ett ekologiskt hållbart samhälle. Regeringen sänker ju miljöanslag på miljöanslag och sväljer tydligen utan att blinka att koldioxidutsläppen ökar, och detta samtidigt som Världsnaturfonden varnar jordens nationer inklusive Sverige för att man inte minskar sina koldioxidutsläpp.

Fru talman! Det här skulle då ha varit en av vad jag kallade förmatcherna. Jag hoppas att det har gått fram att jag varken slagit med höger- eller vänsternäve. Annars har vi ju i mitten favören att klara av att använda båda. Jag har i synnerhet velat peka på dimensioner som jag är övertygad om framtiden kommer att lyfta in i den här kammaren. Jag tror att vi mycket mer måste aktivera oss i vår opinionsbildning, i vårt tänkande och i våra förslag och yrkanden för ett mjukare och varmare samhälle, för ett Sverige som i alla avseenden gör livet lättare att leva.

Men, fru talman, förmatchen är över, och matchen kan börja!
(Applåder)

Anf. 7 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Till Alf Svensson vill jag säga: Det dystra med förmatchen är ju att den som går förmatchen antingen är på väg uppåt i boxningskarriären eller på väg ut. Vilken kategori Alf Svensson tillhör får han själv bedöma.

Annars sade Alf Svensson något som jag tyckte var bra, och det var mycket annat i hans anförande som var bra. Han sade att vi för ofta glömmer bort det immateriella, hur människan mår och de sociala nätverk

vi lever i. Det finns många som är ensamma, det finns många som har det svårt, och det är ytterst dem som våra beslut naturligtvis avser att stödja. Det är vi helt överens om. Men när det gäller vägen dit, hur man gör, skiljer vi oss åt.

Det är ju så politik fungerar. Vi behöver inte ifrågasätta varandras avsikter, de är säkert de bästa. Däremot är det så att vi ibland föreslår lösningar som kanske inte är de riktiga och rätta. Det gäller regeringen, och det gäller oppositionen. Men när man diskuterar är det ändå viktigt att man ger en riktig bild av hur verkligheten ser ut, att man anger i vilken riktning landet går och om vi får bättre eller sämre förutsättningar att hantera de problem vi ser.

Där, menar jag, kan vi i den här partiledardebatten för första gången på många, många år samlas utifrån en verklighet där vi nu får bättre förutsättningar att stödja de människor som har det svårt och besvärligt. Det har inte varit en lätt vandring att komma så långt, men vi är här nu.

När man lyssnar på inläggen bekräftas också den beskrivningen. Det är ingen hejd på vad vi nu har råd till i Sverige. Alla vill så väldigt mycket. En del skall sänka skatten med 70, 80, kanske 100 miljarder kronor. Andra skall dra på sig nya utgifter, inte i riktigt i samma storleksordning men i aktningvärda tal. Och allt skall göras nu, när det har vänt i ekonomin.

Jag vill bara varna för en sak. Nu tar vi inte ut någonting i förskott. Nu genomför vi förslagen och betalar för dem samtidigt – med egna pengar, inte med lånade. Nu ser vi till att det företagsklimat som har blivit så pass mycket bättre de senaste åren kan behållas.

När Carl Bildt – välkommen tillbaka till riksdagen! – i ett för övrigt intressant anförande sade att företagsklimatet kunde bli bättre och räknade upp exempel på vad ett gott företagsklimat krävde, glömde han av någon outgrundlig anledning det basala. Han glömde inte skatter och lagar i Europaklass, det nämnde han. Men han glömde det basala: statsfinansier, offentliga finanser, inte bara i Europaklass utan i världsklass.

För vi vet ju vad som händer när alla de löften som nu har ställts ut från talarstolen i dag, när alla de ambitioner som här har presenterats, skall smälta samman i en regering som inte orkar hålla ihop, sätta saker och ting främst, prioritera. Vi vet ju att då växer underskotten, då stiger räntorna och då faller kronan. Då minskar investeringarna, då stiger arbetslösheten och då försvinner förtroendet för Sverige utomlands. Ingen skall inbilla mig eller någon annan att vi har drabbats av de motgångar i Sverige som vi har haft på grund av högre maktens ingrepp, utan det är självförvållat.

Man kan dela skulden på många sätt. Men en sak är säker: Skulle vi nu, med återvunnen styrka, släppa loss alla goda gåvors givare igen, då kan de som just har fått villalånet halverat i kostnad räkna med att räntorna stiger igen. Då kan de som börjat slå sig in på Europamarknaden med nya produkter räkna med att den del av deras företags underlag som är hemmamarknaden försvinner igen. Då kan alla småföretag som finns i Sverige och säljer till hushållen räkna med att deras kunder försvinner igen.

Vi skall nu inte äventyra det vi i samarbete med Centerpartiet har uppnått. Sverige står återigen starkt. Det går åt rätt håll. Nu skall vi se till så att de står längst fram i kön som har burit de tyngsta bördorna under de

*Fel! Okänt
växelargument.*

år av statsfinansiell sanering som vi har gått igenom. Det *blir* politisk strid om det nu är så att de pengar som finns att fördela skall riktas till dem som har det bäst ställt genom stora skattesänkingskampanjer. Det kommer vi aldrig att gå med på. Först står skolan, vården av barn och gamla och omsorgen om de äldre på ålderdomshemmen. Det står först tillsammans med att klara sysselsättningen, jobben, i inte minst kommunerna och landstingen. Då är jag glad för det stöd som uttrycks här i debatten från, framför allt tycker jag, Vänsterpartiet och Folkpartiet, som talar mycket väl om vikten av att hålla uppe sysselsättning i kommuner och landsting. Det gäller ju vård, skola och omsorg. Jag hoppas också att det är något som åtminstone Folkpartiet orkar stå för, så att vi inte återigen ser en situation där det viker sig för starkare krafter längre högerut.

Vi är glada för att det har vänt. Men det är klart att ibland får man en känsla av "surt sa räven". När man lyssnar på Lars Leijonborg, är det ju inte utan att man faktiskt tycker att det skulle sitta bra om Lars Leijonborg ändå uttryckte uppfattningen att det känns litet lättare nu när det går åt rätt håll för Sverige. Varför denna dysterhet när det går så bra för landet, när villapriserna är på väg uppåt, när småföretagarna skickar de mest positiva signalerna någonsin, när den tioåriga räntan slår alla rekord i bottenläge och när arbetslösheten faller? Varför inte säga att det här är bra för Sverige?

Visst, Socialdemokraterna har haft ansvaret för den här perioden. Vi får säkert en del av detta som en fördel för det socialdemokratiska partiet. Men lägg det åt sidan, Lars Leijonborg, och se till landets bästa! Det är väl skönt ändå att det vänder? Jag varnar Lars Leijonborg och andra dysterkvistar som försöker att förringa vändningen på arbetsmarknaden och tala om att det här är statistiska finter. "Fusk" sade någon tidigare moderat minister i ett TV-program i går kväll. "Fiffel" tror jag också att han nämnde som uttryck för detta. Jag känner igen det där. Det var precis samma sak som ni sade när vi sade att det hade vänt i den statsfinansiella utvecklingen. Det skulle heller inte fungera. Ni har fått fel där. Ni kommer att få fel också när det gäller arbetslösheten och sysselsättningen. Det har vänt för Sverige. Kanske är det rent av så att den underliggande utvecklingen är något starkare än vi själva har beskrivit den som. Var glada, men ta också ansvar för att den nya situationen inte används på ett sådant sätt att vi återigen halkar in i gamla bekymmer.

Sverige är ju ett land som trots dessa framgångar har stora brister. Jag måste säga att jag återigen blir väldigt förvånad när jag hör någon säga att man vet hur vi skall lägga upp vår valrörelse nästa år. Herre gud, sådant avgör man ju inte förrän någon gång in på valåret! Socialdemokratin *är* i opposition till orättvisor, till bestående orättvisor i samhället. Vi kommer inte att ge oss så länge vi har ungar i skolan och barn på dagis som inte har det bra. Det vore löjligt att påstå något annat än att detta ytterst är en fråga om de resurser vi är beredda att ställa till verksamheternas förfogande. Vi vill tillföra mer pengar, riktiga pengar, egna pengar – inte lånade pengar.

Vi tycker inte att det vi ser i vården är bra. Där fattas det också resurser. Vi vill tillföra egna pengar, inte lånade pengar. Vi vet också att många äldre inte har en bra situation i äldreomsorgen. Där behövs det också insatser. Det behövs hemsamariter, vårdbiträden, terapiverksamhet och allt sådant som gör dagen litet lättare att leva för alla de äldre. Vi vet

det. Vi har alltid stått för den politiken, och vi kommer att fortsätta att driva den här frågan. Vi kommer att använda de pengar vi nu får över till detta först. Här finns också barnfamiljerna. Vi höjer barnbidragen. Det blir fri sjukvård för barn och ungdomar under 20 år. Vi får de här satsningarna på skolan. Barnen är framtiden.

Vi vet också att många pensionärer har det uselt ställt ekonomiskt och skulle behöva ha ett handtag för sin egen del vad gäller ekonomin. Det känner vi till. Allt det här är sådant som plågar oss. Allt detta vill vi rätta till. Allt detta vill vi först använda pengarna till innan vi börjar basunera ut stora löften om skattesänkningar. Det är ett viktigt besked från socialdemokratin. Det är en klassisk socialdemokratisk linje som jag är stolt över att få företräda.

Vi kan nu göra det här i ett läge då vi återigen har greppet om de egna beslutet eftersom vi har fått ordning på landets ekonomi. Det här är naturligtvis något som kommer att dominera det kommande årets valdiskussion. Det är säkert så, för här skiljer vi ut oss.

Det är ju *ett* stort parti som finns längst ut på högerkanten, Moderaterna, som också här i dag säger sig vilja samarbeta i svensk politik. Men för att kunna samarbeta i svensk politik måste man faktiskt stå bakom det välfärdssamhälle som finns uppbyggt och etablerat. Lyssnar man på de två partier som normalt ingår i Moderaternas krets av samarbetspartier, Kristdemokraterna och Folkpartiet, är de passionerade i sitt försvar för välfärdssamhället. Det är sant. Stödet för välfärdssamhället går ju långt in i den borgerliga valmanskåren. Centerpartister, kristdemokrater, folkpartister, socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister står ju bakom den samhällsmodellen. De som skiljer ut sig är moderaterna.

Man lägger nu återigen fram en motion som är av det slaget att man riktar udden mot alla de reformer varom det har stått strid när de genomfördes. Det är a-kassan, det är arbetsskadeförsäkringen, det är sjukförsäkringen, det är bidragen till kommunerna – ja vi kan räkna upp allt det som vi anser vara ett uttryck för välfärdssamhället. Och omkring detta har det stått strid. Vi har vunnit den striden. Socialdemokratin har vunnit den striden. Vi har ett folkflertal bakom uppfattningen att detta är ett gott samhälle. Moderaterna har förlorat den striden gång efter annan. Det gäller Systemskiftesvalet 1985 och när man slängdes ut 1994. Nu kommer man tillbaka, men nu är det inget systemskifte man förespråkar. Nu är det i stället en retorik som bärs av löften om stora skattesänkningar.

Det är ju så att för Moderaterna har det aldrig varit svårt att ta ut skatt, åtminstone inte av vanligt folk. Tittar på resultatet av föregående mandatperiod, var det ju kraftiga skattehöjningar på inkomster och samtidigt kraftiga skattesänkningar på kapital. Så skatten som sådan var inte problemet. Vad Moderaterna har haft problem med är ju att ni inte har gillat den samhällsmodell som socialdemokratin har byggt, välfärdssamhället. Det är det ni vill åt. Men ni kommer inte åt det i öppen debatt om välfärdssamhället. Enda möjligheten att komma åt det är att underminera genom att förstöra de offentliga finanserna. Det är så strategin ser ut.

Nu kommer ni tillbaka och lägger fram dessa omfattande förslag om skattesänkningar. Som en konsekvens av detta finns en lista på besparingar. Alla moderata riksdagsledamöter som sitter här: Gå ut till svenska folket och fråga människor om de vill ha ytterligare besparingar i vården, skolan och omsorgen. Fråga dem om de tycker att ersättningen från a-

*Fel! Okänt
växelargument.*

kassan är för hög och för generös. Ni kommer att se att ni möts av en ganska kompakt majoritet svenskar som tycker att besparingarna i välfärden har gått för långt. Det räcker nu.

Den debatten kanske ni inte vill ta. Men den debatten kommer ni att få ta under det kommande året fram till valet. Det är här den stora skiljelinjen går i svensk politik, dvs. mellan dem som står bakom det välfärds-samhälle som ibland kallas för den svenska modellen, ibland för den skandinaviska modellen och nu allt oftare för den nordeuropeiska modellen, eller dem som vill ha en annan utveckling, dvs. mer av klyftor och spänningar i samhället därför att det antas driva på tillväxt och utveckling. Det är så fronten ser ut.

Det är mot den bakgrunden som de motioner som nu har väckts inför riksdagens behandling är goda uttryck för var skiljelinjen går. Jag ser fram emot den kraftmätningen. Det är ingen boxningsmatch. Det är inget slarvigt, larvigt, påhittat, konstruerat i form av motsättningar – som en del vill göra gällande. Det är den gamla, tydliga gränsen som går i svensk politik, dvs. mellan dem som vill satsa på välfärdssamhället och dem som motsätter sig detta. Det är en tung och svår debatt för många. Men det är en viktig debatt att föra.

Då får väl de som gärna reducerar detta till ett slags boxningsmatch försöka att så småningom välja sida. Det är svårt att stödja grundtanken bakom välfärdssamhället och samtidigt skicka ut signalen att man vill regeringssamarbeta med dem som är emot idéen som sådan. Det är Kristdemokraternas och Folkpartiets bekymmer. Hur det löses återstår väl att se.

Annars är det en fantastisk framtid som ligger framför oss. Det är få tillfällen då vi så optimistiskt har kunnat se framåt och peka på alla möjligheter som väntar. Det är fred, avspänning i vår del av världen, det är samarbete som gäller internationellt. Inte minst i vårt eget närområde är det en bättre situation än på många år. Östersjön är på väg att bli ett uttryck för en region i Europa som kan komma att växa sig starkast. Det mellanfolkliga samarbetet kan komma att utvecklas bäst. Det är vår möjlighet. Det ligger framför oss. Där skall Sverige vara en pådrivande kraft.

Vi skall också vara en pådrivande kraft när det gäller utvidgningen av EU. Europasamarbetet är ett fredsprojekt. Europasamarbetet har nu möjligheten att ta nästa stora kliv in i 2000-talet i en vidgad gemenskap. Vi vill att våra baltiska vänner skall bli medlemmar i unionen. Vi vill att polackerna skall komma med. Vi vill ha goda relationer med ryssarna.

Hur utvidningsprocessen skall bedrivas återstår att se. Det är viktigt att man inte inför den processen skapar intrycket av att Sverige vacklar, byter uppfattning, inte orkar hålla en linje utan på grund av att någon stor stat någonstans i Europa har åsikten att ett visst upplägg skall gälla, skall Sverige direkt anpassa sig. Det är farligt, och det är kortsiktigt. Det är dumt. Vi står för en gemensam förhandlingsstart. Vi står enigt bakom det i landet. Vi ser att Europaparlamentet är på väg att ta ställning för en gemensam förhandlingsstart. Jag är glad över att de konservativa där orkar fullfölja den linjen och att de svenska moderaterna som finns i den konservativa gruppen orkar fullfölja den linjen. Vi skall ha goda relationer med våra baltiska grannar. Det är en av våra viktigaste uppgifter att se till att de kommer in i EU. Då får vi inte börja den processen med att vackla och skicka ut dubbla signaler.

Jag ser framför mig en enorm utveckling inom IT-samhället. Vi vet att den nya tekniken kommer att innebära förutsättningar som vi i dag inte ens kan beskriva eller gissa oss till. Det kommer. Vi vet att det i sin tur kräver att alltfler har goda kunskaper, att alltfler får möjligheter att ta till sig den nya tekniken. Jag är övertygad om att när vi ser på Sverige inför 2000-talet, kommer en ambition att överskugga alla andra. För att kunna hävda oss internationellt i ett Europaperspektiv och för att kunna ta vara på ny teknik kommer en enda sak att stå i centrum mer än något annat, nämligen vår förmåga att höja den svenska befolkningens kompetens och kunnande. Regeringen gör en jättesatsning på utbyggnad av högskolan. 60 000 fler studenter under några år. Det är naturligtvis starka krav på bibehållen kvalitet.

Vi har introducerat kunskapslyftet. Det är inte bara i högskolans värld som kunskaper och bildning skall förmedlas. Det finns fortfarande i vårt land många människor som inte ännu har fått sin grundskoleutbildning, och de har många år kvar i arbetslivet. Det finns ännu fler som inte har fått sin gymnasieutbildning. De har många år kvar i arbetslivet. Låt dem få chansen inför ett nytt sekel att känna att de också är med, att de också behövs. Vi vet ju att det är på det viset.

Kunskapslyftet har blivit något som har tagits emot långt utöver vad vi väntade oss. Inte därför att vi har haft flitiga människor som har aktiverat studiedeltagare, utan därför att det har funnits ett djupt känt behov hos många att nu ta chansen att skaffa sig egen kompetens och bildning inför sekelskiftet. Jag tycker att det är trist att det finns de som föreslår att denna viktiga utbildningssatsning kraftigt skall reduceras.

Jag tar gärna en debatt om grundskolan. Men det är i första hand resursfrågor. Vi motsätter oss bestämt de idéer om skolpeng som nu förs fram – en nationell skolpeng. Det är inte något annat än ett gigantiskt centralstyrt projekt med en byråkrati i släptåg som kommer att ha utomordentligt små möjligheter att göra de skillnader skolor och individer emellan som behövs i samhället, där alla människor skall mötas utifrån sina egna förutsättningar. För mig är det fullständigt obegripligt hur Moderata samlingspartiet kan hamna i ett projekt av denna storskaliga, centralistiska karaktär i en tid då det är individen som skall stå i centrum. Det skulle vara intressant att höra partiledaren, oppositionsledaren, utveckla hur detta praktiskt skall gå till, dvs. hur skolpengen skall utformas. Jag har ju som tidigare skolminister praktisk erfarenhet från området.

När man följer den allmänna diskussionen finns det omkring de ekologiska frågorna något slags tveksamhet. Jag förstår miljöpartisternas kritik för att det inte går tillräckligt fort fram. Den kritiken träffar, och jag känner av den. Men det finns de som på något sätt tror att de frågorna är kopplade till energiomställningen. Bara inte kärnkraften behöver avvecklas – som det står i en motion – behöver vi heller inte ägna oss åt den ekologiska omställningen.

Men den ekologiska omställningen är något annat. Det är mer än en energiomställning. Det är ett sätt att ta till vara ett djupt känt behov hos många människor att få nya produkter gjorda på ett nytt sätt, stimulera ny forskning, ny teknik, nytt kunnande – det som driver en ekonomi inför ett sekelskifte. Det är det det handlar om.

Det ekologiskt uthålliga samhällsbygget kommer att vara ett av de ben som Sverige kommer att vila på när vi kliver över in i ett nytt sekel. Här

*Fel! Okänt
växelargument.*

har vi det framför oss i ett nötskal: den lovande internationella utvecklingen, IT-samhället, kunskapsamhället med en kraftig satsning på högskolan och det ekologiskt uthålliga, med en energiomställning som under alla omständigheter kommer. Detta är vad det handlar om.

Nu har vi möjligheter att ta oss an uppgiften. Nu skall vi göra det. Vi samarbetar gärna, men vi döljer inte de skillnader som finns. Samarbetet får aldrig syfta till att dölja att vi har olika uppfattningar om grundläggande företeelser i svensk politik.

Jag är glad för att man nu vill samarbeta. Det har varit ensamt under några år. Olof Johansson har varit en trogen och hårt arbetande vän när det gäller saneringen av de svenska finanserna. För det har han fått mycket påskrivet. För landets skull är det nog svårt att överskatta vad Olof Johanssons insats har betytt. För det vill jag rikta ett varmt tack.

Nu, när det har vänt, vill andra vara med. Välkomna! Villkoret är att den svenska välfärdsmodellen inte överges, att alliansfrihet och neutralitet respekteras och att vi inte återigen halkar ned i ett budgetmoras.

Låt mig slutligen säga att jag är glad för den deklaration som oppositionsledaren gjorde inledningsvis om att han vill underställa EMU-frågan svenska folket. Det är bra att ni har kommit så långt att den frågan också ser ut att kunna lösas i brett samförstånd. Om det sker i en folkomröstning eller på annat sätt kan diskuteras, men jag tycker att det är välkommet att svenska folket skall avgöra frågan. Att vi skjuter frågan en bit framåt tycker jag också är välkommet. Det har varit regeringens linje hela tiden. Nu har vi uppenbarligen fått uppslutning omkring detta. Det är jag glad för.

Vi skall inte glömma bort att det som nu gör att vi har möjlighet att diskutera ett svenskt EMU-medlemskap är att vi har ordning på de gemensamma finanserna. En gång i tiden var detta en fjärran möjlighet. Nu är vi där, men det är folket som avgör. Låt oss diskutera under vilka former det skall ske.

(Applåder)

Anf. 8 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Herr statsminister! Får jag börja med att säga – det är inte avsett som klagomål – att tiden och debattordningen gör det litet svårt för mig att gå in i alla de diskussioner jag skulle vilja föra. Jag skulle vilja diskutera med Johan Lönnroth om informationsteknologin, med Marianne Samuelsson om barnen, med Olof Johansson om vissa avseenden av historien – inte om tunnlår och broar, Olle, för det finns annat – med Alf Svensson, som sade mycket förnuftigt och var mycket tänkvärd och med Lars Leijonborg om skolan. Jag skulle också vilja ägna mig åt det som statsministern sade.

Han sade någonting i början som jag tyckte var bra. Han sade att de ekonomiska problem som Sverige har haft under 70-talet, 80-talet och 90-talet i allt väsentligt har varit hemmagjorda. Det har varit tuffare under vissa tider på grund av omvärlden. Det har varit lättare under andra tider på grund av omvärlden. Men det är alldeles tydligt att det under 70-talet, 80-talet och 90-talet – tydligast under 90-talet – inte har fungerat riktigt bra. Vi har haft en lägre tillväxt. Vi har fått högre arbetslöshet. Vi har fått lägre sysselsättning än de flesta andra länder. Därför måste vi förnya

politiken, förnya våra olika insatser och förnya mycket av samhället i en ny tid.

Nu går konjunkturen uppåt. Jag tillhör dem som hoppas att statsministerns mest optimistiska prognoser är riktiga, för det vore självfallet bra. Vi har gjort bestående landvinningar, hoppas jag. Trovärdigheten i låginflationspolitiken, som var väldigt omstridd för ett antal år sedan, och förändringarna i Riksbankens ställning har skapat förutsättningar för att hänga med. Räntorna har gått ned. Vi måste säkra detta, enligt min mening, så snabbt som möjligt genom det fulla medlemskapet i den europeiska valutaunionen. Om vi kan skapa förutsättningar för att vara med och gå in i valutaunionen när det nya seklet börjar är det en bestående nationell landvinning. Jag håller med statsministern om att vi kan diskutera de exakta formerna för ställningstagandet i juni 1999. Om vi har en tidsplan och en målsättning skapar vi bättre förutsättningar för Sveriges utveckling.

Vi skiljer oss åt litet, tror jag – någon ordning får det vara – när det gäller företagandeklimatet. Så länge vi har en sysselsättning som är lägre än på mycket länge och en situation där allt färre skall försörja alltfler är företagandeklimatet inte tillräckligt bra. Det kommer att gå litet bättre i högkonjunktur och lite sämre i lågkonjunktur, men det kommer ändå inte att gå. Nästan alla säger nu att det måste till förändringar och förbättringar av skattesystemet och skattesänkningar. Det vi var överens om i början på 90-talet – 30–50 – var bra. Det var ett löfte då. Varför skulle det inte kunna vara ett löfte i dag? Det är alldeles uppenbart att vi måste förbättra klimatet om vi skall få fram en halv miljon nya jobb. Det är ett vägval.

Regeringen vill nu höja bidragen, men inte till alla. Änkorna får mindre. De handikappade får mindre, men de starka organisationernas människor skall få mera i bidrag. Vi vill inte höja bidrag. Vi låter dem ligga där de är. Vi utnyttjar möjligheterna till att sänka skatter för alla. Det gäller främst för barnfamiljerna, Marianne Samuelsson, men också för företagen och på sparandet och kapitalbildningen. Gör vi inte det får vi inte fram de nya jobben. Får vi inte fram de nya jobben får vi ingen välfärd, och då klarar vi inte av att finansiera vare sig det som vi som individer och familjer behöver eller det som det offentliga – stat, lands-ting och kommun – har att svara för.

Där finns en skillnad. Jag tror inte att högre skatter och högre bidrag är Sveriges framtidsväg. Jag tycker att 70-, 80- och 90-talets erfarenheter visar detta. Jag tror att mera dynamik, lägre skatter, ett bättre företagsklimat och mera frihet för enskilda företag faktiskt är framtidsvägen. Det skall vi diskutera. Jag tror att det vore bra om vi kunde uppnå enighet om ett och annat där.

(Applåder)

Anf. 9 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Det är klart att företagsklimatet alltid kan bli bättre. Det kom en prognos från småföretagarna i går. De beskriver nu utvecklingen mer hoppfullt än någonsin. De har fulla orderböcker, bra export, nyanställningsbehov, nästintill fullt kapacitetsutnyttjande och en framtidstro därför att deras konsumenter har kommit tillbaka. Detta är företagsklimatet, Carl Bildt. Det är klart att det kan jämföras med den period då Carl Bildt försökte sig på att etablera ett företagsklimat i landet. Jag skall inte

Prot. 1997/98:12
8 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Fel! Okänt
växelargument.*

upprepa det. Jag tror att svenska folket kommer ihåg. Men det är viktigt att erinra om den sitsen.

När sedan Carl Bildt i sin andra del av repliken går loss i de stora skattesänkarvisionerna är vi på väg in i moraset igen. Han orkar inte precisera hur skattesänkningarna skall betalas här i talarstolen. Det är den andra sidan. Ni skriver exempelvis i er motion att ni skall effektivisera verksamheterna i kommunerna för att få utrymme för en kronas kommunalskattesänkning. Hur går det till, Carl Bildt? Berätta för oss som har vänt och vridit på kommunala skattekronor genom åren.

Vi kan ta en annan fråga. Efter 300 dagars arbetslöshet är man utstämplad i Moderaternas Sverige. Vi får väl se då, sade Carl Bildt häromkvällen. Så kan man inte säga, så kan man inte svara om man gör anspråk på att använda de pengarna för att sänka skatter.

Visst, gärna ett samarbete, men inte som syfte att dölja att Moderaterna nu återigen är på väg in i en situation där ni lovar stora och skarpa skattesänkningar, men där ni inte orkar precisera besparingarna. Då får vi det företagsklimat som rådde en gång i tiden med Bildt, Wibble och Per Westerberg: 50 000 konkurser, urusel kronkurs, hög inflation, växande arbetslöshet, utstampat förtroende i omvärlden. Det går tillbaka till den hårda centrala frågan om den förmåga man besitter att hantera de offentliga finanserna.

När skattesänkningarna nu är så klara, Carl Bildt, hur ser inkomstförstärkningarna ut? Berätta hur man effektiviserar i kommunerna så att man sparar 9 miljarder kronor, som skattesänkningen kostar. Berätta vad som händer den arbetslöse efter 300 dagar!

(Applåder)

Anf. 10 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Statsministern förefaller nöjd med företagandeklimatet och hänvisar till konjunkturuppgången. Jag tycker också att konjunkturuppgången är bra. Men Sveriges problem är inte konjunkturella. Sveriges problem har varit och är till stor del strukturella.

Om statsministern vill ha reda på hur företagandeklimatet bedöms är väl det bästa att fråga företagarna själva. Anser de att det är idealiskt? Anser de att det finns förutsättningar för de hundratusentals nya riktiga jobb som vi måste ha för att kunna säkra välfärdens finansiering eller anser de det inte? Vi vet alla svaret. Vi vet att alla ekonomer, nationella och internationella – det kan finns något enstaka undantag, notera den reservationen – rekommenderar oss att nu gå en väg i den ekonomiska politiken som i huvudsak åtskilliga här förordar. Det innebär sänkta skatter, förbättrade företagandeförutsättningar för att ge nya jobb och därmed säkra finansieringen av välfärden.

Välfärden säkras, som finansministern väl vet, framför allt av tillväxten i ekonomin. Har vi inte en utveckling av skattekraft kan man höja skatterna hur mycket som helst, men det kommer inte att hjälpa.

Det som kan säkra finansieringen under kommande år är just att vi får bukt med arbetslösheten, på sikt får upp sysselsättningen rejält och gör människor som i dag är bidragstagare – de vill inte vara det – till löntagare. Det kräver insatser med inriktning mot det nya decenniets mitt.

Detta kräver så klart att vi avstår från en del. Vi lovar inte höjda bidrag till alla. Så är det. Det finns grupper som vi lovar att inte skära ned

bidragen för, de handikappade. Men generellt sett kommer bidragsnivåerna inte att öka.

Det finns också konkreta besparingar. För mig är det mycket lättare att argumentera för att vi alla betalar en extra karensdag än det är att argumentera för att vi skall ta från de handikappade eller från änkorna. Det gör vi. De pengarna använder vi för att förbättra möjligheterna för familjer att leva på sin lön. Det är en viktig del i ett samhälle som kallar sig ett välfärdssamhälle. De pengarna använder vi för att förbättra förutsättningarna för företagsamheten och nya jobb, a-kassan, bortre parentesen.

Intressantare vore det om regeringen redovisade en politik. Jag begriper inte riktigt vilken politik ni har för ögonblicket. Men det som Erik Åsbrink har skrivit i finansplanen, ja, inte bara Erik Åsbrink, det är väl hela regeringen, är i grunden det som vi också säger. Det här är en omställningsförsäkring, det är ingen medborgarlön. Det kommer ett stopp vid en viss tidpunkt, ett år blir ungefär 300 dagar. Därefter skall det finnas ett nytt jobb.

Vi kan inte ha ett samhälle där vi accepterar att människor går från bidrag till bidrag i det oändliga. Det vill inte Göran Persson ha, det vill inte Erik Åsbrink ha och det vill inte jag ha. Jag vill ha ett samhälle där bidraget är en nödvändighet ibland för att hjälpa. Vi får aldrig svikta när det gäller de sjuka, de arbetslösa eller vilka det nu är, men sedan skall det finnas ett jobb. Sedan skall möjligheten att leva på sin lön finnas. Det skall finnas möjlighet till den värdighet som det faktiskt innebär att kunna leva på sin egen lön, att kunna leva på sin pension, att inte tvingas söka bidrag. Där hoppas jag att vi skall kunna få en dialog om de förutsättningar – stabila skatter – som vi lovade löntagarna, bättre förutsättningar för företagandet för att få upp jobben och därmed säkra välfärden. Det vore en tillgång för Sverige.
(Applåder)

Anf. 11 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror att det var litet av den gamle Carl Bildt vi såg här. Jag ställde några mycket enkla frågor som jag inte fick svar på. Han försökte litet halvhjärtat i slutet av sitt anförande om a-kassan. De skulle naturligtvis ha jobb. Ja, det vill vi alla. Men det var inte frågan. Frågan gällde om de inte hade ett jobb. Om arbetslösheten, som Carl Bildt själv sade häromdagen, inte är noll procent – det tror varken han eller jag att den blir, även om vi vill tillbaka till full sysselsättning – hur skall man då försörja dessa människor?

De pengarna som skulle ha använts för deras försörjning tar Bildt i anspråk för att sänka skatter på exempelvis kapitalsidan. Det är här det ligger. 9 miljarder till på kommunerna i skattesänkingskrav, inte ett ord om hur det skall gå till. Det skall effektiviseras, säger man. 9 miljarder kronor, det är enkelt uttryckt 25 000 lärare. Det är effektivisering, det vill jag lova. Är det detta ni skall åstadkomma med er nationella skolpeng?

Svara på de här frågorna! Utan svar på dessa frågor drar moderaterna in sig själva och Sveriges riksdag i en diskussion om det ekonomiska moraset igen. För det var precis som Carl Bildt sade, det är vi överens om, inte så mycket utanförstående krafter som ordnade till våra bekym-

Prot. 1997/98:12
8 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

mer. Det fanns ett visst inslag av detta, men det var framför allt eget tillkortakommande, oförmåga.

En sådan olycka var att vi lovade skattesänkningar i Sverige. Jag skall inte säga vilken regering det var. Vi genomförde en del av dem och ökade samtidigt utgifterna. Det var det som knäckte företagsklimatet. Det var det som drev räntorna i höjden. Det var det som drev fram konkurserna. Den politiken, Carl Bildt, blev underkänd av svenska folket i allmänt val och av marknaden till 500 %.

Det jag varnar för är att när oppositionsledaren talar vitt och brett om nya skattesänkningar, utan att ens kunna precisera det elementäraste i sin egen partimotion, flyter han ovanpå på ett sådant sätt att det snabbt skapar en politisk situation som kan resultera i minskat förtroende för landet. Om nu Carl Bildt inte kan svara på frågorna, se då till att någon annan moderat kliver fram och ger besked om hur de stora besparingarna på kommuner och landsting skall genomföras. Klarar ni inte den debatten, skall ni heller inte lova ut stora skattesänkningar. Det slutar bara med att ni sätter svenska hushåll i ränteeländet igen, och att ni sätter svenska småföretag i nya konkurser.

(Applåder)

Anf. 12 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det var inte min avsikt att köra ut alla moderater. Jag ber så mycket om ursäkt.

Sanering av ekonomin är ett trist ämne. Det låter trist, och det är trist, i synnerhet om man måste göra det som man inte vill göra för att kunna få fast mark under fötterna. Det är det som är problemet. Därför vill vi alla orientera oss närmare de enskilda människorna. Det är för deras skull som det är viktigt att vi klarar uppgiften att skapa trygghet i ekonomin så att vi inte blir ständigt marknadsbesträffade. Jag vill inte rikta anklagelser åt något håll för att vilja bli det, men det är en viktig summering i den här debatten att de som inte tar det ansvaret, inte bara i ord utan också i handling, riskerar att bli besträffade.

Jag tyckte att jag hörde att Bildt sade att han inte ville diskutera broar med mig, och jag kan förstå honom. Då diskuterar jag tunnlar med statsministern i stället.

Det finns dessutom ett samband. Det är litet pinsamt att behöva påpeka det, men de som ville ha bron längst där nere var aldrig riktigt tydliga när de talade om vilka anläggningar som skulle krävas på fasta land för att det skulle bli ett användbart projekt. Det var en citytunnel, som inte fanns, och det var en tunnel genom Hallandsåsen, som skulle till för att Norge skulle få hyfsade förbindelser med kontinenten etc.

Nu sitter vi där med borren i smeten. Det är ingenting att skämta om. Detta är gigantomanins övertro på sig själv. Det krävs, uppriktigt sagt, mycket allvarliga tag för att miljökonsekvensbeskrivningar skall bli verklighet, och de som inte genomför dem skall straffas. Det här är inte något jippo för Skanska eller Banverket, utan det handlar om vanliga människors situation och rätt att kräva ett samhälle som fungerar.

Jag vill mot den bakgrunden ställa frågan till statsministern om det inte är dags att leverera en miljöbalk värd namnet som sätter blåslampan på dem som inte är beredda att ta sitt ansvar. Det krävs, tyvärr, straff för dem som överträder den, och det skall vara kännbara straff. Det skall inte

i fortsättningen vara så, enligt det allmänna talesättet, att miljöbrott inte är något brott. Om inte någonting annat går fram och blir tydligt måste väl ekonomiska sanktioner som är kännbara gå fram. Om vi är överens om den saken är det en bra början.

Nu börjar ekumeniken sprida sig här när det gäller EMU. Det är bra. Vi har ju länge drivit krav på en folkomröstning.

För säkerhets skull begärde jag in den bok som jag har här, dvs. propositionen om Sveriges medlemskap i EU. Grundlagsfrågan är ju inne. Jag skall bara citera ur propositionen:

”Om Sverige beslutar sig för ett deltagande i EMU:s tredje fas följer att beslut om utgivning av sedlar och mynt samt frågan om lagligt betalningsmedel överförs till den europeiska centralbanken. Detta kräver också ändringar i bestämmelserna i regeringsformen om sedelutgivningsrätten.”

Detta ställde alla partier upp på från början. Gäller det fortfarande?

Anf. 13 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:
Fru talman! Förlåt! Herr talman!

Anf. 14 FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Tack, fru Persson!
(Applåder)

Anf. 15 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:
Herr talman! Det där har talmannen grunnat på länge.

Olof Johansson tar upp två viktiga frågor. Den första frågan är hela Öresundsbroprojektet. Jag håller med honom om att det inte var färdigt och inte redovisat fullt ut, utan stora investeringar måste till i Malmöregionen för att det skall bli bra trafiklösningar. Det har vi plussat på, och det kan komma att behövas mer – vad vet jag?

Den andra frågan är att det som händer i Hallandsåsen är oförsvarligt. Jag kan bara dela Olof Johanssons upprördhet. Jag vet att det kl. 11.30 i dag hålls en presskonferens i Malmö, där man från de ansvarigas sida, dvs. Skanska och Banverket, kommer att meddela hur man avser att förfara med den här frågan. Där finns det inslag som Olof Johansson efterlyser, nämligen att någon måste ställas till ansvar för dessa fruktansvärda misstag och på så sätt ta de personliga konsekvenserna av misslyckandet. Det kan ske t.o.m. utan en miljöbalk. Sedan hoppas jag, precis som Olof Johansson, att vi ganska kvickt kommer till riksdagen med miljöbalken.

När det sedan gäller frågan om sedelutgivningsmonopolet och förutsättningarna för EMU-medlemskap, om det skall ändras i grundlag eller icke, är vår analys den att det inte krävs någon sådan grundlagsändring. Det är vår bedömning. Men vi vill att auktoritativa juridiska instanser skall bekräfta detta. När vi nu går med propositionen om EMU till Lagrådet redovisas just den bedömningen, och vi får se vad Lagrådet säger. Om man följer den juridiska sakkunskap som tidigare har uttalat sig kommer man att säga att det inte är en grundlagsfråga, men säkra kan vi inte vara förrän vi har fått prövningen.

Olof Johansson citerar naturligtvis rätt ur boken; det var så som frågan uppfattades och beskrevs i samband med Sveriges EU-medlemskap.

Men nu har vi den här ordningen, efter en omfattande utredning och ett omfattande analysarbete. Vi får alltså se. För min del känner jag ingen prestige i frågan, utan det är sanningen som söks; där kanske Lagrådet kan ge viss hjälp på traven.

Anf. 16 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det är bra att vi är överens om att rättssamhället skall fungera också på miljöområdet.

När det gäller EMU är inte grundlagarna bara till för jurister att tolka, utan grundlagarna är till för folkets trygghet, för hur ett land styrs. Det är riktigt att det som fyrpartiregeringen konstaterade i den här boken, som skrevs under den perioden, och som en enhällig riksdag sedan instämde i var ett politiskt besked. Vi ansåg alla i Sveriges riksdag att sedelutgivningsrätten och det monopolerna var en grundlagsfråga. Vi tyckte att det var en stor fråga och inte bara en juridisk tolkning.

Vår uppfattning är att det är rätt mot svenska folket, när detta har meddelats före EU-medlemskapet, att vi inte svajar när den större frågan om EMU kommer upp. Vi sade det innan svenska folket gick till folkomröstning om EU, och då borde vi alla som politiska partier kunna ställa upp på det också i fortsättningen.

Anf. 17 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan följa Olof Johansson väldigt långt i hans resonemang, och jag har inga svårigheter med detta. För min del och för socialdemokratins del har det varit viktigt att göra klart att ett eventuellt medlemskap i EMU inte skall komma plötsligt och kuppstartat, utan det skall vara underställt svenska folket för prövning i ett allmänt val eller i en folkomröstning. Det är vår linje. Det är det som garanterar tryggheten och säkerheten, inte hur man formellt tolkar grundlagen i det här avseendet.

Jag tror att vi som hävdar att frågan skall underställas folket försvagar vår position om vi bygger det ställningstagandet på en tolkning av grundlagen som visar sig vara felaktig.

Anf. 18 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Statsministern sade så här: Socialdemokraterna har vunnit striden om välfärden. Detta sägs om en period där Sverige har gått från full sysselsättning till massarbetslöshet, där vi nu ser nya klassklyftor i vården, där människor inte har råd att sköta om sina tänder och där man ser vårdköer på två år.

Göran Persson åberopade ett par valresultat, 1985 och 1994. Det är ett väldigt egendomligt perspektiv. Sanningen är den att välfärdssamhället på 90-talet har utmanats på ett mer grundläggande sätt än någon av oss hade kunnat tro för några år sedan. Därför tar jag väldigt lätt på när Göran Persson säger att man måste vara med och skapa resurser till välfärden, för det är i själva verket det som är min huvudkritik mot den nuvarande kursen. Den skapar inte de resurser som är en förutsättning för fortsatt välfärdspolitik.

Jag vill rekommendera en skrift till statsministern som är utgiven av Socialdepartementet och som heter: *Välfärdsprojektet. Välfärden och samhällsekonomin*. Där beskrivs precis att det enda säkra sättet att garan-

tera välfärden också i framtiden är att öka den privata sysselsättningen. Det är därför vi har dragit slutsatsen att det trots moderaternas förslag på välfärdsområdet, av vilka vi står främmande inför många, ändå ur välfärdens synpunkt förmodligen är bättre att söka samverkan med moderaterna. De har mer än ni förstått vad som krävs för att skapa nya resurser.

Göran Persson kommenterade inte mina förslag till att förändra strukturen i den svenska ekonomin. Men han har en ledamot i sitt verkställande utskott som heter Mona Sahlin. Hon föreslog i en intervju i Dagens Industri häromdagen lägre skatter, sänkta arbetsgivaravgifter, förändringar i arbetsrätten. Kan inte Göran Persson i alla fall kommentera Mona Sahlins uppslag för att få ett bättre företagsklimat här i landet?

Jag läste Göran Perssons tal vid avslutningen av de europeiska socialdemokraternas möte i Malmö i juni. Det var väldigt lovande upptakt. Inom parentes sagt: När man lyssnade på Carl Bildt på TV häromkvällen och läser det här talet kan man tro att ledarna för de största partierna har drabbats av stamning, för Göran Persson sade så här: Handling, handling, handling nu mot arbetslösheten. Det egendomliga med detta tal var att sedan det var sagt kom inte ett enda konkret förslag till handling mot arbetslösheten mer än att Östeuropa skulle släppas in i EU, vilket i och för sig är en viktig sak. Just för välfärdens skull, för att vi skall kunna lita på välfärdens institutioner i framtiden, tala om för oss vilka nya förslag ni har för att få fart på jobben och säkra tillväxten också i framtiden.

Anf. 19 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror att Leijonborg återigen sätter sig i ett bekymmersamt läge. Tillväxten i ekonomin är stark. Vi är på väg in i en situation där vi tack vare de åtgärder vi har vidtagit har lagt grunden för en stark återhämtning. Jobben kommer. Det som hotade jobben var det jag pekade på alldeles nyss, att vi skulle ramla tillbaka i det statsfinansiella moras som vi haft under några perioder i Sverige.

Lars Leijonborg åberopar antalet privata jobb som behövs. Gå in i statistiken och titta på perioden 1976–1996, och ni kommer att se att 500 000 jobb försvann i privat sektor under de nio år vi hade en folkpartistisk finansminister. Under de andra åren skapades 230 000 jobb i privat sektor. Tänk på det, Leijonborg! Den folkpartistiska finansministern och hennes företrädare fick expediera det moras som låg i den beskrivning av ekonomisk politik som oppositionsledaren nyss stod för: skarpa skattesänkningar och flummiga finansieringar. Där står ni med allt ert välfärdsengagemang, tätt knutna till högern. I den skuggan tvinar den liberala plantan, det vet vi.

Anf. 20 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Jag läste ett inlägg på socialdemokraternas databas av en ung man som heter Max och som sitter i Studentförbundets styrelse. Jag vill inte alls försvåra hans fortsatta karriär inom socialdemokratin, men han säger inget annat än vad jag brukar säga, han säger det bara på ett mera mustigt sätt. Jag skulle vilja återge vad han skrev häromdagen: Vi kommer att få så fett med dämg om vi tjarar om att borgarna blåser på underskotten. Det finns tillräckligt med idiotiska motioner och reservationer från socialdemokratiskt håll under perioden 1991-1994, att om de

hade genomförts skulle vår statsminister ha utsetts av IMF och inte av oss själva.

Jag tror att denne unge Max har hamnat ganska rätt i sin analys.

Det är ett väldigt ointellektuellt förhållningssätt statsministern har till Sveriges moderna ekonomiska historia när han gör den där typen av utbyggna statistiska jämförelser. Ja, det tillkom en hel del privata jobb i Sverige under överhettningen i slutet på 80-talet. Men vi vet alla att det var i låneekonomins Sverige. Det var överhettade jobb, det var jobb som mer var uttryck för problem än för lösningar.

Genomgående är det så med de inlägg statsministern gör här att han polemiserar mot andra idéer. Jag noterade att han på skolområdet hade en sak att säga, nämligen att man inte skulle ha en nationell skolpeng. Det kan jag i och för sig hålla med om. Jag tror inte det är lösningen nu heller. Men det var ju Göran Persson som genomförde kommunaliseringen av skolan och som rimligen måste ha funderat på vilka problem det har fört med sig. Det är den verklighet vi nu ser. Vilka konkreta förslag har socialdemokratin för skolan i den verkligheten? Inga alls, såvitt jag har kunnat höra här i dag.

Inga nya förslag om jobben, inte någon kommentar till Mona Sahlins uppslag, inte någon kommentar till vad Folkpartiet och flera andra partier här i riksdagen tror på. När det gäller jobb och tillväxt litar Göran Persson väldigt mycket på vad som skall komma. Jag är också övertygad om att Sverige är på väg upp i konjunkturen. Jag gläder mig åt det, därför att det för enskilda människor kan bli någon liten lättnad, åtminstone tillfällig lättnad. Men de siffror som har kommit än så länge för de första kvartalerna 1997 är inte så översvallande goda som man kan tro när man lyssnar på statsministern. Jag kan också sträcka mig så långt att jag säger att alla regeringar på 90-talet har bidragit till att en del strukturproblem har lösts. Därför kommer förmodligen den uppgång vi nu är inne i att bli något större än de vi såg exempelvis i slutet på 80-talet.

Men fortfarande är jag fullständigt övertygad om min grundtes, att om vi hade gripit oss an de mer grundläggande strukturproblemen – lönebildningen, företagsklimatet och det rekordhöga skattetrycket – hade vi kunnat få ut mycket, mycket mer av den högkonjunktur som vi nu ser framför oss.

(Applåder)

Anf. 21 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag har förstått att statsministern inte har mycket taletid kvar. Jag vill inte gärna tvingas att svara på mina egna frågor, så jag skall försöka att ställa dem på ett sådant sätt att statsministern i princip skall kunna svara ja eller nej.

Först är det den fråga som jag ställde redan i mitt inledningsanförande, om vi är överens när det gäller det beslut som s-kongressen fattade om att sysselsättningsmålet är överordnat målet om ett framtida överskott i budgeten. Anledningen till att jag vill ha en bekräftelse med ett enkelt ja är att skrivningarna i budgetpropositionen inte är alldeles glasklara på denna punkt. Så frågan är alltså: Ja eller nej? Vi är överens, förutsätter jag, om att detta beslut innebär att sysselsättningsmålet är överordnat.

Min andra fråga handlar om EMU. Vi har ju fått en del glädjande besked i dag. Vårt gamla förslag, att vi skall ha en folkomröstning, verkar

det finnas stöd för. Jag har försökt att lyssna mycket noga på vad statsministern har sagt. Jag skulle nu vilja ställa frågan: Betyder den debatt som vi har hört här tidigare att även socialdemokratin i dag säger ja till att vi skall ha en folkomröstning om EMU?

Sedan säger Göran Persson att de som har burit de tyngsta bördorna under den senaste tiden skall stå längst fram i kön. På den punkten är vi definitivt överens. Jag redogjorde ju för att under 90-talet har de med lägst inkomster tappat 30 % av sina realinkomster. Det måste väl rimligen vara dessa grupper som har burit de tyngsta bördorna. Vi har ett helt batteri med olika förslag – billiga förslag, som handlar om tandvårdsförsäkringen, om pensionärerna med de lägsta inkomsterna och om bostadsbidragen samt också om ungdomslönerna, som nu verkar bli extremt låga enligt det nya förslag som ligger på riksdagens bord.

Det är mot den bakgrunden jag vill fråga om det verkligen kan vara så att den skattesänkning, som alla vi får som ligger i höga inkomstlägen, på i storleksordningen 5 000 kr om året verkligen är att sätta dem som har burit de tyngsta bördorna längst fram i kön? Min fråga är alltså – ja eller nej – om statsministern kan tänka sig att byta ut den skattesänkningen mot någonting annat som verkligen går till dem som borde stå längst fram i kön.

Till sist vill jag också fråga om de saker som har hänt när det gäller maktkoncentration, nu senast affären mellan S-E-Banken och Trygg-Hansa, är någonting som oroar statsministern inför den demokratiutredning som nu skall tillsättas och om också frågan om den ekonomiska maktkoncentrationen skall behandlas i utredningen.

Detta var fyra frågor. Alla kan besvaras med ett ja eller ett nej.

Anf. 22 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Sysselsättning, överskottsmål: Vi har alltid sysselsättningsmålet överordnat och har alltid haft. Men för att klara det krävs ett varaktigt överskott i ekonomin. Svårare än så är det inte. De är förenliga och kommer att vara förenliga.

Folkomröstning om EMU eller inte: Vi har i vårt kongressbeslut, som ligger till grund för den proposition som vi går med till riksdagen, sagt att frågan skall underställas svenska folket för prövning. Det kan vara en folkomröstning, det kan vara ett riksdagsbeslut efter ett riksdagsval, när saken har varit uppe, eller t.o.m. ett extra val. Jag är inte i dag beredd att binda mig för vilken form vi skall använda. Däremot kan jag med glädje konstatera att vi nu har rört oss i den riktningen i Sveriges riksdag att det tycks vara enighet om att frågan skall underställas svenska folket. Det tycker jag är bra.

Det är naturligtvis inte rätt att säga att de som får värnskatten avskaffad har det sämst ställt. Det vore dumt att påstå. Men en annan del av saneringspolitiken bygger också på att givna besked skall infrias, och värnskatten går ut av sig själv den sista december 1998. Därefter är det ett nytt läge, och det läget har vi tolkat på så sätt att vi behåller ett högre steg i den statliga skatteskalen från inkomster på omkring 30 000 kr per månad. Beskedet är detsamma till den gruppen som det har varit till andra grupper, som under saneringsperioden har fått tillbaka sina förmåner. Men den beskrivning som Lönnroth gör är självfallet ingenting som kan

tas till utgångspunkt för ett sådant resonemang som jag förde alldeles nyss. Men det är ett givet besked, och det skall hållas.

Slutligen den sista frågan om Demokratiutredningen. Nej, jag är inte lycklig över den koncentration som sker. Jag sade det också i en kommentar till affären. Vi har nu haft en lång period av strukturaffärer av det här slaget. Konsumenterna riskerar att komma i kläm, och det måste man faktiskt peka på. Konkurrensmyndigheterna får pröva det hela. Jag tror inte att det i direktiven till Demokratiutredningen finns underlag för att just granska den här typen av frågor.

Anf. 23 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag skall inte ställa några fler frågor. Jag skall bara läsa några rader innantill ur budgetpropositionen: Målen för dessa år gäller vid den tillväxt som kalkylerades i vårpropositionen. Om tillväxten av konjunkturmässiga skäl väsentligt skulle avvika från denna kan motsvarande avvikelse i måluppfyllanden tolereras.

Jag ber om ursäkt för alla dem som till äventyrs tycker att detta är en ganska snårig text och för alla dem som inte har läst hela texten. Men jag skulle nog ändå vilja påstå att texten kräver sin tolkning, så jag får väl uttala önskemålet om ett klarläggande om på vad sätt det tydliga beslut som fattades på s-kongressen nu kommer att fullföljas i den ekonomiska politik som vi ser i framtiden.

Sedan konstaterar jag bara att jag tolkar svaret så, när det gäller sänkt skatt för högvinkomsttagare, att statsministern i och för sig är överens med mig om att det finns mer angelägna ändamål att använda de knappa pengarna till. Det finns grupper som har burit mycket tyngre bördor och som skulle behöva dessa pengar. Men man har givit detta gamla löfte om att ta bort värnskatten eller åtminstone att mildra den. Då vill jag bara uttala förhoppningen att vi skall ha en rejäl debatt i arbetarrörelsen om detta. Jag är förhoppningsfull när det gäller att vi i Vänsterpartiet har en mycket stark opinion bakom oss när vi säger att det måste finnas mycket mer angelägna sätt att stärka ekonomin för dem som har burit de tyngsta bördorna än att sänka skatten med 5 000 kr för oss som tjänar allra mest.

Anf. 24 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag hoppas att statsministern har sparat några sekunder, så att jag kan få svar på några av mina frågor som han inte har besvarat. Det är en ganska orimlig debattordning om partier som kommer i slutet av debatten inte har möjlighet att få några svar på sina frågor. Jag fick inte heller i början svar på mina frågor.

Jag vill här peka på kvinnorna, som alltid har varit en arbetsmarknadsreserv i vårt land. Det är oftast de som först får gå från jobben, som först får ta deltidsjobben osv. Nu ökar enligt AMS-rapporten antalet timanställningar, och jag misstänker starkt att det är kvinnorna som får stå för den ökningen, genom att de inte får några fasta jobb.

Vi har sett hur man har dragit ned på den offentliga sektorn. I regeringens budgetproposition finns statistik som säger att 140 000 personer har fått gå ifrån kommuner och landsting de senaste åren. Eftersom jag själv kommer ifrån vårdsektorn och under många år har jobbat i vården, träffar jag ganska ofta kvinnor som tidigare hade jobb i vården men som

nu är arbetslösa. Den reaktion som jag får från dem, herr statsminister, riktar sig mot det orimliga i att de har blivit av med sitt jobb med en del av ersättningen kvar samtidigt som de ser hur deras kolleger går på knäna på grund av sin höga arbetsbelastning.

Det är ett märkligt förhållande att våra gemensamma skattepengar används för att flytta människor från vård och omsorg. Samtliga partiledare utom, tror jag, Carl Bildt har talat om vården och omsorgen som något viktigt att värna om. Jag tycker att det är helt oförsvarbart att vi med våra gemensamma skattepengar i dag betalar duktig och utbildad arbetskraft för att inget göra samtidigt som vi sliter ut människor som är kvar inom vård och omsorg.

Hur kan detta vara samhällsekonomiskt försvarbart, statsministern? Jag skulle gärna vilja ha ett svar på den frågan. Det kan inte vara rimligt att skattebetalarna, de som har kvar sina jobb, skall betala för arbetslösheten samtidigt som de faktiskt inte kan få den vård och omsorg som de behöver. De kan inte få daghemsplats för sina barn, men samtidigt går mycket duktiga och utbildade barnskötare utan jobb.

Jag kan inte få det här att gå ihop. Jag tycker att det är en skam att vi skall ha det så i vårt land. Det borde vara en självklarhet att vi först och främst använder våra gemensamma resurser till det som vi behöver ha gjort, och det är att våra barn får en bra omsorg och en bra skola och att våra äldre får en bra omsorg. Vi skall inte som nu betala människor för att inte göra någonting. Man har dessutom väldigt dåligt betalt när man står utanför arbetsmarknaden.

Jag skulle också gärna ha velat få statsministerns prioriteringslista utifrån det beslut som togs i somras om ytterligare satsningar på JAS-planet. Ca 30 miljarder skall nu användas till JAS-planet samtidigt som statsministern säger att det inte finns några reella hot. Det finns faktiskt ett reellt hot, som det inte skulle kosta 30 miljarder att möta, och det är hotet mot våra barn på grund av dagens brist på barnomsorg.

(Applåder)

Anf. 25 ALF SVENSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag vill i all vänlighet säga att jag tycker att vi på något sätt måste ordna att det blir replikskiften. Det känns något meningslöst att kalla det här för replikskifte samtidigt som vi inte kan få svar på en enda fråga. Det här kan väl snarare kallas monologturordning. Vi får kanske i annat fall be Bengt Göransson ta in det här i Demokratiutredningen.

Jag försökte här spegla den bild som fanns och finns, att det i dag skulle genomföras en huvudmatch mellan Persson och Bildt. Jag är absolut inte kapabel att bedöma den. Hur det gått får vi se i morgontidningarna. Persson kunde inte låta bli att dänga till med att de som står för förmatcherna antingen är på väg upp eller på väg ned. Det skulle jag inte ha sagt, om jag hade varit statsminister, för det finns bara en väg för statsministern, och det är vägen ned. Påvar utnämns icke i det här landet.

Man försöker här dra upp en väldig skillnad. Först får skolan, vården och omsorgen sitt, säger Göran Persson. Det har vi ingenting emot – det är bra. Men helhetsbilden är ju den att man först tog från skolan, vården och omsorgen för att nu ge tillbaka litet grand. Det är inte ens kommunicerande kärll mellan det som man tog och det som man ger tillbaka, för man har ännu inte givit tillbaka så mycket som man har tagit.

Vi tycks dock vara överens om förutsättningen att näringslivet måste få luft under vingarna. Jag såg att Göran Persson stod och nickade när Lars Leijonborg gick igenom detta. Vad vi egentligen borde diskutera är då hur vi gör för att näringslivet bäst och mest skall få luft under vingarna, så att vi kan fortsätta att säga att vården, skolan och omsorgen skall få sina resurser.

Jag får inget svar, men jag kan ändå inte låta bli att än en gång understryka något som jag tycker är orimligt. Vi talar här om ALU, OTA och KPI – ja, man kan dänga till med nästan vilka bokstavskombinationer som helst. Jag tror inte att ni skulle reagera om jag lade in några extra sådana. När det handlar om att själv ge vården och omsorgen till eget barn är det stopp. Vi kan generationsväxla e.d., men det här tolereras inte, trots att vi vet att en majoritet av föräldrarna vill ha den här möjligheten.

Det är ju också bara de som själva vill det, inga andra, som det gäller. Det är för mig fullständigt obegripligt att man i demokratins Sverige, här i parlamentet, inte kan enas om att låta föräldrarna välja den omsorgsform som de själva vill ha och göra den praktiskt och faktiskt möjlig.

Men det får ju ändå vara måtta på kraven. Göran Persson sade så här: Gå ut och fråga om svenska folket vill ha försämringar i a-kassan! Begär inte för mycket av oss! Inte gjorde ni själva detta när ni sänkte a-kasseersättningen.

Jag mötte just i Sundsvall en familjeförsörjare, en fyrbarnspappa som var mycket irriterad. Odell stod vid sidan av och lyssnade på det hela. En av döttrarna skulle få nya glasögon, men man hade inte pengar till dem. Hur gör man då? sade han till oss. Vi försökte litet stapplande tala om att barnbidraget nu skall höjas. Hans ordval skall jag inte använda här, för det var inte riktigt mitt eget, men han sade: Vi vill väl först leva på våra löner!

Att sådana stämningar finns kan vi inte bortse från här i kammaren. Det är inte orimligt att folk hyser den här typen av åsikter.

Anf. 26 CARL BILDT (m):

Herr talman! Boxningsmatch är väl en opassande beteckning. Det är väl snarare racerlopp som gäller beslutet.

Jag tycker att man skall ordna den här talarlistan litet bättre. Det verkar nu upplagt för att bara åstadkomma tuppfäktning mellan statsministern och mig. Jag tror att både statsministern och jag har ett intresse av att föra debatten litet vidare.

Dock skall jag kortfattat säga följande. Skolpengen är till för att man skall åstadkomma valfrihet för barnen och för föräldrarna. Det är inga tekniska svårigheter att åstadkomma detta. Däremot är det en del politiska problem som måste överkommas.

Vi sänker inte de statliga kommunbidragen, men vi höjer dem inte heller. Vi står på samma ståndpunkt som statsministern hade för en månad och en dag sedan. Om det raserar välfärden så var vi åtminstone tidigare i tämligen gott sällskap på den punkten.

Beträffande Baltikum tycker jag att det är viktigt att vi försöker säkra Estland, Lettland och Litauen medlemskap så snabbt som möjligt. Jag tror inte att det gynnas av att vi binder dem vid Rumänien och Bulgarien. De klarar sig bättre på individuell meritering.

Valutaunionen är oerhört viktig och avgörande för våra framtida möjligheter när det gäller ekonomin. Det förslag som jag har är ett ställningsstagande i juni 1999. Då måste vi börja arbeta för detta ja nu. Det kommer att ha en positiv förtroendeeffekt på svensk ekonomi i många viktiga hänseenden också under perioden fram till dess. Det ger möjligheter för Sverige att gå in i det nya årtusendet, inte halvdant utan med huvudet högt, och med bättre både ekonomiska och politiska förutsättningar.

Anf. 27 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Carl Bildt vill att jag hellre skall debattera via *e-mail* med honom än i denna kammare. Men jag tycker att denna kammare är ett mycket viktigt samtalsforum. Det är väl tyvärr på det sättet att Carl Bildt nu också har förbrukat sin tid. Det är ett dilemma att vi kan se att Carl Bildt, som var statsminister när mycket av denna budgetproblematik uppstod, och Göran Persson, som sedan alltid har skyllt på att han ärvde dessa problem, har svårt att spara. Ett gott råd till båda herrarna är att de skall lära sig att spara, så att de får mer tid över och förmodligen även mer pengar över för att göra viktiga saker.

Jag vill ta upp den tråd som Carl Bildt tidigare tog upp i sitt anförande, nämligen att en sänkning av skatterna skulle gälla alla. Det är dock på det sättet, om jag har läst på rätt, att det innebär en större sänkning av skatterna för dem som är rika och en mindre sänkning av skatterna för dem som är fattiga. Dessutom innebär det ett mycket stort bortfall i ekonomin, vilket förmodligen drabbar dem som är allra fattigast, dvs. de människor som är beroende av att få någon form av bidrag och de som vi solidariskt borde ställa upp för i detta land, de som är utan jobb och de som av olika anledningar inte kan få sin ekonomi att gå ihop.

Jag tror att Carl Bildts stora besparingsiver i fråga om skatterna kommer att innebära att vi kommer att få se ett tudelat samhälle med en grupp som bara blir rikare och rikare och en grupp som blir fattigare och fattigare.

Carl Bildt får väldigt gärna återkomma med ett *e-mail* om hur han skall åstadkomma en rättvis fördelningspolitik. Jag tror att han har alldeles för liten erfarenhet av hur det är för de människor som har det svårt i dag.

En annan fråga som jag vill ta upp är EMU-frågan, som vi inte hann ta upp med statsministern. Carl Bildt nämnde i sitt anförande att han kunde tänka sig en folkomröstning. Det är då intressant att fundera över när man skall ha en folkomröstning i denna fråga. Det talades om grundlagen och grundlagsändringar. Om svenska folket verkligen skall kunna påverka i EMU-frågan, då måste denna folkomröstning förläggas till den ordinarie valdagen, eftersom det är då som svenska folket har möjlighet att säga ifrån, annars riskerar man att det blir som på en curlingbana, dvs. att det blir lätt att ta sig fram och in i EMU-medlemskapet. Vi får återkomma till denna debatt vid ett senare tillfälle.

Anf. 28 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag har egentligen inte så mycket att bemöta från den debatt som har förts, åtminstone inte sådant som har riktats mot Centerpartiet. Johan Lönnroth missförstod en sak som jag gärna vill klara ut. Jag sade i mitt inledande anförande, med tanke på dem som vill skjuta över problemen till kommande generationer vare sig det gäller statskulld eller miljöskuld, att det faktum att man rättar mun efter matsäcken och skapar balans i ekonomin borde vara god icke-socialistisk politik. Observera att jag sade borde vara. Alla håller sig inte alltid inom dessa ramar. Vi har försökt att göra det. Det har varit vägledande för den sanering av statsfinanserna som vi har ägnat oss åt under hela 90-talet. En del har stigit av på halva vägen.

Jag inledde också med att säga att Sverige står inför nya möjligheter om vi kan hålla fast vid de framgångar som vi har nått med kontroll över utgifter och inkomster i statens finanser. Dessa nya möjligheter måste användas till att motsvara förväntningar som människor har rätt att ställa på politiken. Ibland när man sanerar en ekonomi tvingas man göra saker som man inte vill. Därför är det naturligt, tvärtemot vad en del har sagt här, att rätta till det som man tvingades göra av ekonomiska skäl men inte önskade i det långa perspektivet.

Den inriktning som vi förordar när det gäller dessa möjligheter gäller självklart jobben, hur nya, fler och uthålliga jobb kan växa fram. Vårt svar är att man skall satsa på det gröna som växer, det ekologiska lyftet, och att man skall sänka skatten med förnuft, gärna riktat på arbete, att man skall satsa på utbildning och på de många små och medelstora företagen, ofta serviceföretagen och tjänsteföretagen, över hela landet.

Vi anser också att man skall stärka välfärden. Att få känna trygghet vid sjukdom och på ålderns höst är en självklarhet i ett civiliserat samhälle. Det är inte någon brist på arbetsuppgifter i den delen. Vårt svar är att man skall se till att pengarna räcker för att upprätthålla kvaliteten i vård och omsorg. Nu finns det ett visst sådant utrymme utan att man lånar.

Det handlar också om hur våld och kriminalitet skall motas och hur myndigheter och rättsvårdande organ bättre skall klara sina uppgifter. Vårt svar är att man skall effektivisera polisen och att man inte skall centralisera allt inom rättsväsendet. Vi tror inte att det är ett sätt att skapa en folklig förankring.

Det gäller också hur tilltagande splittring och ökade klyftor mellan invandrade nya svenskar och infödda svenskar skall bekämpas. Vårt svar är att det viktigaste är de nya jobben, att ingen diskrimineras och att ingen ställs utanför utan att alla behövs. Ökade klyftor mellan dessa grupper måste bekämpas.

Det handlar också om att påverka människors värderingar. Där har vi alla ett ansvar för att bekämpa rasism och främlingsfientlighet.

Det handlar om samhällsservice som skall förbättras och om hotande centralisering och nedläggning som skall mötas. Vårt svar är att man skall decentralisera statlig verksamhet och att man skall se till att god utbildning och goda kommunikationer kommer alla till del. Till detta kommer att man skall bota bristande förtroende för det politiska systemet. Politiker som skor sig på det offentliga beaktning är inte värda förtroende. Fallskärmsmentaliteten måste rensas ut varhelst den finns. Det gäller att

Anf. 29 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag har några frågor till Olof Johansson, som ju haft möjlighet att påverka regeringspolitiken en del. Därför är det intressant att höra vad han har satsat på.

Först gäller det en sak som Olof Johansson själv tog upp i sitt inledningsanförande, nämligen EMU-medlemskapet. Såvitt jag förstår är Olof Johansson mycket kritisk till att Sverige blir medlemmar i EMU. Tänker Olof Johansson arbeta för att vi får en EMU-folkomröstning på valdagen eller tänker Olof Johansson acceptera en grundlagsändring och eventuellt en rådgivande folkomröstning i frågan? Eller är EMU-frågan så viktig för er i Centerpartiet att ni också kommer att driva den som en fråga om folkomröstning på valdagen?

Sedan gäller det miljön. Varför gjorde Olof Johansson inte något för att se till att saneringsbidraget fullföljdes när det gällde allergisaneringen av skolor och daghem? Olof Johansson var ju medveten om att det fanns ett sådant bidrag, liksom om behovet av allergisanering för våra barns arbetsmiljö.

Slutligen undrar jag: Vad har Olof Johansson gjort när det gäller kvinnorna och arbetsmarknadspolitiken? Jag har just tittat i ett häfte från NUTEK om regionalpolitiskt finansiellt stöd. I stort sett noll och inget av det stödet har gått till kvinnorna. Däremot har det satsats ganska mycket på de manliga företagen, vilket visar att man, om man vill ha en ekonomi i balans, skall satsa på kvinnorna. De är uppenbarligen inte så dyra i drift. Vad gör alltså Olof Johansson för jämställdheten i regeringssamarbetet?

Anf. 30 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Alla åtgärder som vi har föreslagit för att skapa bättre förutsättningar för jobb gäller alla. Dessutom satsar vi på kvinnligt företagande. De anslagen har höjts.

När det gäller EMU kan Marianne Samuelsson lita på oss. Vi står för att folket skall vara med. Det är en självklarhet att EMU-frågan blir en stor fråga i 1998 års valrörelse. Vårt svar är alltså nej till EMU i dess nuvarande utformning.

Allergisaneringen och satsningen på kommunerna finns med i vårt budgetalternativ. Kommunerna får själva bestämma.

Anf. 31 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Olof Johansson har ingen taletid kvar. Jag vill ändå skicka med några ord på vägen till honom. Jag tänkte göra det utifrån det faktum att Anders Ljunggren i dag har suttit på regeringssidan här i salen. Nu har han gått över till andra sidan igen.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Det talas ju om nya samarbetsmönster i politiken. Olof Johanssons vice ordförande Andreas Carlgren har talat om en norsk situation i Sverige – eller något sådant. Gunnar Hedlund sade ju till Bertil Ohlin: Man kan inte gå från en regering till en annan utan karenstid.

Själv har jag inget emot om Centern mycket snabbt rör sig i riktning mot ett icke-socialistiskt samarbete, men jag vill ta tillfället i akt och understryka att det är gärningarna som räknas. Ni måste visa att ni på ett antal konkreta punkter är beredda att ta strid för ett bättre företagsklimat och för välfärdsreformer på olika områden.

Sammanfattningsvis: Centern är välkommen i ett icke-socialistiskt samarbete, men det är gärningarna som räknas!

Anf. 32 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Jag kan tydligen stå och mäsas en stund utan att bli mot-sagd. Carl Bildt och jag får väl fortsätta dialogen via *e-mail*. Jag skulle vilja att Carl Bildt funderade inte bara på informationstekniken utan också på de egna ekonomiska teorierna. I er motion räknar ni ju med dynamiska effekter, dvs. att era skattesänkningar skall få tillväxteffekter. Vi har erfarenheter i det avseendet. I samband med skattereformen visade det sig ju att det inte blev några dynamiska effekter av nämnda slag. När många rika människor fick en skattesänkning resonerade de snarare enligt följande: Nu behöver jag inte arbeta lika mycket. Man valde således mera fritid. Att däremot ge mera pengar till dem som har litet kan få effekt, för då ökar man efterfrågan och får fart på ekonomin. Fundera på det!

Olof Johansson och jag var med på ett mycket intressant möte om EMU i ABF-huset här i Stockholm. Då kom just frågan om en grundlags-ändring upp. Jag tolkar nog Olof Johansson så att han egentligen borde säga nej till fempartiöverenskommelsen om en grundlagsändring beträffande Riksbanken, om nu beskedet är att det inte blir en grundlagsändring när det gäller sedelutgivningsrätten. Också det får vi nog fortsätta att diskutera vid ett annat tillfälle.

Till sist vänder jag mig till Alf Svensson, som har några minuters taltid kvar. Med honom skulle jag litet grand vilja tala om äktenskapet – kanske räcker det inte med två minuters taltid för det.

Alf Svensson och jag umgås nog i litet olika kretsar. Min erfarenhet är att orsaken till alla äktenskap som jag sett spricka i min omgivning i stor utsträckning är att kvinnorna inte har orkat bära dubbla bördor och att männen inte har orkat ta sin del av ansvaret för hemarbetet. Det har väldigt mycket varit fråga om det.

Alf Svensson sade att vi skall göra allt för att få tid för gemenskap. Ert förslag är vårdnadsbidraget. Jag uppfattar det nog ändå så – jag hoppas att det inte är illvilligt – att den sorts gemenskap som Alf Svensson tänker sig är en gemenskap som är grundad på den gamla sortens könsrelationer. I Bibeln står det att mannen skall vara sin kvinnas huvud, eller något i den stilen. Just den formuleringen tar Alf Svensson säkert avstånd från, men jag kan inte låta bli att tolka in i den kristdemokratiska inställningen att det är den sortens gemenskap som Alf Svensson talar om.

Vårt förslag är sextimmarsdagen. Delat förvärvsarbete och hemarbete tror vi är grunden för en god och jämlik gemenskap mellan man och kvinna. När vi får ett sådant system kommer jag att ha en mycket starkare tro på långt fler äktenskap/relationer. Jag är dock inte så angelägen om att

det skall vara just de kristligt äktenskapliga formerna. För övrigt agerade jag häromdagen för första gången i mitt liv som präst. Det var mycket intressant. Det var en s.k. borgerlig vigsel.

Sextimmarsdagen är bästa grunden för den gemenskap som Alf Svensson vill ha.

Anf. 33 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Carl Bildt lovade just att han skulle sända ett *e-mail* om sina besparingar. Det skall bli intressant att se vilka grupper som får bära dessa skattesänkningar. Blir det skolan, barnomsorgen eller äldreomsorgen? Det skall bli intressant att få ett svar på den frågan.

I och med Carl Bildts inlägg i EMU-frågan har det blivit ett intressant politiskt läge i riksdagen. Det verkar som det är ganska många som tycker att det är det svenska folket som skall få avgöra EMU-frågan. Det går kanske att få en majoritet i riksdagen för en sådan folkomröstning på valdagen.

Avslutningsvis vill jag bara säga att jag tror på framtiden. Jag tror på våra barn. Jag tror på ett solidariskt fördelat och rättvist styrt samhälle. Jag tror på att vi tillsammans skall kunna åstadkomma en hållbar utveckling som bygger på en grön miljö och en grön politik.

(Applåder)

Anf. 34 ALF SVENSSON (kd):

Herr talman! Till den borgerlige prästen Lönnroth vill jag ändå säga: Så komplicerade frågor kan vi inte avhandla nu, eftersom det strax är dags för mig att säga amen.

Vad jag är ute efter är mer av trohet och hederlighet i samhället, i afärsuppställningar och människor emellan. Det gäller vare sig det handlar om äktenskap, samboförhållanden och vad det nu än är fråga om. Det finns för litet av den moraliska kvaliteten.

Det jag pläderar för, Johan Lönnroth, är att de som vill ge vård och omsorg åt sina egna barn skall ha den faktiska möjligheten att göra det. Det kallar jag valfrihet. Jag kan inte tro annat än att med den utveckling som Vänsterpartiet har genomgått kommer också ni att snart omfatta den ståndpunkten. Det är den enda rimliga i varje demokrati.

Sedan kan jag inte låta bli att ge litet information – även om någon kanske tycker att jag lägger lök på laxen. Här har det talats om sänkningar och höjningar, avdrag hit och avdrag dit. Ja, den största neddragningen på vården har vänsterpartister, miljöpartister och socialdemokrater bestått stockholmarna med när de tog bort 3 miljarder. I morse hörde jag Hulth säga i TV att man skall pruta ytterligare 2 % utöver det som man hittills har prutat. Det var varken moderater, folkpartister eller kristdemokrater som stod bakom detta, utan det var Lönnroth, Persson och Samuelsson. Amen.

Anf. 35 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Det är riktigt att efter det att våra förslag om mer resurser till skola, vård och omsorg blev nedröstade i riksdagen av bl.a. Alf Svensson har vi tagit det mycket tunga ansvaret i några av landets större kommuner för att klara den ekonomi som inte räcker till. Det har varit

tufft – det kan jag försäkra Alf Svensson. Men vi har gjort så gott vi har kunnat, och vi står för det.

När det gäller hederlighet i politiken har ju Alf Svensson varit en av dem som har tagit upp frågan om moral. Det är bra att han gör det. Men man hör mycket sällan Alf Svensson tala om den stora omoralen i samhället. Visst finns det politiker som fifflat med kontokort, porrklubbar osv., och det finns många som kanske småfifflar med skatten, men den stora omoralen är faktiskt de rikas omoral, t.ex. optionerna, fallskärmsavtalen. Jag talade om maktens arrogans. Bo Berggren gick ju ut och sade att Carlsson – som då var statsminister – inte skulle samarbeta med Schyman. Man anser sig kunna tala om för oss folkvalda hur vi skall bete oss och vilka vi skall samarbeta med. Den sortens moral skulle jag gärna vilja höra Alf Svensson tala mera om vid något tillfälle.

Jag inledde mitt första anförande med att tala om de ungdomar som jag träffar och som säger att de inte tänker gå och rösta. Om nu någon av dem har lyssnat på den här debatten är jag inte så säker på att de har ändrat sig. Det är nog svårt för oss att nå alla de ungdomar som upplever att de samtal som vi för här inte berör deras vardagliga liv. Det är någonting som vi djupt får tänka på så att vi inte gör valdebatten till den boxningsmatch som Alf Svensson talade om. Vi måste få den att verkligen handla om människors vardag. Det är en oerhört stor gemensam uppgift för oss alla att få demokratin att fungera.

Partiledardebatten var härmed avslutad.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 2 oktober.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Motioner

1997/98:Jo10–Jo18 till jordbruksutskottet

1997/98:So1 och So2 till socialutskottet

1997/98:Ub1–Ub13 till utbildningsutskottet

1997/98:Sk14 till skatteutskottet

1997/98:Sf1–Sf12 till socialförsäkringsutskottet

1997/98:A3–A7 till arbetsmarknadsutskottet

1997/98:Fö1 till försvarsutskottet

1997/98:Jo19 och Jo20 till jordbruksutskottet

1997/98:T1–T4 till trafikutskottet

1997/98:Sf13 och Sf14 till socialförsäkringsutskottet

4 § Förnyad bordläggning

Prot. 1997/98:12
8 oktober

Föredrogs men bordlades åter
Justitieutskottets betänkande 1997/98:JuU3
Trafikutskottets betänkanden 1997/98:TU2–TU4
Jordbruksutskottets betänkanden 1997/98:JoU3–JoU6

Meddelande om samlad votering

Förste vice talmannen meddelade att utrikesutskottets betänkanden UU5 och UU6 samt socialutskottets betänkanden SoU2, SoU3 och SoU4 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

5 § Partnerskaps- och samarbetsavtal med Ryssland

*Partnerskaps- och
samarbetsavtal med
Ryssland*

Föredrogs
Utrikesutskottets betänkande 1997/98:UU5
Partnerskaps- och samarbetsavtal med Ryssland (prop. 1996/97:177)

Anf. 36 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp):

Herr talman! Det gäller utrikesutskottets betänkande Partnerskaps- och samarbetsavtal angående samarbete mellan å ena sidan EG:s medlemsländer och å andra sidan Ryssland. Avtalet slöts redan den 24 juni 1994. Det var alltså innan Sverige kom med i EU. Avtalet i dag är alltså ett anpassningsprotokoll, dvs. Sverige ansluts till ett redan fungerande avtal tillsammans med Österrike och Finland, som också är nya medlemmar.

Till betänkandet finns ett särskilt yttrande av Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Det lyder så här:

”Bifaller riksdagen regeringens förslag i proposition 1996/97:176 inleder Sverige avvecklingen av kärnkraften den 1 januari 1998. Den svenska avvecklingen är då en följd av en folkomröstning och grundad på åsikter om kärnkraftens risker och skadlighet för människor och miljö. En stor del av Sveriges befolkning delar också den åsikt som Sveriges förutvarande statsminister givit uttryck för, nämligen att kärnkraft inte hör hemma i ett civiliserat samhälle. Miljöpartiet och Vänsterpartiet anser därför att Sverige vid ratificeringen av partnerskaps- och samarbetsavtalet med Ryssland bör avge en förklaring till avtalet med innebörden att man beklagar att avtalet innehåller bestämmelser om handel med kärnmaterial. Eftersom Sverige för egen del ej avser fortsätta användningen av kärnkraftsenergi bör i förklaringen anges att man godtar avtalet men med det påpekandet att alla bestämmelser om kärnkraft och aktivt handlande med kärnmaterial i praktiken ej får tillämplighet för Sveriges del.”

Det här betänkandet justerades den 18 september. Om det hade justerats två dagar senare hade det funnits ytterligare ett särskilt yttrande till detta avtal från Miljöpartiet. Innan jag kommer fram till vad jag tror skulle ha stått i det yttrandet, vill jag läsa upp artikel 2 avdelning 1 i Partnerskaps- och samarbetsavtal med Ryssland:

Respekten för demokratiska principer och mänskliga rättigheter, enligt definitionen särskilt i Helsingförsslutakten och i Parisstadgan för ett nytt Europa, ligger till grund för parternas inrikes- och utrikespolitik och utgör en viktig beståndsdel av partnerskapet och detta avtal.

Om man tvekar om vad mänskliga rättigheter innebär, är det bara att gå till de två FN-konventionerna om mänskliga rättigheter som kom 1966. Den ena handlar om medborgerliga och politiska rättigheter, och där står det att mänskliga rättigheter bl.a. betyder rätt till personlig säkerhet och rörelsefrihet, tanke-, samvets- och religionsfrihet, åsikts- och yttrandefrihet, likhet inför lagen och minoritetsskydd.

Dagen efter att man i utrikesutskottet var klar med betänkandet om avtalet antog det ryska parlamentet en ny lag, som begränsar den religionsfrihet som finns i den ryska konstitutionen. Även om det ursprungliga lagförslaget mildrades, kvarstår att de accepterade religionerna är begränsade till kristendom – tidigare stod det ortodoxin, dvs. den grekisk-ortodoxa kyrkan – judendom, islam och buddhism.

Detta menar vi strider mot artikel 2 avdelning 1, att mänskliga rättigheter skall utgöra en grund för avtalet. Respekt för mänskliga rättigheter innefattar religionsfrihet.

I Miljöpartiet anser vi att man i Sverige vid ratificeringen av avtalet bör göra ett tillägg om det motsatsförhållande som finns mellan vad som faktiskt står i avtalet om mänskliga rättigheter, som ju Ryssland har undertecknat, och vad som står i den nya religionslagen i Ryssland.

Allt oftare i världen förföljs och trakasseras människor inte bara för sina politiska åsikters skull utan också för sin tros och religions skull. Religiöst förtryck är farligt i och med att det inte alltid uppmärksammas på samma sätt som kränkningar av mänskliga rättigheter. Det religiösa förtrycket är ofta inte lika tydligt och våldsamt när det börjar. Jag menar att man måste uppmärksamma alla tendenser som kan eller riskerar att utvecklas åt det hållet.

Anf. 37 INGRID NÄSLUND (kd):

Herr talman! Det är möjligt att jag kan behöva ytterligare någon minut till mitt förfogande. Jag tänker ta upp den sista punkten som Bodil Francke Ohlsson nämnde, dvs. den ryska religionslagen.

Som det påpekades justerade utrikesutskottet betänkandet innan president Jeltsin den 26 september satte sitt namn under förslaget till rysk religionslag. Jag vill redan från början säga att det råder en missuppfattning om att det kompromissförslag som lades fram av president Jeltsin skulle vara mildare i förhållande till det förslag som duman ville ha från början. Det ligger faktiskt inte till på det sättet. På flera punkter har lagförslaget, genom agerandet i president Jeltsins närmaste krets, blivit mycket starkare, och det går mer emot religionsfriheten.

Det man kan vända sig mot i det lagförslag som gick igenom i den ryska lagstiftande församlingen och som senare undertecknades av president Jeltsin, är att det är djupt diskriminerande. Dessutom går det emot den ryska konstitutionen. Vi har alla haft anledning att hysa stora förhoppningar om en demokratisk utveckling i Ryssland, även om den på vissa håll varit stapplande. Det antogs en ny konstitution 1993.

*Fel! Okänt
växelargument.*

I betänkandet står: ”Utvecklingen i Ryssland är av central betydelse för det europeiska integrationsarbetet och framväxten av nya säkerhetsstrukturer. Fullföljandet av det ryska demokratiska och ekonomiska reformarbetet är den enskilt viktigaste faktorn för framväxten av ett nytt samarbets- och säkerhetsmönster i Europa.”

Jag håller fullständigt med om detta. Därför är det så viktigt att vi nu i den process som skall följa på att Sveriges riksdag antar detta partnerskaps- och samarbetsavtal också använder processen till att få Ryssland att upphäva eller radikalt förändra denna religionslag.

De religiösa delas in i fem kategorier, och det är, som jag sade, starkt diskriminerande. Den stora vinnaren är den ortodoxa kyrkan, som har alla rättigheter i kraft av sin traditionella ställning. Sedan kommer de övriga religionerna med en lång historia i Ryssland, islam, buddhism och judendom, som placeras i en andra kategori.

I nästa kategori återfinns de organisationer som kan bevisa att de varit registrerade i minst 15 år. I den fjärde kategorin finns församlingar, kyrkor och religiösa organisationer som är yngre än 15 år men dock registrerade. Dessa måste nu registrera om sig varje år för att över huvud taget få några rättigheter. Redan nu kan registreringen vara en mycket komplicerad procedur som tar större delen av ett år. Det skulle innebära att dessa organisationer blir tvungna att underkasta sig en onödig byråkrati som tar mycket av deras tid.

Vad som kommer att hända med nybyggda kyrkor är oklart. Det samma gäller de lutherska och katolska kyrkor som inte hunnit restaureras sedan Sovjettiden.

För den femte kategorin, de organisationer som inte varit registrerade, gäller ytterligare restriktioner. Utländska organisationer blir totalförbjudna. Många församlingar kommer inte att få äga sina kyrkor. De kommer inte att få hyra offentliga lokaler. De kommer inte att få producera, publicera, anskaffa eller importera religiös litteratur. De kommer inte att få inrätta institutioner för undervisning, t.ex. teologiska högskolor där de utbildar sina egna pastorer. De får inte vara värdar för ett utländskt besök, och de får inte heller hålla gudstjänster på offentliga institutioner som fångelser och sjukhus.

Ett partnerskaps- och samarbetsavtal mellan EU och Ryssland undertecknades, som vi redan har hört, den 24 juni 1994. För Sveriges och övriga nya medlemmars del har ett anpassningsprotokoll till avtalet upprättats, eftersom vi inte var medlemmar när avtalet undertecknades. Alla EU-medlemmar och Ryssland måste ratificera avtal och anslutningsprotokoll. Det är en lång procedur, och det kommer därför att dröja innan avtalet träder i kraft. Alla skall ha undertecknat avtalet, och det kan ta ett par år. Detta gäller också det anslutningsprotokoll som vi nu antar.

Sverige har för sin del tagit initiativ till en förklaring om provisorisk tillämpning av protokollet. Kommissionen inom EU har i avvaktan på att avtalet skall träda i kraft ingått ett interimsavtal med Ryssland. Partnerskaps- och samarbetsavtalet tillämpas än så länge provisoriskt, och det gäller den handelspolitiska delen.

I partnerskaps- och samarbetsavtalet finns en människorättsklausul, artikel 2, som klart och tydligt stadgar att EU-länderna och Ryssland skall respektera de demokratiska principerna och de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna, till vilka religionsfriheten hör. I artikeln sägs att detta skall ske enligt Helsingforslutakten och Parisstadgan.

I deklARATIONEN från ESK:s, numera OSSE, toppmöte i Helsingfors, som skrevs under den 10 juni 1992, förkastar toppmötet religiös diskriminering i varje form.

I samma paragraf påpekas att det fortfarande är mycket som återstår för att bygga demokratiska och pluralistiska samhällen där mångfald fullt ut respekteras i praktiken. Vi vet att det kan bli problem i praktiken när det gäller respekten för människor från andra kulturer. Detta har vi fått erfarenhet av i kampen mot främlingsfientlighet och rasism. Så mycket viktigare är det därför att lagar inte stiftas som kan ge underlag för diskriminering i praktiken. Lagarna måste i stället motverka allt förtryck av de mänskliga rättigheterna och all diskriminering.

Det verkligt allvarliga med den ryska religionslagen är att den uppmuntrar till diskriminering genom att dela in kyrkor och religiösa organisationer som tillhör olika religioner i olika grupper. En del av dessa har alla privilegier, och andra fråntas i praktiken alla rättigheter att utöva sin religion. Detta är i religionsfrihetsperspektiv helt oacceptabelt.

I dokumentet från Helsingfors påpekas att arvet från det förflutna fortfarande är starkt. Detta äger verkligen sin giltighet i Ryssland. Det får rent påtagliga och praktiska konsekvenser beträffande 15-årsregeln i religionslagen. De församlingar som hänsynslöst förföljdes under Sovjettiden och vars ledare i vissa fall satt flera tiotals år i fängelse för sin tros skull kunde endast överleva genom att gå under jorden. Nu drabbas de hårt av att de på grund av denna förföljelse inte var registrerade under Sovjettiden. För dem torde spöket från det förflutna vara högst levande.

Från EU:s sida skulle man ha kunnat agera betydligt kraftfullare än vad man gjort för att förhindra att president Jeltsin skrev under avtalet, vilket naturligtvis hade varit det bästa. Nu förväntas en större medvetenhet från EU:s sida och ett mer aktivt och resultatriktat agerande inom partnerskaps- och samarbetsavtalets ram. Den politiska dialog som ingår i avtalet måste ge stöd åt de pågående ryska politiska och ekonomiska förändringarna.

Till de politiska förändringarna hör också att få en religionslag som är acceptabel ur västerländsk synpunkt. Dialogen inom partnerskaps- och samarbetsavtalets ram skall på högsta nivå föras mellan ordförandena i ministerrådet och kommissionen och Rysslands president två gånger om året. På ministernivå skall den föras i samarbetsrådet två gånger om året och likaså på hög tjänstemannanivå. Den skall också föras genom diplomatiska kanaler samt på parlamentarisk nivå i den parlamentariska samarbetskommittén.

Detta borde ge rikligt med tillfällen att påpeka att EU finner lagen oacceptabel och att den därför måste upphävas eller radikalt förändras för att stå i överensstämmelse med Rysslands egen konstitution och med de bindande överenskommelser som ligger till grund för avtalet.

Om EU skall vara trovärdigt beträffande viljan och förmågan att vara en garant för upprätthållandet av mänskliga rättigheter i Europa måste EU agera nu. Det är helt oacceptabelt att Rysslands regering och lagstiftande församling så flagrant bryter mot sin egen konstitution att de stiftar en lag som kraftigt begränsar religionsfriheten. Det är inte heller godtagbart att Ryssland sätter sig över den klausul om respekten för mänskliga rättigheter som finns i partnerskaps- och samarbetsavtalet.

Detta gäller naturligtvis också det som man beslutat om inom Europarådet och de konventioner inom FN om mänskliga rättigheter som Bodil Francke Ohlsson hänvisade till. Över huvud taget bryter lagen mot alla konventioner på olika nivåer om mänskliga rättigheter. Jag har i en motion hävdad att vi skall verka på alla dessa olika områden och inom alla dessa olika institutioner för att komma åt den här lagen. Nu gäller detta speciellt inom partnerskaps- och samarbetsavtalets ram, eftersom det är det som står på agendan i dag.

Denna fråga måste den svenska regeringen nu med kraft driva inom EU. Den måste använda allt inflytande den är mäktig för att driva processen framåt. Om EU lyckas förändra den uppkomna situationen kommer det att ha stor betydelse för EU:s trovärdighet inför utvidgningen österut. Klarar inte EU av att nu befästa respekten för de mänskliga rättigheterna, som har en avgörande betydelse för behandlingen av människor med olika religion, olika etnisk tillhörighet och minoriteter av olika slag, finns det risk för att problemen i Europa kommer att växa sig allt större. Risken är att flera länder kommer att återfalla i ett gammalt, icke önskvärt beteende.

Anf. 38 TONE TINGSGÅRD (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utrikesutskottets hemställan i betänkande nr 5.

Samtidigt vill jag uttrycka en tillfredsställelse över att Sverige även på detta sätt, som EU-medlem, kan bidra till den politiska, ekonomiska och sociala utvecklingen i Ryssland.

Detta avtal är ett i en rad av avtal mellan de europeiska gemenskaperna och omvärlden. Just detta avtal syftar inte till associering eller medlemskap, men väl till att öppna möjligheter för att på sikt etablera ett frihandelsområde mellan gemenskaperna och Ryssland. Vi är alltså i verkligheten så långt ifrån den befästa EU-muren som man kan komma.

För Sveriges del torde avtalen dessutom kunna innebära ytterligare stabilisering som stöd för ökande bilateral handel och bilateralt samarbete. Det är mycket välkommet.

Vad gäller situationen för mänskliga rättigheter i Ryssland tror jag att vi alla är medvetna om att det finns mycket övrigt att önska. Detta hindrar inte att Ryssland inte är det enda land som Sverige samarbetar med som är i den situationen. Det hindrar inte att Ryssland ingår i en mängd organisationer som också har deklARATIONEN om mänskliga rättigheter som grund för sitt arbete. Det gäller FN, OSSE, Europarådet osv. Vi i Sverige ställer upp på detta beroende på att vi tror mycket mer på samarbete och påverkan därigenom än på isolering. I någon mån är detta också ett uttryck för respekt för den mycket svåra politiska situation Ryssland befinner sig i efter Sovjetunionens fall.

Riksdagen har i dag att ta ställning inte bara till protokollet över partnerskaps- och samarbetsavtalet utan också till den provisoriska tillämpningen av detta protokoll. Vi socialdemokrater anser att det är angeläget att så snart som möjligt få detta avtal till stånd. Detta är möjligen något som de som står bakom det särskilda yttrandet inte har behövt bry sig så mycket om. Innehållet i det särskilda yttrandet är nämligen sådant att om det skulle behöva prövas skulle det förmodligen syfta till någon sorts avsteg från Sveriges sida, vilket skulle kunna försena avtalet. Det är något man kanske kan kosta på sig när man är i opposition, och kanske dessutom inte vill ha något avtal med EU, men som vi socialdemokrater naturligtvis inte kan ställa oss bakom.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 39 INGRID NÄSLUND (kd) replik:

Herr talman! Jag vill bara påpeka att vi kristdemokrater i och med att vi inte har någon reservation också ställt oss bakom att riksdagen godkänner avtalet. På den punkten har vi alltså ingen avvikande mening.

Däremot har jag här velat påpeka att det är oerhört viktigt att Sverige utnyttjar de politiska samtal och den pådrivande procedur som kan äga rum inom EU och i de bilaterala samtalen med Ryssland.

Så mycket viktigare är detta med tanke på att Ryssland har den position som landet har. Även om landet inte längre räknas som en supermakt är Ryssland absolut en av våra stormakter. Ryssland är en av de fem permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd, vilket medför ett oerhört stort ansvar inför alla världens länder när det gäller att upprätthålla fred och säkerhet. Jag är av den övertygelsen – och jag tror att det är många som håller med mig – att fred och säkerhet i världen ytterst bygger på att de mänskliga rättigheterna respekteras inom de olika staterna. Detta har en oerhört stor betydelse för att fred och säkerhet skall upprätthållas.

Ibland hör vi från tredje världen att mänskliga rättigheter inte är individuella, utan att det är kollektivet som räknas.

Ryssland har ett stort ansvar att hävda den syn på de mänskliga rättigheterna som vi är överens om i FN, men som ändå diskuteras länder emellan även inom FN:s ram. De har ett ansvar därför att de sitter i säkerhetsrådet.

Om EU och Sverige nu accepterar denna lag utan att göra mycket kraftiga invändningar tar vi på oss ett stort ansvar för att man inte skall ta de mänskliga rättigheterna på allvar.

Anf. 40 TONE TINGSGÅRD (s) replik:

Herr talman! Jag är alldeles övertygad om att alla här i kammaren skulle instämma med Ingrid Näslund i hennes plädering för de mänskliga rättigheterna. Det råder inget tvivel om det.

Anf. 41 GÖRAN LENNMARKER (m):

Herr talman! Eftersom det har blivit en debatt i den här frågan vill jag göra en markering även på Moderata samlingspartiets vägnar. Vi välkomnar detta avtal. Vi tillstyrker det. Vi tycker att det är ett viktigt steg i

arbetet med att inlemma Ryssland i den värdegemenskap och de samarbetsstrukturer som vi sedan länge har i Europa.

Det här avtalet är ju ytterligare ett steg mot att Ryssland skall få samma krav på sig som precis alla andra länder. Det är det alldeles centrala. Vi skall ställa precis samma krav på Ryssland som vi gör på andra länder, och vi skall vara tydliga i detta. Vi skall vara mycket tydliga i att ha samma spelregler för Ryssland som vi har för andra europeiska länder. Därför främjar vi ju också de krafter inom Ryssland självt som står för demokrati och mänskliga rättigheter. Det är ju också, som har påpekats tidigare, en viktig del i bygget av den europeiska säkerheten.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 9 §.)

Prot. 1997/98:12
8 oktober

*Partnerskaps- och
samarbetsavtal med
Ryssland*

6 § Partnerskaps- och samarbetsavtal med Moldova

Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande 1997/98:UU6

Partnerskaps- och samarbetsavtal med Moldova (prop. 1996/97:178)

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 9 §.)

7 § Vissa hälso- och sjukvårdsfrågor

Föredrogs

Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU2

Vissa hälso- och sjukvårdsfrågor

Anf. 42 LEIF CARLSON (m):

Herr talman! Utskottet har här behandlat ett stort antal motioner som rör vitt skilda aspekter på sjukvården.

Köerna växer. I TV kan vi se hur gamla damer inte blir opererade inom anständig tid och därigenom tvingas till onödigt lidande. På andra håll låter man patienter med grå starr gå till blindhet före operation. De kan då aldrig återfå full synförmåga. Det är inhumant, och det kostar samhället stora pengar i form av ett ökat omsorgsbehov. Ändå säger man att det görs av sparskäl. Det visar att ett vårdssystem byggt på landsting med vårdmonopol som både finansierar och producerar vård inte förmår ge människorna den vård som de borde vara garanterade. Det förmår inte tillvarata resurserna i vården. Medborgaren som patient kommer i kläm. Medborgaren som skattebetalare kommer i kläm, och personalen saknar såväl riktiga företrädare som en riktig arbetsmarknad.

När de offentliga finanserna är svaga visar sig landstingssystemets svagheter ytterligare. Landstingen är begränsade till geografiska områden med olika storlek på skattebas och befolkningsförhållanden. De saknar alltså den nödvändiga helhetssynen när det gäller statsfinanserna och kan

*Vissa hälso- och sjuk-
vårdsfrågor*

inte bedöma sjukvårdens alternativkostnader. Ett minimikrav på ett sjukvårdssystem som är skattefinansierat är därför att det är nationellt.

Herr talman! För att alla människor skall garanteras en god hälso- och sjukvård krävs förändringar. Det är inte bara vi som har problem, utan även många andra länder, och olika lösningar kan diskuteras. Vi anser att en obligatorisk hälsoförsäkring som omfattar alla oavsett betalningsförmåga är en väg att lösa problemen inom vården. Med en försäkringsmodell avskiljs produktionen av vård från finansiering och beställning. Med en allmän hälsoförsäkring som inkluderar den statliga ersättningen till huvudmännen, läkemedelsförsäkringen, huvuddelen av landstingsskatten samt kostnaderna för sjukpenning och förtidspension i de delar som relaterar till rehabilitering kan de offentliga resurserna utnyttjas optimalt, eftersom avvägningar mellan t.ex. olika former av vård, sjukskrivning och förtidspensionering kan göras i ett mer sammanhållet perspektiv och i ett sammanhang.

Bara här frigörs stora belopp. Det har försöksverksamhet som FINSAM visat. Men för att tillgodogöra sig detta långsiktigt behövs det riktiga incitament i organisationen. Landstingen kan bara beordra fram samordning, och då ebbas den ut efter hand.

Konkurrensutsättning av producenter kan leda till ytterligare effektivt resursutnyttjande och därmed kortare köer och mindre lidande. Patienten får valfrihet och en reellt stärkt ställning, och personalen får en riktig arbetsmarknad.

Herr talman! Det är en stor omläggning. Jag vill inte underskatta svårigheterna vid en övergång. Som jag har sagt har ingen i världen nyckeln till ett perfekt sjukvårdssystem. Därför är vi öppna för aktivare försöksverksamheter där vården utgår från patienten. Det kan vara lämpligt att man försöker med en modifierad modell av en hälsoförsäkring, t.ex. i Stockholms läns landsting, som vi har föreslagit i en motion. En obligatorisk sjukvårdsavgift skulle då ersätta landstingsskatten men liksom den vara inkomstrelaterad samt oberoende av ålder eller risk.

Genom sina tilläggsdirektiv har HSU 2000 varit förhindrad att utreda alternativa finansierings- och produktionsformer. Med tanke på de problem som finns i vården finns det kanske skäl för en större öppenhet att utreda alternativa finansieringsvägar.

Ett sätt vore att pröva ett medicinskt sparkonto inom den öppna vården. Ett sådant går mycket väl att kombinera med en allmän hälsoförsäkring. Förslaget om ett medicinskt sparkonto innebär att alla medborgare avsätter t.ex. 3 % av lönesumman skattefritt till att bygga upp ett individuellt konto till ett givet tak. När patienten blir sjuk används pengarna från kontot till att betala den öppna vården, såväl sjukvårdande behandling som diagnostik. Jag skall inte trötta kammaren med de tekniska detaljerna. Låt mig bara säga att i verkligheten skulle ett medicinskt sparkonto fungera som ett högkostnadsskydd. Det stora fördelen är att patientens ställning i vården stärks och att patienten själv kan styra över kostnaderna.

Herr talman! Att stärka patientens reella ställning och öka valfriheten är mycket angeläget. Jag har därför stor sympati för andra former som kan öka patientens valmöjligheter och inflytande. Det gäller t.ex. barnhälsovårdspeng och mödravårdspeng enligt Folkpartiets förslag. Detta bör kunna prövas, och vi behöver pröva alternativ.

Herr talman! Inom det stora sjukvårdsfältet finns det sjukvård som drar till sig forskare och vårdpersonal. Där drivs utbildningen och utvecklingen på. Men tyvärr finns det risk för att de sjukdomsgrupper som inte är så glamourösa, de som ger ett långvarigt kroniskt lidande och inte är botbara, kommer på undantag. Reumatologiska sjukdomar är t.ex. en sjukdomsgrupp där det behövs ökad utbildning och fortbildning för läkare och vårdpersonal.

Det finns naturligtvis många andra grupper som kan komma på undantag, men jag tror att man särskilt skall observera att vi av historiska skäl och av okunskap om skillnader mellan könen, men inte på grund av någon medveten särbehandling, har utgått från att resultat som man funnit vid forskning på män varit tillämpliga på kvinnor utan justeringarna. Kvinnor söker sjukvård oftare än män och inte sällan för andra symtom. Kvinnor beskriver också sina symtom på ett annat sätt än män, vilket kan leda till att kvinnors sjukdomar underdiagnosticeras.

Inom den medicinska forskningen finns i dag en ganska liten kunskap om de faktorer som skiljer mäns och kvinnors hälsa. Därför finns det skäl att arbeta aktivt för att minska skillnaderna mellan hur män och kvinnor behandlas och bemöts i vården. Det kan t.ex. ske genom de kvalitetsrevisioner som görs. Där kan man se över det här förhållandet. Det behövs mer forskning rörande sjukdomars förlopp och behandling hos män och kvinnor, liksom hur kommunikationerna fungerar ur ett könsperspektiv och hur de påverkar behandling och behandlingsresultat.

Herr talman! Låt mig nu gå över till något helt annat. Abortlagen trädde i kraft 1975. Samhället har sedan dess genomgått en rad förändringar, inte minst på det medicinska området. Den alltmer utvecklade prenatalvården i kombination med framsteg inom fosterdiagnostiken har skärpt det etiska dilemmat som abortlagen försöker hantera. Även på det kulturella området har stora förändringar som påverkar människors ställningstaganden skett under den senaste tjugoårsperioden.

Alla lagar präglas ju av de förhållanden som rådde då de kodifierades. Det är därför rimligt att efter ett antal år ta sig en titt på om de i dag speglar vad vi ville med lagarna eller om förändringar i kunskande och samhällsstruktur gör att tillämpningen har börjat avvika från vad vi tänkt oss. Det behövs en bred uppföljning av abortlagens tillämpning.

Herr talman! I detta betänkande slänger vi oss från område till område. Vi har många gånger debatterat försöksverksamheten med utdelning av rena sprutor till narkotikamissbrukare i Malmö och Lund. En försöksverksamhet kan inte pågå hur länge som helst, speciellt inte om den går emot den ledande principen om ett narkotikafritt samhälle. Det kan tas som intäkt för stöd till den ökade propagandan för en narkotikaliberal politik. Vi kan se i vår omvärld hur sådana synsätt gör sig breda. Man kan inte göra en politik trovärdig som förbjuder narkotika om man samtidigt ger ut verktygen för dess användning gratis.

De farhågor som uttalas om att ett avbrytande av projektet skulle leda till ökad kriminalitet är just samma argument som används av dem som vill försvara en legalisering av narkotikaanvändningen. Hur behjärtansvärd tanken bakom än var, hur mycket positiva effekter man än kan påvisa i enskildheter, är principen ändå fel. Det går inte att förena riksdagens beslut om ett totalförbud mot all icke-medicinsk hantering av narkotika med en verksamhet som den i Malmö och Lund. Riksdagen måste,

fru talman, visa respekt för sin egen principiella politik. Det är därför hög tid att regeringen nu avbryter försöksverksamheten.

Fru talman! Till sist: Vi står givetvis bakom alla våra reservationer, men för tids vinnande yrkar jag bara bifall till reservation 1 under mom. 1.

Anf. 43 KERSTIN WARNERBRING (c):

Fru talman! Jag tänker nu beröra tre av de delområden som det här betänkandet om hälso- och sjukvårdsfrågor behandlar, nämligen finansiering och organisation, folkhälsoarbetet och personalens kompetens och utbildning. Det är områden som vi i Centerpartiet har ägnat alldeles särskilt mycket uppmärksamhet i de motioner som nu behandlas i det här betänkandet.

Centerpartiet anser att alla människor skall omfattas av den generella välfärden och att det är allas vårt gemensamma ansvar att solidariskt och efter bästa förmåga finansiera den. Detta gäller i allra högsta grad sjukvården, som har en grundläggande betydelse för välfärden. Det finns också ett mycket starkt folkligt stöd för att sjukvården skall finansieras genom skatter och med avgifter.

Erfarenheterna från inte minst USA visar att försäkringslösningar ger såväl höga kostnader som dålig och ojämnt fördelad sjukvård. Ett systemskifte i finansieringen, så som Leif Carlson just har beskrivit det, löser inga av sjukvårdens problem men riskerar uppenbart att skapa nya. Patientens ställning i vården skall stärkas – det är jag fullständigt överens med Leif Carlson om. Och det har också riksdagen beslutat under förra året. Men det finns betydligt bättre och enklare sätt att åstadkomma detta på.

Fru talman! Låt mig först och främst slå fast att en av grundförutsättningarna för ett fortsatt välfärdssamhälle med en god hälso- och sjukvård är en god ekonomi. Därför har Centerpartiet under två år lagt ned mycket arbete och tagit ett mycket stort ansvar för att få ordning på statens finanser. Den nödvändiga saneringen har inneburit svåra ekonomiska påfrestningar inte bara för den enskilde, utan den har också krävt stora besparingar hos kommuner och landsting. En del av det förbättrade statsfinansiella utrymmet måste nu användas till förstärkning av landstingens och kommunernas ekonomi. Tillsammans med regeringen har vi därför föreslagit ett resurstillskott för 1997 på 4 miljarder och för åren 1998–2000 ytterligare 8 miljarder årligen. Detta anser vi vara absolut nödvändigt för att vi skall klara kvaliteten inom vården och omsorgen.

Men samtidigt som ekonomin behöver förstärkas måste förnyelse- och utvecklingsarbetet inom vården fortsätta. Genom effektivisering inom administrationen, med nya organisationsstrukturer och användning av informationsteknologin kan kostnader minska så att resurser kan frigöras till förebyggande insatser och till kostnadsökningar på grund av en ökad andel äldre. Med den enskilda människans behov i centrum är det viktigt att åstadkomma det för både den enskilde och alla skattebetalare mest effektiva resursutnyttjandet. Då måste det också handla om samverkan över sektorsgränser och andra gränser.

Centerpartiet anser att det behövs en vägledare i vårdkedjan. Många människor upplever att de slussas mellan olika vårdgivare utan att någon tar helhetsansvaret.

Den lokala, nära sjukvården är den viktiga. Det är den lokala vården som skall ha till uppgift att ytterst säkra att alla får den bästa vård som tänkas kan, oavsett var man bor eller vem man är. Den nära vården, oftast vårdcentralen, skall vara den närmaste omgivningens medicinska centrum. Den lokala nära nivån i vården måste enligt vår uppfattning stärkas. Där måste också vägledaren finnas. Det kan vara distriktsläkaren eller någon annan i vårdteamet som i praktiken är vägledare, men distriktsläkaren skall vara ytterst ansvarig för att patienten får behandling och rehabilitering och att det sker på rätt nivå.

Fru talman! Sverige har under en följd av år kunnat uppvisa en förbättrad hälsa hos befolkningen. Men, tyvärr har den utvecklingen brutits. Återigen kan man se hur hälsoklyftan växer mellan olika socialgrupper, mellan män och kvinnor och bland barn och ungdomar. Många, ofta samverkande faktorer påverkar människors hälsa: arbetsförhållanden, boende, trafikmiljö, sociala faktorer, tobak, alkohol, droger, kostvanor m.m. Landstingens och kommunernas insatser är därför inte tillräckliga, utan en samlad hälsopolitik kräver insatser från många olika sektorer i samhället. Vi menar att man också mycket bättre måste ta till vara de insatser som folkrörelserna och de ideella organisationerna står för. Deras insatser måste tas till vara inte minst då det gäller att bygga upp individens egen kompetens att förebygga ohälsa genom bra kost, bra boendemiljö och sund livsstil. Vården börjar ju trots allt egentligen i hemmet.

Omstruktureringar och sparbetning har skapat en betydande press på personalen inom sjukvården. Många vittnar om den negativa stress som vårdanställda ofta upplever. Trots detta har vården klarat att upprätthålla människors förtroende och tillit, vilket får tillskrivas den kunniga och kompetenta personal som bär upp dagens vård. Inom de kommande 10–15 åren går en mycket stor del av denna kompetenta personal i pension. Detta leder naturligtvis till stora problem, speciellt två problem. Det ena är akut personalbrist. Det andra är att en stor andel personal med lång erfarenhet och hög kompetens på mycket kort tid försvinner.

Det utökade ekonomiska utrymme som saneringen av statsbudgeten banar väg för måste därför också användas för att stärka vårdpersonalens kompetens och utvecklingsmöjligheter. Inte minst krävs aktiva insatser för att stimulera unga att inte bara utbilda sig, utan att också välja vården som yrke. Centerpartiet har i sin motion beskrivit den typ av traineeutbildning som finns i det privata näringslivet. Vi menar att den typen också borde kunna användas för att förebygga den kommande kompetensbristen hos sjukvårdspersonal.

Fru talman! Jag står självklart bakom reservation 4 under både mom. 3 och 4, och reservationerna 7 och 27, men för tids vinnande yrkar jag bara bifall till reservation 4 under mom. 3.

Anf. 44 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Fru talman! I det här betänkandet behandlas motioner om hälso- och sjukvård från den allmänna motionstiden 1996, alltså motioner väckta för bra precis ett år sedan. Inom hälso- och sjukvården sker en mycket snabb utveckling och förändring. Medicinska framsteg görs. Nya arbetsformer

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Fel! Okänt
växelargument.*

införs. Strukturförändringar genomförs. Så det här känns, fru talman, litet grand som att prata om den snö som föll i fjol. Naturligtvis är det så att problemen inte är lösta. Det återstår många problem. Det här betänkandet tar upp många olika frågor. Alla förslag som vi har lagt fram kan jag inte beröra nu, utan jag kommer att koncentrera mig på några av dem.

En av de viktigaste frågorna är hur finansieringen av hälso- och sjukvården skall ske. Människors förutsättningar för att växa och använda de livschanser som står dem till buds avgörs i stor utsträckning av deras hälsa och ohälsa. Sjukdom eller handikapp som plötsligt drabbar eller sakta smyger sig på med åren, utgör stora begränsningar av friheten och är en källa till lidande. Arbetet för att förebygga ohälsa och lindra och bota sjukdom samt för att underlätta för handikappade är därför en central politisk uppgift. Alla människor har rätt till sjukvård efter behov.

Detta uppnås, anser Folkpartiet, bäst om sjukvården är solidariskt finansierad. Avgifter kan förekomma, men dessa skall vara på en skälig nivå så att de inte utestänger grupper av människor från att söka vård på grund av otillräckliga ekonomiska resurser. Med en solidariskt finansierad sjukvård uppnås bäst målsättningen att alla individer skall behandlas med samma hänsyn och respekt.

Fru talman! Vården måste få ta betydande resurser i anspråk. Att det finns en väl utbyggd sjukvård är inte bara en nödvändighet för dem som är sjuka. Det är också en viktig trygghetsfaktor för alla andra. Folkpartiet vill prioritera vården på många sätt. Vår prioritering av en politik för fler jobb genom företagande har som en grundläggande motivering att kampen mot arbetslösheten är nödvändig för att klara välfärden. Därför har vi också sagt nej till stora generella skattesänkningar. I stället prioriterar vi vården.

Primärvården är basen i all hälso- och sjukvård. Tillgängligheten har ökat. Den tidigare husläkarlagen gjorde det möjligt för människor att själva välja sin husläkare, och väldigt många gjorde det. Sedan den socialdemokratiska regeringen upphävde husläkarlagen har antalet husläkare minskat, och det har blivit svårare att rekrytera nya. Om inte primärvårdens roll som basen i sjukvården skall gå förlorad, måste en satsning ske på fler allmänläkarspecialister och på att rekrytera andra specialister till primärvården. Belastningen på primärvården blir för stor om varje läkare tvingas ta emot för många patienter.

Distriktssköterskan är lika väl som läkaren en central person inom primärvården. Den utbildning hon har gör att hon har en stor bredd och kan utföra vitt skilda arbetsuppgifter både på mottagningen och i patientens hem, både för barn och för gamla.

Fru talman! För de människor som ofta måste vistas på sjukhus är läkarkontinuiteten viktig. Men det är också viktigt att patienten får sin egen sjuksköterska från inskrivning till utskrivning på sjukhus. Det innebär ett mindre antal personer inblandade i vården runt patienten. Sammanhållna vårdkedjor är också viktiga för patientgrupper som är i behov av olika insatser inom sjukvården. En patientorienterad sjukvård står för ett synsätt där kompetensen förs till patienten i stället för tvärtom.

Många svårt sjuka människor vill vårdas i sitt eget hem. I många landsting finns i dag en kvalificerad hemsjukvård. Om landstingen och kommunerna samarbetar kring detta kan stora mänskliga och ekonomiska

vinster uppnås. Folkpartiet anser att hemsjukvården måste byggas ut i hela landet så att alla som vill skall kunna få vårdas hemma.

Undersökningar visar att kvinnor ofta behandlas annorlunda än män som patienter i sjukvården. Detta har Leif Carlson nyligen berört. Vi delar den uppfattningen. Vi har den också i vår motion. Här är det angeläget att vi får till mer forskning. Det gäller även forskning kring kommunikationen mellan läkare och patient och hur denna påverkar behandling och behandlingsresultat.

En speciellt svag grupp i vårt samhälle är de svårt psykiskt sjuka. Det är därför viktigt att utvärderingen av psykiatrireformen följs noggrant. Fler problem inom psykiatrin behöver uppmärksammas. För unga människor som drabbas av psykoser är det viktigt att psykosförloppet stoppas och hävs så fort som möjligt för att undvika ett livslångt lidande. En förutsättning för att det skall ske är att vården är lättillgänglig för såväl patienter som anhöriga. Därför delar vi bedömningen att en utredning bör tillsättas som ser över patientens behov av rätt diagnostik på ett tidigt stadium. En sådan utredning skulle enligt Folkpartiets åsikt även kunna se över behovet av en rättighetslagstiftning för vissa kategorier av människor med psykiska sjukdomar liknande den för människor med funktionshinder.

Fru talman! Leif Carlson föreslog att man skulle avbryta försöksverksamheten med utdelning av rena sprutor. Vi delar inte hans åsikt. Vårt skäl till att försvara försöksverksamheten är att det finns en mycket hivpreventiv mening med att man har den. Vi har aldrig motiverat detta med att det skulle minska kriminaliteten. Det här är ett sätt att se till att människor som har ett svårt missbruk inte också skall drabbas av en hivinfektion. Vi har också, på grund av att den här frågan är ganska infekterad – om man får säga så – i Sverige, föreslagit att man tillsätter en internationell utvärderingsgrupp som ser över den här försöksverksamheten.

Fru talman! Även om vi i Sverige har en mycket bra sjukvård, också i jämförelse med många andra likvärdiga länder, finns det naturligtvis fortfarande brister. En del har jag tagit upp. Ekonomin sätter vissa begränsningar, men vi anser att vården måste få mer resurser. Med en bekämpning av arbetslösheten som ger fler i arbete och fler som betalar skatt, tillkommer resurser. Men det räcker inte. Andra resurser måste också tillföras – åtminstone inom den närmaste tiden. Men det finns fortfarande vinster att göra med kloka effektiviseringar som kombineras med ett medvetet kvalitetsarbete. En faktor bakom lyckade rationaliseringar är personalens deltagande och engagemang. Ingen förändring blir hållbar i längden om den inte kan samla stöd hos dem som skall leva med den. Resurshushållningen måste bli en integrerad del av den medicinska professionen och yrkesetiken.

Fru talman! Jag står naturligtvis bakom Folkpartiets samtliga reservationer, men jag yrkar här bifall till reservation 2 under mom. 1.

Anf. 45 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Jag tänkte bara litet kommentera det här med sprutförsök. Ett försök måste ju ha någon form av tidsbegränsning. Det här har hållit på i många år. Speciellt ett sådant här försök som går emot den politik som vi har varit eniga om, nämligen att all befattning med narkotika som inte är medicinsk är förbjuden, måste mycket snabbare komma

Prot. 1997/98:12
8 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Fel! Okänt
växelargument.*

till utvärdering. Man ger ju faktiskt gratis ut verktygen för att använda narkotika, något som är kriminellt. Det är en kontradiktion som inte blir förenlig om man inte kan påvisa något väldigt speciellt.

Här gäller det som sagt ett försök att stoppa smittspridning. Det ställs inga krav på att de som är med i försöket skall sluta med narkotika. Det sker mycket riktigt också i mycket liten utsträckning. Det förekommer en handel där dessa verktyg blir en handelsvara som finansierar inköp av knark.

Skall vi ha en trovärdighet för att vi faktiskt inte vill falla i knarkliberala fällor och sälla oss till dem som vill göra knarket fritt i landet, måste vi nog faktiskt försöka att hålla tungan rätt i mun. Då måste vi säga: Vi har ett krav, och det är att man slutar med narkotika. Vi kan inte dela ut redskap för att använda narkotika.

Nu kommer det rätt snart en utvärdering igen. Vi får väl se vad den visar. Men jag menar att principen för riksdagen måste vara att en sådan här hantering inte är förenlig med vår narkotikapolitik.

Anf. 46 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Fru talman! Folkpartiet står naturligtvis bakom att vi skall ha ett narkotikafritt samhälle. Försöksverksamheten syftar till – som också Leif Carlson höll med om – att se till att människor inte drabbas av ytterligare en olycka. Det kan bara vara en mycket liten andel av sprutorna som används som handelsvara för inköp av narkotika – om det över huvud taget förekommer – eftersom 90 % av sprutorna lämnas tillbaks.

Men för att få en ordentlig utvärdering av försöksverksamheten, vore det bra om Moderaterna ställer upp på vårt förslag om att inrätta en internationell grupp för utvärdering av försöksverksamheten, så att vi äntligen får en ordentlig utvärdering av vad verksamheten har gett.

Anf. 47 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Det har gjorts diverse utvärderingar som alla har fallit på att de inte har varit bra. Det har varit svårt att dra slutsatser från dem.

Nu har det kommit en ny. Jag har pratat med dem som arbetar med projektet. De framhåller att det fortfarande är oerhört svårt. Jag kan ge ett exempel: När en av de ansvariga sade att 10 hade blivit fria från narkotikaberoende, sade en annan att det rörde sig om 200 per år. De kunde sedan inte ena sig om det var 10 på tio år eller 200 om året. Det här visar hur detta flyter omkring i en flumdimma. Det är inte lyckligt.

Jag har i och för sig inget emot att det sedan skall göras en internationell utvärdering av alla utvärderingar som har gjorts. Men jag tror att vi har tillräckligt på fötterna för att säga att detta skall avslutas nu.

Anf. 48 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Fru talman! Det är bra att Leif Carlson instämmer i vårt krav om att inrätta den internationella utvärderingsgruppen. Det har blivit en infekterad fråga med alla de utvärderingar som har gjorts i Sverige. Därför vore det bra med en utvärderingsgrupp, så att vi verkligen kan få veta vad verksamheten har givit. Det är väl bara att välkomna detta och hoppas att vi får den internationella utvärderingen av försöksverksamheten.

Anf. 49 STIG SANDSTRÖM (v):

Fru talman! När jag har lyssnat på mina tre tidigare meddebattörer, har jag fått känslan av att valrörelsen har börjat. Det var inte så mycket som hörde till betänkandet men många ideologiska proklamationer. Det är väl inte fel. Men själv har jag inte påbörjat valrörelsen, så jag tänker hålla mig till betänkandet.

Jag vill göra bara en liten kommentar. Jag kan inte låta bli.

Det var välgörande att höra Kerstin Warnerbring och Kerstin Heinemann ta avstånd från Leif Carlsons finansieringsförslag, dvs. den gamla moderata kapphästen om obligatorisk hälsoförsäkring som skall frigöra stora belopp. Hur skall det gå till? Men det vill väl till att vara stark i tron i politiken.

I vilket fall som helst skall jag hålla mig till betänkandet.

Betänkandet innehåller ett tillkännagivande om att vi vill ge regeringen i uppdrag att se över kostnaderna för preventivmedel och preventivmedelsrådgivning. Jag tycker att det är ett bra tillkännagivande. Samtidigt tänker jag yrka bifall till reservation 26 som handlar om s.k. dagen-efter-piller. Utskottet har tyvärr avstyrkt reservationen. Jag tycker att utskottet där skulle kunnat göra samma tillkännagivande.

Vi vill ge Socialstyrelsen i uppdrag att utreda möjligheterna för landets ungdomsmottagningar att gratis förmedla s.k. dagen-efter-piller. Användningen av dessa utgör inte en abort, eftersom ingen med säkerhet kan avgöra i ett så tidigt skede om en graviditet föreligger eller ej. Vi anser att metoden är att föredra framför abort. Men kunskaperna om metoden är inte tillräckligt kända i dag. Många unga kvinnor får känedom om dagen-efter-piller först när de kommer för att göra ett graviditetstest. Många unga flickor har i dag inte råd att sedan de fått recept hämta ut dessa piller på apoteket. Det bästa vore, enligt vår mening, att dagen-efter-piller kunde delas ut gratis i samband med besök på ungdomsmottagning. Jag hoppas att man även har det i åtanke när regeringen ges uppdraget.

Vi har också ett ytterligare antal reservationer som jag vill kort kommentera. Vi har åter tagit upp vikten av att folkhälsofrågorna prioriteras. Vi har också fått visst gehör från utskottet. Det är vi tacksamma för. Men vi menar att det går att gå några steg längre.

Vi skulle kunna göra målinriktade insatser för att förebygga stora folksjukdomar som cancer, allergier, diabetes, reumatism och psykisk ohälsa. Vi bör kunna utveckla metoder för det. Vi borde också kunna ta fram levnadsnivåundersökningar. Över huvud taget är det många partier i kammaren som har saknat konsekvensanalyser från regeringens sida. Hur har nedskärningar slagit? Vad är det som har hänt i det svenska samhället? Hur mår folk i dag? Det får vi inte reda på. Vi har inget vidare underlag i frågorna.

Personligen anser jag att tiden är mogen för att tillsätta en folkhälsominister. Under de senaste 20 åren har det faktiskt hänt en hel del i kommuner och landsting. De har utvecklat arbetstillfällena som rör folkhälsa, och folkhälsoråd har inrättats mellan kommuner och landsting. Det är en väldig aktivitet på basnivå. Däremot är det sämre på central politisk nivå.

Att jag tar upp denna fråga utgör inte någon kritik mot Margot Wallström. Jag tycker att hon gör ett bra jobb. Men hon har ett för stort område. För att ta till vara det intresse som finns i Folkhälsosverige behövs det också politiska mottagare. En annan fördel med ett statsråd med folkhälsofrågor som specialitet vore att vi kunde få en bättre genomlysning av olika politiska beslut ur folkhälsosynpunkt.

I en annan reservation utvecklar vi personal- och utbildningsfrågorna. Kerstin Warnerbring tog också upp dem. Jag vet inte om mina meddebattörer har noterat det senaste trendordet i sjukvårdsdebatten, nämligen kunskapsstyrning. Om ni inte har hört det tidigare, kommer ni att få göra det mycket framöver. Vi välkomnar begreppet. Vi tycker att det är att föredra framför tidigare modeller, s.k. köp-och-sälj, ekonomiska incitament och allt vad man har hittat på. Sjukvården handlar faktiskt om kunskapsproduktion – en av de viktigaste angelägenheterna.

Jag vill påstå att man under de senaste fem åren har haft ett felaktigt synsätt på sjukvården. Man har bara sett den tärande sidan. Den har fått dominera alltför länge. Resultatet har blivit – precis som Kerstin Warnerbring tog upp – neddragningar, uttunning av kompetens och en alltför hög medelålder.

Vi måste vända på detta och återupprätta vårdens status. Återkommande utbildning och nyrekrytering är ett måste. För ett tiotal år sedan fanns det massor med utbildningar i landstingsvärlden. Då hade landstingen råd att skicka personalen på vidareutbildning. Det har nästan försvunnit i dag. I dag får man betala själv och ta ledigt om man vill utveckla sig.

Avslutningsvis vill jag ta upp en liten fråga om avgifter. Det är ett stort problem. Många partier har nämnt det i betänkandet också. Utskottet hänvisar till pågående utredningar. Men vi måste snart komma till skott i frågorna. Det är inte rimligt att människor tvingas avstå från tandvård, mediciner och läkarvård för att avgifterna är för höga.

Jag noterar att utskottet avstyrker vårt förslag om kostnadsfri sjukvård för barn och ungdomar. Nu verkar det problemet att lösas ändå tack vare Landstingsförbundets initiativ. Jag tycker att det hade varit bra om utskottet hade varit mer positivt i den frågan.

Det finns en del reservationer från andra partier som jag också kan tänka mig att stödja om det blir votering. Ett sådant exempel är reservation 16 om kvinnlig könsstympning, men det kan också finnas andra.

Anf. 50 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Fru talman! Stig Sandström sade att han tyckte att det var välgörande att jag tog avstånd från Moderaternas förslag om organisation och finansiering av hälso- och sjukvården. Jag vill tala om för Stig Sandström att det jag gjorde var att redovisa Folkpartiets förslag till finansiering av hälso- och sjukvården. Det är en åsikt som vi alltid har haft och som vi fortfarande har. Det jag sade var inte i första hand riktat mot Moderaterna. Syftet var att tala om att vi står fast vid det vi har tyckt förut. Jag antar att det egentligen inte var någon nyhet för Stig Sandström.

Anf. 51 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag kan väl ändå få tacka för beskedet? Det är ganska tydligt att det blir svårt att sy ihop den kommande regeringen, om ni skulle komma i den situationen.

Jag noterar också att Leif Carlson gjorde en taktisk reträtt från det han sade i tidigare anföranden. Nu sade han att han nöjde sig med försöksverksamhet. Det tycker jag är värt att notera.

Anf. 52 ANDRE VICE TALMANNEN:

Detta är ett replikskifte mellan Kerstin Heinemann och Stig Sandström. Kerstin Heinemann får säga några avslutande ord.

Anf. 53 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Fru talman! Om Stig Sandström har tvivlat på att Folkpartiet står för den solidariskt finansierade sjukvård som vi alltid har stått för är det bra att han i dag fick ett klart besked på den punkten. Då har jag gjort någon nytta i dag.

Anf. 54 THOMAS JULIN (mp):

Fru talman! Detta betänkande innehåller många viktiga och bra förslag från samtliga partier. Även om jag bara yrkar bifall till en reservation står jag bakom alla mina reservationer i detta betänkande.

Fru talman! I reservation 10 tar vi upp en fråga som engagerat många. Det är personalfrågan inom landstinget. Det handlar om alla neddragningar som skett och alla avskedanden inom vård och omsorg. Vi anser att det är ett samhällslöseri att förpassa så många människor med så stort kunnande och så stor kompetens till arbetslöshetskön i stället för att låta dem göra nytta i kommuner och i landstingens basverksamhet.

Även om verksamheterna har förändras och blivit effektivare är det bättre att ha en stor personaltäthet och ge en god omvårdnad än att betala för människor som ingenting gör. De mår dåligt av att ingenting göra och tappar kompetens. Det är det verkliga samhällslöseriet. Det är arbetslösheten som vi inte har råd med. Däremot måste vi alltid ha råd med vård och god omsorg utan köer.

Som jag tidigare har nämnt, och som jag säkert kommer att upprepa, tycker jag att det är en stor brist att regeringen inte gjort en tydlig redovisning av vad samhället sparat på neddragningarna inom dessa två sektorer – kommuner och landsting. Utöver det att omvårdnaden minskar och köerna ökar slits också personalen mycket hårt. Den slits ned på förtid. Det blir följden av en reducerad personalstyrka, som skall hinna mycket mer än tidigare och ibland får jobba för två. Att personalen får illa måste vi också betala på något sätt.

Här måste regeringen tänka om. De extra pengar som kommuner och landsting får de kommande åren räcker inte heller långt, fast man har gjort en stor affär av dem. När vi besökte Landstingsförbundet fick vi beskrivet för oss att de inte ens täcker kostnaderna för egenavgifterna. På grund av egenavgifterna tappar landstingen mycket pengar.

*Fel! Okänt
växelargument.*

I verkligheten måste man gå mycket längre och se till att landstingen får de resurser de behöver. Jag vill passa på att säga att Miljöpartiet liksom flera andra partier tycker att det är viktigt att vården betalas med skattemedel. Den skall vara solidariskt betald.

I en av Miljöpartiets motioner, som behandlats i utskottet, tar vi upp frågan om högkostnadsskyddet. Vi anser att tandvården på sikt skall infogas i högkostnadsskyddet, som skall vara gemensamt för både läkarvård och tandvård. Vi anser att regeringen bör fundera på detta och komma med ett förslag. Det är svårt att förstå varför man skall skilja på tandhälsa och övrig hälsovård. Om inte annat borde frågan utredas.

Tyvärr är de förändringar i tandvårdsförsäkringen som redan skett när det gäller kostnaden för tandvården ett steg i fel riktning. Jag är rädd för att vi om några år kommer att få en försämrad tandhälsa, speciellt bland alla dem som lever på marginalen eller därunder. Det är rätt många i dag. Jag har för mig att det enligt uppgifter vi tidigare fått handlar om ända upp till 23 %. I ett samhälle med en solidarisk fördelningspolitik får det aldrig synas på tandhälsan hur det är ställt med ekonomin.

Ett annat motiv till att knyta ihop hälso- och sjukvården med tandvården är alla de patienter som blivit sjuka på grund av sina amalgamfyllningar. Vi tycker att det är viktigt att man kopplar ihop hälso- och sjukvård och tandvård av den anledningen.

Så skulle jag vilja säga några ord om fria sprutor. Jag delar faktiskt Moderaternas ståndpunkt. Jag har svårt att förstå att man kan bedriva ett försöksprojekt under så lång tid. Vi måste också ställa oss frågan vart alla sprutor tar vägen. Även om vi vill skydda denna grupp narkomaner från smitta utsätter vi en stor grupp i samhället för smitta om sprutorna är på driven.

Jag känner till ett sjukhus där det kom in en mamma med en liten pojke som hade lekt doktor med en sådan spruta. Mamman var väldigt skrädd innan hon fick något vettigt besked.

Slutligen skulle jag vilja säga några ord om genteknik. I gentekniken finns det både det som är bra och det som är skrämmande. Det som är bra är att människor med svåra sjukdomar kan se en möjlighet till bot genom upptäckter som kan leda till nya mediciner. Andra kan se en skrämmande framtid där gentekniken används på ett sätt som vi i dag aldrig skulle kunna tänka oss. Möjligheten är att foster kommer att kunna sorteras bort med genteknikens hjälp på grund av att de har gener som kan medföra allvarliga framtida sjukdomar. I det perspektivet hade jag kanske varit bland dem som hade sållats bort.

I Miljöpartiet anser vi därför att regeringen skall tillsätta en utredning med syfte att närmare granska riskerna och om eller hur gentekniken kan användas i sådana syften. Lagstiftningen måste ses över när det gäller gentekniken och dess konsekvenser. Det är också nödvändigt med lagstiftning som förbjuder att information om människors gener får sökas, efterfrågas eller användas vid anställning, vid försäkringsärende m.m. I morse berättade de på nyheterna att försäkringsbolag redan ligger i startgroparna och vill titta på folks gener.

Genetisk information om foster skall inte heller få sökas eller utlämnas utan att de blivande föräldrarna har givit sitt samtycke. Vi anser att detta är mycket viktiga frågor. Jag yrkar bifall till reservation 28.

Prot. 1997/98:12
8 oktober

Anf. 55 TUVE SKÅNBERG (kd):

Fru talman! Jag vill börja mitt anförande med att yrka bifall till reservation 13. Självfallet står vi kristdemokrater bakom alla våra reservationer, men jag nöjer mig med att yrka bifall till denna för att vinna tid.

Ingenting kan vara viktigare än att man får den vård och omsorg som man behöver när man drabbas av sjukdom eller svaghet. Många är vi som upplevt hur livet på ett ögonblick förändrats och hur det har lett till andra prioriteringar. Också för den friske är vård och omsorg en väsentlig fråga om trygghet. Trygghet är att veta att det finns hjälp på nära håll om man plötsligt skulle drabbas av en olyckshändelse eller en sjukdom. För närstående är det av avgörande betydelse att det finns god vård och omsorg och att såväl den sjuke som de närstående behandlas med förståelse och respekt. Ett vänligt bemötande kan aldrig överskattas och är för många en förutsättning för ett lyckat behandlingsresultat. För oss kristdemokrater är vård och omsorg en huvudfråga. Vi har alltid satt vård och omsorg främst, och vi kommer alltid att göra det.

Vi vill bygga ett samhälle som i stället för den individuella kampen för tillvaron betonar ett gemensamt arbete och ansvarstagande för människovärdet. Alla människors absoluta lika och unika värde måste alltid vara vägledande inom vården. Inte minst inom det medicinsk-etiska området måste den kristna människosynen vara vägledande för de politiska ställningstagandena. Den friska, starka och lyckliga människan som ideal och norm riskerar i själva verket att bli ett hot mot människovärdet. Även den som lever med kronisk sjukdom eller en svår funktionsnedsättning har samma värde, samma rätt till livskvalitet, samma självklara rätt att få allt tänkbart stöd av samhället för att uppnå detta.

Nu menar vi kristdemokrater att smärtgränsen är nådd. Det går inte att spara mer inom vården utan att vårdkvaliteten försämras eller att viktiga vårdformer raseras. I det direkta omvårdnadsarbetet finns redan i dag stora brister. Många sjuka känner att vårdpersonalen är stressad, och många sängliggande patienter får vänta länge innan vården kommer. För den sjuke är det påfrestande att vänta på hjälp med t.ex. toalettbesök. Att vara sängliggande betyder ofta att man är helt utlämnad till vårdpersonalen.

Nyligen fick vi larmrapporter om att människor dör av undernäring på våra sjukhus. Enligt en kartläggning som Socialstyrelsen har gjort dog minst 57 äldre på svenska sjuk- och ålderdomshem under 1995. Orsaken var förvisso inte att det saknades mat till patienterna, utan att det saknades tid att hjälpa dem att få i sig maten. Detta är mer än skrämmande, och det är särskilt allvarligt eftersom det gäller en grupp som inte själv har någon möjlighet att hävda sin rätt. Vårdpersonalen gör sitt bästa, men den hinner helt enkelt inte med. De är för få. Många anställda vågar inte protestera. De är rädda om sina jobb.

Vi står framöver inför en ännu större utmaning, eftersom antalet äldre ökar dramatiskt. Det kommer att krävas betydligt mer resurser. Senare tids forskning kring åldrandet visar att 90 % av svenskarna i framtiden kommer att dö en långsam död på något ålderdomshem. Det enda som

*Fel! Okänt
växelargument.*

kan göra vården mer human och minimera risken för undernäring och annan vanvård är mer personal i vårdande uppgifter.

Den socialdemokratiska regeringen har sedan tillträdet 1994 skurit ned kommunernas och därmed i synnerhet vårdens resurser med drygt 20 miljarder. Denna brutala nedskärning har vi kristdemokrater kritiserat kraftfullt. Vi har i vårt budgetalternativ avsatt betydligt mer pengar till vården. Det är därför naturligtvis glädjande att se att Socialdemokraterna tagit intryck, insett att det finns ett stort resursbehov och avsatt mer pengar till kommuner och landsting. Vi anser dock att det behövs mer resurser för att säkerställa en god vård för alla. Därför satsar vi drygt 1,2 miljarder mer än regeringen på utgiftsområdet Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Ännu viktigare är att vi skapar utrymme för kommuner och landsting att förbättra vård och omsorg genom de satsningar som redovisas i vår finansplan.

Jag går vidare till det som är direkt föranlett av våra reservationer till betänkandet. När det gäller kvalitetssäkring anser vi att ett ackrediterings-system bör införas på nationell eller regional nivå. Ett sådant system innebär att en vårdproducent, privat eller offentlig, måste vara kvalitetsgodkänd för att få verka för landstingets pengar. Systemet skulle fungera som en form av konsumentupplysning till patienterna. Arbetet med ett effektivt kvalitetssäkringssystem för hälso- och sjukvården måste enligt vår mening intensifieras.

Vi kristdemokrater anser också att det bör tillsättas lokala och regionala samarbetsorgan för att utveckla samarbetsformer som sätter patienten i centrum. Ur flera aspekter är det positivt och utvecklande att det finns flera olika huvudmän på den s.k. vårdmarknaden. Vi tror att det skapar en bättre vårdkvalitet och ger incitament för utveckling. Det borde vara en självklarhet att de olika aktörerna visar förmåga att samarbeta kring temat patienten/vårdtagaren i centrum.

Vi anser vidare att närsjukvården skall prioriteras. De små akutsjukhusen och deras tillgänglighet anser vi bör värnas.

Slutligen menar vi att det är mycket tveksamt med uppdelningen i länsdelssjukhus, länssjukhus och regionsjukhus och ifrågasätter den uppdelningen.

När det gäller patientavgifter konstaterar vi kristdemokrater att det har skett en kostnadsökning för den enskilde såväl för läkarbesök som för mediciner. Det kan vid ett enda sjukdomstillfälle sammanlagt bli mycket höga kostnader. Eftersom många i dag har en bekymmersam ekonomisk situation anser vi kristdemokrater att det bör införas ett kreditsystem, så att ingen behöver avstå från vård på grund av att man saknar pengar.

Jag går vidare till frågan om lobotomi. Man skulle kunna säga att regeringen hittills har tystat ned frågan om ersättning till personer som utsatts för lobotomi under 1940- och 1950-talen.

Lobotomi tillämpades som behandlingsmetod inom psykiatrin för att dämpa ångesttillstånd hos patienter. Det går till så att läkaren skär av nervbanor mellan pannloben och centrala delar av hjärnan. Resultatet är ofta, som vi vet, en personlighetsförändring. Patienten blir känslomässigt avtrubbad.

Den senaste tidens debatt om tvångsteriliseringar har tvingat regeringen att agera snabbt i frågan om ersättning. En utredning skall nu behandla frågan om ekonomisk upprättelse för personer som tvångsterilise-

rats. Nu är frågan om inte människor som med tvång har utsatts för lobotomi också skulle kunna få rätt till ersättning. De är många. Författaren Sven Lindqvist har uppskattat antalet lobotomipatienter till 3 300. Antalet är osäkert. Ur ett inspektionsprotokoll från 1948 kan man utläsa att det enbart detta år utfördes 112 lobotomeringar under tio månader. Enbart vid Sidsjöns sjukhus anges att ca 500 har lobotomerats under 1940- och 1950-talen. Men Lindqvists uppskattning kan hålla ganska väl.

Socialminister Margot Wallström har gett besked om att lobotomin utfördes med tidigare gällande kunskaper. Hon påpekar att ingen ersättning skall utgå om skadorna inte bevisligen orsakats uppsåtligen eller genom vårdslöshet. Det är också en linje som majoriteten i riksdagens socialutskott har följt. Socialministern har också påpekat att det krävs en ansökan om skadestånd inom tio år från det att den skadegörande handlingen utfördes.

Vi kristdemokrater tycker nog att det sättet att resonera är ologiskt. Precis som med de tvångssteriliserade har ju de lobotomerade tvingats till en operation mot sin vilja. De har åtminstone inte förstått vad ingreppet skulle innebära.

Även om skadeståndsskyldighet inte föreligger kan regeringen i enskilda fall besluta om ersättning av nåd, när särskilda omständigheter föreligger. Här tror vi kristdemokrater att lobotomifällen skulle passa väl in, eftersom lobotomin faktiskt redan då den infördes kritiserades och ifrågasattes av sin samtid som ett människoovärdigt ingrepp.

I Norge är situationen sådan att ungefär 2 500 personer har lobotomerats, och 500 är i livet i dag. År 1996 beslutade man att de som efter andra världskriget hade blivit utsatta för detta ingrepp och fortfarande var i livet skulle få en engångsersättning på 100 000 norska kronor. Det är över 400 personer som nu har fått den här ersättningen.

Vi kristdemokrater menar att Sverige skall agera på samma sätt. Vi tror att regeringen här bör ta ett initiativ.

När det gäller abortförebyggande arbete och fosterdiagnostik är vi i utskottet överens om att aborter är ett etiskt dilemma. Vi kristdemokrater, tillsammans med miljöpartisterna, anser att förändringar i aborttalen bör kartläggas och analyseras. Vi delar också bedömningen att det är viktigt att studera hur det förebyggande arbetet kan bedrivas när kommuner och landsting tvingas göra neddragningar.

Vi anser att riksdagen bör begära förslag av regeringen i syfte att minska antalet aborter betydligt mer än vad som har skett.

Det förebyggande arbetet måste, enligt vår mening, präglas av en djup och bred information av välutbildad personal. Det krävs omfattande sexualundervisning, som beaktar alla sidor i denna svåra problematik. Alla problem är inte lösta med att flickor använder p-piller. Det är ytterst angeläget att samhället gör allt för att nedbringa antalet aborter.

Att genomgå en abort är alltid förenat med stora problem. För kvinnan är det en medicinsk risk, men det är också en psykisk påfrestning, som senare i livet kan ge svåra men.

Vi kristdemokrater menar att mannens roll och hans ansvarstagande måste betonas mer. Vi har fått en eller två generationer av män som sviker.

Folkhälsoinstitutet och Socialstyrelsen har ett uppdrag att kartlägga och analysera förändringen i aborttal och samband med förebyggande insatser. Vi kristdemokrater efterlyser att detta uppdrag redovisas.

Moderaterna har också väckt en motion om abortförebyggande arbete och fosterdiagnostik där man påpekar att framstegen inom fosterdiagnostiken har skärpt det etiska dilemma som abortlagen försöker hantera. Man menar vidare att på det kulturella området har stora förändringar som påverkar människors ställningstagande skett under den senaste tju-goårsperioden. Därför menar moderaterna att utskottet skulle ha tagit ställning för att det behövs en bred uppföljning av abortlagens tillämpning. Vi delar den uppfattningen.

Om det skulle bli votering kommer vi naturligtvis att i första hand stödja vår egen reservation, men om den faller stöder vi moderaternas reservation.

Anf. 56 CATHERINE PERSSON (s):

Fru talman! Betänkandet SoU2, Vissa hälso- och sjukvårdsfrågor, omfattar totalt ca 140 motionsyrkanden. Det berör en rad olika områden, från stora, övergripande områden som sjukvårdens finansiering och organisation till små, avgränsade ämnen. Utskottsbehandlingen har inneburit att det har funnits enighet i flera av frågorna, och det har avgivits ett tillkännagivande och ett trettiotal reservationer. Jag kommer att beröra en del av områdena.

Jag vill börja med den fråga som lett till förslag om tillkännagivande. Utskottet har behandlat en s-motion om behovet av lagändring gällande preventivmedel. Motionärerna tar upp det olyckliga i att kostnaden för olika preventivmedel är olika. Utskottet anser att regeringen på lämpligt sätt bör överväga författningsregleringen på området och konsekvenserna av denna samt komma med förslag till riksdagen på hur en utjämning av patienternas kostnader i detta sammanhang kan ske. Ett enigt utskott anser att riksdagen bör ge regeringen detta till känna.

Så går jag över till det avsnitt som omfattar sjukvårdens finansiering, organisation och inriktning. Avsnittet innehåller också frågor som kvalitet, vårdnivå och folkhälsofrågor.

Hälso- och sjukvården betyder mycket för alla människor, både när man är frisk och när man är sjuk. Hälso- och sjukvården är av grundläggande betydelse för välfärden och människors trygghet. Likaså är folkhälsoarbete viktigt för att det skall vara möjligt att nå hälso- och sjukvårdens mål.

Det synes ju vara så att alla partier är överens om detta. Dessvärre bekräftas inte detta när jag läser moderaternas motioner och reservation. Moderaterna är ju det parti som tydligast avviker. Moderaterna föreslår en försäkringslösning som skulle innebära förändrad finansiering och styrning av sjukvården. Med en sådan lösning som Moderaterna förespråkar anser jag det inte vara möjligt att, som vi socialdemokrater vill, uppnå en god hälso- och sjukvård åt alla människor.

Vi socialdemokrater vill ha en god hälso- och sjukvård, som inte tar ställning till människors status vad gäller ekonomi och hälsa. Det är ju så att valet av modell för att finansiera sjukvården är totalt avgörande för om vi skall kunna erbjuda en väl tillgänglig kvalitativ vård och omsorg till alla människor, och då menar jag verkligen *alla*.

Moderaternas system skulle inte kunna garantera vård till alla på lika villkor. Moderaternas system skulle premiera de friska och straffa de sjuka. Nej, det vill vi inte ha. Låt oss därför värna en solidarisk, skattefinansierad och rättvist fördelad sjukvård.

I flera motioner tas upp frågor som kvalitet, vårdnivå och folkhälsofrågor. Det är viktigt att människor har närhet till god bassjukvård, som flera partier också har talat om. Här fyller primärvården en stor funktion, och den är den naturliga basen i sjukvårdssystemet. Alla patienter har i dag rätt till en fast läkarkontakt enligt hälso- och sjukvårdslagen. Det är också viktigt att människor vid behov har tillgång till högspecialiserad sjukvård av god kvalitet om så skulle behövas. För att göra detta möjligt är det angeläget att vårdinsatserna sker på rätt nivå, så att det blir kostnadseffektivt.

En snabb medicin-teknisk utveckling ställer krav, samtidigt som det ger nya möjligheter. Det pågår i dag ett omfattande arbete i kommuner och landsting för att förändra och förbättra sjukvårdsstrukturen. En fortsatt strukturomvandling är nödvändig för att man skall kunna använda de samlade resurserna på ett effektivare sätt. Det är också angeläget, som Centern har framfört, att samverkan mellan olika vårdgivare blir bättre. För att underlätta detta fattade riksdagen i våras beslut om ett effektivare utnyttjande på rehabiliterings- och samverkansområdet, och det aviseras också ytterligare förslag i budgetpropositionen för att ta fler steg på detta område.

Enligt Socialstyrelsens folkhälso rapport 1997 framgår att svenska folkets hälsa har förbättrats. Det är glädjande. Samtidigt finns det tecken på ökande folkhälso problem. Folkhälsoarbetet är därför ett prioriterat område. Det är viktigt att här följa utvecklingen. Detta görs också av sjukvårdshuvudmännen och ansvariga myndigheter.

Jag delar i huvudsak bedömningen i de motioner som berör folkhälsofrågorna. Samtidigt kan jag också konstatera att väldigt mycket är på gång inom det här området. Det pågår arbete i statliga kommittéer. Bl.a. kan nämnas den tillsatta parlamentariska kommitté som har till uppgift att utarbeta förslag till nationella mål för hälsoutvecklingen. Kommittén skall också särskilt analysera och lämna förslag vad avser att minska hälsoskillnader mellan olika grupper i befolkningen.

Grunden för en god hälsa byggs givetvis med hjälp av flera olika samverkande faktorer. Saneringen av den svenska ekonomin har inneburit svåra påfrestningar för en del människor. Men en ekonomi i balans är en nödvändig förutsättning för att man skall kunna arbeta för en jämlikare folkhälsa.

När jag berör saneringen av den svenska ekonomin är det naturligt att glida över till kvaliteten i sjukvården. För att bibehålla kvalitet eller t.o.m. kunna öka kvaliteten har kommuner och landsting tillförts ökade statsbidrag under 1997. Det kommer också att tillföras ytterligare resurser de närmaste åren. Saneringen av den svenska ekonomin har gjort detta möjligt. Det kommer givetvis att innebära bättre möjligheter för kommuner och landsting att bedriva en god kvalitativ sjukvård.

En del motioner berör personal- och utbildningsfrågor i sjukvården. Det är viktigt att vi har intresserad och kompetent personal. Regeringen föreslår i budgetpropositionen att kvalitets- och kompetensutveckling skall ges hög prioritet i syfte att långsiktigt trygga en hälso- och sjukvård

av just god kvalitet liksom en kompetent personal. En del pengar är också öronmärkta för detta.

I en motion föreslås en utredning om psykiatrin. Psykiatrireformen trädde i kraft den 1 januari 1995. Socialstyrelsen har redan i uppdrag att följa reformen och att rapportera till regeringen. I den senaste årsrapporten konstateras att det krävs ytterligare några år för att tydligt kunna avläsa reformens effekter. Man anser dock att reformen är på rätt väg och att det i de allra flesta kommuner görs intensiva insatser men att reformen i sin helhet försenas. Möjligheterna att genomföra reformen ökar i och med det ökade statsbidraget till kommunerna. Socialministern har också här uttalat att hon har för avsikt att följa reformen mycket noga.

Inom kort väntas slutbetänkande från kommittén om vård och stöd till barn och ungdomar med psykiska problem och från kommittén med uppgift att utvärdera lagen om psykiatrisk tvångsvård och lagen om rättspsykiatrisk vård.

Några motioner berör bemötande i sjukvården. Här är också en del arbete på gång. Bemötandeutredningen har tidigare avlämnat ett betänkande som remissbehandlats. Socialdepartementet arbetar med ett genderprogram för social välfärd. Ett genderperspektiv skall ingå i all verksamhet. Förslag och verksamheter skall analyseras utifrån båda köns behov och förutsättningar i syfte att höja kvaliteten och effektiviteten.

Fru talman! Jag yrkar slutligen bifall till utskottets hemställan och avslag på de reservationer som framförts.

Anf. 57 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Catherine Persson talar om solidarisk finansiering och skattefinansiering och ser dem som synonyma begrepp. Det är andra talare som gjort det också. Jag tror att alla som ägnat sig åt vårddebatter vet att det inte är på det sättet. Solidarisk finansiering kan ske på flera olika sätt. Det har inte någon bärighet att säga så.

Vad gäller påståendet att man i vårt system inte skulle få solidarisk sjukvård skulle jag vilja påstå att det är tvärtom. I det system som vi föreslår följer pengarna patienten. Patienten kan alltså gå till vilken vårdgivare han vill och få ett ingrepp utfört. Han har en vårdgaranti.

Det är två saker som utmärker landstingssystemet. Det ena är att patienten inte har någon valfrihet, att den är beskuren, att systemet har en myndighetsstruktur. Det andra är det som landstingssystemet är rätt bra på, nämligen kostnadskontroll genom ransonering, dvs. att skapa köer. Det är landstingssystemet bra på. På det sättet suboptimerar det systemet resurserna i samhället som skulle gå till vård. Det kan inte vara rimligt och tanken bakom en bra vård att man, för att spara 8 000–10 000 kr som en starroperation kostar, väntar 56 veckor med att utföra den, när kostnaden för omsorg för den som inte ser långt överstiger detta. När man dessutom opereras så sent kommer man aldrig att se ordentligt, dvs. man behöver vård även efteråt. Det kan knappast sägas vara en solidarisk vård att den som betalat skatt hela sitt liv för att få vård inte får det när han behöver det utan möjligen får vård genom privata besparingar och genom att betala för sin vård ytterligare en gång.

Anf. 58 CATHERINE PERSSON (s) replik:

Fru talman! Leif Carlson talar om en försäkringslösning. Enligt min mening är det bara att föra pengar till dem som är friska och välbeställda. Om man är sjuk når man taket i det system som Leif Carlson föreslår. Är man frisk får man pengar tillbaka. Det urholkar systemet. Dessutom säger Leif Carlson att vi skall tillföra pengar till dem som nått taket men behöver ytterligare sjukvård. Då undrar jag: Hur har ni moderater tänkt lösa frågan om resurserna i sjukvården samtidigt som ni föreslår skattesänkningar i stor omfattning? Det ger inte utrymme för de operationer som Leif Carlson talar om.

Anf. 59 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Jag tror att Catherine Persson blandar ihop två saker. Den obligatoriska hälsoförsäkringen har alla del av. Vad jag dessutom talade om var ytterligare finansieringsvägar. Det finns en lösning för att ytterligare öka patientens valfrihet i öppen vård, nämligen ett medicinskt spar-konto som gör patienten mycket starkare, och han kan själv styra hur han vill använda pengarna. Dessa två kan förenas. Det utmärkande för båda är att alla får vård när de behöver det, till skillnad från det system som vi har i dag.

Vad gäller pengar till vården kan vi konstatera att vi i dag har köer. Vi har ett landstingssystem som använder bara ungefär 70 % av de pengar man tar ut till sjukvård. Resten används till annat, och det är förtjänta saker. Men gäller det att prioritera mellan en gammal dam som håller på att bli blind och en biokonsulent prioriterar jag att åtgärda den gamla damens problem. Där tror jag att det finns rätt mycket pengar att hämta. Dessutom vet vi från t.ex. HSU att det finns väldigt mycket pengar som ligger i vården som landstingssystemet på grund av sin monopolkaraktär inte förmår aktivera och som gör att vård kostar långt mer än vad den skulle behöva göra om det var en verksamhet där det fanns positiva incitament, belöningar, effektivitetsincitament såsom det finns i en vård som producenterna konkurrerar inom och där patienten kan påverka genom sitt val.

Anf. 60 CATHERINE PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag delar Leif Carlsons uppfattning på ett område, och det är att det kan göras fortsatta effektiviseringar och omstruktureringar inom sjukvården till följd av den omfattande medicinsk-tekniska utvecklingen. Men valfrihet kontra närhet och tillgänglighet måste man fundera över.

Med det sätt att finansiera sjukvården på som moderaterna föreslår dränerar man systemet på pengar. Är man frisk får man pengar tillbaka. Det är tacksamt för den som är frisk. Men de sjuka straffas, och de friska premieras. Det blir en dubbelbelastning för dem som är sjuka. Kanske tycker Leif Carlson att det i slutet av året skall komma: Grattis för att du inte har varit sjuk, här kommer friskåterbäringen. Ett sådant system vill jag inte ha.

Anf. 61 TUVE SKÅNBERG (kd) replik:

Fru talman! Catherine Persson kan naturligtvis inte på tio minuter ta upp alla frågor. Därför vill jag lyfta fram ett par frågor som jag nämnde i

mitt anförande, först och främst frågan om lobotomi. Kan Catherine Persson se det rimliga och riktiga i att följa Norges modell, att i efterhand ersätta de över 400 som tvingats att genomgå en sådan operation? Vore det någonting som den socialdemokratiska gruppen tillsammans med majoriteten skulle kunna tänka sig att stödja?

Anf. 62 CATHERINE PERSSON (s) replik:

Fru talman! Nej, tvärtom. Den parallell som Tuve Skånberg gör med tvångssteriliseringarna anser jag inte vara riktig, därför att de är inte jämförbara. Tvångssteriliseringarna skedde mot människornas vilja eller på andra människors initiativ.

I fråga om lobotomi har regeringen fattat ett beslut. Jag ser ingen anledning att i den frågan ha en annan uppfattning.

Anf. 63 TUVE SKÅNBERG (kd) replik:

Fru talman! Jag vill gärna medge att det ligger en skillnad mellan lobotomering och tvångssterilisering, som ju får mycket långtgående verkningar för generationer – rättare sagt för generationer som aldrig kommer att födas. Likväl är den personlighetsförändring som en lobotomering innebär en grav händelse.

Motionären Dan Ericsson kommer alldeles strax att hålla sitt anförande. Jag lämnar till honom att följa upp den här frågan och vill gärna lyssna till Catherine Perssons åsikter om abortproblematiken. Över 30 000 aborter genomförs årligen. Det är alltså en tredjedel av alla graviditeter som resulterar i en abort. Det är ett stort etiskt dilemma som vi som lagstiftande församling har att hantera. Hur vill utskottets majoritet med socialdemokraterna och Catherine Persson i spetsen hantera den problematiken? Hur ämnar man få ned antalet aborter så att det inte längre handlar om en tredjedel av alla graviditeter?

Anf. 64 CATHERINE PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag delar den uppfattning som flera i kammaren har, att det är viktigt med ett omfattande folkhälsoarbete. Det är många olika samverkande faktorer som är avgörande för att kvinnorna och männen skall kunna ta ansvar för sina liv. Däremot måste jag ställa frågan tillbaka: Är det abortlagstiftningen i sig som Tuve Skånberg ifrågasätter, som ju brukar vara ett populärt inslag från kd-håll?

Anf. 65 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Fru talman! Catherine Persson sade om vårt förslag om en utredning inom psykiatrin att frågan har utretts, utreds och att socialministern följer frågan noggrant. Jag är inte lika säker som Catherine Persson på att socialministern eller utredningarna tar upp de frågor som vi berör, nämligen patientens behov av rätt diagnostik på tidigt stadium och att man ser över behovet av en rättighetslagstiftning för vissa kategorier av svårt psykiskt sjuka jämfört med den som vi har på handikappsidan. Det vore bra om jag hade fel. Det skulle vara bra om Catherine Persson kunde tala om vilka utredningar det är och vilka initiativ socialministern har tagit på dessa två områden.

Anf. 66 CATHERINE PERSSON (s) replik:

Fru talman! En uppföljning av psykiatrireformen är det som i huvudsak kommer att ske i dag. Men jag skulle vilja bolla tillbaka frågan, därför att det som Kerstin Heinemann föreslår är ju en utökad lagstiftning. Det skulle då innebära ökade kostnader. Hur tänker Kerstin Heinemann finansiera det?

Anf. 67 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Fru talman! Det kanske vore bra om utskottets talesman läste reservationen. Vi har inte föreslagit en utökad lagstiftning, utan vi har begärt en utredning som ser över behovet av en rättighetslagstiftning för svårt psykiskt sjuka. Om det sedan visar sig att det finns ett stort behov, tar vi ställning till finansieringen. Vi vill nog först se utredningen, men vi kan tydligen inte ens få en sådan.

Anf. 68 CATHERINE PERSSON (s) replik:

Fru talman! Det genomfördes en psykiatrireform för några år sedan. Effektueringen av den pågår som bäst nu. Jag tycker att vi i det här skedet måste avvakta och se vad som händer och på vilket sätt vi kan ge bättre vård till dem som är psykiskt sjuka. I dagsläget anser jag inte att det är nödvändigt med den utredning som Kerstin Heinemann efterfrågar.

Anf. 69 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Som redan har nämnts i debatten har jag en motion som behandlas i det här betänkandet angående ersättning till lobotomerade. Jag skall inte förlänga debatten genom att argumentera ytterligare, för det har Tuve Skånberg gjort i den här frågan. Men efter att ha lyssnat litet på vad utskottets majoritetsföreträdare har svarat vill jag följa upp med några frågeställningar till, alltså frågor till Catherine Persson. Har inte situationen i frågan om ersättningar för av staten tidigare sanktionerade felaktigheter nu kommit i ett litet annorlunda läge?

Socialministern har ju gett besked om att de som utsattes för tvångsterilisering kan få skadestånd i och med att hela steriliseringslagen kan ses som ett övergrepp. Så löd formuleringen. Vad skall man då säga om det som hände under 40- och 50-talen vad gäller lobotomi? Kan inte också detta ses som ett övergrepp?

Jag menar att denna fråga har kommit i ett litet annorlunda läge nu. Jag skulle därför önska att man visade litet större öppenhet från utskottsmajoritetens sida och att man inte bara kort hänvisade till att man inte har någon annan uppfattning än regeringen. Det är inte någon direkt argumentation från utskottsmajoriteten.

Det andra är att man i Norge har haft en motsvarande situation. Där har regeringen kommit fram till en annan slutsats än den svenska regeringen. Därför skulle det vara intressant att höra utskottsmajoritetens företrädare förklara vad skillnaden är mellan Norge och Sverige i denna fråga. Det är alltså omkring 400 personer som har fått ersättning på grund av att man i Norge fattade beslut om detta förra sommaren. Vore det inte rimligt att se närmare på detta, undersöka grunden för det norska beslutet och se om det är rimligt att vi här i Sverige prövar frågan på motsvarande sätt?

Mina två frågor är alltså: Har vi inte fått ett litet annorlunda läge nu när det gäller synen på lagstiftningen, som kan ses som ett övergrepp? Varför kan vi i så fall inte ha samma synsätt som i Norge?

Fru talman! Motionen har nu backats upp av två partier i utskottet. Det föranleder mig att yrka bifall till reservation 21, som behandlar denna fråga.

Anf. 70 CATHERINE PERSSON (s):

Fru talman! Jag kan bara säga att jag naturligtvis beklagar det lidande som de här människorna har fått utstå och kanske fortfarande utstår. Samtidigt kan jag säga att jag har träffat människor som har lidit av mycket svår ångest. Naturligtvis måste det sättas i relation till det som gjordes på 40- och 50-talen. Det som gjordes på 40- och 50-talen var i enlighet med den dåtida vetenskapen och den beprövade erfarenhet som då låg till grund. I övrigt har jag inga kommentarer utöver vad jag har sagt tidigare.

Anf. 71 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Jag tycker att det är litet beklagligt att utskottsmajoriteten inte kan argumentera för sin sak och inte svarar på de faktiskt rätt hovsamma frågeställningarna.

Socialministern har framfört att när man från statens sida ser på ett handlingssätt som kan ses som ett övergrepp i ett fall är man beredd att agera. Men när vi har en motsvarande situation vad gäller en annan typ av behandling är man inte beredd att agera. Det principiella måste ju ändå diskuteras: Vad är det som är rätt i det ena fallet men fel i det andra fallet? Jag har inte hört någon riktig argumentation i frågan.

Min andra fråga är: Har inte utskottsmajoriteten tittat närmare på den norska situationen och hur man har handlat och argumenterat där? Det måste väl ändå finnas en tanke bakom den norska statens agerande. Det kanske finns något att ta fasta på där. Jag önskar att utskottet inför den kommande diskussionen om detta sätter sig mer in i hur man har agerat i Norge och försöker se om det inte kan vara rimligt att vi här i Sverige gör på motsvarande sätt.

Anf. 72 CATHERINE PERSSON (s):

Fru talman! Det är viktigt att komma ihåg att tvångssteriliseringen alltid har ansetts som ett övergrepp. Det skedde alltså sterilisering med tvång mot dessa människors vilja. Men när lobotomeringarna utfördes trodde man att det var det bästa man kunde göra för patienterna. Det är en mycket viktig skillnad att komma ihåg.

Anf. 73 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Jag tycker fortfarande inte att argumentationen är så där alldeles glasklar och tydlig.

Tvångssterilisering har alltid setts som ett övergrepp. Ja, men man har nu kommit fram till att det var fel att göra tvångssteriliseringar. Men hur ser vi på lobotomin i dag och det som skedde på 40- och 50-talen? Var inte det också fråga om övergrepp? Vi kan då konstatera att det var fel. Men varför skall vi inte göra rätt mot de människor som drabbades av detta? Det är det som den här diskussionen handlar om.

Jag tycker faktiskt att utskottet måste gå mer på djupet med detta och utveckla sin argumentation för varför man inte skall utge ersättning eller, i bästa fall, faktiskt komma fram till att det som man har kommit fram till i Norge kanske inte är så fel, att vi kanske borde göra likadant här i Sverige för att visa att vi inte ställer upp på en politik som innebär att man nedvärderar människovärdet. Det var nämligen det som lobotomiingreppen handlade om på 40- och 50-talen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 9 §.)

8 § Redovisning för fördelningen av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 1995/96

Föredrogs
Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU3
Redovisning för fördelningen av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 1995/96 (skr. 1996/97:125)

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 9 §.)

9 § Vissa frågor om personlig assistans

Föredrogs
Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU4
Vissa frågor om personlig assistans (prop. 1996/97:146)

Anf. 74 LEIF CARLSON (m):

Fru talman! Att få bestämma själv vad man vill och kan göra, att få välja vem man vill ha hjälp av när man måste ha hjälp är något väsentligt och något som länge var omöjligt för de svårt funktionshandikappade. När därför lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade kom var det ett stort steg framåt. Lagen har gett tiotusentals personer en helt ny möjlighet att leva ett normalt liv och ta del av olika verksamheter. Införandet av LSS och LASS är den största och viktigaste handikappreformen i Sverige, och det är självklart att det tar sin tid innan en så stor reform funnit sina former och säkra slutsatser kan dras om vad som eventuellt har blivit mindre bra. Reformen måste få tid att verka några år innan en utvärdering kan göras.

Ständiga förslag till besparingar inom handikappområdet leder till onödigt oro för de människor som är direkt berörda av reformen. Tyvärr har också oron visat sig vara i hög grad berättigad. Trots att vi här i riksdagen har uttalat att s.k. påputtning, dvs. motivationsstimulerande hjälp som många behöver för att kunna leva utanför institution, skall ingå i det som är assistansberättigat, har Regeringsrätten den 4 juni i år fastslagit att sådant handikapp inte berättigar till assistans. Många ställs nu utanför.

Prot. 1997/98:12
8 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Vissa frågor om
personlig assistans*

Fru talman! De som är hårt drabbade av funktionshinder skall – ja, de måste – kunna känna trygghet och tilltro till att systemet är hållfast. De förändringar som regeringen nu föreslår i propositionen skapar ytterligare oro, eftersom de är steg mot en kommunalisering av handikappolitiken. En av huvudtankarna med reformen var att begränsa antalet huvudmän för att de handikappade inte skulle hamna i en karusell av hänvisningar och detta-är-inte-mitt-bord-resonemang.

Därför är det olyckligt att splittra upp ansvaret för assistansersättning. Det innebär ett hot mot den enskildes rätt att påverka formerna för sin egen assistans. Den enskildes valfrihet och rätt att bestämma över sitt liv sätts på undantag. Oundvikligt kommer kommunerna att styra över assistansverksamheten till det offentliga.

Skall försäkringskassan avgöra rätten till assistans och sedan bara skicka räkningen på de första 20 timmarna till kommunen, kommer det att uppstå ett tryck att använda de kommunala assistenterna i stället för den assistent den funktionshindrade skulle vilja välja själv. Enskilda och kooperativ manövreras ut. Vi har massor av personliga vittnesbörd och uppgifter från kooperativ om att så redan är fallet. Oron är mycket stor i denna grupp.

I små kommuner, med få gravt funktionshindrade, kommer det i sådana här fall tydligt fram i budgeten hur mycket en enskild individ kostar, vilket är starkt integritetskränkande. Då det är en slump var den handikappade råkar bo eller vill bosätta sig och då det kostar så mycket pengar, är det egentligen en självklarhet att denna kostnad bör tas nationellt.

Dessutom, fru talman, passar regeringen här på att vältra över kostnader på kommunerna. För de ca 1 200 miljoner kronor som de här timmarna beräknas kosta får kommunerna endast 800 miljoner kronor i kompensation. Resten skall tas ur det extra statsbidraget. Det är ett sätt att kringgå finansieringsprincipen, vilket i slutändan kommer att drabba den funktionshandikappade.

Fru talman! Vad gäller schabloniseringen av ersättningen har vi tidigare sagt och står fast vid att den måste anstå tills man vid en senare, ordentlig utvärdering kan göra en korrekt bedömning. Man skall inte som nu bara yxa till ett belopp. De allmänna råd som Riksförsäkringsverket nu utgivit i denna fråga visar att vi som avvisade schabloniseringen hade rätt. Valfriheten tycks enligt dessa råd bli en chimär. Den assistansberättigade kan inte välja ett fristående alternativ, eftersom ersättningen inte täcker kostnaderna.

Särskilda behov och särskilda kostnader beaktas inte, trots att riksdagen har gjort det i flera uttalanden. Jag tror att samtliga partier har uttalat hur väsentligt det är att dessa speciella kostnader beaktas. Det har inte haft någon effekt. Även här styrs det alltså mot ett kommunalt monopol.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1, vilket innebär avslag på propositionen i dess helhet.

Anf. 75 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Fru talman! Stödformen statlig assistansersättning infördes den 1 januari 1994. Den innebar en möjlighet till ett radikalt bättre liv för de svårast funktionshindrade. Det kan uttryckas så som i ett av de många brev som jag har fått: ”Ni i Sveriges riksdag tog 1994 ett härligt och

underbart beslut om personlig assistans för människor i min situation och jag trodde knappt att det var sant.”

Detta beslut har sedan dess varit utsatt för försämringar från den socialdemokratiska regeringen med bistånd från Centerpartiet, först genom besparingar på 215 miljoner kronor, sedan genom ändringen i socialtjänstlagen och senast i den proposition som vi behandlar just nu. Från Folkpartiet har vi avvisat alla dessa angrepp på handikappreformen. Vi är medvetna om att kostnaderna är större än vad man beräknade när reformen infördes, men vi har också varit beredda att göra sådana omprioriteringar att vi har kunnat gå emot de försämringar som hitintills genomförts.

Fru talman! I det förslag som nu föreligger finns två olika inslag: dels en schablonisering av timersättningen till 164 kr per timme, dels ett betalningsansvar för kommunerna för de första 20 timmarna. Vi avvisar båda förslagen.

En schablonisering strider mot principen att assistansersättningen är en individuell rättighet. Visserligen anger regeringen att om särskilda skäl föreligger, kan schablonen få överskridas, men med en schablon riskerar de största, dyraste och mest komplicerade behoven att bli underkompenserade samtidigt som de mycket mindre och enklare behoven kan bli överkompenserade.

En schablonisering riskerar också att försvåra för många brukarkollektiv och i en del fall rent av slå ut dem som inte kommer att få kostnadstäckning med schabloniseringen. Den kan också komma att innebära att rätten att välja personlig assistent inskränks, vilket är en omistlig del av den ursprungliga handikappreformen.

Att kommunerna skall ta över betalningsansvaret för de första 20 timmarna är ännu ett steg mot en kommunalisering av handikappreformen. Före den var de funktionshindrade utlämnade till kommunernas välvilja. Socialtjänsten var den som bestämde den enskildes behov av assistans eller annan hjälp.

Förhållandet före handikappreformen beskrivs mycket bra i slutet av det brev som jag tidigare citerade: ”Med mycket vänlig hälsning från en som har lämnat kommunens omsorg, servicehuset, vårdetablissemang, överförmyndariet, personalmöten och kafferumsskvaller om mitt privatliv. Och numera lever på landet, med personlig assistans.” Kan det uttryckas bättre?

Fru talman! Det är inte nog med att regeringen lägger fram dessa förslag till församlingar för de svårast funktionshindrade. Jag måste också konstatera att det är besynnerligt att de läggs fram just nu. Regeringen har ju själv tillsatt en grupp av representanter från bl.a. handikapprörelsen som skall se över handikappreformen. De församlingar som nu görs föregriper ju dessutom den här gruppens arbete.

Under den här mandatperioden har det förekommit väldigt mycket av återställare och återställare av återställare. Jag skulle i dag vilja uppmana Socialdemokraterna och Centern att göra en riktigt bra återställare genom att, liksom jag, yrka avslag på den här propositionen.

Prot. 1997/98:12
8 oktober

---

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 76 STIG SANDSTRÖM (v):

Fru talman! Jag vill för en gångs skull helt instämma i Leif Carlsons anförande och även i Kerstin Heinemanns anförande. Jag har inga avvikande åsikter.

Jag vill bara helt kort säga att jag tycker att vi politiker måste ta ansvar i den här frågan. Det är faktiskt fråga om att skyffla över litet grand på kommunerna eller att fly en aning. Detta är fjärde gången på ganska kort tid som den här reformen blir föremål för attack.

Jag behöver inte upprepa tidigare framförda argument utan kan nöja mig med att i första hand yrka avslag på propositionen, i andra hand yrka bifall till reservation 3.

Anf. 77 THOMAS JULIN (mp):

Fru talman! Alla de återkommande förändringarna av assistansen till funktionshindrade gör att de funktionshindrade får leva i en ständig oro. Om de förändringar som beslutats hade gjorts för att förbättra, i samråd med de funktionshindrade och deras organisationer, hade det varit en sak, men nu möts varje regeringsförslag med oro och protester. Man har inte lyssnat.

Assistansreformen har betytt mycket för den här gruppen, och de berörda har svårt att tänka sig en återgång till någonting som är sämre. De har givit uttryck för att de slåss för sina liv. Så viktig är den här frågan.

Det finns en stark oro att regeringen driver assistansreformen mot en kommunalisering. Vi känner också den oron. Därför yrkar vi avslag på propositionen. Vi anser att det är olyckligt att ha två huvudmän som är med och agerar i denna fråga. Vi anser att det bör vara en huvudman och att den huvudmannen skall vara staten. Det är också dessa krav som de handikappade och deras organisationer ställer.

I stället för att hela tiden komma med förslag och krångla till den här reformen för de funktionshindrade borde man sätta sig ned och försöka åstadkomma lösningar som göra det enklare för dem att vara sina egna arbetsgivare och göra det enklare för deras kooperativ att jobba. Nu upplever de i stället nya regler och nya förändringar, och allt är jobbigt och svårt, bl.a. med blanketter.

Det är också viktigt att man har ett system där den enskilde har rätt att välja sin egen assistent. Det är ju det viktigaste i detta sammanhang. Man får inte krångla till detta ännu mer.

Vi anser också att denna schablonisering bör avskaffas. Den måste ses som ett misstag. Och misstag måste man ändra på. Syftet med schabloniseringen var att spara pengar. Och frågan är om man verkligen sparar några pengar med detta. Vi har inte kunnat se det.

Vi har även varit i kontakt med Socialdepartementet och bett att få dess beräkningar på var man gör besparingar. Vi har tittat på dessa beräkningar, i form av ett handskrivet A4-papper, men vi har inte kunnat se att detta skulle leda till några besparingar. Däremot vet vi att detta har slagit mycket orättvist. Det har de assistansberättigade själva redovisat vid sammanträden som vi har haft och där samtliga partier har varit representerade. Det visade sig att vissa har fått mycket mer, och andra har fått mycket mindre. Det är de som har små behov som har fått mer än de behöver, och de som har stora behov har fått mindre än tidigare. Om man säger att man gör besparingar och ger mycket extra till dem som inte har

något behov så är det klart att dessa pengar skall tas någonstans ifrån, och då är det den andra gruppen som skadas.

En annan sak som jag vill säga när det gäller assistansreformen är att dessa grupper väldigt ofta får höra och veta att de kostar oerhört mycket pengar och att denna reform kostar många miljarder. Men jag tycker att man skulle redovisa merkostnaden. Dessa grupper är ju mycket svårt handikappade och de har ju kostat väldigt mycket även tidigare. Det som kan vara intressant att få reda på är därför merkostnaden i stället för att ständigt få höra hur dyra dessa människor är för samhället.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 3.

Anf. 78 TUVE SKÅNBERG (kd):

Fru talman! Också vi kristdemokrater yrkar avslag på propositionen i dess helhet.

Jag studerade idéhistoria. Då fick jag en definition av vad ett kulturellt högtstående samhälle är, och den har fastnat i minnet. En måttstock för att mäta ett samhälles kvalitet och kultur är hur det samhället behandlar de människor som är svagast, de som minst kan ta vara på sig själva.

Om majoritetens förslag går igenom, med en avveckling av handikappreformen, innebär det att vårt land kliver ett stycke i fel riktning när det handlar om kultur och livskvalitet för oss i vårt land. Det är allvarligt.

Jag kommer så väl ihåg den agitation som vi kristdemokrater bemöttes med i valet 1994. Det talades om blåkopior och högerpolitik. Det talades om att vi hade suttit i högerens knä. Och man frågade vart solidariteten hade tagit vägen. Nu vill inte jag svara med samma mynt. Men går det att kalla det som majoriteten nu gör för solidariskt? Och hur definierar ni i så fall solidaritet?

I en debatt som avslutades för bara ett par timmar sedan stod statsministern själv i denna talarstol och sade att de som drabbats hårdast skulle ställas längst fram i kön. Är ni i majoriteten, så här kort tid efteråt, beredda att låta de människor som har drabbats hårdast i livet med funktionsnedsättningar bli ställda längst bak i kön? Jag saknar ord för den bristande solidaritet som detta innebär när man inte har kunnat visa att det görs några besparingar och när man dessutom skickar assistenterna ut i arbetslöshet. Dessa assistenter är människor som tar ett ofta mycket lågavlönat arbete. Man lyckas alltså göra två försämringar på en gång. Man försämrar för dem som går ut i arbetslöshet och för dem som har funktionshinder. Detta är beklämmande.

Anf. 79 HANS KARLSSON (s):

Fru talman! Jag måste börja mitt anförande med att göra ett par tillrättlägganden.

För det första: Just nu skall vi behandla frågan om att kommunerna skall ha ett betalningsansvar för de första 20 timmarna. Vi kommer nu inte att behandla frågan om en schablonisering. Den frågan fattade riksdagen beslut om före sommaruppehållet.

För det andra: Jag måste också tillrättavisa Tuve Skånberg. Det handlar inte om någon avveckling. Jag har respekt för att människor har olika uppfattningar om hur vi löser samhällsproblem. Men att stå i denna

talargestol som representant för Kristdemokraterna och kasta ur sig lögnaktiga påståenden är inte värdigt en riksdagsledamot.

Fru talman! I vårt betänkande behandlas regeringens proposition *Vissa frågor om personlig assistans* jämte elva motionsyrkanden som har väckts med anledning av propositionen. Till betänkandet har också tre reservationer fogats.

I regeringens proposition föreslås att kommunerna finansierar de 20 första timmarna av personlig assistans för alla som får assistansersättning. Försäkringskassan skall som hittills fatta beslut om rätt till assistansersättning. Kommunerna kommer sedan att debiteras för dessa timmar och den assistansersättning som har betalats. På detta sätt används försäkringskassornas erfarenhet när det gäller att bedöma behovet av personlig assistans. Som hittills skall försäkringskassorna samråda med kommunens socialtjänst vid bedömningen av den enskildes assistansbehov.

Med anledning av det förändrade finansieringsansvaret är det viktigt att notera att det inte sker någon förändring beträffande huvudmannaskapet. Det är inte fråga om någon kommunalisering och inte heller något steg i den riktningen. För att ytterligare understryka detta vill jag hänvisa till protokollet från en interpellationsdebatt som socialministern deltog i i går eftermiddag i denna kammare, där hon väldigt tydligt talade om att det inte finns någon som helst ambition inom det socialdemokratiska partiet eller i regeringen att ta steg i riktning mot en kommunalisering, utan att det enbart handlar om att hitta former för en effektiv användning av resurserna och ett bra stöd för dem som är funktionshindrade.

Fru talman! Den 1 januari 1994 genomfördes den reform som av många svårt funktionshindrade betraktas som den mest genomgripande och mest betydelsefulla som hittills genomförts för att öka jämlikheten och ta viktiga steg på vägen till full delaktighet för funktionshindrade. Den här reformen genomfördes av den borgerliga regeringen efter en utredning som startats på initiativ av en tidigare socialdemokratisk regering och dess biträdande socialminister Bengt Lindqvist, numera verksam som FN-rapportör i handikappfrågor.

Om man skall rikta någon kritik mot genomförandet så är det att reformen inte var finansierad fullt ut, något som den tillträdande socialdemokratiska regeringen och en ny riksdagsmajoritet har fått ta ansvar för och reda ut. Det första hela budgetåret 1994/95 fanns 2,5 miljarder kronor anslagna, och kostnaden blev 3,3 miljarder kronor.

Parallellt med de ekonomiska bekymren med att täcka upp en underfinansierad reform hade den socialdemokratiska regeringen och riksdagsgruppen att lösa detta med det allmänna ekonomiska moras som regeringen Bildt lämnade efter sig. Jag är övertygad – åtminstone var jag det innan jag lyssnade till Tuve Skånberg – om att alla i denna kammare är införstådda med det problem som det handlar om: att å ena sidan minska statens kostnader och å andra sidan fylla på rejält med pengar till en del av statens budget. Vi har klarat detta. Det har inte blivit en minskning med en enda krona vad gäller den här reformen. I stället har det skett en ökning. I dag är det närmast fråga om en fördubbling.

Fru talman, kammarens ledamöter och åhörare! Jag är oerhört stolt över att vi har klarat detta, trots de utomordentligt svåra ekonomiska förhållanden som rått under de här åren. Vi har dessutom visat att vi även fortsättningsvis skall klara den här reformen. Vi har gått från de 2,5 mil-

jarder kronorna 1994/95 till att i 1998 års budget anvisa drygt 4 miljarder kronor. Till detta skall läggas de 800 miljoner kronor som överförs till kommunerna för att klara de första 20 timmarna. Som jag nyss sade handlar det i realiteten nästan om en fördubbling under fyra år.

För 1999 anvisar vi 4,9 miljarder kronor. För jämförelsens skull skall de 800 miljoner kronorna läggas till. För år 2000 handlar det om 5,8 miljarder kronor. Detta om något är ett uttryck för hur angeläget vi anser det vara med personlig assistans för svårt funktionshindrade. Vi kommer alltså även fortsättningsvis att ta ansvar för denna reform. Vi kommer också att ta ett ekonomiskt ansvar och inte ge oss in på lättsinniga lösningar som innebär att vi på sikt hotar inte bara den här reformen utan hela välfärden.

Fru talman! Beträffande motiveringen för att nu föra över 20 timmars finansieringsansvar på kommunen handlar det om den gränsdragningsproblematik som ingen av socialutskottets ledamöter torde ha kunnat missa under de här åren. Det har ju varit viktigt för kommunen respektive staten att antalet timmar hamnat på en viss nivå för att någon annan skall betala. Det här är inte uttryck för illvilja från någon parts sida, utan faktum är att man i ett utsatt ekonomiskt läge naturligtvis gärna ser att någon annans konto belastas än det som man själv har ansvar för.

Jag tycker att det är riksdagens ansvar att se till att man kommer till rätta med den typen av brister i lagstiftningen, så att vi får en effektiv reform där resurserna går till stöd till människor som har funktionshinder i stället för att användas i en ändlös diskussion om vem som skall betala för vad.

Bedömningen av om en person är i behov av 19 eller 21 timmars assistans per vecka kan inte alltid göras utifrån objektiva kriterier. Att då ha ett regelverk som innebär stora ekonomiska konsekvenser för den ena eller den andra finansiären vid den ena eller den andra bedömningen är inte tillrådligt. Dessutom är det kontraproduktivt. Därför är den nu föreslagna förändringen bra. Den kan antas leda till färre diskussioner om antalet timmar och till mera ansträngningar för ge funktionshindrade bra stöd och service.

Den ordning som nu föreslås – dvs. att kommunerna har finansieringsansvaret för de 20 första timmarna, medan Försäkringskassan har att bedöma behovet – bygger i stor utsträckning på en kombination av Handikapputredningens förslag om kommunalt ansvar för de 20 första timmarna och beaktandet av remissinstansernas kritik mot att reformen har två huvudmän. Därför vidhåller vi den ordning som har gällt under den här tiden, dvs. att reformen har *en* huvudman, nämligen staten. Genom att göra den förändring som vi nu föreslår elimineras riskerna för trätor om 20-timmarsgränsen; detta utan att ta bort nyttan med att kommunen, som har basansvaret för stöd- och serviceinsatser, finns med som en intressent i verksamheten.

Fru talman! Jag yrkar härmed bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 80 TUVE SKÅNBERG (kd) replik:

Fru talman! Med kännedom om Hans Karlssons goda hjärta och sociala engagemang förstår jag att min och mina meddebattörers kritik kändes. Jag har dock inte påstått att beslutet i dag innebär att den personliga

assistenten avskaffas. Jag talade om en avveckling, om en inriktning mot en försämring – en process där det successivt blir allt sämre och där det avvecklas. Nej, jag tror inte att Socialdemokraterna vare sig vill eller är i färd med att helt avskaffa den personliga assistansen. Men försämringen är av sådant slag att de med funktionsnedsättningar skadas så hårt att man faktiskt kan tala om en avveckling. De friheter tas bort som de handikappade hittills har haft. Åtminstone blir det kraftigt beskärda friheter.

Jag respekterar Hans Karlssons stora engagemang. Fortfarande är dock följande fråga obesvarad: Hur kan man göra en sådan här sak? Statsministern säger ju att de som har burit den tyngsta bördan skall ställas längst fram. Nu ställs de ju längst bak!

Anf. 81 HANS KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Tuve Skånbergs inlägg förringar inte hans tidigare angrepp mot mig och socialdemokratin, liksom mot Centern. Jag tycker fortfarande att Tuve Skånberg skall skämmas för sitt förra inlägg.

Det finns inte *en* sanning, Tuve Skånberg! När det gäller det som hänt under de här åren, det som har gjorts i fråga om reformen med den statliga assistansersättningen, handlar det om att se till att vi i ett utomordentligt svårt ekonomiskt läge inte skall hamna i den situation som Tuve Skånberg beskriver. Om vi inte hade fått ordning på den ekonomiska utvecklingen skulle det inte ha spelat någon roll vilken regering och vilken riksdagsmajoritet som var rådande. Då hade det nämligen inte funnits några pengar motsvarande behoven.

Vad som har inträffat på det här området – jag trodde att det skulle räcka med att säga detta en gång, men jag skall upprepa det – är att vi har gått från ett läge 1994/95 med ett anslag om 2,5 miljarder kronor till ett läge med ett anslag som jag för jämförelsens skull vill säga kommer att vara 6,6 miljarder kronor år 2000. Att då tala om besparingar eller om en avveckling är inte särskilt relevant.

Jag har respekt för om ledamöter och partier i denna kammare tycker att vi skall lägga mera pengar på den här reformen. Det skulle jag också gärna göra om det fanns pengar. Det finns emellertid fler önskemål också inom handikapprörelsen. Det finns ju fler grupper inom handikapprörelsen än de som har personlig assistans, men jag kan medge att de tillhör dem som har de största behoven. Vi kan inte bortse från detta och försöka vinna billiga politiska poäng på enkla trick.

Anf. 82 TUVE SKÅNBERG (kd) replik:

Fru talman! Hans Karlsson ber mig skämmas. Ja, om jag uttrycker mig dåligt skäms jag. Om jag uttrycker något som han uppfattar som ett avskaffande av reformen när jag i stället avser en successiv avveckling, har jag anledning att skämmas. Men här skäms Hans Karlsson, därför att han realpolitiskt inte vill genomföra det här beslutet. Han vet att detta drabbar svaga människor. Han är, precis som jag är, ledsen över att majoriteten inte har kunnat få fram de pengar som t.ex. vi i vårt budgetförslag anvisar för denna del av samhället – dvs. till sjukvård och handikappade, alltså till kommuner och landsting.

Det är ett budgetförslag som innebär svåra prioriteringar. I den här delen har det varit avvägningar när det gäller matmoms och en andra

karensdag. Det är naturligtvis tufft, vilket vi inser. Men då kan vi också säga att vi inte vill vara delaktiga i försämringen för de funktionsnedsatta.

Prot. 1997/98:12
8 oktober

Anf. 83 HANS KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Tuve Skånberg! Vi måste ju se på vad som faktiskt har inträffat under dessa år. Just nu har aldrig så många haft personlig assistans. De som har personlig assistans har aldrig haft så många timmar som nu. Om vi skall diskutera den här reformen måste vi göra det utifrån det utgångsläget och inte utifrån en falsk beskrivning såsom Tuve Skånberg gör. Han säger att det handlar om en avveckling. Vi utvecklar reformen dag för dag och vecka för vecka. Om det sedan inte sker tillräckligt snabbt och tillräckligt mycket enligt Kristdemokraterna har jag respekt för den kritiken. Men då skall vi diskutera den frågan och inte använda sådana termer som avveckling. Det är osanning.

*Vissa frågor om
personlig assistans*

Anf. 84 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Det här är inte ett steg mot kommunalisering, enligt Hans Karlsson, eftersom det inte har sagts så. Självfallet är verkligheten inte så enkel. Det finns en verklighetens dynamik som oavsett vad som händer leder till vissa konsekvenser. Det är självklart att om man för över kostnadsansvaret för de första 20 timmarna på kommunerna kommer detta att påverka kommunerna och deras agerande. Kommunernas inflytande över reformen kommer att förändras.

När Försäkringskassan skickar räkning för dessa timmar till kommunen kommer man där – och det är vad de små stegens tyranni leder till – att vidta åtgärder för att värna sin position, dvs. man kommer att främja kommunala assistenter i stället för den som den enskilde själv hade valt om han eller hon hade haft möjlighet.

Man kan säga hur många gånger som helst att det inte skall bli så. Men om man gör vissa saker sker det en obeveklig process, eftersom kommunerna ser till sin egen verksamhet. Detta innebär en kommunalisering. Dessutom förstärks denna process genom att reformen är underfinansierad gentemot kommunerna. De kommer att få ett tryck på sig att verkligen föra över verksamheten till kommunal assistans eftersom det fattas 400 miljoner i den ersättning som de får från staten.

Anf. 85 HANS KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag uppskattar Leif Carlsons inlägg, inte därför att vi tycker lika utan därför att det har en bäring på det faktiska läge som vi har att diskutera. Jag har respekt för att det finns en oro, inte minst bland de assistansberättigade. Dessvärre har den oron tillåtits öka dramatiskt, eftersom man understundom har fått en beskrivning av det som sker som inte är korrekt.

Beträffande den här reformen måste vi se på det som faktiskt händer, Leif Carlson. Kommunerna skall betala de första 20 timmarna. De skall inte styra och ställa när det gäller vilken form av assistans som är lämplig eller vilka personer som skall jobba. Därför är jag inte orolig för att det skulle innebära att man styr över från kooperativ och privata organisationer till den kommunala verksamheten. Den viktigaste garanten här är just de assistansberättigade själva. De kommer inte att acceptera att nå-

*Fel! Okänt
växelargument.*

gon står med en pekpinne och talar om vilka som skall utföra assistansen. De kommer att protestera å det vildaste om någon ger sig på att försöka att göra någonting i den riktningen.

Det är alldeles riktigt att kommunerna ersätts med två tredjedelar av den faktiska kostnaden. Men i rättvisans namn skall det också sägas att det har skett en del övervältringar från kommunerna till denna reform. Så har en del kommuner gjort mer eller mindre avsiktligt beroende på vilken kommun det rör sig om. På det här sättet har man kunnat lätta på trycket på sin egen ekonomi och i större utsträckning i stället skickat notan till staten.

Anf. 86 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Jag är avundsjuk på Hans Karlssons klockartro på att bara för att man säger att det inte blir kommunaliserat så blir det inte på det sättet och på att de handikappade i så fall kan ändra på det. Därför vill jag peka på ett par saker i reformen som Hans Karlsson har sagt ungefär detsamma om.

Hans Karlsson sade att påputtning – dvs. motivationsstimulerande – skulle ingå i assistansberäkning. Nu säger Regeringsrätten att så skall det inte vara och att de handikappade kan inte göra någonting åt saken. Det har alltså inte någon betydelse vad man säger, utan det har betydelse vad man gör. Det finns en obeveklig logik i handlingen som leder till andra handlingar.

Detsamma gäller schabloniseringen. Det sades här att särskilda kostnader skulle räknas in. Nu går Riksförsäkringsverket ut och gör klart att de inte skall räknas in och att schabloniseringen inte täcker dessa kostnader. Man måste skilja på det som är retorik och de handlingar som man gör och som obevekligen leder till någonting.

Fru talman! Slutligen vill jag säga att jag har en utomordentligt stor respekt för Hans Karlssons engagemang i denna fråga och för hans vilja att det hela skall bli bra. Jag kan bara beklaga att Hans Karlsson i det här fallet har farit vill.

Anf. 87 HANS KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tror inte att jag har farit vill, Leif Carlson. Men det finns naturligtvis saker och ting under resans gång som man kan ha åsikter om och som inte är bra. Det vet Leif Carlson att vi tycker, både inom socialdemokratin och inom Centern, som också har varit med och skapat majoritet. Detta med påputtning utgör ju en del. Vi är djupt missnöjda med den hanteringen.

Nu har vi anordnat en utfrågning den 28 oktober då alla dessa frågor och problem skall upp på bordet. Jag är inte främmande för att med utgångspunkt från det som kommer fram under den utfrågningen ta initiativ för att eliminera en del saker som inte har blivit så som vi tyckte i utskottet och som denna riksdag senare ställde sig bakom.

Anf. 88 THOMAS JULIN (mp) replik:

Fru talman! Jag vill ta upp frågan om kostnaden för reformen. Hans Karlsson sade att fram till 2000-talet kommer den att kosta 5,8 miljarder. Då återkommer jag till det som jag sade, nämligen att reformen ju har kostat tidigare också. Det vore bättre att redovisa merkostnaden. Det handlar om 7 300 funktionshindrade och det finns mellan 10 000 och 30 000 assistenter – jag har hört litet olika siffror. Trots allt har en del institutioner avlastats och det har skapats 10 000–30 000 arbetstillfällen. Det vore bra om man kunde få en redovisning av vad själva merkostnaden för reformen blir.

Anf. 89 HANS KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vet att Thomas Julin inte tycker om att prata om kostnaden. Jag kan ha respekt för att man tycker att det är besvärligt när kostnaderna för olika samhällsåtaganden lyfts fram. Men om vi har att hantera en budget på i storleksordningen 700 miljarder som skall fördelas på olika områden vore det djupt oansvarigt att inte våga titta på vad den här reformen faktiskt kostar.

Svaret på frågan om hur mycket som är merkostnad är att beloppet ligger i närheten av kostnaden för personlig assistans. Det är klart att man kan räkna bort en del både i kommunerna och i landstingen. Jag har inte något sådant sifferunderlag, men merparten av de ekonomiska resurser som används för personlig assistans har tillkommit utöver de tidigare kostnaderna för handikappomsorgen.

Thomas Julin får botanisera ytterligare om han vill ha exakt besked om hur stor merkostnaden är. Jag är inte säker på att det ens går att få fram de uppgifterna.

Anf. 90 THOMAS JULIN (mp) replik:

Herr talman! Jag är inte alls rädd för att diskutera kostnaderna – jag har ju just tagit upp frågan därför att jag tycker att den är viktig att diskutera. Jag tycker faktiskt att man skall kunna redovisa en merkostnad. Det är inte ointressant, åtminstone inte för mig. I diskussioner med flera handikapporganisationer har jag hört att också de tycker att merkostnaden är intressant att diskutera.

Anf. 91 HANS KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har respekt för att Thomas Julin och andra vill veta vilken merkostnaden blir, och jag försökte översiktligt beskriva vad det handlar om. Det fanns tidigare en del kostnader i kommunerna och landstingen som man naturligtvis skulle kunna dra bort från kostnaderna för den här reformen. Men jag tror att merparten av vad reformen kostar faktiskt kan läggas till de kostnader som fanns för handikappomsorgen tidigare. Det är så nära ett svar som jag kan ge Thomas Julin.

Anf. 92 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Herr talman! Jag vill ta upp oron för kommunaliseringen. Bland många handikappade är oron stor, och flera saker har kunnat få en att tro att utvecklingen går tillbaka.

I propositionen står att hänsyn tas till den enskilde personens önskemål, att det är vanligt att önskemålen uppfylls och att personen får en personlig assistent. Men samtidigt sägs i propositionen att kommunerna bör stimuleras att bygga upp alternativ till personlig assistans.

Jag förstår att Hans Karlsson inte vill ha en kommunalisering, men jag undrar om han ändå inte har en stor förståelse för den oro som många känner. De vill inte tillbaka till att hemtjänsten bestämmer när de skall gå på toaletten, när de skall äta osv. Är inte meningen om att stimulera kommunerna att bygga upp alternativ till personlig assistent väldigt olycklig?

Anf. 93 HANS KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan säga samma sak till Kerstin Heinemann som jag har sagt tidigare: Jag har respekt för oron. Sedan kan man diskutera om den har spåtts på ytterligare. Det kan vi kanske göra en annan gång.

Jag kan också hålla med Kerstin Heinemann om att formuleringen kan ge anledning till oro. Därför är det viktigt att än en gång inför denna kammare få deklarerat att vi socialdemokrater i socialutskottet, och därmed också riksdagsgruppen, inte kommer att medverka till någon kommunalisering.

Jag kan dessutom hänvisa till socialministerns interpellationsdebatt i går eftermiddag här i kammaren. Där deklarerade hon att det inte heller finns någon som helst ambition i regeringen i den riktningen. Ambitionen är att göra reformen stabil och uthållig, innehållsmässigt och ekonomiskt. Sedan får vi hjälpas åt att undanröja en del blindskär som kanske kan finnas på den resan.

Anf. 94 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Herr talman! Jag vill tacka Hans Karlsson för det han har sagt här och som jag har all anledning att tro att han kommer att stå för. Det är också viktigt att vi allihop försöker undanröja dessa hinder och hjälpas åt att hålla ögonen på de små saker som sakta kan leda till något vi inte vill att de skall leda till.

Anf. 95 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag har en liten kommentar till kostnaderna. Jag tror inte att vi skall överdriva deras storlek, eftersom pengarna ju faktiskt går tillbaka till det ekonomiska kretsloppet. Det är inte alla pengar vi lägger ut som gör det.

Jag vill ändå ställa en konkret fråga. Vi vet att det handlar om stora kostnader för den enskilde. Men hur blir det om en kommun har få assistentberättigade och en annan kommun har många? Ser Hans Karlsson något problem i detta?

Anf. 96 HANS KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Ja, jag ser ett problem i detta, Stig Sandström. Därför måste vi också vara vaksamma på hur kostnaderna fördelas mellan olika kommuner. När det gäller LSS i dess helhet är ambitionen att vi, förhoppningsvis till 1999 års budget, skall kunna tillföra en nyckel till att fördela kostnaderna mellan kommunerna på ett solidariskt sätt.

Det är klart att det kan slå olika mellan kommuner och därmed innebära stora bekymmer för små kommuner. Men vi skall som sagt hålla ögonen på det här och se till så att de problem som Stig Sandström befarar inte uppstår.

Jag vill samtidigt passa på att säga att vi har en del kunskap om den här typen av situationer som vi hittills har hanterat på andra områden. Jag tror att vi kommer att kunna hantera situationen också här. Grundmotivet för förändringen är ju att det skall bli tydligt och klart och att man inte skall behöva använda tid och resurser till att träta om vem som skall betala för vad.

Anf. 97 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Min fråga föränleddes delvis av karaktären på verksamheten. Ofta handlar det om en kooperativ gemenskap. Ett gäng ungdomar bildar en sammanslutning och anställer assistenter. Det kan bli litet olika i olika kommuner och en ojämn fördelning. Hans Karlsson var ju inte heller riktigt nöjd med hur kommunerna hanterade detta tidigare, så jag undrar om det kommunala betalningsansvaret egentligen är så lyckat. Vore det inte bättre att behålla det statliga ansvaret helt, som vi föreslår?

Anf. 98 HANS KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag trodde, Stig Sandström, att vi var på det klara med att detta inte är någon förändring av huvudmannskapet. Det är en förändring av betalningsansvaret för att eliminera en situation där tid och resurser används till att träta om vem som skall betala. I stället vill vi använda tid och resurser till att göra reformen så bra som möjligt.

Nya problem kan naturligtvis infinna sig såväl i den här reformen som i alla andra, och de får vi lösa när vi dyker på dem. Jag tycker inte att vi har skäl att måla upp några olyckor i förväg, utan vi får lösa problemen när de är en realitet.

Anf. 99 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Lagen som ger svårt handikappade rätt att få personlig assistent har varit en mycket viktig och angelägen reform. Det bekräftas också av att detta faktiskt är den enda nya kostnadskrävande reform som har genomförts under den ekonomiska krisen och som inte – trots vad som påstås – varit föremål för några besparingar.

Centern står bakom denna reform och medverkade ju i regeringen när den genomfördes. Den här reformen har betytt oerhört mycket för de handikappades möjligheter till ett gott liv och personligt självförverkligande. Den har gett den enskilde en frihet och en valfrihet som inte annars hade varit möjlig.

Ett problem som i dessa tider inte går att blunda för är kostnaderna blivit mer än dubbelt så höga som vi från början räknade med. Det beror framför allt på att antalet beviljade assistenttimmar i genomsnitt har blivit mycket större än vad som förutsågs.

För oss i Centerpartiet har det varit viktigt att detta inte skulle få gå ut över någons rätt att få assistent eller möjlighet att själv bestämma över vem man vill ha som assistent eller hur man vill anordna sin administration och arbetsledning. Detta har inte varit möjligt med mindre än att

*Fel! Okänt
växelargument.*

tillskjuta ytterligare resurser vid samtliga tillfällen då det visat sig att kostnaderna blivit högre än väntat. Centern har därför medverkat till att göra de här anslagshöjningarna vid varje tillfälle.

Det förslag som nu föreligger är ett led i att få en renodling av finansieringen som skall ge effektivitet åt verksamheten så att resurserna används på rätt sätt och kommer de handikappade till nytta i största möjliga utsträckning. Det har tidigare fungerat så att kommunerna har betalat för alla som har haft ett behov motsvarande under 20 timmar, medan staten har betalat för alla som har haft ett behov motsvarande över 20 timmar. Detta har naturligtvis lett till gränsdragningsproblem. Det har varit angeläget för kommunerna att komma över den magiska gränsen, och det har varit angeläget för försäkringskassorna att komma under den. Detta har inte varit någon fruktsam diskussion som har lett till något positivt, utan det har endast varit en diskussion om finansiering.

Det som nu görs för att få en renodling av kostnadsansvaret är alltså bra. Kommunerna skall nu betala för alla, upp till 20 timmar, och staten betalar för alla därutöver. Det innebär att man får bort gränsdragningsproblemet, men det innebär förvisso inte någon kommunalisering. Det handlar om en ansvarsfördelning när det gäller kostnaderna. Och viktigast av allt: Det drabbar inte någon enskild assistentberättigad. De enskilda assistentberättigade personerna kommer inte på något sätt att ha problem med detta. Detta är en fråga mellan staten och kommunerna, som också har reglerats dem emellan.

Inom Centern ställer vi inte upp på någon kommunalisering – det har vi sagt från början. Det kommer heller inte att bli aktuellt. Jag menar att påståenden om att detta är en väg in mot kommunalisering med förlov sagt, herr talman, är kvalificerat struntprat.

Jag skall säga några ord om den diskussion som dykt upp i sammanhanget, men som inte har med dagens ärende i sig att göra. Den tas dock upp i ett par motioner. Det gäller schabloniseringen av timkostnaden. Schablonen är inget tak, utan ett sätt att förenkla hanteringen. Schablonen förhindrar ingen att själv välja sin assistent eller assistentsamordnare. Den ger heller inte mindre för den som har särskilda behov. Observera att jag säger *särskilda*, och inte synnerliga behov som någon sade i något sammanhang. Den som kan visa att han eller hon har högre kostnader för sin assistent eller assistentsamordning har rätt att få upp till 184 kr. Det är viktigt att hålla isär de här sakerna. I detta ingår självfallet också rätten till förhöjd ersättning om man har stort behov av sin assistent på obekvämtid.

Herr talman! Jag tycker att det har blivit rätt mycket övertoner i denna debatt. Man blir ibland litet skrämmd när man får telefonsamtal med påståenden om vad vi i riksdagen håller på att göra som man inte på något sätt känner igen från det som vi har tagit ställning till. En del hänger ihop med att försäkringskassornas hantering av de här frågorna har varit litet hankig ibland. Regeringens förslag gick ju inte igenom i ett av de här besluten, utan utskottet och riksdagen ändrade det så pass mycket att egentligen inga av de förändringar som regeringen föreslagit gick igenom. Men detta innebar att försäkringskassorna under en tid tillämpade det förslag som regeringen lagt fram, och inte det beslut som riksdagen hade fattat.

Det var naturligtvis inte bra, men det är inget motiv för att man sedan i den politiska debatten skall ta till övertoner. Ibland funderar jag på om

de som deltar i debatten alltid vet vad det handlar om. Annars måste det vara ett sätt att försöka förleda människor till att tro att saker och ting är på något annat sätt än de egentligen är.

Jag tycker att det är viktigt att vi tar vårt ansvar för att informera de människor som berörs av detta. Det är en grupp som vi verkligen har anledning att vara rädda om och som vi även i detta avseende bör vara försiktiga med. Det är vårt ansvar.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 100 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Herr talman! Vi har just hört att det egentligen inte har skett några besparingar eller försämringar i handikappreformen.

Jag är litet grand förvånad. Jag skulle kunna rada upp flera exempel, men jag nöjer mig med ett enda. Jag vill fråga Roland Larsson om han inte tycker att det är en försämring att rätten för barn och ungdomar till personlig assistans när de vistas i daglig kommunal verksamhet som t.ex. skolan och barnomsorgen drastiskt har minskat. Här är det kanske samma sak som när det gäller schablonen – man skall återigen ställas inför en prövning om ifall man är berättigad till denna extra bit. Är inte det en försämring, Roland Larsson?

Anf. 101 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! På den punkten har det skett en förändring så till vida att det ansvar som åligger kommunerna också här har renodlats för den tid under vilken de ungdomar som går i skolan eller deltar i en utbildning vistas där. Från riksdagens sida har tydligt och klart sagts att när det gäller assistans vid dessa tillfällen bör man eftersträva att samma person är assistent när kommunen är huvudman som när försäkringskassan betalar assistenten. Det behöver inte vara någon försämring, såvida inte de som handlägger de här frågorna gör det till en försämring. Men det finns ingen anledning att säga att riksdagsbeslutet i frågan behöver innebära någon försämring.

Anf. 102 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Herr talman! Jag måste ändå konstatera att det *är* en försämring, eftersom man fråntas en rätt och tvingas begära en omprövning. Det är väl en försämring för den enskilde, som måste leva i oro ett tag till innan han eller hon får besked? Man måste väl också ändå börja fundera på om inte detta är ett litet steg mot en kommunalisering, trots det som Roland Larsson säger.

Anf. 103 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Frågan om kommunalisering återkommer som en jojo varenda gång detta diskuteras. Det är ganska uppenbart att det inte finns någon majoritet i Sveriges riksdag för en kommunalisering – det borde ni märka här också. Diskussionen borde alltså kunna upphöra i och med detta. När såväl Socialdemokraterna som övriga partier och nu även Centerpartiet säger att de inte ställer upp på en kommunalisering är risken lika med noll, eller hur? Därför tror jag att vi kan lämna den diskussionen bakom oss. Den har ingen aktualitet.

Anf. 104 LEIF CARLSON (m):

Herr talman! Det kanske börjar bli tjatigt att återkomma till kommunaliseringen. Men oavsett vad Roland Larsson säger är det faktiskt så att om man vidtar vissa åtgärder så får detta vissa konsekvenser. Som gammal kommunalman vet Roland Larsson mycket väl att om man betar sig på ett sätt mot kommunerna så kommer kommunerna att agera på ett sätt för att freda sitt område. Detta är vad som händer här – det hela styrs mot en minskad valfrihet därför att det med kommunernas snäva synsätt blir bättre att ha en kommunal assistent. Man får säga vad man vill, men det är ett steg mot kommunalisering.

Tyvärr tycks det inte alltid hjälpa vad vi än säger här i riksdagen. Se bara hur man behandlat påputtningen från Regeringsrätten och schabloniseringen, som Roland Larsson tog upp här, och som innebär att man kan få upp till 184 kr om man har särskilda skäl! Det var vad vi sade i riksdagen, men nu har Riksförsäkringsverket gått ut med allmänna råd där det inte är på det sättet.

I dag finns ett antal privata kooperativ som har sagt upp alla sina assistenter för att försöka ställa om till lägre kostnader, vilket de egentligen inte klarar utan som kommer att innebära att assistenterna får lägre lön. Detta sker enbart därför att man inte tar hänsyn till särskilda kostnader, som riksdagen sagt att man skulle göra. Det är alltså handlingarna som räknas, och tyvärr inte välmenande tal!

Anf. 105 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Jag delar Leif Carlsons uppfattning att detta håller på att bli tjatigt.

Det är ju snarare så att det har blivit tvärtom. I praktiken var det så tidigare att de första 20 timmarna beviljades av kommunen. Det var kommunen som svarade för dem, medan staten och försäkringskassan svarade för de timmar som låg däröver. Det nya systemet innebär att försäkringskassan beviljar detta redan från första timmen även om kommunerna betalar för de första timmarna. Egentligen går detta alltså mera från en kommunalisering än mot en kommunalisering.

Däremot, Leif Carlson, är jag betydligt mer rädd för den del av verksamheten som bedrivs med kommunerna som huvudman. Där föreligger det utan tvekan en sammanblandning hos kommunerna mellan vad som är kommunal hemtjänst och vad som är assistentverksamhet. Det finns all anledning för dem som har tillsynsansvar för detta att se till att det inte fortsätter. Assistentverksamhet är till sin karaktär en helt annan verksamhet än hemtjänst. Därför bör de hållas åtskilda. Det har också riksdagen sagt i sitt betänkande.

Anf. 106 LEIF CARLSON (m):

Herr talman! Jag har ingen skild mening om det sista. Detta är ett problem. Det visar kanske ytterligare på just problemet att när man påverkar kommunerna på ett sätt, agerar de fullt riktigt utifrån sina snäva synpunkter, och det går ut över den enskilde. Detsamma gäller om de får en räkning från försäkringskassan som bara är att betala. Då kommer de att agera och försöka se till sitt eget hus, och då kommer den enskilde i kläm.

Anf. 107 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Jag kan hålla med om att det hade varit bra om man inte hade skapat den här problemet redan från början, Leif Carlson, när man gick in i det här systemet med att skilja de första 20 timmarna från de övriga. Men när problemet redan har uppstått är den här lösningen trots allt bättre än den som var tidigare. Det är så man måste se detta. Den lösningen var inte bra. Den här är något bättre, men det hindrar inte att det hade varit ännu bättre om staten hade haft ett helhetsansvar redan från början.

Nu är det inte så, och jag förmodar att det inte heller kan bli så om moderaterna så småningom kommer att dra in ytterligare pengar från kommunerna och från dessa verksamheter.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

UU5 Partnerskaps- och samarbetsavtal med Ryssland

Kammaren biföll utskottets hemställan.

UU6 Partnerskaps- och samarbetsavtal med Moldova

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SoU2 Vissa hälso- och sjukvårdsfrågor

Mom. 1 (hälso- och sjukvårdens finansiering)

1. utskottet
2. res. 1 i motsvarande del (m)
3. res. 2 i motsvarande del (fp)

Förberedande votering:

72 för res. 1
22 för res. 2
210 avstod
45 frånvarande
Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

214 för utskottet
71 för res. 1
21 avstod
43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 145 s, 24 c, 16 v, 16 mp, 13 kd

För res. 1: 71 m

Avstod: 20 fp, 1 v

Frånvarande: 16 s, 9 m, 3 c, 6 fp, 5 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 3 (vårdkedjor)

1. utskottet
2. res. 4 i motsvarande del (c)

Prot. 1997/98:12
8 oktober

---

*Fel! Okänt
växelargument.*

Votering:
161 för utskottet
25 för res. 4
119 avstod
44 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 145 s, 1 fp, 15 mp
För res. 4: 24 c, 1 kd
Avstod: 71 m, 19 fp, 17 v, 12 kd
Frånvarande: 16 s, 9 m, 3 c, 6 fp, 5 v, 3 mp, 2 kd

Mom. 6 (patientavgifter)

1. utskottet
2. res. 13 (kd)
Votering:
192 för utskottet
13 för res. 13
104 avstod
40 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 146 s, 6 m, 24 c, 16 mp
För res. 13: 13 kd
Avstod: 1 s, 66 m, 20 fp, 17 v
Frånvarande: 14 s, 8 m, 3 c, 6 fp, 5 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 17 (lobotomi)

1. utskottet
2. res. 21 (mp, kd)
Votering:
276 för utskottet
30 för res. 21
3 avstod
40 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 147 s, 70 m, 23 c, 20 fp, 16 v
För res. 21: 1 c, 16 mp, 13 kd
Avstod: 2 m, 1 v
Frånvarande: 14 s, 8 m, 3 c, 6 fp, 5 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 21 (dagen-efter-piller)

1. utskottet
2. res. 26 (v)
Votering:
289 för utskottet
18 för res. 26
1 avstod
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 146 s, 72 m, 24 c, 20 fp, 14 mp, 13 kd
För res. 26: 17 v, 1 mp
Avstod: 1 mp
Frånvarande: 15 s, 8 m, 3 c, 6 fp, 5 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 23 (genteknik)

1. utskottet

2. res. 28 (mp)

Votering:

290 för utskottet

18 för res. 28

41 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 72 m, 24 c, 20 fp, 15 v, 13 kd

För res. 28: 2 v, 16 mp

Frånvarande: 15 s, 8 m, 3 c, 6 fp, 5 v, 2 mp, 2 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SoU3 Redovisning för fördelningen av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 1995/96

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SoU4 Vissa frågor om personlig assistans

Mom. 1 (avslag på propositionen m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (m, fp, v, mp, kd)

Votering:

166 för utskottet

140 för res. 1

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 145 s, 21 c

För res. 1: 72 m, 2 c, 20 fp, 17 v, 16 mp, 13 kd

Frånvarande: 16 s, 8 m, 4 c, 6 fp, 5 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 3 (schabloniseringen av assistansersättningen)

1. utskottet

2. res. 3 (v, mp)

Votering:

179 för utskottet

33 för res. 3

96 avstod

41 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 146 s, 24 c, 9 fp
För res. 3: 17 v, 16 mp
Avstod: 72 m, 11 fp, 13 kd
Frånvarande: 15 s, 8 m, 3 c, 6 fp, 5 v, 2 mp, 2 kd

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att återstående ärenden på dagens föredragningslista fick avgöras i ett sammanhang vid morgondagens arbetsplenum.

*Avveckling av special-
sjukhus och vårdhem*

10 § Avveckling av specialsjukhus och vårdhem

Föredrogs
Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU5
Avveckling av specialsjukhus och vårdhem (prop. 1996/97:156)

Anf. 108 LEIF CARLSON (m):

Herr talman! Vi är alla beroende av hur vi bor. Det är oerhört viktigt, och det är kanske ännu viktigare för dem som inte själva kan bemästra sin situation fullt ut utan behöver hjälp. Det var anledningen till att vi vid tidigare behandling om nedläggning av vårdhem lade fast att de som erbjöd en bättre boendeform och hjälpform än vad landstingen då kunde erbjuda skulle få finnas kvar om man plötsligt tvingades till nedläggningar. Det för oss viktiga var att man erbjöd den behövande något bättre – inte bara ett eget boende utan också kvalitet. Det gäller fortfarande. Förvisso var alltför många vårdhem alltför stora och hade för dålig standard. Att dessa har ersatts är bra. Avvecklingen av specialsjukhus och vårdhem bör också fortsätta. Men något slutgiltigt datum för avveckling kan av naturliga skäl inte fastställas om man skall kunna garantera ett bättre alternativ. Vårdbehov är individuella. Det är viktigt. Det är den enskildes behov som skall tillgodoses och inte myndigheters och politikernas behov av enhetliga lösningar.

Herr talman! Det är av avgörande betydelse att avveckling kan ske på ett sådant sätt att samtliga som är intagna får det bättre efter utskrivningen från institutionerna. Varje enskild individ måste erbjudas ett fullgott alternativ till institutionsboendet. I det nya boendet måste den sociala kontakten och den gemenskap som funnits inom den gamla omsorgsformen bibehållas. För många människor är ett litet vårdhem där de har bott i många år ett hem. Där är de trygga. Där har de sociala relationer. Man måste ta hänsyn till detta och inte forcera fram nedläggningar och flyttningar.

I Socialstyrelsens rapport *Sjukvården i Sverige 1995* uppges att bristen på olika vårdformer inom den offentliga vården är ett problem. Det

gäller rimligen inte bara de äldre. Detsamma gäller givetvis också om man tvingas att placera utvecklingsstörda i vårdformer som i brist på individuellt anpassade alternativ inte kan anses som fullgoda. Det har varit och är en ekonomisk fråga hur snabbt alternativa vårdformer kan skapas. Men det är också en fråga om organisation och vilja att tillvarata privata alternativ som kan erbjuda individuella lösningar. Det anförs också i Socialstyrelsens rapport att problemen kan minska om man i högre grad utnyttjar olika typer av vårdorganisationer och en väl utbyggd hemvård anpassad till individuella behov. Det anser jag självklart också måste gälla den utvecklingsstördes situation i framtiden.

Socialstyrelsen har också konstaterat att det finns en risk för att de nya boendeformer som kommunerna skapar för dem som funnits på institutioner alltför mycket påminner om den traditionella ordningen inom psykiatrin. Därför är enligt min mening fortfarande små, väl fungerande vårdhem – oftast i privat regi – ett alternativ. De minskar problemet med bristen på olika vårdformer, och de bör behållas till dess att bättre, eller åtminstone likvärdiga, alternativ kan erbjudas. När detta kan ske fullt ut kan man i dag inte avgöra.

Det är få som det i dag inte är planerat för, bara ett par hundra. Men för dem är framtiden oviss om man hetsar fram en avveckling. Socialstyrelsen påpekar också att takten är låg när det gäller att skapa ett gott boende för dem som bor på institutioner och att respekten för integriteten kan brista. Allt det här sammantaget gör att vi anser att det är högst olämpligt att nu fastställa en tidpunkt då avvecklingen av specialsjukhus och vårdhem skall vara slutförd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen innebärande avslag på propositionen.

Anf. 109 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Centern delar uppfattningen att de specialsjukhus och vårdhem som fortfarande finns kvar för utvecklingsstörda skall avvecklas. Vi har inte lämnat den grunduppfattningen utan står kvar vid den. De här institutionerna är föråldrade. De fyller ofta inte moderna kvalitetskrav, och de har dessutom inte de kvaliteter som man kan kräva av ett modernt boende på många sätt.

Samtidigt finns det ofta, som Leif Carlson sade, små privata vårdhem som fungerar bra. De har de kvaliteter som ett enskilt boende har. Samtidigt har de litet mer av den ombonade trygghet som trots allt i vissa fall har funnits i institutionerna. Det har varit många människor som har skrivits ut från dessa som har hamnat i en sådan situation att de varit ensamma, övergivna och mått dåligt i största allmänhet. Det är inte bra. Det är inte bra att det inte har funnits möjligheter att möta den här utskrivningen med andra insatser. Därför är det bra om man inte går för snabbt fram när det gäller att nu komma vidare.

De människor som på det här sättet kommer ut och får en otryggare tillvaro än den de har haft tidigare, har ju rätt att få inte bara självständighet utan också trygghet. Det måste också vara det som är utgångspunkten för utvecklingsarbetet. Trygghet måste ingå som en överordnad del i den här planeringen. Jag tycker också att tryggheten måste vara överordnad ett absolut slutdatum för att avvecklingen skall vara klar. Det måste vara viktigare att man har lyckats uppnå de kvaliteter i alternativen som man

*Fel! Okänt
växelargument.*

har rätt att kräva innan alla skrivs ut från institutionerna. Därför yrkar jag bifall till reservation 1 som innebär ett avslag på propositionen.

Anf. 110 THOMAS JULIN (mp):

Herr talman! I Miljöpartiet delar vi åsikten att de här specialsjukhusen och vårdhemmen måste avskaffas. Det tillhör en förgångens tid att ha kvar den här formen av anstaltsvård för utvecklingsstörda. Vi vet att det här är ett önskemål från handikapporganisationer och att det länge har funnits på dagordningen. Ändå deltar vi i avslagsyrkandet. Vi tycker att det i det här fallet är olämpligt att spika en tidpunkt för avvecklingen. Det viktiga är ju att den här gruppen handikappade får ett bättre boende och ett bättre liv. Att sätta ett datum för detta är olyckligt. Det kan få till effekt att man kan avvakta utsatt datum eller att man skyndar på och tvingar fram ett boende som ingen önskar.

För att ingen skall hamna mellan stolarna anser vi också att Socialstyrelsen skall ges ett särskilt uppdrag att anordna den här avvecklingen för att möjliggöra en så smärtfri och bra avveckling av specialsjukhus och vårdhem som möjligt.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 111 HANS KARLSSON (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande SoU5 behandlas regeringens proposition om avveckling av specialsjukhus och vårdhem. Fram till den 1 juli 1986, då lagen om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda trädde i kraft, var boende på vårdhem och specialsjukhus en betydande del av insatserna för utvecklingsstörda personer. Den 1 januari 1994 ersattes omsorgslagen av LSS-lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Människor med utvecklingsstörning blev nu äntligen jämställda medborgare. Stödet till människor med funktionshinder skulle fortsättningsvis ges av kommunerna och inte av landstingen.

I den lag som stipulerade införandet av LSS slogs fast att vårdhemmen och specialsjukhusen skulle avvecklas. Landsting och kommuner fick i uppdrag att till Socialstyrelsen lämna in en avvecklingsplan senast i december 1994.

Det vi nu har att besluta om är att fullfölja det som tidigare avsetts och angetts i riksdagsbeslut och uppdrag till Socialstyrelsen. Det är viktigt att nu fullfölja det som tidigare sagts i detta avseende. Det steg som vi nu tar är ett fullföljande av den utveckling i normaliserande riktning som riksdagen tidigare tagit ställning till. Alla funktionshindrade skall utifrån sina förutsättningar bli delaktiga i samhället.

Herr talman! Jag har stor respekt för den oro som ibland kommer till uttryck i samband med diskussioner om avveckling av institutioner. Det är inte utan komplikationer, och det måste vi alla vara medvetna om. Men om samhället hade varit räddhågset hela tiden, hade många funktionshindrade bott kvar i dessa institutioner där utvecklingsmöjligheter och människovärde har sina klara begränsningar. Jag tycker att de nödvändiga öppningar i lagstiftningen som kan begäras också finns där. Det är möjligt att ta hänsyn till enskilda människors situation utan att göra avsteg från tidigare beslut. Alla tidigare erfarenheter visar att det är viktigt att

fastställa ett datum när avvecklingen skall vara genomförd. Det blir inte bättre för att vi avstår från att fatta detta beslut.

Herr talman! Min uppgift är att argumentera för utskottsmajoritetens ställningstagande. Jag skall fortsätta den argumentationen genom att läsa ett stycke ur Åkes Bok. Det handlar om Åke Johansson, som många av oss har träffat. Många av oss har också läst boken. Men det som där sägs tål att upprepas. Det innehåller en dimension som vi inte alltid kommer ihåg när vi skall ta ställning i viktiga frågor – människan som berörs av besluten.

Det avsnitt jag skall läsa ur heter Sinnesslöanstalten.

”Det finns resor man aldrig glömmer. Den här resan till Vancouver som jag just nu gör, den kanske jag glömmer en dag. I varje fall kommer detaljerna att suddas ut. Men den där resan från barnsanatoriet till Heberg, en resa på en mil ungefär, den var den svåraste resan i hela mitt liv. Jag minns varenda detalj. Syster Lisas hårda grepp om min näve, knastret av grus under skorna på väg till bilen. Att få åka bil kunde väl vara roligt för en nioårig staturunge, men var det inte. Klumpen i halsen, var kom den ifrån? Varför brände det så i ögonen, varför bankade hjärtat så hårt?

Evighetsresa. Jag reste bort ifrån min underbara mamma, hon med de mjuka varma händerna, hon som av ingenting såg till att vi hade vad vi behövde! Och pappa, som alltid hade något roligt att berätta, helst om hästar, som han älskade allra mest. Och som lät oss skolbarn åka efter hästen när han hade mjölkkrundan och vi inte orkade gå hela den långa skolvägen! Flickorna, mina systrar! Det här måste vara en ond dröm. Jag har ju redan skolkamrater, har ju gått i första och andra klass, även om jag fick börja ett år senare än mina jämgamla. Jag hade ju så eländigt svårt för att gå, och skolvägen var lång, fyra kilometer i vardera riktningen. Jag skulle vänta till jag var åtta år för att system Inga skulle börja då. Vi skulle ha sällskap till skolan, hon skulle hjälpa mig om jag fick problem.

Jag vill ju tillbaka till min egen skola, börja i trean nu när jag är frisk från min tbc, som inte var så allvarlig. Men syster Lisa pratar om ett skolhem, ett ställe där jag ska bo alla dagar och alla nätter, långt hemifrån och tillsammans med andra skolhemsbarn som jag inte känner.

Gode Gud, varför hjälper du mig inte ut ur denna onda dröm! Jag vill inte, vill inte, vill inte, INTE INTE INTE!!

Så är vi där. Sinnesslöanstalten Hallagården står det med stora bokstäver över huvudingången, men jag ser det inte denna första svåra dag. Jag ser ingenting, för ögonen är alldeles fulla av våta stora heta tårar. Men jag gör så de inte trillar ut ur ögonen, de ligger därinnanför och bränner, bränner.

– Välkommen, Åke, säger en iskall röst och en ännu iskallare hand griper hårt om min.

Sedan hör jag bara hur dörren slås igen och låses bakom mig. INLÅST!”

Med dessa rader ur Åkes Bok vill jag yrka bifall till hemställan i sin helhet och avslag på reservationerna.

Prot. 1997/98:12

8 oktober

---

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 112 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Det är litet svårt att komma efter Hans Karlsson. Åkes Bok griper verkligen tag i en. När jag på detta papper ser vad jag har skrivit att jag skall säga, är det nästan litet av karbonpapper mellan det Hans Karlsson har sagt och det jag kommer att säga. Men jag kommer att säga det ändå.

Vi i Folkpartiet välkomnar nu att regeringen förelagt riksdagen denna proposition om en avveckling av specialsjukhus och vårdhem. Redan i samband med införandet av LSS under förra regeringen, med Bengt Westerberg som socialminister, beslöt riksdagen att vårdhemmen och specialsjukhusen skulle avvecklas. Men man avstod då från att ange ett datum. Man ville inte förorsaka problem för de boende att det inte skulle finnas bra alternativ. Vi hade ju sett i andra sammanhang, t.ex. förändringarna inom psykiatrin, vad som kan hända om marken inte har förberetts. Man gav i stället ett uppdrag till Socialstyrelsen att se över området och avge en rapport till regeringen om en slutlig tidpunkt för avvecklingen.

Som Hans Karlsson sade har Socialstyrelsen nu gjort det och föreslagit att det är dags att avveckla institutionerna. Skälen är att det nu är få personer det handlar om. Hemmen har rent allmänt en låg standard. Man satte slutdatum till 31 december 1999, men att inskrivningen skall sluta i samband med denna månads utgång. Det kvarvarande sjukhuset har endast detta år på sig.

Det är klart att detta inte är helt problemfritt. Men jag tycker att den proposition som har lagts fram pekar på vad man skall tänka på och vad som skall gälla för dem som kommer ifråga för ett förändrat boende.

Man skriver om möjligheterna att få stanna i en invand miljö. När det gäller de äldre kan man "döpa om" boendet till särskilt boende för äldre. Det skrivs om hur angeläget det är att utflyttningen sker varsamt, att det skall tas hänsyn till den enskildes medbestämmande om var denne vill bo i landet, om han vill bo kvar i den kommun där han har bott i många år, eller flytta någon annanstans där det finns anhöriga. Här kan det kostnadsutjämningsystem som skall införas bidra till att underlätta för dem som skall flytta.

Sedan understryks också Socialstyrelsens viktiga roll när det gäller att följa förändringsarbetet. Vi i Folkpartiet liberalerna är de första att känna starkt för att man måste följa hur det går. Socialstyrelsen har ett ansvar att larma om några problem skulle dyka upp.

Jag tycker att det är dags för det beslut vi har framför oss här. Det är ett mänskligt beslut som tar hänsyn till individerna det gäller. Beslutet är försett med både hängslen, svängrem och säkerhetsnålar, varför Folkpartiet liberalerna yrkar bifall till hemställan i betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 9 oktober.)

Föredrogs

Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU6

Handikappolitik (skr. 1996/97:120)

Handikappolitik

Anf. 113 LISELOTTE WÅGÖ (m):

Herr talman! Socialutskottets betänkande nr 6 handlar om handikappolitik. Bakgrunden är den skrivelse som kom från regeringen, 41 motionsyrkanden som har väckts i anledning av skrivelsen och dessutom elva motionsyrkanden från allmänna motionstiden 1996 om olika handikappfrågor. Till betänkandet är fogat 20 reservationer. Vi moderater står bakom elva av de reservationerna.

Om jag får ett ögonblick, herr talman, skall återgå till regeringens skrivelse kan jag säga att regeringen där redogör för de försämringar – dock inte alla – som man har genomfört de senaste två åren, men också för vilka försämringar som man har för avsikt att genomföra.

Som jag nämnde har skrivelsen föranlett 41 motionsyrkanden, men det har dessvärre inte gjort några större intryck på majoriteten i utskottet. Alla motionsyrkanden avstyrks. Man har heller inte funnit anledning att ta några initiativ med anledning av yrkandena.

Jag vill också nämna att den socialdemokratiska regeringen i skrivelsen konstaterar följande: ”Det finns ett starkt stöd för de övergripande målen och den allmänna inriktningen av handikappolitiken”. Jag vill göra kammarens ledamöter uppmärksamma på den debatt vi har haft i kammaren tidigare i dag. Jag och mitt parti kan inte, herr talman, dela den uppfattningen när vi nu ser resultatet av den förda politiken. Vi tror inte heller att det skulle finnas något starkt stöd för den allmänna inriktningen i handikappolitiken.

Det är inte med glädje jag konstaterar detta i dag. Tidigare har vi nämligen haft en bred uppslutning kring handikappfrågorna, men tyvärr finns den inte kvar. Det är mycket synd. Jag är den första att beklaga att det är på detta sätt.

För oss moderater är det faktiskt obegripligt att man med öppna ögon från regeringens sida föreslår försämringar för de människor som kanske allra mest behöver samhällets stöd. Det är därför vi avvisar alla de försämringar som den socialdemokratiska regeringen föreslagit och drivit igenom och som drabbat de handikappade sedan hösten 1994.

Människor som har funktionshinder av olika slag skall enligt vår mening även i tider av ekonomisk kris garanteras trygghet och välfärd. Detta kan faktiskt åstadkommas genom att man gör åtstramningar i andra sektorer. Vi har anvisat vägar. Vi har talat om karensdagar och en vettig procentnivå i sjukförsäkringen som skall kombineras med skattesänkningar riktade särskilt mot låg- och medelinkomsttagare. På detta sätt skapar vi ett utrymme för att garantera att man får en handikappreform värd namnet.

Vi anser att funktionshindrade människor precis som andra människor skall ha möjlighet att påverka sin egen situation, t.ex. när det gäller att välja vårdpersonal och omsorgsform. Kommunaliseringen eller det kommunala betalningsansvaret motverkar tyvärr detta. Det har debatterats tidigare i dag. Vi har fått det belyst.

Det kan finnas – jag säger inte att det är något önskemål – en risk att vi går tillbaka till den tid då antalet personer hos den funktionshindrade kunde vara upp till så många som 30 under en mycket kort period. Alla dessa människor handhar det mest privata och det mest intima som rör den funktionshindrade. Vi moderater tycker att detta är ovärdigt. Jag säger att det kan bli så här, men jag hoppas att det inte blir så. Riksdagen har dessvärre givit kommunerna verktyget för att eventuellt återgå till denna ordning. Det är jag den första att beklaga.

Ta inte ifrån handikappade människor deras framtidsvision – den framtidsvision de fick under den borgerliga regeringsperioden då ett antal kloka åtgärder vidtogs för att mildra effekterna av ett funktionshinder i det vardagliga livet. Om någon behöver framtidsvisioner är det just denna grupp.

Jag har också fått brev från funktionshindrade. Jag skall citera några rader ur ett brev från en rullstolsburen kvinna som beskriver sin reaktion i samband med att vi fattade beslut om assistansersättningen i Sveriges riksdag. Hon skriver: ”Att ni har sett vår belägenhet och sett till vår situation gjorde mig jättelättad. Efter att länge ha levt på sparlåga och fått rätta mig efter kommunens äldreomsorgsregler och oskrivna ordningar bland personal så skulle jag nu själv ha möjlighet att påverka min situation och vem som skulle hjälpa mig.”

Jag hoppas att denna framtidsvision kvarstår för den 41-åriga kvinna det rör sig om även efter våra beslut i dag.

Nog är det litet märkligt, herr talman, att regeringen i sin skrivelse om handikappolitik inte med ett enda ord berör t.ex. försämringarna i LSS och nedskärningarna i stimulansbidragen till landstingen. Tvärtom skriver regeringen följande: ”De handikappolitiska reformer som har genomförts under de senare åren har i hög grad inriktats på att förbättra det individuella stödet till personer med funktionshinder”.

Herr talman! Det var en moderatledd regering som inledde de reformer som beskrivs i regeringens skrivelse. Det är den nuvarande socialdemokratiska regeringen som försämrar dem. Så ser verkligheten ut. Jag är inte glad att behöva konstatera det. Tvärtom är jag djupt bekymrad över denna verklighet. Då har jag ändå två än så länge friska ben att stå på. Jag klarar mitt dagliga liv utan större inblandning av andra människor. Jag har ett uppdrag att sköta. Jag har en hygglig lön. Jag kan ta mig av och på tåg och flygplan, tunnelbana och buss utan att behöva hjälp. Jag kan tala, se och höra och förhoppningsvis också bli förstörd. Jag kan äta och dricka själv, gå på toaletten själv, sköta min hygien själv – ja, i stort sett leva ett vanligt liv, om man nu kan tala om att leva ett vanligt liv när man är ledamot av Sveriges riksdag. Ja, jag är djupt bekymrad för de människor som inte har den förmånen som jag har.

Men var så säker, många funktionshindrade är i dag djupt oroliga och bekymrade. Finns det utrymme för en framtidsvision och en framtidstro på ett bättre liv i en tid när socialdemokraterna med en mycket konsekvent politik, steg för steg försämrat situationen för hundratusentals människor i detta land? Och detta har man gjort mot en grupp i samhället som kanske allra mest just behöver samhällets stöd.

Moderata samlingspartiet har – vid det här laget borde det vara allmänt känt – avvisat samtliga de försämringar som den socialdemokratiska regeringen föreslagit och drivit igenom och som drabbat de funktions-

hindrade sedan hösten 1994. Vi har försvarat de funktionshindrades situation även i tider av mycket ansträngd ekonomi. Vi har i praktisk handling menat att vi menar allvar när vi säger att människor som behöver det offentliga stöd och omsorg alltid skall garanteras detta.

Herr talman! Det finns flera skäl till detta. Även om behovet att sänka och finansiera statsfinanserna fortfarande är stort kan vi aldrig acceptera att de personer som har störst behov av den offentliga sektorn alltid skall ta det största ansvaret. Till skillnad från socialdemokraterna anser vi att det är människor som har haft turen och förmånen, om man så vill, att inte drabbas av ett funktionshinder som skall ta ett större personligt ansvar. Jag upprepar att vi kan göra det genom bl.a. karensdagar och bibehållen 75-procentig ersättningsnivå i sjukförsäkringen, kombinerat med skattesänkningar riktade särskilt mot låg- och medelinkomsttagare. Då skapar vi ett ekonomiskt utrymme för att gå in och stötta den här gruppen. Då värnar vi också omsorgen om framför allt våra funktionshindrade. Den uppfattning som jag gör mig till tolk för nu har dessutom, såvitt jag har kunnat förstå, en djup förankring ute i samhället.

Herr talman! Jag vill bara nämna ytterligare två viktiga frågor som tas upp i betänkandet, nämligen den yrkesinriktade rehabiliteringen och möjligheten att få ett särskilt ekonomiskt stöd i boendet.

När det gäller rehabiliteringen vill vi framhålla att det är mycket viktigt att man inte överger arbetslinjen för personer med funktionshinder. Regeringen har dessvärre vid ett par tillfällen dragit ned anslagen till en yrkesinriktad rehabilitering, och en utebliven rehabilitering kan snabbt leda till ett permanent funktionshinder som kostar såväl mänskligt lidande som ekonomiska resurser i socialförsäkringen.

Över huvud taget anser jag att man ganska snart måste klargöra hur en arbetsmarknad skall se ut för de personer som av olika skäl inte kan beredas arbete inom den ordinarie arbetsmarknaden. Det brådskar därför att andelen personer med funktionshinder som står utanför arbetsmarknaden ökar mycket kraftigt, och samhället har i dag icke resurser att erbjuda dem ett arbete.

Till sist, herr talman, har vi det särskilda ekonomiska stödet i boendet. Bostadstilläggen måste konstrueras så att ingen funktionshindrad person skall behöva leva med den ständiga oron och pressen att vara utlämnad till socialbidrag för att klara att betala sin hyra. I det här fallet måste man ta hänsyn till denna grupps speciella behov och ingenting annat.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 1 under mom. 1.

Anf. 114 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Herr talman! Inledningsvis vill jag säga att Folkpartiet anser att regeringens skrivelse om handikappolitiken är ett mycket tunt dokument. Vi saknar en övergripande strategi från regeringen. Det enda område som regeringen har profilerat sig på under den här mandatperioden är försämringar och förändringar inom handikappreformen. Vi har därför i vår motion lyft fram områden där regeringens politik har uppenbara brister och rentav är skadliga för många funktionshindrade.

Först och viktigast har vi föreslagit ett återställande av handikappreformen. För bara en liten stund sedan har majoriteten beslutat om ytterligare förändringar och försämringar i handikappreformen. Vår motion stöds glädjande nog av Moderata samlingspartiet, Miljöpartiet och Krist-

demokraterna, och det känns bra. Folkpartiet anser att ett återupprättande av handikappreformen är det allra viktigaste just nu.

Handikappolitiken berör många områden. Regeringen har föreslagit en utredning om tillgängligheten i vardagsmiljön. Vi tycker inte att det behövs fler utredningar, utan att arbetet i stället skall inriktas på att hjälpa mindre hinder i offentlig miljö. Enkla åtgärder kan klaras snabbt, men för mer omfattande krävs längre tid. Varje ansvarig myndighet måste därför upprätta planer som anger i vilken takt och på vilket sätt tillgänglighetsproblemet skall lösas. För det behövs det ingen ny utredning.

Herr talman! Hjälpmedel är för många helt avgörande för att t.ex. kunna äta, gå och arbeta. Kvaliteten på hjälpmedelsförskrivningen är varierande. Det har vi fått exempel på från bl.a. handikapporganisationerna. Det gäller att se till att den enskilde får rätt hjälpmedel, men också att informera om hur de skall användas. Kvaliteten måste förbättras. Många gånger är väntetiderna för att få hjälpmedel orimligt långa. Folkpartiet föreslår därför att vårdgarantin skall utökas till att omfatta hjälpmedel som är medicinskt motiverade. De som är i behov av hjälpmedel skall få snabb hjälp och komplicerade hjälpmedel senast inom tre månader.

Herr talman! Att ha ett arbete är viktigt för alla människor. För några behövs särskilda åtgärder, som lönebidrag eller arbete inom Samhall. Samhall skall ge arbetsmöjligheter till dem som har de svåraste funktionshindren. Handledare för personer med funktionshinder, s.k. *job coach*, måste införas som en reguljär åtgärd och utnyttjas på bred front för att underlätta för funktionshindrade att få arbete. Detta kan utvecklas genom ett flexibelt utnyttjande av lönebidragen.

Det förekommer också en diskriminering av funktionshindrade i arbetslivet. Handikappombudsmannen har fått in många anmälningar. Därför behövs en lagstiftning som skall gälla vid anställningar. Samma regler mot diskriminering behövs också vid startande av företag. Banker och andra långgivare får inte försvåra för enskilda att starta eller driva företag med hänvisning till funktionshinder. Det behövs en lagstiftning mot diskriminering i arbetslivet. Lagstiftningen måste kunna användas vid uppenbar diskriminering. Vi anser också att handikappombudsmannen måste ges rätt att väcka talan om någon diskrimineras på grund av sitt funktionshinder.

Men det behövs också en lag som förbjuder diskriminering av personer med funktionshinder, en lag som skall likställas med lagen mot diskriminering på grund av kön, hudfärg eller etnisk tillhörighet. Frågan om en sådan här lag har dragits i långbänk av den socialdemokratiska regeringen. Den senaste åtgärden är att man har tillsatt en särskild utredare för att ännu en gång utreda frågan om diskriminering i arbetslivet. Det behövs en lagstiftning som förbjuder diskriminering, inte bara i arbetslivet utan i andra sammanhang också. Det händer att t.ex. restaurangägare avvisar funktionshindrade med hänvisning till att "de skulle störa de andra gästerna". Det är uppenbart att rättsskyddet för människor med funktionshinder måste stärkas i Sverige. Flera länder har redan säkrat dessa rättigheter i diskrimineringslagar, t.ex. USA, Kanada, Nya Zeeland, Australien och Sydafrika. Det är hög tid att Sverige får en sådan lagstiftning.

De psykiskt funktionshindrade är en särskilt sårbar grupp. Socialstyrelsen har i sin slutrapport om handikappreformen anført att gruppen psykiskt funktionshindrade har särskilda behov av kontaktman eller någon form av personligt ombud som kan företräda den enskildes intressen i kontakter med myndigheterna. En kontaktperson kan också vara ett sätt att få en bättre samordning av vårdinsatserna. Därför anser vi i Folkpartiet att kontaktpersoner/ombud bör erbjudas alla personer med svåra psykiska sjukdomar. Detta underlättar ett självständigt liv för dessa människor.

Herr talman! Vi har många fler förslag som behandlas i detta betänkande, och vi har ett stort antal reservationer. Vi står naturligtvis bakom dem, men jag yrkar nu bifall till reservationerna 6 och 16.

Anf. 115 STIG SANDSTRÖM (v):

Herr talman! Kerstin Heinemann tyckte att skrivelsen från regeringen var tunn, och jag kan dela den uppfattningen. Det framgår också av antalet reservationer. Moderaterna har ett flertal reservationer liksom Folkpartiet och även övriga partier. Jag tror att vi i många stycken är överens. Jag skulle kunna instämma i många av de andra partiernas reservationer. Det måste vara ett tecken på att skrivelsen är tunn.

I en del av motionerna tar man upp diskrimineringen i arbetslivet. Kerstin Heinemann tog upp det mycket utförligt. Vi har också skrivit under reservation 13 om antidiskrimineringslag.

När det är tuffa tider, med besparingsprogram som drabbar de sämst ställda i samhället, går det naturligtvis också ut över de handikappade. Vi ser på arbetsmarknaden att risken ökar för ett elitsamhälle, att de som inte platsar på arbetsmarknaden har svårare att komma in där. Samhället hjälper inte heller till särskilt mycket, om man ser till hur de här frågorna hanteras.

Vi vill ha en antidiskrimineringslag. Vi tror att det är dags för en sådan. Det är sådana områden som samfärdsel, ekonomi, arbete, tillgång till varor och tjänster, till ny teknik och teknikutveckling, till bostäder och bostadsstöd, till offentliga miljöer och även till politiken, till maktens centrum. Vi vill då ha en lag som innebär sanktioner och talesmöjlighet för en handikappombudsman, som Kerstin Heinemann tog upp.

Ingrid Burman kommer litet längre fram att ta upp lönebidragssidan, och Owe Hellberg kommer att behandla tillgängligheten. Därför uppehåller jag mig inte vid de frågorna.

Jag vill passa på att ställa några frågor till Liselotte Wågö och Kerstin Heinemann.

Ni tar upp bl.a. hjälpmedelsgarantin. Det låter väldigt bra, och det skulle jag också vilja vara med på. Men vad innebär det? Skjuter ni till några pengar till det i årets budget? Vi har t.ex. skjutit till ett antal miljoner till Handikappinstitutet, för att de där skall få möjlighet att följa med i den tekniska utvecklingen, utveckla IT-program, osv.

Jag skulle gärna vilja ha svar på frågan: Vad innebär det att man skall ha tillgång till komplicerade hjälpmedel inom tre månader? Vad innebär "komplicerade hjälpmedel"? Det är möjligt att ni har mycket bra tankar, och jag vill då ta del av dem.

Jag skulle också vilja veta vad ni menar med att den som står i kö till hjälpmedelscentralen, när det är kö till utprovning, skall kunna vända sig

*Fel! Okänt
växelargument.*

till andra organisationer. Vilka andra organisationer är det? Vilka i samhället är det som kan hjälpmedel utöver hjälpmedelscentralen, ordinatorerna på rehabiliteringen på lasaretten och specialklinikerna?

Jag tycker också att Moderaternas IT-program är intressant och bra i många stycken, och jag skulle kunna ställa upp på det. Men det är en sak som förbryllar mig litet grand, och det är när ni säger att man skall koncentrera sig på de synskadade och ta fram hjälpmedel till dem. Jag kan hålla med om att datorer är utmärkt anpassade för exempelvis blindskrift. Språken är egentligen analoga, och det är helt perfekt. Jag tycker att man skall satsa stenhårt på det. Men de nya programmen och den nya tekniken passar även för andra funktionshindrade. Det gäller bl.a. hörselskadade, dyslektiker, människor med afasi och rörelsehindrade, som också får bättre möjligheter att ta sig fram med olika hjälpmedel. Jag vill därför fråga varför ni begränsar er bara till synskadade. Det finns en enorm utvecklingspotential på det här området.

Vi har nu under allmänna motionstiden väckt en datamotion där vi specifikt tar upp de här frågorna. Det innebär att vi skall följa Handikappinstitutets program. Det nämner ni också i era motioner. Men vi går så mycket längre. Vi tar upp själva kommunikationen och relationerna, att lära upp och satsa speciellt på äldre och funktionshindrade, skapa miljöer med en kritisk massa, så att man kan ta till sig den nya tekniken och Internet och kan kommunicera med offentlig service osv.

Det var några frågor, och jag ser nu att jag kommer att få svar på dem.

Anf. 116 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Herr talman! Det är klart att vi skall hjälpa till så att Stig Sandström får klarhet i sina funderingar.

Om jag börjar med hjälpmedelsgarantin, vet vi också att det finns köer. Men man måste kunna hitta ett bättre system för att se till att människor får dessa hjälpmedel. Alla behöver dessutom inte komma till en hjälpmedelscentral. Det finns också hjälpmedel inom den kommunala biten. Det skall väl inte behöva dröja alltför länge, utan man skall kunna lova människor att få enkla hjälpmedel till sin bostad så fort de är i behov av dem. Jag tycker inte att det är några stora problem, och det gäller inte stora resurser. Dessa hjälpmedel skall de ha i alla fall.

Anledningen till att vi har sagt att komplicerade hjälpmedel skall erbjudas inom tre månader är att det finns hjälpmedel som inte är standard och som måste anpassas individuellt. Då kan man inte lova att de skall komma dagen efter. Så enkelt tycker jag att det är, och därför skulle Stig Sandström kunna ställa sig bakom detta.

Anf. 117 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Det var nästan som jag trodde, att de andra organisationerna skulle vara kommunerna. De har också hjälpmedel, men det är enklare hjälpmedel. Kommunerna har inte den kunskap och den känedom och kan inte göra den individuella anpassning som ofta krävs med hjälpmedel.

Sedan hörde jag ingenting om att ni har skjutit till pengar till det här. Så fort jag hör ordet garanti blir jag intresserad av att veta om det finns

några muskler bakom eller om det bara är tomt prat. Hur har ni tänkt er finansieringen? Det här kostar nämligen pengar.

Prot. 1997/98:12
8 oktober

Anf. 118 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Herr talman! Men det kostar ännu mer pengar om människor skall ligga på lasarett på grund av att de inte klarar sin dagliga tillvaro. De resurserna finns alltså och kan omfördelas.

Det är väl ganska bra att kommunerna snabbt kan ordna dessa hjälpmedel. Men det finns också andra möjligheter, t.ex. hörapparater. Visst skulle man kunna se till att det finns andra än hörcentralerna på lasaretten som provar ut hörapparater, att det finns en privat verksamhet där människor också kan göra en kvalificerad utprovning av hörapparater, lika väl som att de går till en optiker och får glasögon. Det skulle också avlasta hörcentralerna och betyda att de långa väntetiderna skulle minska.

Anf. 119 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Det var bra att jag fick reda på finansieringen. Jag håller med om att det finns stora samhällsekonomiska vinster att göra på hjälpmedelsområdet. Det har samhället betalt för. Men vi måste ändå ta fram reda pengar i en budget. Vinsterna kan man göra först på sikt, och jag vill gärna se resurserna också.

Det talades om komplicerade hjälpmedel och om att man inte kan få fram en standard. Handikapprörelsen är orolig för att det skall bli en produktinriktning på hjälpmedel och för att man skall söka och erbjuda standardiserade produkter. I själva verket vet vi att många av dessa hjälpmedel är högst individuella. Det går t.ex. inte att standardisera en rullstol, utan det måste finnas kanske ett hundratal varianter. Jag har fått några svar på frågorna jag ställde om detta. Tack.

Anf. 120 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att Kerstin Heinemann har svarat ganska utförligt om hjälpmedelsgarantin. Jag kan försäkra Stig Sandström att våra förslag är finansierade till varje krona – pengarna till det här finns.

Precis som Kerstin Heinemann sade är det naturligtvis viktigt att man får sitt hjälpmedel i tid. Vi kan titta på vad som inträffade under den förra regeringsperioden då vi fick vårdgarantin – vilken fart det blev, vilken press den satte på sjukvården då och vilka resultat man åstadkom. Jag är övertygad om att en hjälpmedelsgaranti skulle kunna få samma resultat.

Jag går nu över till frågan om IT-programmen. Stig Sandström frågade varför vi skriver att vi anser att det är centralt att forskning och utveckling på IT-området intensifieras med bl.a. de funktionshindrade i allmänhet och de synskadade i synnerhet som särskilt prioriterad grupp.

Vi säger att utvecklingen skall intensifieras i allmänhet, men självfallet är det viktigt att de synskadade redan i dag får del i den utvecklingen. Jag tycker nästan att Stig Sandström svarade på frågan själv. Man ligger alltså långt framme med IT just när det gäller synskadade. Därför är det viktigt att utvecklingen går framåt så att de verkligen får del av de landvinningar som gjorts på området.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 121 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag tror inte att vi är särskilt oense, men jag blev litet förvånad över att ni bara prioriterar en grupp när det finns så många andra som kan dra nytta av detta. I en motion kan det ju förstås hända att man blir entusiastisk och lyfter fram en viss sak.

Naturligtvis bör man få fram hjälpmedel i tid. Jag har själv suttit med i en hjälpmedelsdelegation i slutet av 70-talet och början av 80-talet då vi hade gott om pengar. Det fanns två flaskhalsar. Den ena var ordinarie, som kan ta fram och anpassa hjälpmedlen, och det andra var pengar. Ofta har det i sjukvårdsvärlden varit så att pengarna är slut i september eller oktober. Då kan man inte få sin hörapparat utan måste vänta till nästa period.

Jag har fått en hel del svar på frågorna om hjälpmedelsgarantin. Men jag tycker inte att vi skall skapa någon illusion av att bara en garanti hjälper – det vill till pengar också. Det var det jag ville ha fram. Det är bra om vi kan satsa mer på hjälpmedel och uppmärksamma de frågorna.

Anf. 122 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik:

Herr talman! Jag tror att Stig Sandström och jag är överens i stort, och jag kan bara beklaga att han inte också skrev under reservationen.

Anf. 123 THOMAS JULIN (mp):

Herr talman! Detta betänkande innehåller många bra och viktiga förslag. Jag börjar med att yrka bifall till reservation 3, som handlar om tillgänglighet i vardagsmiljön. Jag står också bakom samtliga de reservationer till betänkandet från andra partier som jag gett mitt stöd. Det gör jag utan att ha de ekonomiska muskler som Stig Sandström efterlyser.

Det gäller hjälpmedelsgarantin, bilstödet, antidiskrimineringslagen, handikappreformen och reservationen om psykiskt funktionshindrade och bostadstilläggen. Det är viljeytringarna jag stöder och som jag tycker är viktiga och bra.

Herr talman! Miljöpartiet har i flera tidigare motioner hävdat behovet av att undanröja hindren i samhället för funktionshindrade personer. Handikappanpassning skall vara en självklarhet, både vid nybyggnation och ombyggnation. Det gäller speciellt i offentliga lokaler, affärslokaler, skolor, väntsalar och sjukhus.

Handikapporganisationerna kräver åtgärder nu, och det har de gjort i många år. Miljöpartiet delar organisationernas åsikt att det inte finns någon anledning att dröja längre med handikappanpassningarna. Vi vill nu ha en lag som innebär att enkla hinder skall åtgärdas och undanröjas. Ofta är det tidigare förbiseenden som skapat dessa hinder.

Med tanke på att förändringar som gäller handikappanpassningar sker långsamt – bl.a. beroende på att nybyggnationen är så liten – är det viktigt med en lagstiftning som i första hand inriktar sig på att skynda på alla de enkla åtgärder man kan vidta. Detta måste i första hand ske vid offentliga byggnationer och med anpassningsåtgärder i sådana.

Vi ser också allergisanering som en anpassningsåtgärd. En väldigt stor del av befolkningen drabbas på något sätt av allergier eller överkänslighet på grund av sjuka inomhusmiljöer. Därför måste även fukt- och

mögelproblem åtgärdas för att man skall kunna skapa tillgänglighet. Man glömmer ofta bort detta.

Herr talman! Vi anser också att det skall vara praktiskt möjligt att göra hela bostadsbeståndet tillgängligt för i princip alla. Men det finns många ställen där detta inte är möjligt, även om man skall ha den principen. Det gäller förändringar i gamla kulturmiljöer, där ingrepp skulle kräva stora åtgärder och kanske göra mer skada än nytta.

En annan reservation jag stöder är den om en hjälpmedelsgaranti. Det är viktigt att de som är beroende av hjälpmedel kan få dem inom rimlig tid. Som flera andra talare har sagt är det inte rimligt att man kanske skall få vänta i flera månader på sina hjälpmedel.

Vad gäller bilstödet är det viktigt att regeringen kommer med förslag till ändrade regler. Det har blivit en del pengar över på just bilstöds-kontot, och det beror inte på att det inte finns något behov utan på att reglerna gör det omöjligt för många handikappade att utnyttja stödet. Ett av de få områden där Miljöpartiet anser det motiverat med ett ökat bilåkande är just för handikappgruppen.

Det är viktigt att man får en lag mot diskriminering av handikappade. Som Kerstin Heinemann sade är det inte acceptabelt att man skall kunna stänga ute handikappgrupper från restauranger bara för att de är handikappade. Restaurangägarna måste klara av att det kommer folk i rullstolar eller människor som är handikappade på annat sätt, utan att uppfatta det som att de skulle störa de övriga gästerna på restaurangen. Därför är det viktigt att regeringen skyndsamt kommer med ett förslag till lag mot diskriminering av handikappade.

När de gäller de fysiskt funktionshindrades möjligheter till hjälp och stöd enligt LSS delar vi i Miljöpartiet uppfattningen att regeringen måste återkomma med ett förslag som stärker dessa. Samråd bör ske med gruppens intresseorganisationer, så att förslagen blir bra från början.

Jag yrkar alltså bifall till reservation 3.

Anf. 124 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Herr talman! Under de senaste åren har många beslut fattats som gör livet lättare för de funktionshindrade. Det är mycket positivt. Det är dock viktigt att följa upp hur besluten verkställs och vilka förbättringar det i realiteten blivit för de handikappade.

Jag skall börja med att återge en lägesbeskrivning från hösten 1996 som Handikappombudsmannen gjort. Den visar att mer än hälften av kommunerna under hösten saknade anpassning för rullstolsburna i bussar som går i ordinarie linjetrafik.

65 % av landets kommuner rådfrågar sällan eller aldrig ett handikappråd eller en handikapporganisation i ett tidigt skede, innan ett beslut fattas som rör rörelse- och funktionshindrade.

Mer än hälften av kommunerna saknar ett handikappolitiskt program. Drygt en tredjedel av dessa avser inte heller att utarbeta något sådant med tanke på FN:s standardregler.

Undersökningen visar också att nästan var fjärde lokal där kommunfullmäktige håller sina sammanträden inte uppfyller minimala krav på tillgänglighet för rörelsehindrade. Detta innebär i praktiken att många funktionshindrade stängs ute från en central del av den svenska folkdemokratien.

I mindre än var tionde kommun är det möjligt för en person med hörselnedsättning att kommunicera direkt med kommunens växel med hjälp av texttelefon.

Endast 35 % av kommunerna har genomfört en minimal anpassning för rörelsehindrade av sina allmänna bibliotek.

54 % av grundskolorna i landet saknar en minimal anpassning för rörelsehindrade. Nästan var tionde särskoleelev får sin undervisning utanför ordinarie skollokaler.

Detta, herr talman, visar på att det finns väldigt mycket att göra på det handikappolitiska området. Jag tycker att det finns en samstämmighet i kammaren om att man verkligen är mån om att det skall hända någonting.

Regeringens skrivelse om den samlade strategi som finns saknar enligt min uppfattning väsentliga avsnitt, som jag uppfattar som bortglömda. Jag tänker på dem med osynliga funktionshinder. Jag tänker på barn som drabbats av DAMP och som helt glömts bort.

Det är oerhört viktigt att ett omfattande arbete görs för att skapa ett samhälle som ser, bejakar och inkluderar alla människor – även de som inte kan göra sin röst hörd.

De psykiskt sjuka människorna har ett stort handikapp, och de har det svårt i dag. Detta är en av de mest bortglömda grupperna, och dessa människor kanske är de som oftast känner sig i vägen. De kan inte formulera sina behov eller kräva sina rättigheter, och därför tycker jag att denna grupp måste lyftas fram på ett alldeles speciellt sätt. Vi kristdemokrater efterlyser alltså handlingskraftighet när det gäller den här gruppen, så att också de här människorna skall bli delaktiga i samhället.

Vi anser också att en antidiskrimineringslag måste komma till stånd. Det är viktigt för att målen om ett samhälle som har plats för alla verkliga skall kunna realiseras och bli mer än vackra deklamationer. Det måste finnas ett s.k. golv i en lag.

Ett exempel som visar att situationen på många håll fortfarande är otillfredsställande är när de synskadade i Örebro krävde att bussförarna skulle ropa ut hållplatserna via högtalare. Då sade facket nej. Skälet var att ett sådant krav skulle kunna leda till psykiska påfrestningar för förare som talar dialekt.

Herr talman! Ibland kanske det verkar som att det är de stora åtgärderna vi pläderar för i den här talarstolen. Jag tycker att det är viktigt att poängtera att det ibland är de små sakerna som är så oerhört viktiga för de funktionshindrade. De små justeringarna kan leda till stora förbättringar, speciellt om flera små förändringar medverkar. Med god vilja kan man komma långt, men det krävs ändå en lagstiftning som tydligt pekar ut såväl färdriktningen som hastigheten.

Herr talman! Vi är alla överens om att vi måste prioritera inom den budgetram vi har. Ingen av oss vill medverka till att statsskulden blir större och att våra barn och barnbarn skall behöva bära en orimlig börda.

Men i samma andetag är det viktigt att säga att vi inte skall lägga besparingar på den grupp människor som har det allra svårast och tyngst. Det är en grupp människor som behöver hjälp för att kunna leva ett vanligt liv, som vi andra klarar av utan hjälp. Därför har vi kristdemokrater motsatt oss besparingar inom handikappolitikens område. Vi tycker att det är en god etik att undanta dessa grupper från att bära statsskulden. Vi

som är friska och inte har dessa funktionshinder och som orkar bära måste också göra det.

Det är viktigt att de signaler vi sänder ut visar att vi inte vill skapa en oro för alla dem som har det svårast. Vi vet att de har oroats under de senaste åren. När besparingsförslag kommer oroas väldigt många och undrar: Hur skall det bli för mig?

Herr talman! Därför hoppas jag att vi i fortsättningen skall kunna låta de funktionshindrade känna trygghet i vetskapen om att vi tillsammans kommer att utveckla saker och göra dem bättre – inte avveckla dem.

Jag yrkar bifall till reservationerna 16 och 19. Självfallet står vi kristdemokrater bakom alla våra reservationer, men av tidsskäl yrkar vi bifall endast till dessa två.

Anf. 125 ELISEBEHT MARKSTRÖM (s):

Herr talman! Utgångspunkten för den svenska handikappolitiken är alla människors lika värde. För att begrepp som delaktighet och jämlikhet skall bli till verklighet krävs en ökad tillgänglighet i vardagsmiljön samt möjligheter till eget boende, möjligheter att ha ett arbete, att ta del av information osv. Detta tillsammans med ett gott och vänligt bemötande och frihet från diskriminering redogör regeringen för i skrivelsen.

De senaste årens handikappreformer har i hög grad varit inriktade på att förbättra det individuella stödet. Det är nu dags att gå vidare för att åstadkomma bättre tillgänglighet generellt, i olika verksamheter och miljöer. Generella åtgärder har dessutom den fördelen att de kommer även andra, som inte direkt hör till gruppen funktionshindrade, till del.

I det sammanhanget är en ytterst viktig förändring på gång, som får tjäna som en signal på ett förändrat synsätt. Det gäller färdtjänst, som framöver i första hand skall betraktas som en transportform i stället för en form av bistånd.

För att stimulera och stödja utvecklingen på trafikområdet fördelar regeringen 1,5 miljard kronor på fem år.

Kommunerna har ett alldeles särskilt ansvar för tillgängligheten i vardagsmiljön. Jag vill understryka att kommunala åtgärdsprogram bör upprättas och ingå i varje kommuns översiktsplan. Sådana program är den mest effektiva metoden för att komma vidare och undanröja praktiska och fysiska hinder.

Boverket får nu i uppdrag att samordna arbetet med att utforma ett program för generellt ökad tillgänglighet i kommunerna. Arbetet skall ske i nära samråd med Handikappinstitutet, handikapporganisationerna och andra berörda. Goda exempel på hur det effektivt går att förbättra tillgängligheten skall sedan spridas. En del av tillgänglighetsprogrammet skall inriktas på att hitta former för en integrerad anpassning av trafiksystem och bebyggelse. För att underlätta för handikapporganisationerna att medverka i ett sådant arbete anslår regeringen särskilda medel ur Allmänna arvsfonden. Skulle det visa sig att utvecklingen av tillgängligheten inte påskyndas bör en tvingande lag övervägas. Det är också vad utskottet skriver i sitt betänkande, herr talman.

Många funktionshindrade säger att de upplever diskriminerande behandling. Det har ofta varit frågan om sådant som att nekas inträde till olika publika verksamheter. Sådana hinder strider mot värderingen om

alla människors lika värde. Därför skall diskrimineringsförbudet i brottsbalken också komma att omfatta gruppen funktionshindrade.

Regeringen förväntas inom kort komma med förslag till riksdagen. Det gäller även frågan om diskriminering i arbetslivet. Det är regeringens ambition att en sådan lag skall träda i kraft den 1 januari 1999.

Tillgänglighet handlar också om bemötande. Funktionshindrade har ett alldeles särskilt behov att bli bemötta på ett sådant sätt att det underlättar delaktighet och tillgänglighet. Regeringen har tillsatt en särskild utredare med uppgift att bl.a. se över hur kraven på valfrihet, inflytande och information respekteras. Nästa sommar skall han föreslå åtgärder för att avhjälpa eventuella brister och missförhållanden.

Den generella välfärden som en av grundstenarna i handikappolitiken är oslagbar när det gäller att förbättra förhållanden för dem som har det största behovet. Det innebär mindre av utpekande, och leder till sammanhållning i stället för att grupp ställs mot grupp.

Jag vill påstå att moderaternas hämningslösa skattesänkarpolitik inte bådär gott på handikappområdet. Om skatterna skulle komma att sänkas med de miljarder som moderaterna utlovar blir det inte mycket kvar att fördela. För min egen kommun, Nyköping, är skillnaden mellan regeringens politik och moderaternas förslag 66 miljoner kronor i reda pengar år 2000. Det är lika mycket pengar som hela den tekniska verksamheten kostar netto på ett år. Att skapa utrymme för handikappolitiken genom fler karensdagar och 75-procentsnivå i sjukpenningen drabbar ju omedelbart den grupp som man påstår sig vilja värna.

Jag vill passa på att något bemöta en del av det som moderaterna tagit upp i sin motion och i reservationer.

För det första gäller det de projekt som påbörjats på rehabiliterings- och habiliteringsområdet med hjälp av de s.k. stimulansbidragen. Det är inte som moderaterna skriver att redan påbörjade projekt fått avbrytas. Det är precis tvärtom. De har getts möjlighet att fullföljas. Däremot startas inga nya projekt.

För det andra gäller det moderaternas antydningar om att den enskildes rätt att själv välja sin egen assistent på något sätt skulle äventyras i och med att kommunerna nu skall bekosta de första 20 timmarna. Jag tillbakavisar det påståendet med att säga att det inte har gjorts några som helst ändringar i lagen i den riktningen. Det finns inte heller några sådana förslag.

Den fördyring som detta för med sig för kommunerna kompenseras genom ökade statliga anslag, dock inte fullt ut, samt med de ytterligare 8 miljarder kronor som tillförs kommunerna att användas till vården, skolan och omsorgen under 1998.

När det sedan gäller handikappreformen och att rätten till personlig assistans skall återställas, vill jag först säga att skola och barnomsorg om något är ett verksamhetsområde med klart uttalat kommunalt ansvar. Det är rimligt att kommunerna ser till att verksamheterna utformas så att alla barn kan vistas där och ta del av undervisningen. Det är väl det som är en av poängerna med att tillgängligheten skall öka. Vi skall ju bort från särlösningar.

Sedan ställer jag mig undrande inför vad det egentligen är man avser när man hävdar att rätten till personlig assistans skall återställas. Det hävdar ju moderaterna här i gott sällskap. Vad är det som skall återstäl-

las? Personkretsen är oförändrad. Möjligheten att själv välja vem man vill ha till sin hjälp är orörd. Anslaget är näst intill fördubblat sedan 1994. Det genomsnittliga beviljade timantalet ökar, liksom antalet personer med stöd.

Socialutskottet kommer om 20 dagar att ha en hearing kring assistansersättningen för att klargöra hur utvecklingen hittills sett ut. Visst känns det viktigt att vi har en gemensam verklighetsbeskrivning över partigränserna när vi diskuterar eventuella förändringar på dessa viktiga områden framöver.

När det gäller de psykiskt funktionshindrade och LSS, vill jag börja med att slå fast att de psykiskt funktionshindrade i lagstiftningen inte är utestängda från insatser. LSS utgår från behov och inte från diagnos. Men det är klart att det är ett stort problem att endast 1 300 personer med psykiska handikapp har fått beslut om LSS-insatser och att det helt saknas beslut i hälften av landets kommuner. Förklaringarna är antagligen många.

En kan vara att gruppen inte nås av information om möjligheterna, en annan att handläggare delvis saknar kunskap om psykiska funktionshinder och en tredje att så många som en tredjedel av kommunerna ännu inte inventerat behoven hos de psykiskt funktionshindrade.

Regeringen har tagit initiativ till att stimulera och utveckla alternativa stöd- och boendeformer genom att avsätta särskilda medel ur Allmänna arvsfonden. Frivilligorganisationer har under våren inbjudits att delta i det arbetet.

Herr talman! I betänkandet framgår att Socialstyrelsen under nästa år kommer att lämna en rapport om psykiatrireformen. Därför finns det anledning att avvakta till dess innan riksdagen tar ställning till eventuella förändringar. Det får också gälla för frågan om personligt ombud. De tio försöksprojekt som är i gång kommer sannolikt att visa på en bättre väg till samordning av olika stödsatser. Frågan om systemet skall införas i full skala så som Psykiatriutredningen föreslog bör så småningom bli föremål för nya överväganden.

Herr talman! Det är ingen hejd på moderaternas optimism när de beskriver fördelarna med sitt förslag om en s.k. hjälpmedelsgaranti. De ser det själva som en fortsättning på den valfrihetsrevolution som de anser sig ha påbörjat under den förra mandatperioden. Det skall bli snabbare, billigare, bättre och räcka till fler. Men när det kommer till hur det konkret skall fungera får man läsa en, två, tre och t.o.m. flera gånger för att försöka förstå vad moderaterna egentligen menar. Det finns t.ex. inte fastlagt någon kostnadsnivå på garantin. Ett problem som moderaterna själva pekar på är kostnadsskillnader på flera hundratusentals kronor. Att sätta i sjön en reform som det inte finns någon som helst kostnadsanalys av, låter som ett vanskligt projekt.

Det är nog klokt att göra så som majoriteten i utskottet kommit fram till, nämligen att avvakta de försök som pågår. De funktionshindrade torde ha störst behov av att hjälpmedlen blir rätt utprovade och kommer att fungera snarare än någonting annat. Det är inte i första hand en privatisering utan en effektivisering som behövs. De begreppen går som bekant inte alltid hand i hand, särskilt inte på områden där efterfrågan är liten och marknaden smal.

Det stora antalet reservationer har berörts här. Jag undrar om det möjligtvis kan bero på att vi närmar oss ett valår snarare än att regeringens skrivelse och berättelse över handikappolitiken skulle vara tunn.

Herr talman! Jag vill avsluta med att yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 126 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik:

Herr talman! Elisebeht Markström har svårt att förstå hur våra förslag till skattelättnader, nivåer i socialförsäkringar och karensdagar skulle vara något positivt för de handikappade. Jag kan förstå att Elisebeht Markström har svårt att förstå det. Det är väl ett alldeles nytt sätt att tänka på. Jag rekommenderar Elisebeht Markström att kanske stava sig igenom motionen en gång till. Då klarnar det kanske något.

Påståendet att projekt inte skulle ha avbrutits är felaktigt. Det är eländigt att projekt har avbrutits, men det är ännu värre att projekt inte har kunnat komma i gång på grund av pengabrist.

Jag ser också, precis som Elisebeht Markström, fram emot den hearing som utskottet skall ha om några veckor. Det skall bli väldigt skönt att få klargöra hur det ser ut på assistanssidan.

Jag vill avsluta med att fråga Elisebeht Markström om hon delar regeringens uppfattning om att den nu förda handikappolitiken bygger på principerna om full delaktighet i samhällslivet, jämlika levnadsvillkor, självbestämmande och tillgänglighet. Jag vill också fråga om Elisebeht Markström är av den uppfattningen att den förda handikappolitiken har en bred förankring i Sveriges riksdag.

Anf. 127 ELISEBEHT MARKSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Nej, Liselotte Wägö, jag tror inte att det är något nytt sätt att tänka att ta från den ena behövande gruppen och ge till den andra. Att ställa grupp mot grupp är inte något nytt sätt att tänka – inte för er. Vi tänker inte så.

Jag sade i mitt anförande att en generell välfärdspolitik är den bästa garantin för att de som har det största behovet också får den hjälp och det stöd de behöver. Då finns det ingen som helst anledning att finansiera handikappolitiken med de sjukas och arbetsskadades dagliga ersättning. Vi har sagt att vi är beredda att höja ersättningen. Vi anser nämligen att det är befogat. Vi tänker inte använda de pengarna för att finansiera handikappolitiken.

Enligt de uppgifter jag har fått från departementet har inga projekt lagts ned av dem som har påbörjats. Tvärtom har de fått fullföljas. Det kunde man åstadkomma genom att skjuta till ytterligare pengar efter den första vändan, när man sade att alla pengar skulle bort. Det är de uppgifter jag har. Om Liselotte Wägö har någon annan uppgift kan vi kanske jämföra dem senare.

Jag anser nog att i grund och botten har regeringens handikappolitik en mycket bred anslutning, inte bara här i riksdagen utan också hos svenska folket. Det visar väl om inte annat alla dessa reformer och särskilt assistansreformen som nu så ivrigt diskuteras, inte minst bland de handikappade.

Anf. 128 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik:

Fru talman! Jag vet faktiskt inte i vilken verklighet Elisebeht Markström lever. Vi har haft en omröstning här i kammaren för inte så väldigt länge sedan i en viktig fråga, assistanstjänstgöringen. Titta på röstsiffrorna! Kallar Elisebeht Markström det för en bred majoritet i Sveriges riksdag, en bred förankring i handikappolitiken?

Vi tänker inte så, säger Elisebeht Markström. Vi tänker inte så att vi skall ta från den ena gruppen och ge till den andra.

Nej, hellre avstår man från viktiga insatser för den grupp som kanske bäst av alla behöver samhällets stöd. Jag tror att det är hög tid att tänka om. Den generella välfärden är bra för alla, säger Elisebeht Markström. Men det är bara det att i kärva tider räcker inte våra samlade resurser för att stötta de människor som kanske just i dessa dåliga tider bäst behöver samhällets stöd.

Jag tycker att detta är en mycket märklig syn på välfärdsfrågorna och inte minst på handikappolitiken.

Anf. 129 ELISEBEHT MARKSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Det är inte så länge sedan, bara dryga timmen, vi voterade kring ärendet personlig assistans. Det är alldeles riktigt.

Men lyssnade man till den debatten kunde man konstatera att det fanns en hel del uppgifter i luften om vad de förändringar som regeringen föreslår och som riksdagen nu har fattat beslut om faktiskt innebär. Det har ju inte inneburit några försämringar. Det har inte skett några inskränkningar. Det är inte fråga om någon kommunalisering. Alla de påståendena har kommit på skam, och det visar väl detta att riksdagen alldeles nyligen faktiskt röstade igenom förslaget från regeringen vad gäller den personliga assistansen.

Så till frågan om pengar och om hur vi skall använda dem. Det är klart att jag ändå är litet mallig över att vi nu har pengar att lägga på handikappområdet, att vi kan förstärka på assistansområdet och att vi kan göra det utan att behöva ta från de sjuka, de arbetslösa eller de arbetsskadade. Det är klart att jag är glad för det. Jag är glad över att kunna säga att vi kan göra det med egna pengar, inte lånade pengar. En eller annan fjäder i hatten tycker jag att vi skall ha också för det.

Anf. 130 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Fru talman! Jag måste faktiskt svara Elisebeht Markström. Jag känner mig litet kränkt när hon undrar om det stora antalet reservationer möjligen kan bero på att det snart är valår.

Vår motion och våra reservationer när det gäller de här frågorna grundar sig på en övertygelse om att det är viktiga frågor. Det är inte några frågor som vi har skakat fram nu inför en valrörelse. Det har funnits ett stort engagemang i vårt parti i många år, och jag vill bara kort hänvisa till Bertil Ohlins engagemang på 40-talet, när han talade om det glömda Sverige.

Anf. 131 ELISEBEHT MARKSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Det var inte min mening att Kerstin Heinemann skulle känna sig kränkt. Men inte är det väl utan att tanken far genom huvudet

att man på grund av regeringens skrivelse över handikappolitiken, som ju ändå är en berättelse över den verksamhet som är i gång, lägger fram förslag och motioner som över huvud taget inte är upptagna i skrivelsen.

Naturligtvis finns det på handikappområdet, som är ett oerhört viktigt område, ett intresse hos oss allihop att göra så gott vi någonsin kan. Det är vi helt överens om. Men nog är det väl så att när vi diskuterar t.ex. – som jag sade alldeles nyss – den personliga assistansen är övertonerna i debatten ganska höga, och överbudspolitiken har just precis börjat.

Anf. 132 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Fru talman! Om ordningen här i Sveriges riksdag när regeringen lägger fram en skrivelse var den att vi bara skulle tacka för skrivelsen och säga att den var bra, om vi inte skulle få ha synpunkter på skrivelsen och tala om vad vi tycker är dåligt och vad man borde göra i stället, vore det enligt min mening att mer eller mindre lägga munkavle på oss riksdagsledamöter. Vi måste väl ändå ha en möjlighet att kommentera regeringens skrivelse och tala om att vi tycker att den är tunn. Vi måste kunna tala om vad vi skulle vilja göra i stället utan att det för den skull talas om överbudspolitik inför en valrörelse.

Anf. 133 ELISEBEHT MARKSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Regeringens skrivelse är ju en berättelse över det som sker, och det är motionsrätt på skrivelser. Så jag menar inte att man inte får motionera. Men när det tidigare i kammaren talades om att det var så oerhört många reservationer och motioner och om att det skulle bero på att regeringens skrivelse är så tunn, slog det mig att det kanske inte är så underligt att man tar chansen att försöka profilera sig.

Kerstin Heinemann hade kanske kunnat ta tillfället i akt att beskriva hur hjälpmedelsgarantin mera exakt skall fungera, så att vi andra också hade haft möjlighet att förstå. Eller också kunde hon ha försökt beskriva utvecklingen vad gäller personlig assistans på ett sätt som mer motsvarar verkligheten än vad vi har hört här under dagen.

Anf. 134 KERSTIN WARNERBRING (c):

Fru talman! Handikappolitik berör många olika områden. Jag tänker koncentrera mig på en övergripande fråga som har mycket stor betydelse för alla funktionshindrade nästan oavsett vilket hindret är. Det området, den frågan, handlar om tillgången till vardagsmiljön.

Funktionshindrade skall vara likställda med alla andra invånare i vårt land. Centerpartiet anser att det målet så långt möjligt måste nås med generella insatser utan en massa onödig behovsprövning och detaljstyrning, men att dessa också måste kombineras med individuella åtgärder för att förbättra personliga förutsättningar och skapa ett större oberoende. De generella åtgärderna skall framför allt omfatta tillgänglighet till bostäder och miljö, arbetsliv, kommunikationer, samhällsinformation och medier och kultur. Samhället måste vara tillgängligt för alla.

Inom dessa områden återstår fortfarande mycket att göra för att funktionshindrade skall kunna verka i samhället som alla andra invånare – detta trots att handikapputredningen så klart för flera år sedan visade på alla de brister som finns. Tillgänglighetsaspekterna måste därför få ökad

uppmärksamhet i samhällsplaneringen. I likhet med Kerstin Heinemann och Folkpartiet anser jag och Centerpartiet inte att det behövs fler utredningar. Nu måste vi gå från ord till handling. I vår motion med anledning av regeringens skrivelse kräver vi helt enkelt förändringar i plan- och bygglagen som gör det möjligt att undanröja hindren i vardagsmiljön.

Utskottet uttalar nu att ytterligare insatser behövs för att förbättra tillgängligheten. Kommunerna måste tillämpa plan- och bygglagen på ett sätt som bättre tillvaratar de funktionshindrades rättigheter för att det skall fungera. Samtidigt går utskottet vår väg och uttalar att om de åtgärder som utskottet visar att man kan ta till inte skulle visa sig tillräckliga, är utskottet inte främmande för att överväga lagstiftning på området.

Fru talman! Jag kan konstatera att vi med vårt yrkande lyckats förmå utskottet att flytta fram positionerna på ett mycket viktigt område som har en avgörande betydelse för att samhället skall anpassas till personer med funktionshinder.

Samtidigt vill jag också påpeka att socialtjänsten redan har ett ansvar för att delta i samhällsplaneringen. Men detta ansvar behöver stärkas. Det är viktigt att ett socialt perspektiv förs in i planeringen som komplement till den koncentration av tekniska och ekonomiska frågor som handikappanpassningen har tenderat att bli. Här måste man i mycket högre grad tillvarata den kompetens som socialtjänsten besitter.

I vår motion konstaterar vi också att ansvaret för handikappolitiken ligger på flera departement. Departementen behandlar självklart handikappfrågorna olika beroende på vilka huvudfrågor de har. Man prioriterar helt enkelt olika. Det här är naturligtvis också olyckligt om vi skall kunna genomföra allt det som måste genomföras för att samhället skall fungera för alla. Därför menar vi i Centerpartiet att det är nödvändigt att regeringen tar ett helhetsgrepp inom detta område och utarbetar en plan för politikens genomförande.

Regeringen tänker nu pröva frågan om inrättande av en nationell samordningskommitté i handikappfrågor. Detta skulle kunna vara ett utmärkt sätt att åstadkomma det nödvändiga helhetsgrepp som vi i Centerpartiet talar om och lyfter fram. Jag vill därför, fru talman, understryka vikten av att detta verkligen också blir gjort, att man verkligen åstadkommer den här nationella samordningskommittén.

Fru talman! Jag yrkar därmed bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 135 INGRID BURMAN (v):

Fru talman! Jag har med stort intresse tagit del av socialutskottets betänkande i det här ärendet. Man konstaterar att funktionshindrade skall kunna delta i samhällslivet på samma sätt som människor som inte har funktionshinder. Det är bra. Det är en mycket bra målsättning. Men när jag kommer till avsnittet om arbetsmarknaden och villkoren för de arbetshandikappade på arbetsmarknaden blir det problem.

Då ser vi, och vi vet det också från SCB:s undersökningar, att endast 50 % av de funktionshindrade finns på arbetsmarknaden. Resten finns placerade i olika bidragssystem, och framför allt är de arbetslösa. Vår slutsats av detta faktum är att det finns ett stort behov av att öka insatserna på området. Det handlar om att öka lönebidragsvolymen, och det handlar om att öka resurserna till Samhall.

Om vi tittar bakåt kan vi se att de senaste åren har antalet lönebidragsanställda minskat från ca 50 000 till att i augusti det här året vara nere på 45 500. Det innebär att i stort sett var tionde funktionshindrad under de senaste åren har fått lämna sin arbetsplats. Med tanke på att alternativet till lönebidragsanställning är förtidspension eller försörjning via sjuk- eller arbetsskadeförsäkring är behovet stort också rent samhälls-ekonomiskt, vid sidan av diskrimineringen och det mänskliga lidandet, att i stället tillåta aktivitet.

Man har sänkt lönebidragsnivåerna. Sänkningen till 80 % innebar att 7 000 fick lämna sina anställningar. Nu har man höjt nivån igen för de allmännyttiga organisationerna. Det tycker vi är bra. Men den här höjningen måste slå igenom på hela arbetsmarknaden. Lönebidraget skall vara anpassat till den anställdes funktionshinder och inte med rigiditet ha ett tak. Läger man en övre gräns, innebär det att människor med svåra funktionshinder utestängs från stora delar av arbetsmarknaden. Det är orättfärdigt.

Vi i Vänsterpartiet har lagt fram en annan motion, en motion som inte behandlas i det här betänkandet. Men jag vill lyfta fram några saker ur den som exempel. Vi har sagt att vi utöver höjda tak och volymer också vill införa ett särskilt rekryteringsbidrag som gör att arbetsgivare vågar anställa människor med svåra funktionshinder. Det här skall vara i högst ett år. Sedan kan man förhandla om nivån på lönebidragsbiten. Då vågar arbetsgivarna faktiskt anställa. Det är viktigt.

I dag är högsta bidragsnivån för lönebidragen 13 700 kr. Det beloppet har legat stilla sedan 1992. Vi menar att det här låga beloppet innebär att arbetshandikappade har svårt att avancera och få nya arbetsuppgifter. Om de får det får de i alla fall ingen högre lön eftersom arbetsgivarna då måste betala 100 % av löneökningen. Vi menar att det här taket måste höjas och på sikt tas bort, så att hela arbetsmarknaden öppnas för de funktionshindrade. Vi menar också att vi skall ta tillbaka en bestämmelse i lönebidragsförordningen som innebär att arbetsförmedlingar, när de förhandlar om nivåerna, måste ta hänsyn till om en nedsättning av nivån innebär risk för uppsägning.

Vi har också sagt att Samhall måste få mer resurser. Antalet platser på Samhall har minskat med 2 700 de senaste åren. 2 700 funktionshindrade har förlorat möjligheten till försörjning. Nu säger Samhall att om man får 180 miljoner kronor kan man snabbt skapa 1 500 nya jobb. Då kan man lyfta folk från bidrag till aktivitet. Vi tycker att det är viktigt.

Fru talman! Moderaterna säger att de inte har stått bakom de nedskärningar som har drabbat de funktionshandikappade. Men Moderaterna har stött varenda nedskärning när det gäller lönebidrag, minskade anslag till Samhall. Jag tycker att det också skall sägas i den här debatten.

Det är dags att gå från de vackra orden som betänkandet inleds med och omsätta dem i handling. Det är viktigt med tillgången till arbetsmarknaden.

Fru talman! Det finns många reservationer som det skulle vara angeläget att stödja i betänkandet. Men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation 9, som gäller en antidiskrimineringslag.

Anf. 136 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik:

Fru talman! Jag vill gärna kommentera det Ingrid Burman sade, nämligen att vi har stött neddragningar i fråga om lönebidragen. Nu är detta inte mitt område, och jag vet inte bevekelsegrunden som ligger bakom. Men jag kan tala om så pass mycket att de åtgärderna är inte riktade i huvudsak för att försämlra för de handikappade. Det är väl för att vi efterlyser ett annat system, vi tycker kanske inte att lönebidragen är det enda allenarådande för att lösa problemen när det gäller handikappades möjligheter att över huvud taget få arbete på den ordinarie arbetsmarknaden.

Ingrid Burman som kan dessa frågor utan och innan känner väl till vad som har hänt på sista tiden. Det står ett stort antal funktionshindrade människor utanför arbetsmarknaden, som inte heller i dag får tillgång till Samhalls resurser och där vi inte vet vad vi skall göra. Det är inte säkert att det är just lönebidraget som är lösningen. Vi vill se en utredning på området. Vi har också motionerat i frågan och sagt att det måste skapas en hållbar lösning. Det är fullständigt oacceptabelt att en så stor del av befolkningen med funktionshandikapp av olika slag står utanför arbetsmarknaden och inte har möjlighet till egen försörjning.

Anf. 137 INGRID BURMAN (v) replik:

Fru talman! Det är bra att vi delar målsättningen att det är oacceptabelt att 50 000 funktionshindrade står utanför arbetsmarknaden. Det är möjligt att Moderaterna har visioner och målsättningar för hur man skall lösa detta. Men faktum kvarstår att Moderaterna har stött och deltagit i de beslut som de senaste åren har inneburit att var tionde funktionshindrad har fått lämna sin lönebidragsanställning och att nedskärningarna till Samhall har inneburit att platserna har minskat med 2 700. Det innebär att Moderaterna har stått bakom beslut som har varit direkt negativa för de funktionshindrade. Det har inte funnits några alternativ som har presenterats i Moderaternas politik, annat än i utredningar, som kanske på sikt skulle leda till något annat system. Under tiden har besluten slagit hårt mot de funktionshindrade.

Anf. 138 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik:

Fru talman! Ingrid Burman gör det förfärligt enkelt för sig genom att påstå att vi har stött riksdagsmajoritetens förslag på neddragningar i bidragen, dvs. att det skulle vara något slags handikappsfiendlig politik.

Det här är ett sådant jättestort problem. Det är inte ett jättestort problem enbart i en lågkonjunktur, Ingrid Burman. Det är också ett svårt dilemma i en högkonjunktur. Det är över huvud taget svårt för människor med funktionshinder att få fäste på den svenska arbetsmarknaden. Varför denna inställning till arbetshandikappade finns kräver en djupgående analys. Det kan vara människor med funktionshinder som kanske inte har ett dugg funktionsnedsättning i sin arbetssituation, utan kanske gör en hundratioprocentig arbetsinsats, men får ändå inte ett arbete på den svenska arbetsmarknaden.

Jag tror att man gör det enkelt för sig när man tror att man kan lösa detta problem på endast ett enda sätt, nämligen genom att återställa lönebidragen eller en enda åtgärd. Jag är fullständigt övertygad om, att om vi

*Fel! Okänt
växelargument.*

någonsin skall lösa detta stora problem krävs det ett batteri av åtgärder. Av det skälet har vi sagt att frågan måste utredas med skyndsamhet.

Anf. 139 INGRID BURMAN (v) replik:

Fru talman! Det finns redan i dag en rad analyser. Det är säkert viktigt att ta fram fler. Det är säkert också viktigt att hitta ytterligare redskap för hur vi skall komma till rätta med de orättvisor vi ser i dag. Det kan vi vara eniga om.

Men några av analyserna jag har tagit del av har inneburit att neddragningar har skett på de trubbiga redskap som samhället har tillgång till i dag. Det innebär att de med de svåraste funktionshindren inte kommer ut på arbetsmarknaden. Eftersom bidragsnivåerna pressas ned och taken sätts väljs de med inte så omfattande funktionshinder. I den stora orättvisan uppstår det ytterligare en orättvisa.

Vi från Vänsterpartiets sida tycker inte att det är acceptabelt. Vi skall använda de redskap vi har, lönebidragsanställningar, Samhall. Dessutom skall nya utvecklas.

Anf. 140 OWE HELLBERG (v):

Fru talman! Jag har tänkt att uppehålla mig vid frågan om tillgängligheten i den byggda miljön. Det är en fråga som regeringen inte har skött på något bra sätt utan skjuter framför sig och drar i långbänk.

Frågan är grundligt utredd i Plan- och byggutredningen, som föreslog att enkelt åtgärdade hinder i den byggda miljön skulle vara utförda till år 2000. I lagrådsremissen, som sedan stoppades av dåvarande finansminister Göran Persson, flyttades datumet fram till år 2005.

Utskottet skriver om dyra kostnader för kommunerna, men glömmer faktiskt andra slutsatser i utredningen. Bl.a. konstateras att eftersom arbetslösheten är så hög bland byggjobbare, är samhällskostnaderna för att utföra arbetet med handikappanpassningen i princip obetydlig. Ett annat viktigt konstaterande var att om åtgärderna ingick i de regelbundna drifts- och underhållsåtgärderna som ändå skall utföras i det normala fastighets- och vägunderhållet, blir det hela mycket billigare än om de skall utföras som särskilda insatser.

Det finns alltså goda möjligheter att ta itu med problemen. Men då måste staten ge kommunerna tydliga signaler om vad som gäller. Förslaget i lagrådsremissen bör lagfästas så fort som möjligt.

Frågan behöver även lyftas fram i det kommunalpolitiska livet. Vänsterpartiet vill att kommunerna skall upprätta obligatoriska boendeplaneringsprogram. Handikappfrågorna skall där naturligtvis ha en central position. Programmen kan ingå som en del i den revidering och diskussion som kommunerna ändå skall ha i samband med översynen av de kommunala översiktsplanerna. Det behövs ett starkare sektorsövergripande planarbete för att se helheten i våra byggda miljöer.

Regeringens förslag om att gå vidare i något slags pilotprojekt i samarbete med några frivilliga kommuner är i och för sig ett bra initiativ. Men man skjuter ändå upp det nödvändiga beslutet i frågan. Tyvärr är det så att det är först när det slås fast i lag som alla inser att de funktionshindrade har samma rätt som alla andra att ta sig fram i den byggda miljön.

Chatrine Pålsson redogjorde förtjänstfullt för handikappombudsmannens undersökning i våra kommuner. Jag skulle vilja fylla på med några exempel till. En av sexton kommuner har fasat trottoarkanterna vid samtliga övergångsställen. Mer än hälften av kommunerna saknar handikappolitiskt program. En tredjedel av kommunerna tar inte fram någon handikappanpassad information – inte ens vid förfrågan. Det ser alltså ganska dystert ut.

Regeringen är också inkonsekvent i sitt handlande och agerar inte med en helhetssyn i handikappolitiken. På kommunikationssidan avsätts medel för att handikappanpassa kollektivtrafiken. Det är ju jättebra. Ännu bättre skulle det vara om man som handikappad kunde ta sig till och från den kollektivtrafik som man som funktionshindrad så småningom skall kunna utnyttja.

Kommunikationsdepartementet och Inrikesdepartementet går tydligen i otakt i denna fråga. Det framkom rätt tydligt vid den utfrågning i bostadsutskottet som rörde frågor runt tillgängligheten i den byggda miljön. Sedan maj 1995 har denna fråga förhalats. Det var då regeringens proposition skulle ha presenterats utifrån den lagrådsremiss som förelåg. Persson stoppade förslaget, och Jörgen Andersson fortsätter i den andan. Han har satt hela bygg- och botadspolitiken i karantän, så det är inte så konstigt.

Konstigt är dock att Sverige så aktivt drivit frågan om standardregler för personer med funktionshinder i FN. Dåvarande socialminister Ingela Thalén skriver tillsammans med utrikesminister Lena Hjelm-Wallén i förordet till den svenska utgåvan av FN:s standardregler så vackert att det finns en klar överensstämmelse mellan innehållet i reglerna och den svenska handikappolitiken, och att man aktivt kommer att verka för att omsätta reglerna i praktisk handling.

Då återstår bara att säga följande: Upp till bevis! Inför den föreslagna lagstiftningen snarast.

Härmed, fru talman, yrkar jag bifall till reservation nr 3.

Anf. 141 INGRID BURMAN (v):

Fru talman! Jag vill enbart förtydliga mitt yrkande. Jag blandade ihop två reservationer. Jag yrkar bifall till reservation 13, som handlar om en antidiskrimineringslag, och inget annat.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 9 oktober.)

12 § Alkoholfrågor

Alkoholfrågor

Föredrogs
Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU7
Alkoholfrågor

Anf. 142 ANNIKA JONSELL (m):

Fru talman! Dagens debatt gäller inte om alkoholen skadar eller inte. Det gör den. Det råder inte delade meningar om detta. De som försöker

*Fel! Okänt
växelargument.*

påstå att de som vill se en alternativ inriktning av alkoholpolitiken inte tillräckligt förstår alkoholens skadeverkningar förenklar debatten på ett sätt som absolut inte gagnar arbetet för sunda alkoholvanor.

Det råder en bred enighet om att missbruket av alkohol är en av vår tids stora sociala problem och att bekämpandet av detta därmed är en enormt viktig uppgift. I Sverige är mellan 300 000 och 400 000 människor missbrukare. I deras närhet finns kanske en miljon människor – anhöriga, barn, makar och föräldrar – vars liv faktiskt förstörs just på grund av detta missbruk.

När jag har sagt detta vill jag säga att det inte går att bedriva en trovärdig alkoholpolitik om man inte tar fasta på att det är skillnad mellan bruk och missbruk. Nyttjandet av alkohol är en mycket gammal del av vår kultur. Alkohol har faktiskt, förutom de ständigt uppmärksammade negativa effekterna när det gäller missbruk, också positiva effekter. Det är orealistiskt att tro att samhället mer eller mindre skulle kunna göra sig fritt från alkohol.

Rätt brukade ger alkoholdrycker ökad livskvalitet för många människor. De förhöjer både måltider och andra tillfällen, såväl umgängesmässigt som smakmässigt. Ett måttligt drickande tycks enligt erkänd internationell forskning också ha positiva medicinska effekter.

Min poäng är att vi måste våga säga detta. Vi måste också våga visa att det är en stor skillnad mellan bruk och missbruk av alkohol, på precis samma sätt som vi så självklart gör skillnad mellan å ena sidan fullt normalt och å andra sidan sjukligt intag av fett eller fullt normalt och missbrukarartat intag av värktabletter.

Hos väldigt många svenska politiker – de allra flesta, faktiskt – finns det en övertro på totalkonsumtionens betydelse. Fokuseringen på denna totalkonsumtion har gjort att det verkliga problemet – att det finns en grupp på 10 % av befolkningen som faktiskt konsumerar 50 % av all alkohol – inte uppmärksammas ordentligt. Därför leder fixeringen vid alkoholens totalkonsumtion till att man prioriterar fel och sätter in fel åtgärder.

Vår uppfattning är att den stora majoriteten av Sveriges befolkning är fullt kapabel att ta ansvar för sin egen alkoholkonsumtion. Man kan göra det utan särskilt många restriktioner och regler. Därför bör detta också vara huvudregeln för alkoholpolitiken. Då kan vi i stället inrikta alkoholpolitiken på opinionsbildning och information och göra specialinriktade insatser gentemot missbrukare.

Om man tittar på vad den svenska förbudslinjen har inneburit ser man att den bara har visat sig ge dåliga resultat. Det kan man konstatera när man ser att andelen missbrukare i princip har varit konstant genom åren. Om de åtgärder som sätts in för att minska alkoholkonsumtionen nästintill uppfattas som trakasserier av en stor del av befolkningen, som inte alls har några problem med alkohol, är risken väldigt stor att politiken blir kontraproduktiv. Liksom i andra sammanhang krävs det stöd och acceptans från en bred opinion för att de olika regleringar som politiker hittar på verkligen skall vara verkningsfulla.

En förbudslagstiftning leder kanske i vissa fall till förändrade beteenden, men det är inte det viktiga. Det viktiga är förändrade attityder. Om den som har stort behov av alkohol på grund av förbud och regleringar

väljer att skaffa sig alkoholen via andra kanaler och dricker t.ex. hembränd sprit eller smuggelsprit har vi ändå inte uppnått någonting.

Vi vill alltså se en politik som inte förbjuder, inte skuldbelägger och inte bedriver skrämpropaganda. Människor tycker att en politik som främjar förbuden, restriktionerna och det byråkratiska krånglet är löjlig och utan kontakt med verkligheten. För ungdomar innebär den kanske t.o.m. att man dras till det förbjudna. I stället gäller det att på alla sätt som går försöka mobilisera människors egen ansvarskänsla både vad gäller dem själva och deras omgivning.

Ni har kanske märkt att jag så här långt kommen har talat väldigt mycket om vår grundläggande och övergripande syn på alkoholen och alkoholpolitiken och inte särskilt mycket om våra konkreta ställningstaganden till de detaljförslag som finns i motioner som behandlas i betänkandet. Det är högst medvetet. Jag tror att våra enskilda ställningstaganden bara kan förstås mot denna idémässiga bakgrund.

Just därför kommer jag också bara att yrka bifall till vår reservation nr 1 – den som handlar just om inriktningen av alkoholpolitiken. Jag gör det nu, fru talman. Givetvis står vi också bakom de andra reservationerna, vilka jag kort kommer att redogöra för under de minuter jag har kvar.

En av våra övriga reservationer handlar just om att det viktigaste instrumentet är opinionsbildning och information. Inom många andra områden har det visat sig att information och aktiv upplysning har varit mycket effektivt. Ett bra exempel är den stora antirökkampanj som bedrevs i slutet av 1970-talet. Vi ser också bra effekter på många andra håll i världen där man arbetar med att informera och upplysa om alkoholen från ett mer positivt perspektiv, kombinerat med liberaliseringar. Det främsta exemplet är det som sker i den kanadensiska delstaten Québec. Det de gör där har efterföljts i flera andra delstater, och även i USA, med samma positiva konsekvenser.

Vi tycker också att Sverige som medlem i EU skall delta i samarbetets alla delar, och att vi därför inte fortsättningsvis bör begära permanenta undantag för privatpersoners införselregler. På samma sätt tycker vi, oavsett vilket beslut som EG-domstolen kommer fram till om några veckor, att Systembolagets detaljmonopol bör avvecklas till förmån för licensierade butiker. Vi tycker också att åldern för alkoholinköp i systembolag eller licensierade butiker skall sänkas till myndighetsåldern, den ålder som gäller för alkoholinköp på restaurang i dag.

Våra övriga reservationer handlar om ett antal detaljregleringar av framför allt utskänkning som vi tycker är omoderna och byråkratiska och därför bör utmönstras ur lagstiftningen.

Avslutningsvis vill jag säga att visst anser vi att vissa regleringar behövs. Men för att vinna förståelse för dessa regleringar måste vi politiker också avskaffa de bestämmelser som bara uppfattas som byråkrati och förbudsmentalitet och därför inte heller fyller några alkoholpolitiska syften. Gör man inte det blir konsekvensen en stor spricka mellan oss politiker och dem som vi säger oss företräda.

Anf. 143 ROLAND LARSSON (c):

Fru talman! På i vart fall en punkt delar jag Annika Jonsells uppfattning. Det är viktigt att vi har en alkoholpolitik som är utformad på sådant sätt att den har legitimitet, dvs. att den i folks rättsmedvetande uppfattas

*Fel! Okänt
växelargument.*

som verksam och effektiv och inte bara något som är till för att möjligen tillfredsställa myndigheters intresse av att reglera. På den punkten tror jag att det är viktigt att vi funderar en hel del över hur vi skall göra framöver.

Att däremot sticka huvudet i sanden och blunda för att alkoholkonsumtionen är ett stort och allvarligt samhällsproblem skulle jag aldrig kunna göra. Detta är naturligtvis ett konstaterande som vi trots allt på de flesta håll är överens om. Att på något sätt försöka avfärda eller vifta bort problemen med att det bara är 10 % av befolkningen som hamnar i den situationen att de får problem med alkoholen är en väl nonchalant inställning till problematiken.

Fru talman! EU-medlemskapet har på många sätt förändrat förutsättningarna för att bedriva en effektiv och bra alkoholpolitik. Vi behöver därför, precis som jag sade inledningsvis, utveckla alkoholpolitiken så att vi så att säga vässar de instrument vi själva förfogar över. En del av de instrument som vi har använt oss av tidigare, skatter, importrestriktioner, gränskontroll, m.fl. har blivit trubbigare än de har varit tidigare. Desto viktigare är det att vi använder de instrument vi har.

Målet för en sådan delvis förändrad alkoholpolitik måste först och främst vara att få unga människor att avstå från alkohol och droger. Det viktigaste för samhället är att få unga människor att så länge som möjligt avstå från att konsumera alkohol.

Vi måste verka för att de regler som i dag gäller för alkohol och tobak i EU ändras. Man kan inte se på alkohol som man ser på alla andra varor i ett kommersiellt sammanhang när det gäller handel över gränserna. Man måste inse att det här är en drog och att den har sådana sociala och medicinska konsekvenser att den måste vara föremål för speciella restriktioner.

Att kunna begränsa gränshandeln och hålla uppe kontrollen är naturligtvis också viktigt. Gränshandeln är ett av de stora och svåra problemen när det gäller spridningen av alkohol.

Också alkoholreklamen har funnit nya vägar inom ramen för EU och det internationella samarbetet. Sverige betraktas på det här området som nästan litet världsmästare på att kunna marknadsföra sina alkoholprodukter. Det är väl ingen som har undgått att se de "framgångar" som Vin- och Spritcentralen har kunnat inhysta när det gäller Absolut vodka. Det brukar framhållas som ett exempel på en ur marknadssynpunkt mycket lyckad kampanj. Det ligger naturligtvis en dubbelmoral i detta. Samtidigt som vi försöker att inom vårt eget land förmå människor att minska alkoholkonsumtionen, satsar vi stora pengar på reklamkampanjer för att svenska statens företag skall få sälja alkohol i andra länder. Därför är det också viktigt att vi följer upp WHO:s etiska regler när det gäller de här frågorna. Vi har förbundit oss att göra det, och det är viktigt att vi lever upp till det.

Likaså är det viktigt att det lokala engagemanget för det preventiva arbetet förstärks. Jag tror att det är viktigt att det är på lokal nivå som man gör de här insatserna och att det är där som vi skall bedriva en effektiv alkoholpolitik. Det är i folkrörelserna och i nykterhetsorganisationerna, men också i ungdomsorganisationerna som vi med hjälp av bl.a. Folkhälsoinstitutet måste försöka åstadkomma ett bättre förhållande när det gäller ungdomens alkoholkonsumtion.

I det avseendet är folkölet något av en skamfläck, kan man säga. Genom att vi gick ifrån de regler vi tidigare hade, att man måste begära tillstånd för att få sälja folköl, och i stället knöt denna försäljning till tillståndet för att få sälja livsmedel har handeln med folköl ökat i så måtto att det är betydligt fler som kan sälja folköl i dag än som gjorde det tidigare. Det här har också utnyttjats. Vid de kontroller som har gjorts av nykterhetsorganisationernas ungdomsorganisationer har man funnit att det ibland går att släppa in både 12- och 13-åringar i butikerna för att köpa folköl.

Jag tycker att det vore angeläget att gå tillbaka till de gamla reglerna och ställa krav på att man skulle söka tillstånd för att få sälja folköl. På senare tid har det t.o.m. nämnts att man skulle ta in den här försäljningen i Systembolaget. Det hade man inte förut, men det är en reaktion mot den här utvecklingen.

Alkoläskan är också ett problem som man inte kan bortse från. Marknadsföringen av den, som har appellerat till ungdomar, framför allt flickor, har varit ganska skrupelfri, vill jag påstå. Därför tycker jag att det är oerhört viktigt att man kan göra något åt den här frågan. Jag är glad över att socialministern vid flera tillfällen har visat sig så väldigt engagerad i den här frågan och verkligen starkt framhållit vikten av att man kan få bort den här produkten från marknaden. Den har inget annat syfte än att lura unga människor att dricka alkohol, och sådana produkter behöver vi inte i vårt land.

Också den illegala tillverkningen och den illegala försäljningen, som även Annika Jonsell var inne på, är ett stort problem. Den vänder sig i hög grad till ungdomar. Just därför är det viktigt att man på det här området skärper bestämmelser och lagregler så att man verkligen ordentligt kan sätta dit dem som lever på att sälja hembränd sprit till ungdomar. Den värsta typ av ungdomsförelse man kan tänka sig är att folk tillverkar och säljer sprit till ungdomar.

Slutligen har jag en kommentar apropå det som Annika Jonsell sade. All forskning som hitintills har bedrivits på det här området har bekräftat att totalkonsumtionens koppling till missbruket är absolut. Det finns en absolut klar koppling mellan den totala konsumtionen av alkohol och konsekvenserna i form av missbruk och sjukdomar av olika slag. Därför kan man inte bara säga att det här är en fix idé. Det är bekräftat genom de utredningar som har gjorts på olika sätt.

Fru talman! Det skulle kunna sägas mycket mer i den här frågan, men vi får säkert fler tillfällen till det.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 16.

Anf. 144 ANNIKA JONSELL (m) replik:

Fru talman! Roland Larsson inledde med att försöka påstå att jag för-ringade problemet med alkoholen. Det var exakt det jag inte gjorde. Det var mycket medvetet, eftersom jag vet att de som inte gillar vår linje för att bekämpa alkoholproblem brukar försöka använda den här oakademiska modellen. De säger därmed att vi inte tycker att alkoholen är något problem.

Jag inledde just med att säga att alla är överens om att alkoholmissbruket har mycket stora skadeverkningar. Jag betonade just att det är ett stort socialt problem i Sverige med alla dessa familjer vilkas liv förstörs

*Fel! Okänt
växelargument.*

av missbruket, men att man måste göra skillnad på bruk och missbruk. Jag tycker inte att det kan missuppfattas på det sättet att jag skulle ha förringat alkoholproblemen.

Anf. 145 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Det är en icke så oväsentlig skillnad mellan det Annika Jonsell säger och det jag säger. Det Annika Jonsell säger är att hon inte förringar problemen med missbruket, medan jag säger att det finns ett klart samband mellan bruket av alkohol och missbruket. Det är alltså inte bara missbruket som är ett problem, utan missbruket är de facto en konsekvens av ett alltför utvidgat användande av alkohol i stora grupper.

Det är denna koppling mellan totalkonsumtionen och problemen med missbruk som jag försöker göra. Det är den kopplingen som Moderaterna – i varje fall Annika Jonsell – gång på gång försöker förneka, trots att forskning på olika sätt stöder den. Jag har inte hört någon forskare som har motsagt detta, utan de flesta säger att det är på det viset.

Anf. 146 ANNIKA JONSELL (m) replik:

Fru talman! Jag hävdar för min del att forskningen inte är entydig på den här punkten, dvs. när det gäller ett klart samband mellan totalkonsumtionen och missbruket.

Jag uppfattade trots allt att Roland Larsson inledde just med att säga att jag förringade alkoholens skadekonsekvenser. Jag hoppas att jag hörde fel, men jag får läsa protokollet i efterhand.

Anf. 147 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Jag skulle vara väldigt glad om Annika Jonsell kunde ta fram materialet från de forskare på det här området som påstår att det inte finns någon sådan koppling. Det skulle vara intressant att ta del av det, därför att jag har inte lyckats få ta del av det. Det är möjligt att det finns sådan forskning, och jag skulle i så fall gärna se hur den ser ut.

Anf. 148 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Det känns litet egendomligt att debattera ett betänkande som baseras på motioner väckta under allmänna motionstiden för ett år sedan, när det nu finns fräscha motioner med en del nyheter i som kom in förra veckan. Jag hoppas att vi när vi skall diskutera de motionerna inte plockar ut alkohol enbart, narkotika enbart eller tobak enbart, utan att vi får en bred debatt kring beroendeproblemen. Mekanismen bakom beroendet av nikotin, av alkohol och av narkotika är nämligen väldigt likartad. Det är en signalsubstans i hjärnan som väcker lustkänslor och vars nivå ökar i hjärnan när man intar de här olika ämnena.

För mig blir det därför väldigt egendomligt när Moderaterna, med Annika Jonsell, ser så olika på åtgärder mot narkotika och åtgärder mot alkohol, alkoholberoende och alkoholmissbruk. De är väldigt liberala när det gäller alkohol, men när det gäller narkotika vänder de 180 grader åt andra hållet.

Om jag då går över till detta betänkande, tycker vi i Folkpartiet liberalerna att WHO-målet om 25 % sänkning av konsumtionen, baserat just på totalkonsumtionsforskningen, skall ligga fast även om vi inte klarar det

till tidpunkten år 2000. Vi tycker att det är viktigt att vara tydlig när det gäller detta mål. När regeringen och andra försöker ludda till det och ta bort det tydliga målet ger det en signal om att det här med alkoholen nog inte är så farligt.

Vår uppfattning om en restriktiv alkoholpolitik innebär ett bibehållet detaljhandelsmonopol, dvs. ett starkt försvar för Systembolaget, och en hög skatt på alkoholhaltiga drycker. Vi tycker att man inom EU måste börja betrakta alkoholen som en hälsofråga och inte som en jordbruksfråga.

Vi tycker att regeringen borde vara tydligare när det gäller att använda den här Europadeklarationen, som antogs 1995 av WHO:s europeiska konferens om hälsa, samhälle och alkohol. Där anges tydligt hur man kan utveckla nationella strategier och genomföra dem.

En tydlighet på alla nivåer, att sända ut en signal i samhället om nödvändigheten av en restriktiv alkoholpolitik, är viktig i stort och i smått.

Frågan om alkoholäskan har tagits upp här. Den är ju ett verkligt bekymmer. Det sade vi redan förra året, och bekymret har inte minskat. Det visar att det måste bli en ändring med Alkoholsortimentsnämnden. Systembolaget måste kunna överklaga dess beslut. Man har här i sitt godkännande av alkoholäskan inte tagit hänsyn till hälsoaspekten. Det är ju något som Romfördraget ger en möjlighet till, men här har man inte tagit hänsyn till detta.

En annan signal är hur vi ser på langning. Langning är inte acceptabelt. Det skall ingripas mot langning varhelst den inträffar, i synnerhet när det gäller ungdomar. Vikten av en alkoholfri uppväxttid kan inte nog understrykas.

Det för mig vidare till skolan och ANT-undervisningen, som är så ojämnt genomförd här i landet. Det går tillbaka till ett självbestämmande hos skolorna och kommunerna som vi har värnat om, men det är alltså ett självbestämmande som går de här strävandena emot. Här skulle vi önska att Skolverket kunde ha litet vassare tänder för att just följa upp den här undervisningen och se till att alla elever verkligen nås av den. Det räcker inte att säga att det är en temavecka. De barn som av olika skäl inte är närvarande under den veckan, nås inte av den. Det här är en undervisning som skall komma igen i olika ämnen. Det talas om *mainstreaming*, arbete mot beroendeproblematik, och det lämpar sig mycket väl att i skolans olika ämnen använda just den tekniken.

Sedan har vi svartspriten. Det finns ett mångpunktsprogram för hur man skall motarbeta den. Vad jag tycker är extra viktigt är att gå ut till inte minst ungdomarna och tala om att de inte vet vad som finns i svartspriten. Det inträffade ett mycket tragiskt dödsfall i vintras, när en pojke förgiftade sig till döds på grund av oren sprit. Där måste också aktiviteterna stärkas.

När det gäller kvinnliga missbrukare hade det varit på sin plats med en tydligare text här. I årets motion har vi lyft fram behovet av ett alkoholforskningsinstitut, med en särskild tjänst för forskare som ägnar sig åt just kvinnligt missbruk. Vad är det som är speciellt med det? Hur skall man förebygga? Hur skall man rehabilitera på bästa sätt? Det gäller inte samma sak för kvinnor som för män – så mycket vet vi.

Vi behöver över huvud taget mer forskning kring riskindivider. Mycken forskning talar nu för att missbrukarkarriären startar med to-

*Fel! Okänt
växelargument.*

baksbruk, och sedan prövar man olika substanser. Att undersöka närmare vad det är som gör att ungdomarna väljer just den risken, och inte andra risker som kanske innebär samma spänning men inte alls samma hälsofador, behöver det forskas vidare om.

Slutligen vill jag ta upp det här med Folkhälsoinstitutet. Man har tagit fram en nationell handlingsplan, och det kan tyckas att man har mycket pengar för att genomföra handlingsplanen. Men sättet på vilket man får pengarna präglas av ryckighet. Plötsligt har man mycket pengar, och sedan har man litet pengar. Det är en otrygghet i arbetet. Man kan inte lägga upp en långsiktig plan för sitt handlande. Detta måste vi ändra på.

Fru talman! Det finns mycket mer som jag skulle kunna lyfta fram, men det här var några av huvudpunkterna.

Jag vill med detta yrka bifall till reservation 3, som gäller mom. 1. I övrigt står vi naturligtvis bakom våra övriga reservationer.
(forts.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 18.02 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

12 § (forts.) Alkoholfrågor (forts. SoU7)

Anf. 149 STIG SANDSTRÖM (v):

Herr talman! Vänsterpartiet står fast vid WHO:s målsättning att minska totalkonsumtionen, även om tidsfaktorn kanske måste justeras framåt något. Jag uppmärksammade att Moderaterna verkar vara på väg att överge WHO:s målsättning. Det är visserligen sant som Annika Jonsell sade, att totalkonsumtionen är ojämnt fördelad bland befolkningen. Men vi ser ingen motsättning mellan detta och att försöka hålla nere totalkonsumtionen. Det kan ju inte bli bättre av att man gör tvärtom.

Tyvärr ser vi hur makten över alkoholpolitiken håller på att glida oss ur händerna här i Sveriges riksdag. Om ett par veckor sammanträder EU-domstolen och fattar beslut som på ett avgörande sätt kan påverka Sveriges framtida alkoholpolitik. Det gäller vår rätt att upprätthålla försäljningsmonopolet. Vi har väl gjort så gott vi har kunnat, både i riksdag och regering, för att påverka generaladvokaten och domstolen. Men ödet ligger som sagt inte i våra händer.

Därför tänker jag bara helt kort ägna mig åt en reservation om en sak som vi *kan* påverka. Jag yrkar bifall till reservation 27, som handlar om teknisk sprit. Det kan tyckas vara en liten rännil i alkoholfloden, men det är kanske ändå en viktig bit.

Nyligen kom rapporten *Svartsprit och ungdomar*. I den anförs att missbruket av teknisk sprit har ändrat karaktär under de senaste åren. Sedan 1994 förekommer grövre smuggling, stöld och rening av teknisk sprit i stor skala. Härnäst rapporterades om en verksamhet med täckmantel som parfymeri, där man köpt in och renat stora mängder teknisk sprit.

Vi vet att teknisk sprit är vanligt förekommande inom livsmedelsindustrin i konfektyrtillverkning, t.ex. praliner och choklad, men även inom stora delar av delikatesshandeln, t.ex. sikrom i konjak och fikon i konjak. Också i den kemisk-tekniska industrin används stora mängder teknisk sprit som köps in till oerhört billiga priser. Det händer att en del kommer på avvägar.

Teknisk sprit finns också i kylarvätskor, glykol osv. För ett halvår sedan gjordes ett stort beslut i Skåne. En firma gav sig ut för att tillverka kylarvätska, men det var bara en förtäckt spritfabrik.

Jag vill uppmärksamma den här frågan. Det är ingen stor fråga, men vi kan påverka den, och den har varit försummad. Vårt förslag är att höja skatten på den tekniska spriten. Då kan vi få in litet pengar som kan användas till alkoholförebyggande arbete, framför allt bland ungdomar. Därför yrkar jag bifall till reservationen. För övrigt nöjer jag mig med den argumentationen. Jag instämmer i mycket av det som Roland Larsson och Barbro Westerholm sade. Självfallet ställer jag också upp bakom reservation 16 om folkölet som Roland Larsson yrkade bifall till.

Anf. 150 THOMAS JULIN (mp):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att Barbro Westerholms förslag om en samlad debatt om alkohol, narkotika och tobak var ett bra förslag som jag gärna stöder. Jag hoppas att vi får igenom det framöver.

Alkoholfrågorna är mycket viktiga, och viktigast av allt är att vi förhindrar alkoholanvändning bland ungdomar. En av de viktigaste åtgärderna är att få stopp på langningen. Det gäller alla former av alkoholdrycker, men främst måste det gälla hemtillverkad sprit och smuggelsprit. Man har ju dålig kontroll över vad den innehåller. Olyckor med sådan sprit har nämnts tidigare.

Den smugglade och hemtillverkade spriten är ju många gånger väldigt billig och blir därför ungdomarnas alternativ. Det gör att de hamnar ännu mer i riskzonen. Framför allt måste vi få en attitydförändring vad gäller langningen, så att man ser allvarigare på langningsbrotten. I dag är det inte några som helst problem för ungdomar att få tag på alkohol, och det är äldre människor som tillverkar och tillhandahåller den.

Ett annat viktigt led i att minska alkoholintresset är att stoppa produkter som är till för att skapa ett alkoholintresse, t.ex. alkoläskan. Det finns också produkter som dykt upp i andra länder och som förmodligen snart hittar till Sverige, t.ex. alkoglass och alkogodis. Att sådant finns verkar mycket märkligt.

Det är också viktigt att vi skärper reglerna för marknadsföring och ansvarsbestämmelserna när det gäller otillåten marknadsföring. Vi anser att de som inte följer gällande regelsystem skall riskera kännbara bötesstraff. För att man skall kunna följa upp marknadsföringen av alkohol och allt som har med alkohol att göra, anser vi att det vore bra om Alkoholinspektionen övertog ansvaret för tillsyn av marknadsföring av alkohol och

*Fel! Okänt
växelargument.*

att de reglerna förs in i alkohollagen. Det är ju bättre att en myndighet har ett samlat ansvar för alkoholfrågorna än att olika tillsynsmyndigheter ansvarar för olika delar.

Vi tycker också att det är viktigt att reklamförbudet utvidgas till att även omfatta reklam i facktidningar. I dag kan man gå förbi reklamreglerna genom att använda sig av facktidningar. Jag har tidigare påpekat att man gör likadant med tobaksreklamen. Man kan nå flera hundratusen personer med s.k. facktidningar.

Det är även hög tid att vi får bestämmelser för indirekt alkoholreklam, ungefär som de man diskuterar för indirekt tobaksreklam. I Miljöpartiet är vi också mycket kritiska till att det statliga vin- och spritaktiebolaget bedriver en så pass aggressiv och kraftfull marknadsföring för sina produkter. I detta instämmer jag med Roland Larsson. Detta sker ju dels utomlands, dels gentemot branschfolk inom landet.

Det är svårt att se hur man skall kunna minska alkoholkonsumtionen. Det är dock allas mål att den skall minska med en viss procent fram till år 2000. Vi kan ju se vad som har hänt under de senaste åren. Vi har fått öppna gränser med ett väldigt stort inflöde. Vi har också förändringar vad gäller folkölet som gjort att det nu är mycket lättare att köpa folköl på många fler ställen. Många nya produkter har också kommit.

Vi måste göra allt för att ungdomarna så länge som möjligt avstår från alkohol. Därför är utbildning i skolan viktig, som flera har sagt. Men jag tror även att utbildning av utbildarna är viktig. Kvaliteten på sättet att föra ut informationen till skoleleverna är nämligen väldigt ojämn. Det gäller såväl alkohol och narkotika som tobak.

Försäljningen av folköl har ökat markant – det är vi alla medvetna om. Som jag ser det är folkölet barnens inkörsport till starkare varor. Därför anser Miljöpartiet att det åter skall krävas tillstånd för att sälja folköl. Därmed skulle man kunna få en bättre kontroll, och möjlighet att stoppa ölförsäljningen i oseriösa butiker. Butiksägarna är nog mer rädda för att bli av med ett tillstånd än att få en åthutning eller ett mindre bötesbelopp.

Det är viktigt att vi får en utvärdering av vad som har hänt under de senaste åren på alkoholområdet. Det gäller de öppna gränserna, serveringstillstånden, det faktum att det blivit lättare att få tag på folköl samt produkter som alkoläskan. Det är viktigt att vi får veta hur de minskade tullkontrollerna och polisverksamheten vid gränserna har påverkat det hela.

Herr talman! Jag vill avsluta mitt anförande med att uttala mitt stöd för Roland Larssons reservation, som innebär att alkoholen skall vara med och ta en del av kostnaderna för vård och övriga samhällskostnader. Det tycker jag är en god idé, som också Miljöpartiet har fört fram tidigare. Det som orsakar ohälsa skall också vara med och betala.

Jag yrkar bifall till reservationerna 8 och 16.

Anf. 151 TUVE SKÅNBERG (kd):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservation 5. Kristdemokraterna står bakom många reservationer, men för tids vinnande yrkar jag bara bifall till denna.

Det har förekommit många intressanta, viktiga och tankvärda synpunkter i debatten. Jag delar inte intentionerna i det första anförandet,

men väl i de andra. Vilka motioner och reservationer man stöder är en smaksak. Kristdemokraterna delar alltså den allmänna trenden och den allmänna politiken som har kommit till uttryck av tidigare debattörer, så när som i det första anförandet.

Den folkhälsorapport som nyligen överlämnades till regeringen visar att antalet ungdomar som dricker mycket alkohol och som har prövat narkotika har ökat under 90-talet. Det är mycket allvarligt. Vi får också rapporter om att allt yngre ungdomar regelbundet dricker alkohol och blir berusade. Vi kristdemokrater anser att det fordras kraftfulla åtgärder för att vända den här trenden. Sverige har skrivit under WHO:s mål att sänka alkoholkonsumtionen med 25 % från 1980 fram till år 2000.

Jag använde en del tid förra veckan för att räkna på hur mycket Sverige hade uppnått av detta mål. Det visade sig att Sverige nådde till 10,7 % redan 1984, dvs. efter bara fyra år. Men sedan har det stått och stampat, och i princip har ingen förändring alls skett. Det är inte tillfredsställande. Folkhälsoinstitutet verkar ha gett upp ambitionen om att konsumtionen över huvud taget skall kunna sänkas. Här måste riksdagen ge en tydlig signal att den ställer sig bakom tanken att alkoholkonsumtionen skall minska. All seriös forskning visar att detta har en verkan.

Det har redan talats mycket om alkoholäskan. Jag kan bara konstatera att vi kristdemokrater aktivt har agerat för att förbjuda den. Vi gläds åt att såväl bryggerierna – åtminstone en del – som socialministern uttalat sig för att få bort alkoholäskan.

Alkoholen är vårt lands största medicinska och sociala problem. Den är orsak till många sjukdomar och skador genom direkt påverkan eller i de fall där alkoholen blir en utlösande faktor för våld. I tre av fyra våldsbrott är alkoholen den utlösande faktorn. Detta betyder att man inte kan diskutera våldsprevention utan att innefatta alkoholpolitiken. Trots detta pratas det sällan öppet om alkoholproblem och missbruk. Jag är därför glad över att få delta i den här debatten. Annars finns det en ganska utbredd tystnad på arbetsplatser, skolor osv. som kan leda till att skadorna bagatelliseras. Det ingen pratar om, det finns inte.

Verkligheten är att missbruket har en stor utbredning i samhället. Var sjunde svensk man och var tjugonde svensk kvinna dricker i någon period av livet så mycket att det allvarligt hotar deras hälsa. Uppskattningsvis finns det över 300 000 alkoholmissbrukare i Sverige. Det är inte bara missbrukaren som drabbas, utan även familjen, barnen, arbetskamraterna och vännerna. Runt varje alkoholmissbrukare finns det vanligen fyra eller fem personer som är direkt påverkade av drickandet.

Det har uppskattats att det finns minst 100 000 missbrukare som lever tillsammans med sina barn. Barnen dras in i denna miljö. Det skulle kunna innebära att 175 000–200 000 barn under 18 år lever i familjer med missbruk. Det är självklart att dessa barn drabbas hårt. I regel vågar de inte prata med någon utomstående om föräldrarnas missbruk. De vill skydda föräldrarna, och det finns därför risk att skadorna blir stora innan någon utanför hemmet upptäcker missbruket.

Vi kristdemokrater är också väldigt oroade över att alkoholdebuten sker allt längre ned i åldrarna. Vi har uppgifter på att det numera inte är ovanligt att debuten sker redan i 10–13-årsåldern. Alkoholforskarna säger att för varje år som man kan skjuta upp alkoholdebuten finns det stora vinster att göra. Jag har hört seriösa forskare tala om att t.o.m. veckor kan

*Fel! Okänt
växelargument.*

göra skillnad för den livskvalitet och den hälsa barnen får som vuxna. Barnen riskerar att bli alkoholister, och på så sätt riskerar de skador i sin fysiska utveckling. De får sämre förutsättningar i livet.

Det är också allvarligt att alkoholen är en inkörsport till narkotika, som har poängterats här. Det är knappast någon som prövar på narkotika nykter. Allt oftare ser vi också människor som är blandmissbrukare. De konsumerar vad som finns tillgängligt, bara det blir en berusning. Resultatet blir ett okontrollerat beteende som ofta slutar med våld eller annan kriminalitet. För att driva en effektiv narkotikapolitik krävs det att man ser sambandet och inkluderar alkoholen i problembilden.

Sedan länge förs det statistik över totalkonsumtionen i landet. Denna statistik har varit värdefull eftersom resultatet har legat till grund för det förebyggande arbetet. Under den senaste tiden har dock alltför blivit tveksamma till riktigheten i statistiken, som vi har hört här i debatten. Dels smugglas det in stora mängder illegal sprit från andra länder, dels har hembränningen av allt att döma ökat dramatiskt. Svensken konsumerar betydligt mer alkohol än vad som syns i offentlig statistik. Därför anser vi kristdemokrater att arbetet mot den illegala sprithandlingen måste intensifieras.

Missbrukets orsaker skiftar – det vet vi. Därför finns det behov av och utrymme för flera metoder och synsätt för att komma till roten med problemet. Vi kristdemokrater anser att det är särskilt viktigt att utarbeta vårdprogram för olika grupper beroende på deras alkoholmönster, deras grad av missbruk, deras sociala livsföring och deras bakgrund. Det behövs vårdinstitutioner, vilka tyvärr blir alltmer sållsynta i dag, och öppenvårdsteam som inriktar sig på grupper i riskzonen. Ett minimikrav i det alkoholförebyggande arbetet är att på alla nivåer i samhället sträva efter alkoholfria zoner. Det skall vara självklart att alkohol inte hör ihop med jobbet, med uppväxten under 18 år, i trafiken och under graviditeten.

När det gäller det betänkande som vi har framför oss vill jag säga några ord om den allmänna inriktningen av alkoholpolitiken.

Vi kristdemokrater tycker att det är viktigt att slå vakt om Systembolagets detaljhandelsmonopol och om fortsatta införselrestriktioner på alkohol och tobak. Skulle EG-domstolen finna att detaljhandelsmonopolen strider mot EG-rätten, menar vi att det är viktigt att åtgärder vidtas för att motverka en uppluckring av alkoholpolitiken. Här måste alla goda krafter förenas.

Vi ser med oro på att ANT-undervisningen har kommit på undantag i många skolor under de senaste åren. Vi vet också att där det saknas lokala eldsjälars erbjuds inte eleverna ANT-undervisning i samma framgångsrika former och i samma omfattning som under 80-talet. Därför bör Skolverket genom statliga direktiv åläggas att förbättra skolornas ANT-undervisning.

Skolorna har ju ett stort ansvar i det alkohol- och drogförebyggande arbetet. Varje skola bör utveckla handlingsprogram för elevarbetet med hälsofrågor där ANT skall ges en framträdande roll. Det är viktigt att skolorna använder det kommentar- och referensmaterial som Skolverket har utarbetat och att undervisningen om riskerna med alkohol, narkotika och tobak bedrivs kontinuerligt och inte bara enstaka gånger genom sporadiskt återkommande kampanjer. Det måste genomsyra undervisningen.

Det finns ett utmärkt informationsmaterial. Det finns goda metoder som bl.a. nykterhetsrörelsen och kyrkorna har utvecklat och som bör tas till vara i ANT-undervisningen.

Även blivande lärare, ungdomsledare, socionomer, läkare och männskor som kommer i kontakt med ungdomar måste i sina respektive yrkesutbildningar få gedigna kunskaper om alkohol och övriga beroendeframkallande medel. Information om alkoholens och andra drogers skadeverkningar bör också ingå i den högre utbildningen för hälso- och sjukvårdspersonal.

Vi kristdemokrater menar att ungdomarna måste få del av den värderingen att de helt skall avstå från alkohol under uppväxttiden. Det skall inte finnas någon möjlighet att tveka om att vuxenvärldens signal skall vara: När du växer upp skall det inte finnas någon alkohol med i bilden.

Därför måste vi främja alkoholfria fritidsmiljöer för ungdomar. Stat och kommun bör därför i samverkan med näringsliv och organisationer stödja alkoholfria träffpunkter för ungdomar. Jag vill redan nu konstatera att i den budget som vi så småningom skall debattera har vi kristdemokrater avsatt ytterligare 20 miljoner kronor till ANT-undervisningen utöver regeringens förslag.

En liten mer speciell fråga som jag bara vill nämna i förbigående är tanken på varningstexter på alkoholdrycker. Om alkohol skulle introduceras i dag skulle den till att börja med inte komma på marknaden eftersom skadeverkningarna är så stora. Det skulle åtminstone – var den nu såldes någonstans – finnas en varningstext på den. Det är närmast självklart. Därför menar vi kristdemokrater att förpackningar med alkoholdrycker skall förses med en varningstext som adekvat och kortfattat upplyser om riskerna med alkoholmissbruk, speciellt i samband med graviditeter, uppväxttiden, trafiken och arbetsplatserna. Vi menar att Sverige aktivt bör verka för att få fram sådana varningstexter inom EU. Det finns i andra länder runt om i världen.

Som moderaterna ser vi också att det finns en inkonsekvens när det gäller åldersgränserna, men vårt förslag är att skjuta upp alkoholdebuten och minska alkoholkonsumtionen bland ungdomarna genom att åldersgränsen för servering av alkoholdrycker skall höjas från nuvarande 18 år till 20 år.

Vi naiva politiker trodde ju att det inte var något större problem med folkölet. Men vi har ju blivit tagna ur den villfarelsen och inser nu alla, hoppas jag, att folköl faktiskt har blivit ett problem i detaljhandeln. Därför måste tillsynen när det gäller folkölet i detaljhandeln förbättras och effektiviseras. Vi tycker att det är särskilt angeläget att kontrollen av åldersgränserna ökar. För att det skall kunna bli möjligt krävs det naturligtvis att kommunerna kan finansiera det. Därför bör de kunna ta ut en avgift för denna tillsyn.

Vi anser att kommunernas riktlinjer för serveringstillstånd måste ges ökad tyngd. Bl.a. bör kommunerna i sina riktlinjer ges rätt att begränsa antalet permanenta serveringstillstånd inom kommunen genom att tidsbegränsa tillstånden, förslagsvis i tre år. Vidare anser vi att alkohollagens regler om serveringstillstånd måste ses över i syfte att begränsa antalet tillstånd. Ett ytterligare krav för att få ett serveringstillstånd bör enligt vår mening vara att serveringsstället inte ligger i anslutningen till eller i närheten av skolor, fritidsområden eller sportarenor.

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Fel! Okänt
växelargument.*

Enligt förarbetena till alkohollagen skall alkoholpolitiska hänsyn ha företräde framför näringspolitiska när man beviljar serveringstillstånd. Frågan om kommunerna har uppfyllt dessa intentioner måste utvärderas.

Till sist några ord om den illegala alkoholhanteringen. Som tidigare debattörer ser vi hembränningen som ett stort hot mot folkhälsan. Det beror inte bara på att den hembrända spriten kan vara farligare än den som köps på Systemet, utan också därför att den hanteras utan några som helst restriktioner. Sverige riskerar att få en situation som liknar den vi hade i slutet av 1800-talet då husbehovsbränningen var accepterad och ledde till förödande sociala konsekvenser. Även här är det framför allt ungdomarna som är i riskzonen.

Som jag har sagt är all alkohol skadlig under uppväxtåren. Det måste ju finnas – vad jag förstår av debatten – en bred politisk enighet om att främja en alkoholfri uppväxt. Därför anser vi att ett kraftfullt åtgärdsprogram omedelbart måste sättas in för att förebygga och stoppa hembränningen. Vi tror att Folkhälsoinstitutet bör kunna få i uppdrag att utarbeta ett sådant handlings- och informationsprogram för att motarbeta hembränningen. I denna fråga, som i så många andra, vill vi ge resurser till polisen för att komma åt hembränningen.

Anf. 152 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Det var intressant att Tuve Skånberg tog upp sänkningen av alkoholkonsumtionen i början av 80-talet. Den berodde på att den dåvarande socialministern, med stöd av statsministern – och nu har vi ju den nuvarande statsministern här i kammaren, så detta kommer mycket lägligt – inledde ett samarbete mellan de olika departementen och myndigheterna på högsta nivå som syftade till alkoholfriare miljöer på alla nivåer. Man gick själva ut som förebilder. Detta genomsyrade också arbetet på den politiska nivån i landsting och kommuner, och sedan gick man ut skolor i alla läger.

Det är den ansatsen som jag tror att vi måste återupprepa. Att det sedan stannade av berodde på att vi hade val 1982. Då som nu när det blir regeringsskifte blir det återställare. Den återställare som då inträffade med avskaffandet av det här samordningsorganet och det tvärspektoriella regeringssamarbetet ledde till att de aktiviteter som då var så lyckosamma stannade av. Vi ser resultaten av den återställaren i dag.

Anf. 153 RINALDO KARLSSON (s):

Herr talman! Detta betänkande handlar om alkoholfrågor. Man skulle kunna tro att oenigheten är ganska stor med anledning av alla de reservationer som plötsligt har lagts fram. Sanningen är den att skiljelinjen i alkoholpolitiken i det här landet går mellan moderater och övriga partier. Jag vet inte vad anledningen är till att det har lagts fram en sådan mängd reservationer. Anledningen är kanske att det är valår, om jag inte förlämpar någon genom att säga det, som i det förra anförandet.

Men visst ser det litet konstigt ut att det nu skall uttryckas en massa reservationer i frågor där vi har haft gemensamma skrivningar och varit överens. Det är t.o.m. så att skrivningarna i reservationerna inte stärker upp majoritetens skrivningar utan är betydligt sämre.

Som ansvarig representant för regeringspartiet har jag många gånger tyckt, och tycker fortfarande, att det ligger ett värde för svensk alkoholpolitik i att man har gjort skrivningar där man har sökt en bred enighet, inte minst i dag när vi ser att hotet även kommer utifrån.

En stor majoritet i denna riksdag har många gånger slagit fast att målsättningen för svensk alkoholpolitik är att begränsa skadeverkningarna av alkoholen. Och det gäller väl än i dag.

Förutsättningarna har däremot ändrats med anledning av anslutningen till EU. Jag behöver bara nämna hotet mot försäljningsmonopolet och ändrade regler för införsel. Prisinstrumentet har också försvagats på grund av ökad gränshandel.

Vi kommer inte att ge upp kampen för det vi tror på, som bevisligen gett resultat om vi jämför oss med övriga Europa. Jag tänker då närmast på de alkoholrelaterade sjukdomarna.

Den arbetsgrupp som har tillsatts på europeisk nivå har en stor uppgift. Man är överens i vissa delar, t.ex. om att alkohol och trafik inte hör ihop, att arbete och alkohol inte hör ihop och att man skall föra ett alkoholfritt leverne när man är gravid.

Ett hot mot begränsningen av alkoholkonsumtionen är också tillgången på den s.k. svartspirten. Straffskalan för denna verksamhet måste skärpas, inte minst därför att dessa individer tillhandahåller alkohol till barn och ungdomar. När det gäller svartspirten måste information ut till alla delar av samhället, inte minst till skolorna. De borde ha ett stort ansvar.

Regeringen, liksom denna kammare, har tagit detta på största allvar. Därför har man gett olika aktörer i uppdrag att kartlägga omfattningen av svartspirten. I arbetsgruppen ingår bl.a. Rikspolisstyrelsen, Folkhälsoinstitutet och Generaltullstyrelsen. Arbetsgruppens rapport håller just nu på att remissbehandlas och bereds för närvarande i regeringskansliet.

Låt mig helt hastigt nämna några av reservationerna. Reservation 1, om alkoholpolitikens inriktning, är moderaternas reservation. Den är, måste man säga, klar och tydlig. De har en uppfattning som strider mot alla andras uppfattning. En stor majoritet av de partier som sitter i riksdagen, jag förs nästan säga alla partier, har den uppfattningen att det är totalkonsumtionen som är viktig att arbeta med.

Låt mig redan nu slå fast att Världshälsoorganisationen, WHO, står bakom denna modell. Den innebär att ju fler som dricker, ju fler storkonsumenter det finns, desto fler råkar illa ut när det gäller de alkoholrelaterade sjukdomarna.

Jag vill påpeka att alla som i dag är storkonsumenter har varit måttliga brukare. De har varit helt säkra på att de själva skulle klara av sin situation. Att bara inrikta åtgärderna på storkonsumenter, som den moderata talesmannen här säger, skulle vara helt fel. Det skulle vara att förlora stora delar av ungdomarna och att riskera deras hälsa.

Moderaternas påstående att totalkonsumtionsmodellen inte skulle ha stöd i alkoholforskningen är också helt fel. Den har stöd både här hemma i Sverige och internationellt. Den svenska alkoholpolitiken bygger på en väl avvägd kombination av höga skatter, restriktioner i form av monopol, regler för servering och öppethållande och åldersgräns för inköp. Det är också viktigt att restriktioner för införsel från annat land behålls.

*Fel! Okänt
växelargument.*

När det gäller monopolets bevarande och restriktioner i införsel från annat land lovade den moderata regeringen i samband med EU-förhandlingarna att detta inte skulle vara något problem. Nu är det ett annat budskap som trumpetas ut här i kammaren. Vad är det egentligen som gäller? Uppstår inte politikerförakt när man ändrar sig på så kort tid?

Reservationerna 6 och 7 av Folkpartiet och Miljöpartiet gäller försäljning av alkoholisk. I den frågan har vi precis samma uppfattning. Det är upprörande att se att man nu är ute efter nya grupper som skall börja konsumera alkohol, närmast unga flickor.

Socialministern har tagit upp frågan på EU-nivå, eftersom Systembolagets hållning att vägra sälja strider mot EU-reglerna. Jag litar på att socialministern gör allt för att komma åt detta nya problem. Jag betonar och upprepar: Eftersom socialministern har tagit upp denna fråga på EU-nivå tycker vi att reservationen slår in öppna dörrar.

Reservation 14 från Moderaterna gäller åldersgränsen för inköp av alkohol. Vi är helt överens med många andra partier i denna kammare om att åldersgränsen på Systembolaget fyller en uppgift när det gäller att begränsa alkoholkonsumtionen och tillgången på alkohol. Vi vet att om 18-åringar köper alkohol på Systembolaget kommer alkoholen automatiskt att spridas ned i åldrarna, eftersom 18-åringarna umgås också med dem som är yngre.

Reservation 15 av kd handlar om höjd åldersgräns för att dricka alkohol på krogen. Det tycker vi däremot är fel. Då skulle ungdomarna inte komma in på dansställen utan bli utestängda. Skall man konsumera alkohol på något sätt skall det ske på restauranger som ändå har någon ordning. Det tror vi är ett sätt att lära sig bemöta alkohol och umgås med den.

När det gäller reservationerna 16 och 17 av Centerpartiet och Kristdemokraterna om försäljning av folköl vill jag säga att vi också här är överens. Vår uppfattning är att vi inte kan godta att alkohol säljs utan större kontroll på bensinmackar och i speceriaffärer på kvällstid. Det är helt oacceptabelt att underåriga skall kunna skaffa sig alkoholhaltiga drycker på detta sätt. Tillsynen måste förbättras och en avgift måste till för finansieringen. Om man inte handskas med denna försäljningen på ett ansvarsfullt sätt är man inte berättigad att sälja dessa drycker. Även i denna fråga är vi överens med regeringen. Frågan bereds även i departementet.

Detta blev en kort och summarisk genomgång. Men eftersom alla andra har varit så talträngda har jag försökt begränsa mig. Härmed vill jag yrka avslag på samtliga reservationer och bifall till betänkandet.

Anf. 154 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Rinaldo Karlsson! Läser man reservationerna mot texten i betänkandet ser man att de ligger väldigt nära varandra, med undantag för moderaternas reservationer.

Jag tror inte att det handlar om att det är valår och om att man vill profilera sig. Jag tror att det ligger en annan psykologi i detta. Det här är en frustration från oss alla över att orden som vi skriver inte lyfter från papperet och omsätts i handling. Därför stryker vi under på det här sättet. Jag vill upprepa att jag tycker att det är bra att statsministern sitter här i kammaren och hör den här debatten. Jag tror att den modell som pröva-

des omkring 1980 är värd att i modern tappning upprepas. Låt vara att det var en borgerlig regering med Moderaterna som satte i gång det arbetet. Men jag tror på det.

Anf. 155 RINALDO KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Det är inte så att jag tycker att det som sägs är fel. Men jag tycker att man överbetonar saker och ting som vi har varit helt överens om. Inte minst med t.ex. Folkpartiet har vi varit överens om att det är totalkonsumtionen som är det viktigaste. Den skall vi nedbringa, och vi skall gå ut med information till skolor och till samhället i övrigt.

Det är inte bara regeringen som inte har tagit det här till sig. Skolan har inte heller gjort det. Skolan är ju kommunaliserad och man bestämmer själv vad man lägger på sina timmar. Så egentligen skall kritiken riktas mot den.

De här frågorna är så pass allvarliga att jag tror att budskapet inte skall gå till någon speciell, utan hela samhället måste ställa upp och vara överens. Det tror jag är väldigt viktigt. Därför tycker jag också att det förut när vi har gått med på gemensamma skrivningar har varit tyngd i alkoholpolitiken, inte minst när vi har sett att Europa tränger på.

Anf. 156 ANNIKA JONSELL (m) replik:

Herr talman! Rinaldo Karlsson påstod att vi moderater och jag själv hade sagt att man endast skulle inrikta åtgärder mot storkonsumenterna, och att detta skulle få förkastliga resultat. Det har jag inte sagt. Det jag har sagt är att man skall inrikta åtgärder mot dem som redan är missbrukare men ersätta många av de regleringar och mycket av det förmynderi som vi har i dag med information och opinionsbildning på en bred linje. Detta skall man göra just för att förhindra att fler missbrukar alkohol i stället för att bruka det på ett riktigt sätt. Det är just det som man med så lyckat resultat har gjort i bl.a. Quebec. Man har kombinerat liberaliseringar med omfattande opinionsarbete.

Jag hävdar fortfarande att det inte finns entydiga samband mellan totalkonsumtionen och antalet missbrukare. Det finns t.ex. forskare som har gjort långa studier som visar att totalkonsumtionen av alkohol kan minska samtidigt som antalet missbrukare faktiskt ökar. Det motsäger ju väldigt klart den här modellen.

Samtidigt måste man ifrågasätta värdet av den statistik på totalkonsumtionen som vi har i t.ex. Sverige. Vi vet ju att de officiella siffrorna inte alls täcker den stora konsumtion av smuggelsprit och hembränd sprit som faktiskt ersätter vad som hade kunnat vara laglig sprit.

Anf. 157 RINALDO KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag hoppas att vi är överens om att vi skall nedbringa alkoholkonsumtionen. Det fattar jag det som att vi är överens om. Sedan beror det på *hur* man skall göra det. Jag tror att man måste gå på alla människor i Sverige. Man måste gå ut med information. Man måste se till att man nedbringar konsumtionen. Det går aldrig att komma ifrån att ju fler människor i det här landet som dricker, desto fler människor blir storkonsumenter, desto fler människor missbrukar och klarar inte av situationen. Jag tycker att det är litet egoistiskt det där att man skall

lämna människor åt sig själva och bara koncentrera sig på dem som redan har råkat illa ut. Jag tycker att det är fel. Ert tänkande är fel.

Ni beskyller ju ofta oss för att inte ha någon vetenskap bakom våra ord, men så är det alltså inte. Vetenskapen stöder oss, men den stöder inte er.

Anf. 158 ANNIKA JONSELL (m) replik:

Herr talman! Nej, vi är nog inte ens överens om att det viktiga är att minska den totala konsumtionen. Det viktigaste är att minska det antal människor som far illa av alkoholen, dvs. de som missbrukar.

Om jag får göra en liten jämförelse, så talas det ju ständigt om nya sorters missbruk. Ser man på vissa TV-program och läser kvällstidningar så kommer det ständigt upp nya missbruk. Det senaste är att man säger att människor kan bli sexmissbrukare. Jag vet inte som det är sant, men det sägs i alla fall så. Om man gör en jämförelse så kan fråga sig: Hjälper det dem som eventuellt är sexmissbrukare att herr och fru Svensson tillämpar återhållsamhet i sitt normala samliv? Eller hjälper det den som är alkoholmissbrukare att de drar in vinflaskan under fredagskvällen om de är normalkonsumenter? Jag hävdar att det inte gör det.

Anf. 159 RINALDO KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag måste säga att jag inte har någon större erfarenhet på just det området, men jag skulle kunna tänka mig att om alla avhöll sig skulle man aldrig komma in i det missbruket heller. Nu tror jag att det är litet grand att jämföra äpplen och päron.

Vi vet att det inte är olagligt att konsumera alkohol i det här landet. Många av oss tycker också att det kan vara trevligt under vissa förhållanden. Men jag vet inte hur man skall göra om man inriktar sig på storkonsumenter. Då är man, menar jag, ute för sent. Precis som jag sade i mitt anförande, tror jag att människor börjar ganska måttligt. Sedan ökar de på. Då har det gått för långt innan åtgärderna sätts in. Därför måste man sätta in åtgärderna på en bredd i samhället.

Anf. 160 TUVE SKÅNBERG (kd) replik:

Herr talman! Rinaldo Karlsson hade gärna velat se en demonstrerad enighet. Det är sant att det finns en poäng i det. Tyd i stället de många reservationerna som en kreativitet, en oro över det stillestånd som har rått ända sedan 1984 och en önskan att få fram fler idéer och föra fronten framåt! Det är inte så att jag som reservant vill anklaga majoritetssidan för att ingenting göra. Det handlar snarare om att skynda på processen. Vi vet ju att den andra utvecklingen, att man ingenting gör, skulle kunna leda till att det utvecklas så som i Danmark. Där ökar nu totalkonsumtionen i stället för att minska, och det kan man redan nu avläsa i att det är sämre folkhälsa och sämre livslängd.

Den debatt som nyss handlade om bruket och missbruket av olika saker, bör ju belysas av att det i var femte sjuksäng ligger någon som har en alkoholrelaterad sjukdom. När sexualmissbruk kommer upp i de kvantiteterna kan man börja tala om problem. Men vad jag vet ligger inte många i sjuksängarna för att herr och fru Andersson möjligen missbrukar en och annan lördagskväll – om det nu är ett missbruk.

Det är väldigt viktigt att slå vakt om att just det missbruk som rör ungdomar inte på något vis kan tolereras från samhällets sida. Om Rinaldo Karlsson ville utveckla och trycka på när det gäller detta med att ungdomarna skall skonas under sin uppväxt så vore jag tacksam.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 161 RINALDO KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Ni får det att låta som om det betänkande vi nu behandlar är precis värdelöst, att det inte har någon framåtriktning och att det inte säger någonting. Den beskrivningen går jag inte med på. De här reservationerna slår in öppna dörrar. Det tycker jag är litet olyckligt. Visst finns det stridsfrågor vi kan ta upp, vi kan ta upp rejäla frågor; fördelningspolitik och liknande. Visst skall vi kriga på fronter som vi är ovänner på. Men varför framställa det för svenska folket som att vi inte är ganska överens om de här frågorna? Här talar vi om vad regeringen egentligen vill säga. Man har mycket på bordet. Man är i gång och bereder frågor, och man kan sätta förslagen i sjön nästan vilken dag som helst. Säg då inte att vi ingenting gör!

Jag skulle ha respekterat om ni hade förstärkt betänkandet, men ni har ju nästan bladdrat bort det.

Anf. 162 TUVE SKÅNBERG (kd) replik:

Herr talman! Engagemanget är att försöka föra upp den här frågan och bli spetsigare och tydligare. Vi vet ju vilket hot som EU-medlemskapet har inneburit för vår politik. Här behövs det att leden stärks. Kan vi kristdemokrater bidra till det, gör vi det mer än gärna.

Anf. 163 RINALDO KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag efterlyser enighet i en allvarlig fråga.

Anf. 164 STEN ANDERSSON (m):

Herr talman! Jag tycker att debatten här i dag har varit litet avslagen. Jag har lyssnat i en timme. Den glöd och det engagemang som har funnits tidigare år har jag saknat i dag. Vad det beror på vet jag inte. Man kanske anser att loppet är kört och att man efter hand måste acceptera en liberalisering. Det kan vara så.

Jag tror att alkohollagstiftningen är den lagstiftning som har minst respekt hos våra, alltså politikernas, "arbetsgivare". Det finns väl ingen lagstiftning som så många människor struntar i som just alkohollagstiftningen. Rinaldo Karlsson pratade här om att det var riksdagen mot moderaterna. Hade vi haft så många väljare – det har vi inte *än* – som det antal som finns i dag som är kritiska mot nuvarande alkoholpolitik, hade det varit gudi behagligt. Det kommer kanske.

Det finns bevis för att den här politiken har misslyckats. Jag läste häromåret om de problem som fanns, och som finns, i nykterhetsrörelsen. Det finns inga eller mycket få ungdomar som kommer in. Det är mest människor som har varit med i princip från början. Man sysslar i stort sett bara med kafferep, och man har stora problem att finna intresse för sin verksamhet. Det kan ju bero på att det är svårt att finna människor som känner sig motiverade och engagerade nog att gå med i sådana organisationer.

Jag har väckt en motion om att slopa Systembolagets försäljningsmonopol. Det blev så klart blankt nej, utom från mitt eget parti.

Herr talman! Jag bryr mig inte så mycket om det. Jag har sett att under dessa 20 år har man mer och mer gått mot en politik som gäller för alla andra civiliserade länder. Jag förstår inte varför ni fortsätter att hålla fast vid den svenska modellen och kämpar som den spanske riddaren Don Quijote som slogs mot väderkvarnarna. Ni kommer att förlora. Om 5–10 år kommer det att finnas vin, öl och sprit i ett betydligt antal större butiker än i dag. Jag vågar sätta åtminstone ett halvt arvode på det.

Men trots detta har här presenterats förslag till nya förbud. Uppfinningsrikedomen är hygglig. Men om den uppfinningsrikedomen hade använts på något annat område hade kanske något större problem kunnat lösas än de som jag i dag menar att ni har förstorat i denna debatt. Det är också egendomligt att ju mindre partierna blir, desto bättre är de på att presentera förslag till nya förbud. Det börjar bli litet trångt i den hörnan. Det kan inte vara så många nya röster man kan få tag i baserat på det agerandet.

Vi måste göra det någon gång, men det är bättre att göra det förr än senare: Jag anser att vi måste anpassa oss till den politik som bedrivs i hela övriga Europa – eller rättare sagt i hela västvärlden. Av vad som har sagts av en del debattörer i dag kan man misstänka att det saknas kulturell, social och industriell verksamhet i övriga Europa eftersom det där finns en alkoholpolitik som inte liknar Sveriges. Men just de egenskaperna finns i stort mått i Europa utanför Sverige.

Jag har väckt motioner angående åldersgränsen i många år. I fjol ansåg jag inte det lönt att tjäfsa en gång till. Men det går inte att försvara detta. Gå ut och fråga myndiga medborgare som har fyllt 18 år som får lov att göra precis allting utom att köpa en flaska lättvin på Systembolaget. De kan komma in i Sveriges riksdag. Här kommer säkert snart en 18-åring in, men han eller hon får inte lov att köpa en flaska lättvin.

Jag undrar vilken planet Rinaldo Karlsson befinner sig på. Han hävdade att om inköpsåldern på Systembolaget skulle sänkas till 18 år, skulle många ungdomar få tag på sprit. Rinaldo Karlsson: Gå ut i dag och fråga lärare, poliser och socialarbetare. De kan prata i timmar om hur lätt det är för ungdomar i dag, med nuvarande regler, att få tag i sprit. Jag tycker att de som i dag har fyllt 18 år skall få utöva myndigheten ograverad.

Det har varit förslag till förbud mot alkoholisk, förbud mot reklam i TV om alkohol. Det kan bli problem när utrikes kanaler sänder mot Sverige. Det lär man inte kunna stoppa. Där står också något i reservationen om att det bara gäller svenska sändningar riktade mot Sverige.

Om man vill skämta kan man nämna lättölsreklamen, som jag tycker är helt felaktig. Där framställs människor som dricker lättöl som de mest spännande individer som finns på jordklotet. Det är vackra och muskulösa. Jag tror inte att det beror på lättölet.

Herr talman! Jag vet att den politik vi bedriver i dag är misslyckad. Jag förstår inte varför vi med näbbar och klor skall hålla fast vid den.

Hembränning sker i Sverige i dag, och det är mycket allvarligt. Den har ökat enormt under de senaste tio åren. Det kan man inte blunda för. I dag har hembränning nämnts i en och annan bisats i debatten. Det är ett enormt stort problem. Jag skall repetera de kategorier jag nämnde för någon minut sedan: Fråga polis, lärare och socialarbetare om vilka

enorma problem de uppfattar att det i dag finns med hembränning. Det kan vi inte blunda för. Om vi gör det kommer politikerföraktet att få rent monumental mått.

Det finns problem med alkohol, och problem kommer alltid att finnas med alkohol så länge alkohol finns. Men jag tror att en stor del av de svenska problemen beror just på vår alkoholpolitik.

Det skulle vara en 25-procentig minskning av konsumtionen fram till år 2000. Det är väl ingen som tror på det längre. Tuve Skånberg sade att konsumtionen hade minskat med 10 % under perioden 1980–1984. Då räknade han med försäljningen på Systembolaget. Men han glömde försäljningen som sker vid sidan om. Jag hoppas att det var omedvetet. Annars hade påståendet varit direkt vilseledande och ett bevis på att Tuve Skånberg också hör till dem som inte är riktigt förankrade i verkligheten.

Herr talman! Faktum är att om vi lägger samman legala inköp och de minsta uppskattningsarna av försäljning av hembränd sprit och de minsta uppskattningsarna av insmugglad alkohol, ligger vi på en nivå som utgör genomsnittet av konsumtionen i Europa.

Men här går vi och säger att försäljningen har minskat på Systembolaget och skriker: ”Hurra, vad vi är duktiga. Konsumtionen har minskat.” Det är absolut ingen som kan tro på det.

Herr talman! Jag vill göra ett konstaterande och ställa en fråga. Jag har läst reservation 29 av Centerpartiet och Miljöpartiet. Jag har gjort en tolkning, och om jag har fel så vill jag gärna bli korrigerad. Hade deras reservation erhållit majoritet i Sveriges riksdag hade dagens priser på alkohol blivit ännu högre och motivationen för hembränning och smuggling blivit ännu större bland medborgarna. Om jag har fel, korrigeras mig.

Min fråga: Här har vi pratat om att kontrollera ditten och datten. Var skall ni ta dessa arméer av poliser och kontrollmänniskor från som skall kontrollera allt detta? Det har väl inte undgått ledamöterna från Folkpartiet, Centerpartiet, Miljöpartiet och Vänsterpartiet att polisen i dag har enorma problem i fråga om prioritering. Skall allt detta också läggas på dem? Jag hoppas att ni har ekonomiska resurser till att betala allt detta. Polisen kan ju inte göra fler prioriteringar i nuvarande verksamhet än vad som redan görs. Men det är faktiskt det ni föreslår om ni inte kan tala om hur och vem som skall betala det hela.

Anf. 165 ANNIKA JONSELL (m):

Herr talman! Jag ber så mycket om ursäkt för att jag missade mitt replikskifte efter middagspausen. Jag tyckte att den frågeställning Barbro Westerholm förde fram var så intressant och t.o.m. häpnadsväckande att jag är tvungen att ta upp den nu.

Barbro Westerholm frågade hur det kan komma sig att vi moderater hade så helt olika uppfattning vad gäller alkohol och narkotika.

Det är väl inte bara vi moderater som gör en väldigt klar principiell åtskillnad mellan narkotika och alkohol? Trots att vi är långt mer liberala när det gäller vår syn på alkoholen, vilket är uppenbart här, är den principiella skillnaden att vi vill ha totalförbud vad gäller narkotikabruk men tillåta alkoholbruk i olika omfattning. Det tror jag att alla partier har gemensamt. Jag har tack och lov inte hört att något parti ens på lång sikt vill totalförbjuda alkoholen.

Därmed kan jag lika gärna bolla tillbaka frågan till Barbro Westerholm. Varför gör Folkpartiet liberalerna denna skillnad?

Vi anser att alkoholen, även om den också kan missbrukas, framför allt kan brukas på ett normalt sätt i ett normalt samhälle. Det kan man inte göra med narkotikan. Den leder till ett missbruk och till kriminalitet.

För att göra exemplet övertydligt kan jag säga att de allra flesta som deltar i denna debatt – det finns väl något eller några undantag – nyttjar alkohol. Förhoppningsvis nyttjar ingen narkotika. Det är skillnaden. Det var den som Barbro Westerholm frågade efter.

Anf. 166 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Vi är överens om narkotikapolitiken i denna riksdag, och det är bra. Vi behandlade ett mycket starkt betänkande i våras.

Beroendemekanismerna bakom dessa olika medel är så likartade, och vi vet inte vem som löper risk att bli beroende och sedan utveckla ett missbruk. Vi vet att ungdomar börjar med att testa tobak. Sedan går de över till alkohol. Jag tror inte att många av de ungdomar som för första gången missbrukar narkotika skulle göra det på nykter kaluv. Många av dem gör det just under alkoholpåverkan.

När man ser denna kedja och känner till Moderaternas strikta inställning till narkotikamissbruket förväntar man sig också en striktare inställning när det gäller alkoholbruket, som hos många ungdomar är inkörsporten till ett tyngre missbruk.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 9 oktober.)

13 § Ändringar i lagen om rättegången i arbetstvister

Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1997/98:AU3

Ändringar i lagen om rättegången i arbetstvister (prop. 1996/97:106)

Anf. 167 MARGARETA ANDERSSON (c):

Herr talman! Först av allt vill jag säga att jag är väldigt nöjd med att vi har fått bifall för vår motion om att inte införa prövningstillstånd när det gäller mål till Arbetsdomstolen. Rättssäkerheten kräver att mål skall kunna avgöras i minst två instanser. Därför är utskottets skrivning mycket tillfredsställande.

Däremot, herr talman, är jag inte riktigt lika nöjd med det avslag som motionen om ledamöter i Arbetsdomstolen när det gäller könsdiskrimineringsmål har mött.

Diskrimineringsmålen är av ett annat slag än de vanliga AD-målen. Det är inte så mycket en arbetsgivare–arbetstagediskussion, utan det gäller olika värderingar mellan män och kvinnor.

Dessa frågor är väldigt viktiga både för kvinnor och män. Kvinnorna vill oftare än männen i samhället ha en mer korrekt bedömning av de arbetsuppgifter de har. Det gäller jämställdhetsfrågor och hur det hela fungerar. Det innebär att dessa saker måste skötas på ett annat sätt. Det

kräver också en annan kunskap av dem som skall döma i dessa mål. Det innebär att man måste ha experter av andra slag än de som sitter med i de vanliga målen, där det handlar om frågor mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Kvinnor och män bedömer också dessa frågor litet olika. Det är bara att se på hur det gick i det uppmärksammade barnmorskemålet i våras. De två kvinnliga ledamöterna i domstolen hade en åsikt, medan männen hade en annan. Det är därför viktigt att man har en jämnare könsfördelning. Det är också viktigt att det finns experter i dessa frågor.

Man kan trampa på ömma tår. De parter som har gjort upp avtalen på arbetsmarknaden vill inte gärna få påskrivet att de har gjort felaktiga bedömningar i sina överenskommelser.

De organisationer som nominerar ledamöter till Arbetsdomstolen har ett ansvar, men ett stort ansvar faller också på regeringen. Den skall se till att det blir jämvikt mellan män och kvinnor i Arbetsdomstolen. När man utser vilka som skall tjänstgöra kan man välja ledamöter på så sätt att det blir jämvikt.

Det är viktigt att vi får denna förändring. Det är viktigt att vi får jämställdhetsexperter eller experter på könsdiskrimineringsfrågor i Arbetsdomstolen. Det är också viktigt att det blir en jämn sammansättning av ledamöter.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 168 INGRID BURMAN (v):

Herr talman! Liksom tidigare talare vill jag börja med att säga att jag är nöjd med att utskottet har bifallit vår motion när det gäller att avslå prövningstillstånd då tingsrättens domar skall föras upp till AD. Det var ett bra beslut.

Sedan gäller det Arbetsdomstolens sammansättning. Själv har jag, när jag har läst bilagan till utgiftsområde 14 i statsbudgeten, konstaterat att regeringen själv redovisar att inkomstskillnaderna i Sverige är stora och att de dessvärre består. Kvinnor tjänar mindre än män på alla nivåer oavsett vilken bransch man arbetar i. Detta lönegap har varit konstant under de senaste 15 åren. I någon bransch har det minskat. I någon bransch har det ökat. Såvitt jag vet har alla i samhället jobbat aktivt för att minska dessa lönegap, men de består.

Vi tycker att det är viktigt att komma till rätta med denna lönediskriminering. Det är många saker vi skall göra. Vi skall bryta den könssegrerade arbetsmarknaden. Vi skall ta fram värderingssystem. Mycket arbete återstår att göra. Men i det arbetet har också Arbetsdomstolen en roll.

JämO, som har att driva frågor om lönediskriminering, får varje år in tusentals ärenden. I en skrivelse till regeringen 1996 pekade JämO på en rad problem som man hade när det gällde att tillämpa jämställdhetslagen. Ett sådant problem var just Arbetsdomstolens sammansättning i mål om könsdiskriminering. Man såg att domstolen dominerades av män.

Jag vet att det ansvariga statsrådet efter denna skrivelse har skrivit till arbetsmarknadens parter och bett dem nominera fler kvinnor. Det är bra. Men den förändringen lär dröja. Det beror på att man sitter i flera år om man är utsedd att sitta i AD. Det dröjer innan fler nomineras och kommer in.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Det räcker inte, vill vi påstå. Även om både kvinnor och män nomineras måste det till en regel som säger att domstolens sammansättning, när den dömer i dessa mål, skall vara blandad.

Twister om könsdiskriminering skiljer sig från andra mål. Det är, som tidigare talare sade, mycket sällan ett klart arbetstagarintresse som står i kontrast till ett arbetsgivarintresse. Skiljelinjen går i stället ofta mellan manligt och kvinnligt.

Ibland upplever t.o.m. de som för målet att de har blivit motarbetade av sitt fack. Det är själva kollektivavtalet som man sätter i fokus. Där har både arbetsgivare och fack åstadkommit någonting gemensamt, så det vill man gärna försvara.

För mig är det också självklart att kvinnor och män har olika erfarenheter. Dem kan man ha hämtat i arbetslivet eller på annat sätt. De erfarenheterna tar man med sig. De ligger omedvetet eller medvetet till grund för de bedömningar man gör.

Mot den bakgrunden är Arbetsdomstolens sammansättning, med en kompakt manlig dominans bland ledamöterna och dominans för ledamöter som representerar arbetsgivar- och arbetstagarintressen, inte representativ i mål om könsdiskriminering. Slutsatsen måste bli att den skall förändras. Vi har föreslagit en domföringsregel i lagen om rättegång i arbetstvister som skulle föreskriva just en jämn könsfördelning i jämställdhetsmålen.

JämO har också pekat på att det krävs specialkunskap för att döma i jämställdhetsmål. Det är heller inte ovanligt att sådan speciell kunskap krävs i den ordning som vi har byggt upp vårt rättsväsende kring. Det visar inte minst förekomsten av specialdomstolar i Sverige.

Vi menar att Arbetsdomstolens sammansättning skall förstärkas så att den vid köns- och diskrimineringsmål utökas med två ledamöter som är experter på diskrimineringsjuridik och jämställdhetsfrågor. Men för att antalet ledamöter inte skall bli för stort tycker vi att arbetsmarknadens parter i de här målen inte skall företrädas av mer än en arbetsgivar- och en arbetstagarpart.

Arbetsdomstolen har själv i en skrivelse till Arbetsmarknadsdepartementet föreslagit att löntagargarantimål i sista hand skall avgöras av Arbetsdomstolen. Vänsterpartiet delar den uppfattningen. Många av de här målen är till sin karaktär rent arbetsrättsliga tvister. Då är det inte tillfredsställande att de förs till högre instans som inte är arbetsdomstol. Nu lever vi i ett system där det utvecklas arbetsrättslig praxis i två system, så att säga. Vi tycker inte att det är bra. Jag skall ärligt erkänna att det här är en svår fråga. De här tvisterna har olika karaktär. Men vi tycker att just det att Arbetsdomstolen har specialkompetens och att lönegaranti innefattar både arbetstagare och kollektivavtal gör det lämpligt att man för dem till Arbetsdomstolen. I det fallet delar vi både AD:s och LO:s uppfattning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 till betänkandet.

Anf. 169 CHRISTER ERLANDSSON (s):

Herr talman! Jag vill med en gång ha sagt att jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande angående ändringar i lagen om rättegång i arbetstvister omfattar fem sakområden:

1. Krav på prövningstillstånd i arbetstvister.
2. Ny sammansättning i Arbetsdomstolen.
3. Arbetsdomstolens sammansättning i jämställdhetsmål.
4. Instansordning för lönegarantimål.
5. Gränsdragning mellan Arbetsdomstolen och tingsrätterna.

Herr talman! Jag börjar med att belysa frågan om prövningstillstånd i arbetstvister. Regeringen föreslog i proposition att krav på prövningstillstånd skulle införas i alla mål som överklagas från tingsrätt till hovrätt. Denna proposition har återkallats av regeringen den 28 maj i år.

I fråga om rättegången i Arbetsdomstolen, då en tingsrättsdom har överklagats dit, tillämpas i huvudsak vad som gäller för rättegången i hovrätt. Att införa en särreglering med generellt prövningstillstånd för endast de tingsrättsdomar som överklagas till Arbetsdomstolen kan därför enligt utskottets mening inte komma i fråga.

Herr talman! Beträffande ny sammansättning i Arbetsdomstolen delar utskottet regeringens bedömning att det framstår som en brist i dagens reglering att intresseledamöter måste delta även vid avgörande i frågor där det arbetsrättsliga inslaget är obetydligt. Utskottet välkomnar därför regeringens förslag, som innebär att de ofta hårt belastade intresseledamöterna kan koncentrera sina insatser till arbetsrättsliga frågor och att domstolen på ett smidigare sätt kan avgöra frågor som inte är av arbetsrättslig karaktär.

Utskottet anser också, i likhet med regeringen, att en riktig hantering av målen garanteras genom regeln att om någon av ledamöterna bedömer att frågan bör avgöras med deltagande av intresseledamöter skall den meningen gälla.

Mot bakgrund av det sagda tillstyrker utskottet regeringens förslag om ny sammansättning.

Varför då dessa ändringar? Hela frågan väcktes av Arbetsdomstolen själv, och förslaget till lagändring kom till stånd därför att regeringen och arbetsmarknadsutskottet lyssnat till de synpunkter domstolen har framfört. I dag får ordföranden ensam avgöra vissa enklare rättegångsfrågor, medan mer komplicerade rättegångsfrågor måste avgöras i en sammansättning med arbetsgivar- och arbetstagarledamöter, dvs. intresseledamöterna måste närvara.

När det gäller komplicerade rättegångsfrågor, av juridisk-teknisk karaktär, är intresseledamöternas erfarenheter inte av lika stort värde som annars. Vårt förslag innebär därför följande:

- Det införs en ny sammansättning i Arbetsdomstolen bestående av tre juristdomare.
- Den nya sammansättningen skulle kunna användas när mål avgörs utan huvudförhandling och vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling.

Lagregleringen bör enligt utskottet kunna träda i kraft redan den 1 december i år.

Herr talman! Beträffande Arbetsdomstolens sammansättning i jämställdhetsmål har utskottet tidigare i år, den 5 mars, i betänkandet Jämställdhetspolitiken behandlat motionsförslag beträffande Arbetsdomstolens sammansättning i jämställdhetsmål. Utskottet anslöt sig då till regeringens ståndpunkt, att det är angeläget med en jämn könsfördelning

bland domarna i Arbetsdomstolen likaväl som i övriga domstolar, oavsett vilken måltyp som behandlas.

Utskottet var den 5 mars i år inte berett att förorda särskilda regler för Arbetsdomstolen. Utjämningsförfarandet borde, menade utskottet, på sikt leda till en jämnare könsfördelning mellan ledamöterna, vilket i sin tur förbättrar möjligheten att varje enskild sammansättning kan bestå av ledamöter av båda könen.

När det gäller sammansättningen i Arbetsdomstolen har regeringen gjort förnyade ansträngningar för att få en jämn könsfördelning. Vad gäller de ledamöter regeringen själv utser råder det redan nu en jämn könsfördelning. Problemet gäller Svenska Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen. Regeringen för diskussioner för att försöka förmå dessa att medverka till att vi får en bättre könsammansättning i Arbetsdomstolen.

Utskottet tycker att det är viktigt med en jämn sammansättning i alla frågor i Arbetsdomstolen, alltså inte bara i utpräglade jämställdhetsfrågor. Utskottet har ingen annan uppfattning nu än tidigare i år.

Herr talman! Beträffande instansordningen i lönegarantimål finns det motioner om att lönegarantimål skall handläggas av Arbetsdomstolen. Lönegarantimålen berör huvudsakligen inte arbetsrättsliga förhållanden som arbetstagarbegreppet. Frågorna om handläggning av lönegarantimål är i stället intimt förknippade med hur frågor om konkurser handläggs. Detta talar för att behålla nuvarande ordning, vilket även betonades av justitieutskottet då ett liknande motionsyrkande prövades av 1995/96 års riksdag.

Herr talman! Beträffande gränsdragningen mellan Arbetsdomstolen och tingsrätterna väger enligt utskottets mening intresset av en enhetlig praxisbildning tungt. Detta talar för att även de arbetstvister som väcks i tingsrätt bör, om tingsrättens dom överklagas, prövas av Arbetsdomstolen och inte av hovrätten.

Men Miljöpartiet vill tillsätta en utredning om skillnaden mellan tingsrätt och arbetsdomstol.

AD finns för att klara enhetlighet när det gäller praxis för tillämpning av arbetsrättslig lagstiftning. Därför skall även arbetstvister som väcks i tingsrätt prövas av AD och inte av hovrätten. Återigen – detta handlar om kompetens och kunnande som svårligen kan upprätthållas vid hovrätterna. Men vid en första prövning kan mål prövas i tingsrätten, med den sammansättning tingsrätter har.

Hovrätterna, som behandlar en lång rad olika mål men en stor mängd brottmål, har en god kompetens i sådana frågor, men antalet mål i arbetstvister räcker inte till för att hovrättsdomarna skall kunna upprätthålla kompetensen i sådana frågor.

Man kan säga att Miljöpartiet genom att väcka frågan visar att de har likartade tankegångar som Moderaterna, som vill slopa Arbetsdomstolen därför att de inte ser den samhälleliga nyttan av en kompetens som värnar svaga parter gentemot starka i så speciella mål som de om arbetstvister – vare sig nu den svagare parten är arbetstagaren eller arbetsgivaren/småföretagaren.

Det saknas därför skäl att, som motionärerna önskar, utreda förhållandet mellan de allmänna domstolarna och Arbetsdomstolen i berört hänseende.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Prot. 1997/98:12
8 oktober

Anf. 170 MARGARETA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag är ganska förvånad över utskottets hantering av det här ärendet, som gäller experter på diskrimineringsjuridik och jämställdhetsfrågor i Arbetsdomstolen och som det finns motioner om. När jag sammanträffar med jämställdhetsminister Ulrica Messing upplever jag att hon är mycket angelägen om att framstegen skall ske så fort som möjligt. Men genom att i stort sett bara släppa frågan om experterna gör man att det hela tar ännu längre tid. Det är visserligen bra att det skall vara en jämn könsfördelning bland ledamöterna i Arbetsdomstolen, men dessa experter behövs. Även om det är kvinnor som är intresseledamöter behövs det expertkunskaper på det här området. Det är inte så många som har de kunskaperna, utan domstolen behöver utökas med dessa experter.

*Ändringar i lagen
om rättegången i
arbetstvister*

Anf. 171 CHRISTER ERLANDSSON (s) replik:

Herr talman! Vi anser från vår sida att det är mycket angeläget att vi får jämställdheten att genomsyra alla domstolar i alla ärenden. I det fallet är vi mycket angelägna. Det framförde vi också vid den behandling vi hade här i kammaren den 5 mars, och vi fortsätter att arbeta. Men vi tror också att vi kan övertyga och på det sättet få det här att genomsyra hela samhället. Även på det sätt som vi angav den 5 mars tror vi att vi skall lyckas. I annat fall kommer vi givetvis att vidta nödvändiga åtgärder för att jämställdheten skall genomsyra alla områden i samhället.

Anf. 172 MARGARETA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag hoppas att vi kommer att nå framgångar på det här området, och det ganska snabbt. Med bl.a. det domstolsutslag som vi fick i juni i barnmorskemålet i Örebro ser det ganska dystert ut just nu. Då tycker jag att man borde överväga frågan om att tillfoga expertkunskap på det här området. Det har ju hänt sedan vi diskuterade detta i mars månad.

Anf. 173 CHRISTER ERLANDSSON (s) replik:

Herr talman! Vår uppfattning är att jämställdhetsperspektivet skall genomsyra allt i samhället. I den här frågan har vi tydligt angivit det i utskottsbetänkandet, och vi angav det också tidigare. Vi har tydligen olika syn på frågan hur vi skall gå till väga. Man löser inte detta genom att kalla in några enstaka experter. Då har vi misslyckats när det gäller att jämställdheten skall genomsyra alla områden i samhället. Därför vill vi försöka gå en annan väg för att nå jämställdheten.

Anf. 174 INGRID BURMAN (v) replik:

Herr talman! Jag och Christer Erlandsson har det gemensamt att vi tycker att det är viktigt med en jämn könsfördelning i alla våra domstolar. Då har regeringen gått till väga så att man ber om fler nomineringar. Det är ju bra, men det kommer på intet sätt att garantera att det blir jämställt eller likvärdigt mellan män och kvinnor när man dömer i de målen. Vi vill försäkra oss om detta, och därför vill vi ha in domförsregeln. Vad är

*Fel! Okänt
växelargument.*

det för farligt med det? Varför är det inte möjligt som ett komplement i vår gemensamma strävan?

Jag blir mycket förvånad när jag läser betänkandetexten och ser att utskottet över huvud taget inte för någon diskussion om eller anger något argument för att man föreslår avslag på motionerna om specialkompetens vid Arbetsdomstolen i de här målen. Visst är det trevligt om den specialkompetensen utvecklas hos alla, men oj vad vi kommer att få vänta då!

På andra områden som man lägger tyngd och vikt vid och där man ser att det krävs specialkompetens inrättar man detta. Det är inte något märkvärdigt. Vad vi här har att göra med är att titta på hur man värderar löner, hur det går till och vilka normer som finns i botten. Jag tror att det behövs specialistkunskap där.

Anf. 175 CHRISTER ERLANDSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har i princip samma grundsyn, nämligen att jämställdheten skall genomsyra allt och att jämställdhetsperspektivet skall råda. Däremot är våra tillvägagångssätt olika. Men jag tycker också att man skall väga in tyngdpunkten i det hela. Vi talar om AD, och det måste då vara domstolsavgörandet i sakfrågorna som är det viktiga.

För att jämställdhetsperspektivet skall få genomslag arbetar vi gentemot organisationerna. När det gäller AD är det i första hand gentemot Svenska Arbetsgivareföreningen och gentemot LO, för att vi på det sättet skall påverka dem och få dem att utse representanter så att även intresseorganisationerna bidrar till att göra Arbetsdomstolen jämställd. Vi tror att vi har möjlighet att påverka. Vi tror på demokratin. Vi tror att vi kommer att lyckas med Svenska Arbetsgivareföreningen och LO i den här frågan.

Anf. 176 INGRID BURMAN (v) replik:

Herr talman! Det är bra att man tror, men det är ännu bättre när man gör saker. Arbetsdomstolen är i sig en specialdomstol, som har att tolka arbetsrätt och kollektivavtalstvister. Man säger att det är ett särskilt kompetensområde. Till detta har nu kommit att målen börjar strömma in när det gäller just lönediskriminering. Lönediskrimineringen är i regel befast i kollektivavtalen och ibland också i de normer som styr våra arbetsrättslagar. Frågan är: Krävs det ett nytt kompetensområde eller inte? Vår uppfattning är att detta krävs.

Den lönebildning vi har i dag tar sin ansats i en arbetsmarknad där männen dominerar. Jag skall ta ett exempel som jag brukade använda på 70-talet. De som sköter aporna på Skansen har högre lön än de som vårdar våra barn på daghemmen. Vårderingen där är att det krävs specialkunskap när man vårdar apor men inte när man vårdar barn.

Det här är ett väldigt stort och framför allt viktigt område, som det krävs att vi nu tar tag i. Det var med avsikt som jag lyfte fram regeringens egen statistik, som visar att trots 15 års diskussioner med god vilja och med tilltro händer det ingenting. Det gäller att vässa redskapen. Ett sådant redskap är AD. Låt oss inte bara tro, utan låt oss också göra någonting!

Anf. 177 CHRISTER ERLANDSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller lönediskriminering är det arbetsmarknadens parter som är involverade i Arbetsdomstolen. Tillika har arbets-

marknadens parter avtal som grund. De här avtalen har med lönebildningen att göra, och de har också med jämställdhetsperspektivet att göra. Arbetsmarknadens parter har inte begärt det som Vänsterpartiet efterlyser. I det fallet arbetar vi med att få en mångfald när det gäller jämställdheten även bland representanterna i Arbetsdomstolen, som jag tidigare har belyst. När det gäller avtalen på arbetsmarknaden och lönebildningen är de inte för diskriminering, utan de är tvärtom för jämställdhet. Det finns både i lag och reglerat i avtal på arbetsmarknadens alla områden. I det fallet är det återigen domstolsavgörandet som är grunden i det hela. Därför fortsätter vi på den inslagna vägen. Vi finner inget fel i det fallet, och därför yrkar jag återigen bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 178 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Herr talman! I morgon när kammaren skall gå till votering i detta ärende kommer Moderata samlingspartiet att lägga ned sina röster. Jag säger naturligtvis detta bara som en röstförklaring, herr talman. Det var inte avsett som någon pekpinne om vilken knapp herr talman skall trycka på i morgon.

Anledningen till att vi avstår i voteringen är att Moderata samlingspartiet i olika sammanhang – senast i partimotionen 1996/97:A2, med anledning av propositionen om en arbetsrätt för tillväxt – förespråkat att Arbetsdomstolen skall upphöra från den 1 januari 1999 och dess funktioner överförs till de allmänna domstolarna.

Vi motiverar förslaget bl.a. med att förutsebarheten och rättssäkerheten därmed skulle öka i de arbetsrättsliga tvisterna. Rent principiellt är vi motståndare till alla specialdomstolar.

Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen skall domstolar i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saktighet och opartiskhet. Det ligger i sakens natur att ledamöterna i en domstol som till en del är sammansatt av företrädare för olika parter på arbetsmarknaden, s.k. intresseledamöter, inte är och inte kan förväntas vara opartiska.

Moderata samlingspartiet ifrågasätter därför om Arbetsdomstolen är förenlig med regeringsformen och med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Under alla förhållanden är Arbetsdomstolen oförenlig med den nuvarande och framtida arbetsmarknaden, sprungen som den är ur en helt annan tids förhållanden.

Mot denna bakgrund anser vi oss sakna anledning att nu ta ställning till de förändringar i Arbetsdomstolens handläggningsordning som regeringen föreslår.

Trots detta kan jag, efter att ha lyssnat till debatten här, inte avhålla mig från att göra vissa reflexioner vad gäller frågan om Arbetsdomstolens sammansättning. Ledamöterna från Vänsterpartiet och Centern försöker överträffa varandra i en oreflekterad välvilja som kan få mycket negativa konsekvenser.

I en anständig demokrati skall det finnas en klar rågång mellan den lagstiftande och den dömande makten. Politiker skall inte gå in och peta i domstolarnas inre förhållanden, som t.ex. sammansättningen i ett visst mål eller i en viss typ av mål. Kvotering hör inte hemma i domstolsväsendet.

Behovet av sakkunskap i olika måltyper – och det finns i oerhört många typer av mål – tillgodoses normalt genom att man anlitar sakkun-

*Fel! Okänt
växelargument.*

niga, ibland sakkunniga vittnen. Det tillgodoses inte genom att man manipulerar med sammansättningen av domstolen. Rättssäkerheten har mycket att vinna på att det förblir på det sättet.

Att regeringen skall utse domarna i varje mål, som Margareta Andersson förespråkar, är ett påstående som sänder kalla kårar efter min rygg. Förmodligen är jag inte ensam om den upplevelsen. Det är litet av George Orwell över det hela. Politikerna skall in och manipulera och se till att domstolarna hela tiden levererar politiskt korrekta domslut, utifrån vad politikerna vid varje tillfälle tycker är lämpligt och rätt.

Diskrimineringsjuridik fanns inte som juridisk disciplin när jag läste juridik. Det kanske finns nu, men jag har en känsla av att de som ägnar sig åt diskrimineringsjuridik framför allt återfinns hos Jämställdhetsombudsmannen. Tror Margareta Andersson eller Ingrid Burman att båda parterna i en tvist skulle komma till domstolen och känna sig övertygade om att de skulle få en saklig och opartisk rättegång, om några av ledamöterna var hämtade ifrån JämO:s kansli?

I den frågan kan jag, herr talman, yrka bifall till utskottets skrivning.

Anf. 179 CHRISTER ERLANDSSON (s) replik:

Herr talman! Moderaterna vill som sagt lägga ned Arbetsdomstolen och även Marknadsdomstolen, som t.ex. prövar tvister gällande konsumenters rätt gentemot näringsidkare. De vill lägga ned Konsumentombudsmannen, JämO och Diskrimineringsombudsmannen.

När det gäller detta, dvs. den enskilde anställde mot arbetsgivaren, en konsument mot en dörrförsäljare, att flytta fram positioner för jämställdhet eller att slåss mot diskriminering är moderaterna åtminstone konsekventa: De vill inte ha den expertis och den kunskap i rättsligt förfarande som behövs för att värna den svaga mot den starka.

Moderaterna har alltid sagt nej till detta. Återigen markeras skiljelinjen i politiken mellan moderaterna å ena sidan och vi socialdemokrater å andra sidan.

Anf. 180 CRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Om det finns något parti i Sveriges riksdag som värnar om domstolsväsendets fria ställning så är det just Moderata samlingspartiet. Vi gör det på grund av att domstolarna är garanten för den enskildes rättssäkerhet.

Det är inte domstolen som sådan som skall ha uppgiften att gynna de svaga. Vi skall se till att varje part – om det nu är någon som befinner sig i underläge när han kommer till domstolen – får den juridiska hjälp han behöver av juridiska ombud, försvarsadvokater eller vad som behövs. Men domstolen skall inte på förhand ställa sig på den ena eller andra partens sida. Domstolen skall sakligt och opartiskt slita en tvist och försöka komma fram till vem det är som har rätt.

Det är en oförsämndhet mot Sveriges domarkår att påstå att den inte skulle klara av de typer av mål som Christer Erlandsson just räknade upp. Jag kan försäkra att det i våra allmänna domstolar dagligen slits tvister av minst lika hög svårighetsgrad som de som nyss räknades upp.

Anf. 181 CHRISTER ERLANDSSON (s) replik:

Herr talman! Moderaterna vill backa in i framtiden. Det var bättre förr, utan arbetsrätt och arbetsdomstol. Vi socialdemokrater ser framåt, runt nästa knut. Vad händer där? Då ser vi att Arbetsdomstolen behövs på framtidens arbetsmarknad för arbetstagarnas skull – men också för småföretagarna.

Moderaterna hänvisar till en motion om arbetsrätt som de lagt fram. De vill slopa arbetsrätten också, och av det följer konsekvensen att det inte behövs någon rättsinstans som kan pröva arbetsrättsliga ärenden. Slopas vi konsumentlagen behövs inte Marknadsdomstolen. Slopas vi brottsbalken behövs inga tingsrätter heller. Ja, skiljelinjen är klar mellan moderaterna och oss socialdemokrater.

Anf. 182 CRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag kan lugna Christer Erlandsson med att vi moderater aldrig har förespråkat att man skall slopa brottsbalken och därigenom slippa ifrån tingsrätterna.

Det är rätt att vi moderater vill minska arbetsrättens omfattning, men vi vill inte avskaffa den helt. Oavsett om vi har den kvar i nuvarande omfattning eller om vi drar ned den till grundläggande villkor på arbetsmarknaden behövs det inte några specialdomstolar. De här frågorna är inte knepigare än att en allmän domstol kan klara av dem. I alla de arbetsrättsliga tvister där det inte finns kollektivavtal går ju tvisterna redan i dag till allmän domstol för avgörande.

Marknadsdomstolen behövs inte. Även de tvisterna skulle kunna avgöras i allmän domstol. Vi moderater är övertygade om att rättssäkerheten skulle ha mycket att vinna på en sådan reform.

Anf. 183 INGRID BURMAN (v) replik:

Herr talman! Vi vet redan att Moderaterna är emot kvotering i alla former – det är ingen nyhet.

Jag tycker att Christel Anderberg säger två saker när hon går vidare i sitt inlägg. Dels säger hon att Arbetsdomstolen är intressesammansatt. Det säger jag också. Så ser det ut. Dels frågar hon om någon tror att en person skulle vara trygg om han eller hon kom till Arbetsdomstolen och ett intresse skulle döma. Tror Christel Anderberg att arbetstagarna känner sig trygga när de kommer till domstolen och några av ledamöterna där är utsedda av SAF? Det är också en fråga. Vänsterpartiet vill komplettera dessa ledamöter. Det är en intressesammansättning.

Arbetsdomstolen sysslar mycket med avtal och avtalsstolkning. Det gäller avtalad rätt. Ett exempel är löneavtal. I alla andra partier i riksdagen tror jag man är överens om att det förekommer en utbredd lönediskriminering i samhället. Vi är alla just nu upptagna med att hitta redskapen för ett något så när neutralt lönevärderingssystem som undanröjer denna könsdiskriminering. Det är en grannliga uppgift, och den är väldigt svår. Men jag upplever att alla partier utom Moderaterna arbetar med den.

Åtminstone från Vänsterpartiets sida är vi ganska angelägna om att komplettera den domstol som skall döma i de här målen. Det gäller alltså den intressesammansatta Arbetsdomstolen med den kunskap som där

*Fel! Okänt
växelargument.*

finns och som vi värnar. Den behövs för att komma bort från ett lönediskriminerande samhälle. Jag vet att Moderaterna inte har samma ambition, och därav kanske denna blandning av äpplen och päron som Christel Anderberg ägnar sig åt.

Anf. 184 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Nej, jag tror inte alls att en arbetstagare känner sig trygg när han eller hon kommer till Arbetsdomstolen och skall bli dömd av ledamöter från SAF. Det är ett alldeles utmärkt argument för varför man inte skall ha partssammansatta domstolar över huvud taget.

Vad gäller lönebildningen är jag mycket förvånad över att Ingrid Burman som företrädare för Vänsterpartiet nu anser att den skall flyttas från arbetsmarknadens parter till domstol.

Vi kanske har lönediskriminering, men vad bottnar den i så fall i? Jo, i den svenska modellen och i det förhållandet att typiskt kvinnliga arbetsuppgifter inom vård, skola och omsorg har blivit föremål för offentliga monopol. Den enda monopolarbetsgivaren på området har inte behövt erbjuda kvinnorna anständiga löner eftersom de inte har haft någon annan arbetsgivare att gå till.

Vi moderater tror alltså inte på Vänsterpartiets modell med att lösa detta problem i Arbetsdomstolen – och inte i någon annan domstol heller för den delen. Vi tror att lösningen ligger i att man bryter upp de offentliga monopolen, särskilt på de områden som jag nämnde, så att även kvinnor får det som män alltid har haft – nämligen en marknad att bjuda ut sina tjänster på. Först då kan vi komma till rätta med kvinnors lönebild, Ingrid Burman.

Anf. 185 INGRID BURMAN (v) replik:

Herr talman! Christel Anderberg vet mycket väl att både jag och Vänsterpartiet värnar den fria förhandlingsrätten. Vi sätter den i alla former mycket högt.

Däremot finns det just nu en lönediskriminering i samhället som går mellan könen och som är resultatet av många saker – det anser vi vänsterpartister med vår syn på samhället. Den är t.ex. resultatet av en köns-segregerad arbetsmarknad. Detta måste vi arbeta med. Jag tror inte på Christel Anderbergs modell, utan jag tror att vi skall gå helt andra vägar. Vänsterpartiet har nämligen helt andra visioner om det framtida samhället.

Det handlar också om att hitta ett neutralt könsvärderingssystem. I det arbetet vet jag att de flesta fackliga organisationerna också är aktiva. I jakten på detta neutrala lönevärderingssystem finns det många inblandade i dag utöver de fackliga organisationerna. Man försöker också ta fram exempel och hitta modeller via JämO. Det är här som AD blir intressant. Kan AD vara en hjälp i dessa tolkningar? Där finns ju både SAF och de fackliga organisationerna. Men det råder en manlig dominans, och man är inte expert på värderingssystemen.

Vänsterpartiet tror att detta kan vara *ett* redskap, men det skall inte ske på bekostnad av den fria förhandlingsrätten. Allt detta vet Christel Anderberg.

Anf. 186 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag trodde att vänsterpartisterna skulle vara varma förespråkare för den fria avtalsrätten. Därför blir jag så förvånad över de argument som framförs här i dag.

Visst har vi en könssegregerad arbetsmarknad. Men det har sin förklaring i den svenska modellen. Det är den som har skapat förhållandet att typiskt kvinnliga arbetsuppgifter har belagts med monopol. Det finns inget utrymme för konkurrens, för några egna initiativ eller för att starta egna företag. Det är bara att gå till pappa landstinget och ta emot vad som bjuds.

Jag är inte säker på att könssegregeringen i sig är det stora problemet, även om det säkert är önskvärt att de flesta arbetsplatser består av en någorlunda vettig blandning av män och kvinnor. Om könssegregeringen, som i Sverige, får till följd att kvinnor får mycket dåliga löner är det monopolsituationen man skall titta på i första hand.

Om man skulle vinna bifall med sina lönediskrimineringsmål – vem är det då som kommer att sitta på svarandesidan i stort sett i vartenda mål? Jo, det är staten, kommunerna och landstingen. Det är alltså den offentliga sektorn som till 99 % kommer att bli instämnda av JämO på grund av påstådd lönediskriminering.

Om det nu är den offentliga sektorn som är den stora boven i sammanhanget – borde inte vi då här i Sveriges riksdag kunna hitta på några mindre fyrkantiga och trubbiga instrument för att komma till rätta med problemen än att kämpa för en av politiker styrd sammansättning i Arbetsdomstolen?

Anf. 187 MARGARETA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag framhårdar med att tycka att det är ett bra förslag som har lagts fram.

Det handlar inte om parter i vanlig mening i de här diskrimineringsmålen. Detta är ett nytt område, där jag förmodar att även domarna behöver ökade kunskaper. Jag tycker att det är ganska vettigt att använda dem som redan har de här kunskaperna, och som har intresserat sig för och engagerat sig i frågorna.

I andra sammanhang drar man vissa mål till speciella domstolar. En diskussion om att minska antalet tingsrätter har bl.a. gällt att man behöver mer utbildning. Att inte utnyttja experterna på de här frågorna i Arbetsdomstolen förefaller mig ganska ogenomtänkt.

Jag tycker att det här är ett sätt att utnyttja de resurser som finns.

Anf. 188 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Margareta Andersson och Centerpartiet må gärna framhärda i de här påståendena, bara de inte smittar av sig på övriga partier i riksdagen.

Jämställdhet må vara ganska nytt, men våra allmänna domstolar har många nya områden som de tvingas sätta sig in i. Och ofta har de ganska stor framgång, tycker jag. Om jämställdhetsfrågorna skulle vara så oerhört knepiga och komplicerade att en normalt begåvad och välutbildad svensk domare inte klarar av dem, kan man då inte införa sakkunskapen på det sätt som man brukar göra, nämligen genom att höra utomstående

*Fel! Okänt
växelargument.*

experter som sakkunniga eller som vittnen? Varför måste partsintressena föras in i själva domstolen? Tycker verkligen Centerpartiet att det är förenligt med god rättssäkerhet för alla parter som processar?

Anf. 189 MARGARETA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tycker fortfarande att det är vettigt att använda de kunskaper som finns. Jag tror inte att alla domare kan omfatta alla mål. Så omfattande är faktiskt den svenska juridiken i dag. Jag tycker också att det är ett bra sätt att hantera dessa frågor på att man har en arbetsdomstol som tar hand om arbetsrätten. Det är ju ett mycket stort och mycket komplicerat område.

Det är andra frågor, och jag anser att det är bättre att anlita de experter som finns. På det viset utnyttjar man resurserna på ett bättre sätt. Jag tycker att man kan dela på detta.

Anf. 190 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Detta är ett fascinerande resonemang. Arbetsrätten är ett så stort och så komplicerat område att utbildade domare inte kan förväntas klara av det. Men den lilla egenföretagaren eller den lilla företagaren med tre anställda förväntas klara av alla dessa 7 000 olika lagar och förordningar som styr hans verksamhet. Var finns det någon rim och reson i detta resonemang?

Anf. 191 KIA ANDREASSON (mp):

Herr talman! Miljöpartiet stöder reservation 1 under mom. 3. Den begär att en jämn könsfördelning införs i en domförhållningsregel samt att AD i könsdiskrimineringsmål bör utökas med två ledamöter som är experter på diskrimineringsjuridik och jämställdhetsfrågor.

Christel Anderberg hoppades att det inte skulle smitta på andra partier, men vi har haft den här åsikten hela tiden. Sammansättningen av ledamöterna i AD är, som vi har hört tidigare, inte representativ utan består av en stor manlig dominans. Denna omständighet hamnar ju i fokus när det gäller mål om könsdiskriminering. JämO har reagerat och lagt fram just det förslag som finns i reservationen.

Sådana här förslag måste tyvärr till. Christel Anderberg nämnde tidigare diskrimineringsjuridik, men det har ju varit och är fortfarande det manliga temat som dominerar. Det är konservativt även i intressesammansättningarna i Arbetsdomstolen. Därför måste vi gå från ord till handling. Tyvärr är det så. Vi kan inte vänta och se hela tiden. Det är ju det som föreslås av utskottet.

Man säger att det är angeläget med en jämn könsfördelning. Man säger att det borde vara så, och att det kommer att bli det på lång sikt. Men hur länge skall vi vänta? Jag beklagar att inte alla kvinnor här i riksdagen kunde ställa sig bakom detta. Vi måste göra handlingskraftiga saker för att få en ändring till stånd. Det kan ju inte vara riktigt att det år 1997 fortfarande finns en så stor skillnad mellan kvinnor och män när det gäller löner och synsättet på arbete – arbetsvärderingen.

Miljöpartiet anser i övrigt också att det finns en anledning att utreda förhållandet mellan tingsrätt och Arbetsdomstolen. Det är inte så att vi vill skrota Arbetsdomstolen, men det finns tvetydigheter som borde utre-

das. Det finns principiella skillnader mellan de mål som handläggs i tingsrätt som första instans och de mål som Arbetsdomstolen prövar som första instans. Frågan är då om nuvarande ordning när det gäller de mål som prövas i tingsrätt som första instans, t.ex. anställningsskyddstvister, och som sedan kan överklagas till Arbetsdomstolen är tillfredsställande. Det handlar om två helt skilda domstolar där rättens sammansättning och kompetens skiljer sig åt. Men vi återkommer i den frågan eftersom vi inte hade en reservation den här gången.

Anf. 192 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Herr talman! Det finns ju ett alternativ till, Kia Andreasson. Det är att ni stöttar vårt förslag att vi avskaffar Arbetsdomstolen, om det nu är ett så stort problem med att de fackliga representanterna fortfarande är män i stor utsträckning. De fackliga organisationerna är verkligen ägnade att konservera missförhållanden på arbetsmarknaden. Så långt kan vi vara överens.

Jag kan inte exakt hur det ser ut i de allmänna domstolarna i dag. Men jag vet att mer än hälften av dem som söker sig till domarbanan nu är kvinnor. Om man vill uppnå fler kvinnliga ledamöter i de olika sammansättningarna i domstolarna, är det väl väldigt bra att dessa mål förs över till allmän domstol. Där har vi snart jämvikt, om vi inte redan har det. Inom några år har vi förmodligen kvinnlig övervikt där.

Anf. 193 KIA ANDREASSON (mp):

Herr talman! Miljöpartiet tycker att det skulle vara värdefullt med en utredning. I det här läget kan vi inte säga att vi skall lägga ned Arbetsdomstolen som moderaterna säger. Det är vi absolut inte beredda att säga. Jag tror att det finns anledning att behålla Arbetsdomstolen, men det finns stora komplikationer i dag. Det är inte helt tillfredsställande. Det var det vi menade i vår motion.

Sedan är det glädjande, som Christel Anderberg säger, att det blir fler kvinnor inom juridiken. Men det finns fortfarande värderingar och praxis som är så konserverade att det är svårt att se en snabb ändring på den punkten även om det finns en ljusning. Det är därför förslaget i reservationen behövs.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 9 oktober.)

14 § Meddelande om information från regeringen

Förste vice talmannen meddelade att *torsdagen den 9 oktober* efter frågestunden omkring kl. 15.00 skulle statsminister Göran Persson lämna information om aktuella närområdesfrågor.

15 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Propositioner
1997/98:10 Skattemyndigheternas medverkan i brottsutredningar, m.m.
1997/98:31 Immunitet och privilegier för Europol

16 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställdes

den 7 oktober

1997/98:13 av *Siw Persson* (fp) till justitieministern
Polisväsendet

den 8 oktober

1997/98:14 av *Peter Eriksson* (mp) till utrikesministern
Regeringens informationskampanj om Amsterdamfördraget

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 21 oktober.

17 § Anmälan om fråga för skriftliga svar

Anmäldes att följande fråga för skriftliga svar framställdes

den 7 oktober

1997/98:37 av *Rose-Marie Frebran* (kd) till statsrådet Leif Blomberg
En ny integrationsmyndighet

Frågan redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 21 oktober.

18 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmäldes att följande skriftliga svar på frågor inkommit

den 8 oktober

1997/98:29 av *Lilian Virgin* (s) till finansministern
Sammanslagning av Svenska Penninglotteriet AB och AB Tipstjänst
1997/98:30 av *Bengt Kronblad* (s) till statsrådet Maj-Inger Klingvall
Utbetalningen av decemberpensionerna

1997/98:32 av *Owe Hellberg* (v) till inrikesministern
Lantmäteriverket
1997/98:34 av *Eva Goës* (mp) till näringsministern
Polenkabeln
1997/98:35 av *Ola Karlsson* (m) till inrikesministern
Kommunal näringsverksamhet

Prot. 1997/98:12
8 oktober

---

*Fel! Okänt
växelargument.*

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 21 oktober.

19 § Kammaren åtskildes kl. 20.59.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 1 § anf. 7 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 42 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 89 (delvis),
tredje vice talmannen därefter t.o.m. 11 § anf. 126 (delvis),
av talmannen därefter till ajourneringen kl. 18.02 och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

*Fel! Okänt
växelargument.*

1 § Partiledardebatt.....	1
Anf. 1 CARL BILDT (m).....	1
Anf. 2 OLOF JOHANSSON (c).....	4
Anf. 3 LARS LEIJONBORG (fp).....	8
Anf. 4 JOHAN LÖNNROTH (v).....	11
Anf. 5 MARIANNE SAMUELSSON (mp).....	14
Anf. 6 ALF SVENSSON (kd).....	16
Anf. 7 Statsminister GÖRAN PERSSON (s).....	20
Anf. 8 CARL BILDT (m) replik.....	26
Anf. 9 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik.....	27
Anf. 10 CARL BILDT (m) replik.....	28
Anf. 11 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik.....	29
Anf. 12 OLOF JOHANSSON (c) replik.....	30
Anf. 13 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik.....	31
Anf. 14 FÖRSTE VICE TALMANNEN.....	31
Anf. 15 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik.....	31
Anf. 16 OLOF JOHANSSON (c) replik.....	32
Anf. 17 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik.....	32
Anf. 18 LARS LEIJONBORG (fp) replik.....	32
Anf. 19 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik.....	33
Anf. 20 LARS LEIJONBORG (fp) replik.....	33
Anf. 21 JOHAN LÖNNROTH (v) replik.....	34
Anf. 22 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik.....	35
Anf. 23 JOHAN LÖNNROTH (v) replik.....	36
Anf. 24 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik.....	36
Anf. 25 ALF SVENSSON (kd) replik.....	37
Anf. 26 CARL BILDT (m).....	38
Anf. 27 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik.....	39
Anf. 28 OLOF JOHANSSON (c).....	40
Anf. 29 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik.....	41
Anf. 30 OLOF JOHANSSON (c) replik.....	41
Anf. 31 LARS LEIJONBORG (fp).....	41
Anf. 32 JOHAN LÖNNROTH (v).....	42
Anf. 33 MARIANNE SAMUELSSON (mp).....	43
Anf. 34 ALF SVENSSON (kd).....	43
Anf. 35 JOHAN LÖNNROTH (v).....	43
2 § Justering av protokoll.....	44
3 § Hänvisning av ärenden till utskott.....	44
4 § Förnyad bordläggning.....	45
Meddelande om samlad votering.....	45
5 § Partnerskaps- och samarbetsavtal med Ryssland.....	45
Utrikesutskottets betänkande 1997/98:UU5.....	45
Anf. 36 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp).....	45
Anf. 37 INGRID NÄSLUND (kd).....	46
Anf. 38 TONE TINGSGÅRD (s).....	49

Anf. 39 INGRID NÄSLUND (kd) replik	50
Anf. 40 TONE TINGSGÅRD (s) replik	50
Anf. 41 GÖRAN LENNMARKER (m).....	50
(Beslut fattades efter 9 §.)	51
6 § Partnerskaps- och samarbetsavtal med Moldova	51
Utrikesutskottets betänkande 1997/98:UU6	51
(Beslut fattades efter 9 §.)	51
7 § Vissa hälso- och sjukvårdsfrågor	51
Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU2.....	51
Anf. 42 LEIF CARLSON (m)	51
Anf. 43 KERSTIN WARNERBRING (c).....	54
Anf. 44 KERSTIN HEINEMANN (fp).....	55
Anf. 45 LEIF CARLSON (m) replik	57
Anf. 46 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	58
Anf. 47 LEIF CARLSON (m) replik	58
Anf. 48 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	58
Anf. 49 STIG SANDSTRÖM (v).....	59
Anf. 50 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	60
Anf. 51 STIG SANDSTRÖM (v) replik.....	61
Anf. 52 ANDRE VICE TALMANNEN	61
Anf. 53 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	61
Anf. 54 THOMAS JULIN (mp)	61
Anf. 55 TUVE SKÅNBERG (kd)	63
Anf. 56 CATHERINE PERSSON (s).....	66
Anf. 57 LEIF CARLSON (m) replik	68
Anf. 58 CATHERINE PERSSON (s) replik	69
Anf. 59 LEIF CARLSON (m) replik	69
Anf. 60 CATHERINE PERSSON (s) replik	69
Anf. 61 TUVE SKÅNBERG (kd) replik	69
Anf. 62 CATHERINE PERSSON (s) replik	70
Anf. 63 TUVE SKÅNBERG (kd) replik	70
Anf. 64 CATHERINE PERSSON (s) replik	70
Anf. 65 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	70
Anf. 66 CATHERINE PERSSON (s) replik	71
Anf. 67 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	71
Anf. 68 CATHERINE PERSSON (s) replik	71
Anf. 69 DAN ERICSSON (kd)	71
Anf. 70 CATHERINE PERSSON (s).....	72
Anf. 71 DAN ERICSSON (kd)	72
Anf. 72 CATHERINE PERSSON (s).....	72
Anf. 73 DAN ERICSSON (kd)	72
(Beslut fattades efter 9 §.)	73
8 § Redovisning för fördelningen av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 1995/96.....	73
Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU3.....	73
(Beslut fattades efter 9 §.)	73
9 § Vissa frågor om personlig assistans.....	73
Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU4.....	73

Anf. 74 LEIF CARLSON (m).....	73
Anf. 75 KERSTIN HEINEMANN (fp).....	74
Anf. 76 STIG SANDSTRÖM (v).....	76
Anf. 77 THOMAS JULIN (mp).....	76
Anf. 78 TUVE SKÅNBERG (kd).....	77
Anf. 79 HANS KARLSSON (s).....	77
Anf. 80 TUVE SKÅNBERG (kd) replik.....	79
Anf. 81 HANS KARLSSON (s) replik.....	80
Anf. 82 TUVE SKÅNBERG (kd) replik.....	80
Anf. 83 HANS KARLSSON (s) replik.....	81
Anf. 84 LEIF CARLSON (m) replik.....	81
Anf. 85 HANS KARLSSON (s) replik.....	81
Anf. 86 LEIF CARLSON (m) replik.....	82
Anf. 87 HANS KARLSSON (s) replik.....	82
Anf. 88 THOMAS JULIN (mp) replik.....	83
Anf. 89 HANS KARLSSON (s) replik.....	83
Anf. 90 THOMAS JULIN (mp) replik.....	83
Anf. 91 HANS KARLSSON (s) replik.....	83
Anf. 92 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	83
Anf. 93 HANS KARLSSON (s) replik.....	84
Anf. 94 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	84
Anf. 95 STIG SANDSTRÖM (v) replik.....	84
Anf. 96 HANS KARLSSON (s) replik.....	84
Anf. 97 STIG SANDSTRÖM (v) replik.....	85
Anf. 98 HANS KARLSSON (s) replik.....	85
Anf. 99 ROLAND LARSSON (c).....	85
Anf. 100 KERSTIN HEINEMANN (fp).....	87
Anf. 101 ROLAND LARSSON (c).....	87
Anf. 102 KERSTIN HEINEMANN (fp).....	87
Anf. 103 ROLAND LARSSON (c).....	87
Anf. 104 LEIF CARLSON (m).....	88
Anf. 105 ROLAND LARSSON (c).....	88
Anf. 106 LEIF CARLSON (m).....	88
Anf. 107 ROLAND LARSSON (c).....	89
Beslut.....	89
UU5 Partnerskaps- och samarbetsavtal med Ryssland.....	89
UU6 Partnerskaps- och samarbetsavtal med Moldova.....	89
SoU2 Vissa hälso- och sjukvårdsfrågor.....	89
SoU3 Redovisning för fördelningen av medel från All- männa arvsfonden under budgetåret 1995/96.....	91
SoU4 Vissa frågor om personlig assistans.....	91
Beslut om uppskjuten votering.....	92
10 § Avveckling av specialsjukhus och vårdhem.....	92
Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU5.....	92
Anf. 108 LEIF CARLSON (m).....	92
Anf. 109 ROLAND LARSSON (c).....	93
Anf. 110 THOMAS JULIN (mp).....	94
Anf. 111 HANS KARLSSON (s).....	94

Anf. 112 BARBRO WESTERHOLM (fp).....	96
(Beslut skulle fattas den 9 oktober.)	96
11 § Handikappolitik	97
Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU6.....	97
Anf. 113 LISELOTTE WÄGÖ (m).....	97
Anf. 114 KERSTIN HEINEMANN (fp).....	99
Anf. 115 STIG SANDSTRÖM (v).....	101
Anf. 116 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	102
Anf. 117 STIG SANDSTRÖM (v) replik.....	102
Anf. 118 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	103
Anf. 119 STIG SANDSTRÖM (v) replik.....	103
Anf. 120 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik.....	103
Anf. 121 STIG SANDSTRÖM (v) replik.....	104
Anf. 122 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik.....	104
Anf. 123 THOMAS JULIN (mp)	104
Anf. 124 CHATRINE PÅLSSON (kd).....	105
Anf. 125 ELISEBEHT MARKSTRÖM (s).....	107
Anf. 126 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik.....	110
Anf. 127 ELISEBEHT MARKSTRÖM (s) replik.....	110
Anf. 128 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik.....	111
Anf. 129 ELISEBEHT MARKSTRÖM (s) replik.....	111
Anf. 130 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	111
Anf. 131 ELISEBEHT MARKSTRÖM (s) replik.....	111
Anf. 132 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik.....	112
Anf. 133 ELISEBEHT MARKSTRÖM (s) replik.....	112
Anf. 134 KERSTIN WARNERBRING (c).....	112
Anf. 135 INGRID BURMAN (v).....	113
Anf. 136 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik.....	115
Anf. 137 INGRID BURMAN (v) replik.....	115
Anf. 138 LISELOTTE WÄGÖ (m) replik.....	115
Anf. 139 INGRID BURMAN (v) replik.....	116
Anf. 140 OWE HELLBERG (v)	116
Anf. 141 INGRID BURMAN (v).....	117
(Beslut skulle fattas den 9 oktober.)	117
12 § Alkoholfrågor.....	117
Socialutskottets betänkande 1997/98:SoU7.....	117
Anf. 142 ANNIKA JONSELL (m).....	117
Anf. 143 ROLAND LARSSON (c).....	119
Anf. 144 ANNIKA JONSELL (m) replik.....	121
Anf. 145 ROLAND LARSSON (c) replik.....	122
Anf. 146 ANNIKA JONSELL (m) replik.....	122
Anf. 147 ROLAND LARSSON (c) replik.....	122
Anf. 148 BARBRO WESTERHOLM (fp).....	122
(forts.).....	124
Ajournering.....	124
Återupptagna förhandlingar	124
12 § (forts.) Alkoholfrågor (forts. SoU7).....	124
Anf. 149 STIG SANDSTRÖM (v).....	124

Anf. 150	THOMAS JULIN (mp)	125
Anf. 151	TUVE SKÅNBERG (kd)	126
Anf. 152	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik	130
Anf. 153	RINALDO KARLSSON (s)	130
Anf. 154	BARBRO WESTERHOLM (fp) replik	132
Anf. 155	RINALDO KARLSSON (s) replik	133
Anf. 156	ANNIKA JONSELL (m) replik	133
Anf. 157	RINALDO KARLSSON (s) replik	133
Anf. 158	ANNIKA JONSELL (m) replik	134
Anf. 159	RINALDO KARLSSON (s) replik	134
Anf. 160	TUVE SKÅNBERG (kd) replik	134
Anf. 161	RINALDO KARLSSON (s) replik	135
Anf. 162	TUVE SKÅNBERG (kd) replik	135
Anf. 163	RINALDO KARLSSON (s) replik	135
Anf. 164	STEN ANDERSSON (m)	135
Anf. 165	ANNIKA JONSELL (m)	137
Anf. 166	BARBRO WESTERHOLM (fp)	138
	(Beslut skulle fattas den 9 oktober.)	138
13 §	Ändringar i lagen om rättegången i arbetstvister	138
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1997/98:AU3	138
Anf. 167	MARGARETA ANDERSSON (c)	138
Anf. 168	INGRID BURMAN (v)	139
Anf. 169	CHRISTER ERLANDSSON (s)	140
Anf. 170	MARGARETA ANDERSSON (c) replik	143
Anf. 171	CHRISTER ERLANDSSON (s) replik	143
Anf. 172	MARGARETA ANDERSSON (c) replik	143
Anf. 173	CHRISTER ERLANDSSON (s) replik	143
Anf. 174	INGRID BURMAN (v) replik	143
Anf. 175	CHRISTER ERLANDSSON (s) replik	144
Anf. 176	INGRID BURMAN (v) replik	144
Anf. 177	CHRISTER ERLANDSSON (s) replik	144
Anf. 178	CHRISTEL ANDERBERG (m)	145
Anf. 179	CHRISTER ERLANDSSON (s) replik	146
Anf. 180	CHRISTEL ANDERBERG (m) replik	146
Anf. 181	CHRISTER ERLANDSSON (s) replik	147
Anf. 182	CHRISTEL ANDERBERG (m) replik	147
Anf. 183	INGRID BURMAN (v) replik	147
Anf. 184	CHRISTEL ANDERBERG (m) replik	148
Anf. 185	INGRID BURMAN (v) replik	148
Anf. 186	CHRISTEL ANDERBERG (m) replik	149
Anf. 187	MARGARETA ANDERSSON (c) replik	149
Anf. 188	CHRISTEL ANDERBERG (m) replik	149
Anf. 189	MARGARETA ANDERSSON (c) replik	150
Anf. 190	CHRISTEL ANDERBERG (m) replik	150
Anf. 191	KIA ANDREASSON (mp)	150
Anf. 192	CHRISTEL ANDERBERG (m)	151
Anf. 193	KIA ANDREASSON (mp)	151
	(Beslut skulle fattas den 9 oktober.)	151

14 § Meddelande om information från regeringen	151	Prot. 1997/98:12
15 § Bordläggning.....	152	8 oktober
16 § Anmälan om interpellationer.....	152	<hr/>
17 § Anmälan om fråga för skriftliga svar	152	
18 § Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	152	
19 § Kammaren åtskildes kl. 20.59.....	153	

Gotab, Stockholm 1997